

Заур Кәарҗиа

Иҗымтақәа реизга

ҠШЬ-ТОМКНЫ

Ақәа – 2008 ш.

Заур Кәарҗиа

Иҗымтақәа реизга

АҠШЬБАТӘИ АТОМ

Апосмақәа
Ажәсинраалақәа

Ақәа – 2008 ш.

АПОЕМАҚҒА

АЛАКӘҚҒА РТӘЫЛАҒ

Амѡақѡа, инымѡѡазо,
Сныѡѡо сырнуп.
Уахынлагъ, иѡымѡѡазо,
Амза схаркуп.

Иарала сгъыжъып хѡа
Сақѡтѡоуп уажѡ гѡыжък.
Тынч ус ашышыхѡа
Снырхуеит уа змыжък.

Лѡынѡагѡы тархѡан,
Хаз – ѡакѡажѡык
Дсышыѡоуп. Иархѡеит –
Лылаѡш, уажѡык.

Днаѡаѡо ларбаѡъ
Сышка деихоит.
Лаѡѡажѡара анызгѡаѡъ –
Уи сѡалырхоит.

Лымшыѡагъы шыѡѡѡо
Са исахахѡеит.
Дсышыѡоуп лыѡрыѡѡѡаны,
Мшѡан, сшыахахѡеит...

Сгәакит, суазырит,
Исыцзааит сшъамхы...
Аха зиас дук сырит,
Сахәароуп схы...

Снеиуеит сышзахәо,
Иңышәароуп сымч,
Зхаәра зыңсахуа
Адунеи, ытсәароуп ыынч.

Ахәынаңқәа, аматқәа,
Хазы – агәылшьап,
Саәсуам ак гәамтәкәа,
Цәеи, ргәы нсырхап.

Амца азы нақәтәан,
Адунеи еиқәсырхоит...
Алакә уархал снақәтәан,
Цәәанцәыка сеихоит...

Адгылы ажәәани
Хәеивто сназоит.
Сыдгылы сыжәлари
Хәаас скарцоит...

Агәтыха сымоуп,
Исхәау рацәоуп...
Хлакәқәа са срылоуп,
сзыхәан иңшьоуп.

Зных, зызлан дыссирха
Дааспылоит цәара,
Исыздыруам исыхәо,
Саәуп абылра...

Лзара кылуршәап
Уи амацәаз.
Искырцу лымаршәа?
Мап, хәиғацәаз...

Дсымбац ләыза
Ххызхырц ишоу,
Лыхцәы қамызуа,
Хьзуп иахьыршоу.

Ицәгьоуп лгәыжәла,
Уи саҳахьейт.
Дсыршәоит хәа уанлыжәла,
Уи уталырхейт.

Ғымтқәа бжыда
Доухак лзаңшьуп...
Илылоу абаәчыда
Хәаиәаиуам, имчуп...

Лгәы итоу уздыруам,
Азы аца – лыюноуп.
Пхаррак лныруам,
Дыхьшәашәоуп, дыңшзоуп...

Акәарағы иуқәхәлар,
Уеилалгоит лара.
Лымч уа иуқәхар,
Иулырбоит лыюнра...

Сабцар зны сахейт, –
Исымпыцкәан ицейт...
Слыжәлейт сгәы цсахны,
Акыр хәибакъейт...

Сыхәцә кны иңылцәарц
Лҗахын, сылхәәырц...
Сыхәштәарамца лырцәарц,
Нак сылцәахырц...

Сыбла иаахгылеит
Җабдуцәа зәыроы
Рымч, – сагылыцәгылеит
Уи ацәгъаршы...

Даара ҳайдшылеит,
Еиҗах кыр ҳаикәҗеит.
Лыбла сыхышлан,
Дысхыччозшәа збеит.

Иаразнак уаҗ дхылхуан,
Азнык улжъон.
Укалцон ухырхәо,
Мдырс нас улшъон.

Издыруан, дысиааир,
Лышқа сылгон.
Лыюнашҗәҗ знык дзааир,
Са сеилагон.

Издыруан, дысиааир,
Тәыс уи скалцон.
Лара днеи-ааиуа,
Сара сныкәлцон.

Убасқан иналхыскъеит,
Апкацаҳәа скамчы,
Слымпыцкъан, сналыдкъеит,
Уаҳа илыламкәа мчы...

Нас ацангәара
Сара сҗанагалт.
Җәәанынтә агара
Шлеиуаз икынхалт.

Сыблақәа хнакит,
Уа иаасәҗҗеит...
Кыргыи ысызхымтит,
Аңшқа дычҗеит.

Сымцшыкәа снацхраан,
Илбаазгеит цәка,
Асаби лақҗа-хаа,
Дыссирыз шака.

Ааи, уи ахьтәы дацла
Хыхьынтә дылбааит.
Дырдырит бжыла,
Дшанан дырзааит.

Арас ихалан
Икаҗәоз ауаа,
Ишызбоз иҗалеит
Цәка икаууа.

Ацан ртәылан,
Рызегь еигәныют.
Агара ахгылаз,
Зеггы еизыюит...

Дыршьаҳәа рмоуит
Абри зегь зызҳәаз,
Ацанаа дроуит,
Мшызҳа изызҳауаз...

Ацанаа ртөыләф
Ирымаз пааимбарс,
Җымтзо дышгылаз,
Җааитит абас:

– Ацанаа, сашьцәа!
Шьта шөгәшөөаныз...
Хтагылоит аамтацөгьак,
Убри шөазыпшыз.

– Иааит, дад, хаамта,
Харт хәҗхәара...
Псызхоу уао дамаҗөам,
Шьта ханхара...

– Хаҗьал аахадгылт,
Хакам хәиҗхәарц.
Ханызаауеит адгьыл,
Хазбахә рымхәарц.

Ех! Сабиц, аиеи!
Зны зегь хәршшон...
Адунеи ду уаароуп, дад,
Усоуп ишшоу.

Зны өеила хамхөыцраз,
Шьта хдыхәтәа пцөоуп...
Анцәа хгәаг икырцаз,
Ихагхаз рацөоуп...

Хапсҗазаара лакөын,
Алакөгьы зны инцөоит.
Адгьыл затөык псра ақөым,
Ханыкамгы еиқөхоит.

Ацан бырг дцөажөон,
Ажәлар еиқөшышыын.
Аҗсабара еиҗашөон –
Ахлымзаах иазыпшын...

...Сыжөа җкьан, соашьан,
Кыргы сынхеит.
Избоз зегь цьасшьон,
Аха лакөын – сеиқөхеит.

Амоақәа, инымцөазо,
Сырнымцзо сырнуп.
Уахынлагь, смыцөазо,
Амза схаркуп.

Сақәтәан сгыжып хәа
Исыцуп уажә гөыжк.
Җынч, нас, ашышыхәа,
Снырхуеит уа змыжк.

Снеиуеит сышзахөо,
Ипысшәароуп сымч.
Зхәҗра зыпсахуа
Адунеи җысцаароуп җынч.

Аханқәа, агәарақәа,
Абаашқәа, абаақәа...
Измоу зхатә пкарақәа
Ихаипшым адауқәа.

Зызлан дыпшзаза
Дааспылоит еиҗа,

Слыткѣахит зынза,
Сынтапшит ллакѣа.

Ахѣынапкѣа, аматкѣа,
Хазы – агѣылшѣап,
Саѣсуам ак гѣамтѣакѣа,
Цѣеи ргѣы иасыргап.

Адгѣыли ажѣѣани
Ахѣеивцѣо сназоит...
Сыдгѣыли сыжѣлари
Хѣаас скарцѣоит.

Агѣтыхакѣа сѣмоуп,
Исхѣаау рацѣоуп...
Хѣлакѣкѣа са срылоуп
Са сзыхѣан ицшѣоуп.

1983 ш.

АРИ АДУНЕИАѢ

Ари адунеиаѢ
Икоуп зегѣы:
Икоуп аша,
Икоу ахаа,
Икоуп амца,
Икоуп атѣаа.
Икоуп агѣеизхѣара,
Икоуп ахѣаа.
Ацѣгѣеи абзиѣи –
Еивцѣоуп урт рхѣаа.
Уи икѣу иалырхѣеит
Дасу рхатѣы:
Адагѣ – азмах,
Адгѣыл атѣа –
Ацѣышлампыр,
Ашѣарах – ашѣха
Гѣазгѣазра.
Ашѣауардын –
Ажѣѣан иатѣѣара,
Ауаѣы, – адгѣыл
дѣыцшѣара.
Ааи, ари адунеиаѢ
Икоуп зегѣы:
Икоуп агѣырѣѣа, ашѣазызара.
Икоуп ашѣыцра, аицѣшѣѣара,
Агѣреибамгара, ажѣара.
Аѣира, аахѣѣара,
Ацѣгѣа ахѣѣара.
Ацѣымгѣра, аѣсахѣра,
Ухѣѣан-схѣѣан.

Икоуп ацыртыша,
 Абеиара, аңагара,
 Атөамбара,
 Ашөақь акылапшра,
 Ацхара, ауаюшьра.
 Икоуп ананамгара,
 Ағарра, агөақара, аңсра.
 Икоуп амч... –
 Иафуп аиааира агара.
 Адац-ңашө ароузеит
 Уамашөа ахөахөа-амц...
 Икоуп шыафөаршө...
 Насгы жөахырла аихара.
 Ауаюы игөахөтөы,
 Илахьынтца, азқөа аирхара.
 Аиашамра, амцақьақьара,
 Аиғара, ацөгьаршра,
 Аицакөақөара.
 Икоуп аласра,
 Ахөатөхамцара, аццакра,
 Аөхырцөажөара,
 Инахаркьан ацөцакра.
 Хжөытө цас,
 Хқазшыа бзиақөа рцөызра.
 Хөахьынхөалан,
 Иахцөтөыму ацөыртцра...
 Икоуп ҳахөсахөыцқөа
 Зжөауа... ихызхуа,
 Зхы – зыңсґазаара
 Башаза инызхуа.
 Икоуп ани-аби,
 Ркөадара,
 Рыңсыөара,
 Ирыхшаз рырқьынцқьыцра,
 Рхөахөатөы азныжьра.

Икоуп аманшөаламра,
 Шьґтахь анхара.
 Амч ағөғөара зегь
 Иахьахөґам архара.
 Икоуп уаңхьа дангылам
 Иузааигөоу аґынха,
 Ауаюы дшыақөкьаны
 Ианиауа агха.
 Азы данагауа,
 ґөыцк иадамзаргы
 иикша анимауа акы.
 Уака данахөаөуа,
 Ианеизеивымго иңсың.
 Иңаґа даґаччо иаґа
 Данхықөгылоу аз-хықө.
 Ианимңхьазо усқан
 Даңсоушөа капеик,
 Азы дызго инаган
 Ианациґөало көапеик.
 Икоуп ҳадгыл-ңшыа
 Иамадоу, ҳабдуцөа рыбақөа,
 Уи хьаас изкым
 Икоуп агөлымықөағь...
 Икоуп ианықөуа,
 Цөґа иахзызуагы
 ҳақла иашьґоу
 Уи иазхөыцуагы.
 Икоуп ҳадгыл,
 Зегь гөазґо, избо.
 Хзаазо ханзырхо,
 Иарашкаґ ҳазго.
 Хабдуцөа рызқөаґың,
 Иахьңыршөоз зны рымч.
 Икоуп ххөышґаара,
 Хөаңсуара, ҳңьынңь.

Икоуп аңацхақәа,
Акәасқәа, агәарақәа,
Аизҳара, ағара, аира,
Ашара, агарақәа.
Икоуп ҳаонра,
Ҳцәыр дәғәқәа, ҳхәыштаарақәа.
Ҳахәмарра,
Ҳаччара,
Ҳқәабзқәа, ҳчарақәа...

Ае-ура хыцәгъеипш
Аз цагъақәа
Ахъааиуа иткъаны
Икоуп аиохаақәа.
Икоуп агәымшәақәа,
Ауаа нагақәа,
Ғәғәрыла иреипшу Аимхаақәа.
Икоуп аҳаракыра, ахәқәа,
Акызг-кнахақәа,
Иара убас Абчарахқәа
Еиғазыжъыз атамхақәа.
Икоуп аңсабара,
Абнаршәыра тоурақәа,
Атышақәа акәарақәа, азиасқәа,
Амшын – ашхәақәа,
Абахәқәа, ахрақәа, ашьхақәа.

Икоуп аапын
Аға аназхауа,
Аңсабара ианталауа аңсы.
Икоуп аңхын,
Амра анкапхауа,
Дангәырғо зегърыла ауааңсы.

Икоуп тагалан,
Ианбарақәа троу,
Ацақәа пахәза иантәу.
Икоуп азын,
Ианағу асаура,
Ажәоан агәыштә анарку.
Икоуп еиқәароу
Ибжыдоу атх.
Ажәоан кеикиуа
Ианакымгы птацк.
Ирацәоуп ауааы
Абрака дзыхъзаша,
Дзыххәыцша...
Ахәы цшза ҳаракыра
Дымшәакәа дзыхыцша...
Аха икоуп зных,
Шьоук мазала
Ианаштоу дызгаша...
Аеазных ихәыцрақәагъ
Анеипхыттүа баша.
Аха еиҳарак икоуп
Ауааы ицхыраара,
Имоа ақәцара,
Игәы амысра,
Пату иқәцара.
Аамсташәала иаҳатырбара,
Изыргара, игәрагара.
Иара идунеи, ихацара.
Аңстазаарағ илшара,
Ихадара.
Икоуп аиххәыцра,
Аҳәатәеикәшәара,
Атынчра, пхәацара.
Аңстазаара аиқәырхара,
Агәыхәтәыхъзара.

Агәхьяагара,
 Аилацәара, айтанаиаира,
 Атынчра, абцар апыхра.
 Ацәгъа аиаира.
 Агәырғара,
 Амра ацпхьқәа шыжы.
 Икоуп анасып,
 Акарматцыс абжы.
 Икоуп амш, атх,
 Амза, аецәа...
 Ецәацъаа, Асар рымәа,
 Ажәәан агәы иалатәан...

Зқышықәса зхыцхьоу,
 Згәы таңаңан иткьо,
 Дыршыас уи иамои
 Нацънатә изыхкьо?
 Хтәы зхәо,
 Ажәытәзатәи урт
 Хбакақәа...
 Итгәырғарау, хәхәапшыр,
 Уи уажә хәгәкәа?
 Абриакара рхыган
 Хғынза ианаи,
 Иахзымхьчеит...
 Хшыюла шыоукгы «хмаиааи»...
 Аха икоуп ахракыра,
 Ашьанцара, апшзара.
 Икоуп ахалалра, абзиабара.
 Икоуп агәымшәара,
 Шьтахь хьамтара,
 пхьа цара.
 Ацсыцқара, ауаора.
 Икоуп хамхурстақәа

Хужәрақәа.
 Жәытәнатә хчеицъыка
 Хәтырла хәыжәрақәа.
 Хәатә цстазаарагъ
 Икам иахнымпшзакәа.
 Икоуп Ацсны кьакъара дузза,
 Хдәыпшзакәа.

Икоуп аамта,
 Рыццас хәзәалауа, хәзлагауа...
 Амшқәа рашьцас ишьтхысаа
 Ипырны инеиуа, зегъ збо,
 Пхьа хәзго.
 Икоуп ажәәан,
 Апстхәа, ақәаршыю,
 Хәпстазаара злеибарку
 Икоуп ахшыю.
 Икоуп адыд, амацәыс, апша,
 Нартаа дуқәеи
 Абыскыли рхыпша.
 Урт рыхьз рылахдом
 Икам, ипсхьоу.
 Дыкоуп Хәажәарпыс,
 Дыкоуп Нарцхьоу.
 Дыкоуп Батакәа
 Апсуа жәлар рцеи,
 Уи афырхатара
 Хара ихаймыртцеи.
 Уаа шәык еиптазааз
 Ан – афырпхәыс,
 Сағанеи-Гәашьа
 Дыкоуп ҕырпштәыс.
 Икоуп аеашьара,
 Аеахәшьара, ажәахыр,
 Аикәлара, аиуара,

Аиоызара, руасхыр.
 Уи адац-цашә ироуны аҳара,
 Ауаоы игәы итыхо
 Дацәымшәо аҳәара.
 Уажә еакала зынза
 Ацәажәара анимоу азин...
 Иахьа имоақәа аартуп,
 Зегь рзын.
 Икоуп иаҳхагылоу
 Абираққәа,
 Ишәыршәыруа икацшьза ишәу,
 Хабацәа ршьала.
 Икоуп убри зегьы збо,
 Игәазто, иазхәыцуа, еихшьала.
 Икоуп ҳамоа ҳзырбо,
 Хадара ҳазто қәнагала,
 Уацәтәи ҳлахьынца, ҳдеицш,
 Знапы иану гәралага.
 Икоуп:
 Аичычара,
 Аибарцьара,
 Ухәан-схәан.
 Аицабаақәа,
 Ацашьыццәа
 Ус змам.
 Икоуп,
 Ахәахәа.
 Икоуп,
 Аиаша, –
 Ҳазхымцо,
 Ҳзыниаша.
 Икоуп,
 Агәы гжәара,
 Ахгәахшәара.
 Иҳалмшаша, –

Иҳалшаша:
 Ахә хыцра,
 Гхьа хәыцра,
 Агә камыжьра,
 Ашьа тамыжьра.
 Аеырхацара,
 Афырхацара.
 Амгәамцра,
 Шьтахь хьамцра.
 Икоуп:
 Ацсьера,
 Ағәғәара.
 Абзамыкәра,
 Акәшра.
 Ацәыуара,
 Аччара.
 Агәырәара,
 Агәырғьара.
 Ацстазаара –
 Анхара.
 Аиааира,
 Атахара.
 Икоуп:
 Ҳгәы нбылуа,
 Ҳхы нбылуа,
 Нас зымоа
 Ҳанбыруа.
 Икоуп ускан,
 Ауа, атахы,
 Иҳазто ахы,
 Иакәым ҳазмыруа...
 Ишыкоугь
 Аибарехәара,
 Аибаршшара

Мцхәра злоу.
Аха икоуп,
Аиқелара,
Аиоызара,
Ицоуроу...

Икоуп ақсадгьыл
Азхәыцра, азгәыкра,
Ахатәы бызшәа ағыгәхәара,
Азхәара, азгәышьра.
Иарбан урт рацкыс
Мамзар ицшьоу?
Ауафы цстазаарас
Разкыс урт изшоуп.
Ауафәтәыюса идгьылаз
Деигзом ихы.
Ибызшәа ахьчараз
Дацәымшәа
Дапылоит ахы.
Хәашьас уи иамоузеи
Еихау ма еицоу –
Абызшәеи Ақсадгьыли
Еицрымшәо еицуп.
Икоуп абрака
Аиеи, зегь рыхкы:
Хбызшәа, хдоуха,
Хәгәтыха, ххықәкы...
Хәаюра тахғалоит
Ххатәы цьала иаарых.
Икоуп, хажәлар, хадгьыл,
Хәцсуара, хтоурых.

Ааи:
Ари адунеи ағы
Икоуп зегьы...

Ианыршаз иацы акәым,
Иахәа акәым.
Ақстазара иара ағы
Нцәара акәым.
Икоуп амц, ахәашгашра,
Аха икоуп аиаша, –
Ахы цәырнагом
Ус баша-маша.
Аезара, ағыцәахра
Бзиа иабоит...
Зееитазкуа зәызыпсахуа,
Ихәаадоу иштәыдоу,
Ари адунеи...
Ишәиуп, иагныхәоуп –
Зныхгь ихәацсоуп –
Аха ақстазаара
Абрака иацсоуп.

1985 ш.

АҢҒҰЫЗБА, АР МАҒҒА ЗШӨУ

Зынғы тынч Ұа стәаны сәуахъан,
Снаамго зынзаскғы сшамхы.
Ақғыршыю бааґс... аґыхъ сәылахъан,
Еиқәшәамшәа рбон шьюукғы схы.

Бымшала сгәы пжәахъан, иткәацхъан,
Сыбла нтаар, балан сыпхыз.
Акрыцуан, быспырцхъан, сыбпырцхъан,
Исхасырштырц сзын ипшъаз быхъз.

Аха ар маґға аныбшәыбца,
Данақәла ҳадғыл ҳаға –
Еиґах ғыц, сгәы амца нацрабцан,
Сғынасхеит бышқа схы рха.

* * *

Егъараанғы егъаы бырғаччеит,
Аңґыызба, ар маґға зшөу.
Ғазныхғы, аиашаз, иґабшьеит,
Данбышьтала қәрала иажөу.

Азә дзымғылт, ғазә ихәра ғабхәеит,
Дыбкит-дбышьтит иахәшьаґас.
Ғазә изын, деиқәхозар, аға абтеит,
Бышпґыызбазғы бғылт хаґаґас.

Излымшоз биталт, дышьтыбхит,
Аға ихы дапырган дыбгон.

Бацәшәон ихшара иаґымхар,
«Акырцх» атәыла арбгон.

Дахънабгаша днаган, бғыжыыхуан,
Бхынхәны, дышьтыбхуан ғазәы.
Уи, бызқәағ, тынч иґсы ааихихуан,
Еиґах бус бнапылон уаґәы.

Ианығәғәаз амшәгәа, аурт,
Асы уаґәашәпара иауит.
Аха еиґах ихәу рахъ беихон,
Ххыырґар ба была еиқәхон.

Зынғы адәы цәхәырағ бынхеит,
Аға хәымга цәкьарас бкеитцеит.
Бымшәеит, Анцәа беиқәирхеит,
Аґсґазара кыргы бнарцеит.

Сбызхәыцыр, мчы гәғәак пхъақа исыхоит,
Ңныцкәтәи бжык саҳашәа...
Бфырпґыызбара ағапхъа схырхәоит,
Бгәымшәара збоит уамашәа.

Баанхон аґабиағ ианбықәшәоз,
Арґарцәарғ, убагъ быгәра згоит.
Ибылшеит Баалоу-пґа илылшоз,
Мадина-пшза блацлабт, избоит.

Аңґыызба, ар маґға зшөу,
Аґсуара аґеипш, иаразку.
Са сеипштәкьа ба дбышьтам уауґсы,
Ибылоуп, ибылахт сыґсы.

Аңґыызба, ар маґға зшөу,
Зны бигәапґазаргъ иажөу,

Бинымзбан, игәы ныбмырхан,
Иҫымтақаа ңсыс ба бырхан.

* * *

Аңхәызба, ар маҗәа зшәу,
Ашәа збоит бформа иахьшу.
Ахы шбылаз беихон уахь, ңхәаҕа,
Гәымста, ихәыз рахь, ңаҕа.

Уигь ахаҗә-мәыҗә еизнагон,
Абжыы тахәәеза игон.
Аңәа иҗыңны, иаратәала, зынза,
Инанагон уалңшыак, маза.

Даушла, иатәамбо, хаха,
Шаҕантәҕы дталей аҕа,
Даннеилакь уахь, агәтахьы,
Еиқәңахьаз шаҕантә бҗарңахьы.

Иаҕа уи иҕаиңарҕы аңҗәа,
Дланашьтуан хланцы аңыхәтәан.
Нас җынч, наҕ аңахь дагон,
Иҫызңәа ңас баша еимдон.

О Гәымста гәыраз, Гәымста,
Иалңәраан иааиуа Аңста,
Шаҕааы җдеира еиқәурхеи,
Шаҕантәҕы җаҕа дҗаурхеи.

Аңсуа изиас, иңшыоу,
Ираңәоуп акырза иуңшыоу.
Аҕа изтужьуаз зны-зынла ңшоуп,
Еиҳарак дзыңәшәоз ухыңшоуп.

О Гәымста гәыраз, Гәымста,
Иалңәраа иааиуа Аңста,
Шықәсы назақ аҕа уишәаҕьон,
«Акырңх», абзырбзанқәа җирҕьон.

Уахҕы-еынҕы иухҗәалон ашәа,
Аха иумңсахт уҕазшәа.
Умшәакәа, умырҳакәа, ңхәа уңон.
Уңеиңәа реиңш, ууалңшыа наугзон.

Шықәсы назақ дықәхеит уҕәара,
Аха дқыңь-қыңьуа деиңасуан аҕәара.
Ңхәаҕа изыҕамңеит шыаҕак,
Уареи җдеирей шәеиңгылеит шәеиңҕак.

О Гәымста гәыраз, Гәымста,
Иалңәраа иааиуа Аңста,
Аңаамыҕәаңҕа ухугеит акыр,
Аха ухьз адунеи зегь иадырт.

ГӘЫМСТА АЗЫ АХЫҚӘАҢ ЕИҢАХ ХӘЫЦРАҚӘАК

* * *

Зны-зынла уааигәара снейуеит
сыгәжәәжәо,
Хәааңҕаҕак сымоуп, сгылоуп, сгәырәоит.
Уңәқәырңа хыңны убызшәала уанңәәжәо,
Ушҕа слымҳа нкыдңан сзырәуеит.

Аха уара сара сумбазошәа
Уеибах-еибафо уңоит уласны.

Өазных избоит уара сургазошөа,
Аха узын сшыкац сыкоуп сразны.

О, Гөымста, азиас, уара сукөыхшоуп,
Жөаф рзы фырхацөак ырит абра.
Ицыхөтөаз, изөыхуаз, уара укыхахшоуп,
Иркөашьхаз соухөар, изгоит уа угөра.

О, урт алымкөа, адауы гөымшөакөа,
Амца ижөцо, ипылеит аға.
Аха ахцөхөыц – нырцө итөаз агөымхакөа,
Ирылашөеит хцеира, инеиуаз хаха.

Угөы уиижьтеи еикөтөашьак амазам,
Избоит ублакөа хьаа гөгөак рхуп.
Уи нахыс урт уаха рызбахө ыказам,
Уахгы-өынгы сыоуа рышьтакөа схуп.

Уиижьтеи ранацөа рыбла тырхаха,
Амөахь ипшуеит, чытыбжык гар.
Убри сартынчуам, исынатом таха,
Схьаакөа ирхьаан сыкөхеит абар.

Уа шака лагырзы абра икатөахьей,
Шакаөы анацөа цөыуа итөахьей.
Рахөшьцөа рыцхакөа ирыцблааит ашьац,
Ртөа-рыцөа ыказам, рыцсы тынч ирымшьацт.

Уа шака мыткөма, уа шака бжыы,
Уахынла амазам, цхыбжьон, ма шьыжыы.
Урт рызбахө ыказам, рыбаю-рцөа бжьазт,
Аха азөгы рыцсы там хөа имшьацт.

Абацөа нанамго, ирыцзаа ршьамхы,
Итөоуп, шөырмауагы, ирыкөае рхы.

Заанаца аикөацөа, мап, уаөы ишөимцт,
Уажөы-уашьтан, рыцкөынцөа, игөыгуеит
иаацөыртцп.

Өык-зык хтөаланы уаө цөыцак имкыцт,
Рыхьыз зхөо өырак цьаргы иказам бгыцк.
Изхөапшуа рцөа-мацөа иакөдыршөом быбыцк,
Амшкөа цоит икөханы, ирахауам макьана
өыцк.

Макьаназ цсацоуп хөа, азө шьак аимырбацт,
Рыцсы там, икамхөа, агөра азөгы имгацт.
О рыцсы зырцхашьо дкамлароуп кьашьык,
Макьаназ, урт арыцхакөа, ирзыблым цөашьык.

Уажөы, зегь рацкьыс ирыцхау, урт
ракөушөа збоит,
Сзышьцоугы, сьзхьаауагы, зегь реиха
урт роуп.

Зных сгөыгра снахьыпшуеит, нас өөазоит,
Сгөы исанахөоит: макьаназ иацаху
зыпшроуп...

Сныкөеит уцака, схалеит уа хыхьгы,
Иагьа срызныкөаргы рхақ сьзшөазом.
Рхацара хьтөы нбанла иаөп ацоурыхгы,
Цсыуак дыканац, рыхьз кашөазом.

Лцшөада баша абра савазаргы,
Рыцсы сакөыхшоуп, еитах цхьа сеихоит.
Рцөа-ржыы, рыбаю, анышө иафазаргы,
Рдоуха назазаз хацсынра иаанхоит.

Еиөапшуа нырцө-аарцө убахөкөа укөыршоуп,
Уеибаркуп доухала, узшазгы дынцөоуп.

О сзиас ду, Гəымста, сукəыхшоуп,
Уао ҳақла дхəыцыр, иулшаз рацəоуп.

Уааигəа слей-џейуа сныкəалоит цшаала,
Иухугаз сазхəыцыр, уи цьашьатəуп.
Аиааира иргаз уа уцəицəа, шьала,
Цхьа хара ххəыцны, гəгəала ихьчатəуп.

* * *

Зны-зынла амџа банылан
Бнейуеит бара бкалаза.
Ишбышкляцшуа бдыруеит гəаныла,
Арцарцəа гылоуп маза.

Аха бара ибымбошəа,
Бынрывасуеит, ирццак бшьаџа.
Ирбахуеит уа хьымзг ргошəа,
Баша ирытəтəошəа ахəынцəа.

Зных, азəи барей шəыбла еидхалоит,
Еилацəоит, рыгəра еибагоит.
Уи арцыс цəџанцə ажəџан дхалоит,
Насх, нак быниджьаны бцоит.

Уа шакаџы амца рыцрабцəи,
Ацхəызба, ар матəа зшəу.
Мап бхəангьы шакаџы ихармцəи,
Икоуп уажəыгьы ибзыцшу.

Бгəы аартуп, бацсыуа цхəызбоуп,
Бцəанырра беабтом, ибзоит.
Д-Цыгəбоуп, д-Цəышбоуп, д-Цəызбоуп,
Базхəыцуеит, ишьтыбхуеит, ибзоит...

Аха урт зегь ацыхəтəахь ишьтабцоит,
Бус ауп излоу зегь быцсы.
Шьоукгьы лацшыла ицхабцоит,
Шьтахька ихьацуеит лассы.

Ацхəызба, ар матəа зшəу,
Ауаџытəыџса ихьаазы ихəшəу.
Зныкəашəа шьабстоу, иласу,
Згəы тбаау, игəку, иразу,

Зыцстазаара зегь рыла иразоу,
Абыртцал икылхны избо,
Ацсыцкьара нацьнатə изхазоу,
Ацсуара еихахан цхьа изго.

Ацхəызба, ар матəа зшəу,
Бцəа ишцанаало ибшəу.
Икылуршəап бзара амацəаз,
Хайгəыцхуз, харт, хайуацəаз!

Бааигəара снагылар стахуп,
Быблақəа мазашəкы рхуп.
Иссируп, убас игуыкуп,
Аха былахь есымша еикəуп.

Ацхəызба, ар матəа зшəу,
Ирацəоуп, аиеи, ба бзыхəшəу.
Шакантəгьы бмыцəа ибыршей,
Анцəа ду быссирны бимшей.

Илакууп, илакууп бказшьа,
Ибылоуп Баалоу-цха лшьа.
Амала макьаназ уи леипштəкьа бымшəыцт.
Уи лфырцхəызбара еитах ибырџыцт.

Баалоу-пхагы убыс дыгэкин,
Лаамта, аиашаз, еакын.
Аха илылшеит, илылшеит митэы,
Уи лзынгь ирацэоуп ахэатэы.

Мадина-пшза, о инцэа-хшаз,
Абыцыда лылеитцеит хазшаз.
Зқышықэсала лыхыыз аауеит,
Абицара ғыц лызцаауеит.

Дрыциуеит уи, ес ииуа,
Дрыцпсуеит зацал аины ицсуа.
Хадгыл-хцынцъ иалоуп лдац,
Ахаангы ахымызг лымгацт.

Уи лаамтахыгы схьацшуеит уажэы,
Срызхэыцуеит, дыцкэын, длыгажэы,
Ирхыргахьази уртгы шака,
Ирылшахьази рцынцъази шака.

Сыцсадгыл рыцха, сыдгыл, ашьям,
Зынгы дуқэлахьян ацьям.
Чархэацэак пытдык ижьян,
Хгэарабжьара имехак дыбжьян.

Ихалеигзеит иара уигы акыр,
Хэонқэагы итахын иаиркыр...
Зны гэгэала ихалеитцт ацтэа,
Аха ирлас иццэеит ицыхэтэа.

Агенуезцэа, аримлианцэа,
Зны уртгы мшынла изхыцт.
Ирацэан урт рэызцэа,
Аха рыцсы ирлас ирхыцт.

Иаауан ара рмагра хьарцэа,
Иақэлахьадаз шакафы?
Амонголцэа, ататарцэа,
Хыпхьазарала жэпафы.

Ирпылон хажэлар хэагыхла,
Иргэыхуан, ирыцкьон.
Икэакэаса, ипыххаа,
Нас иааиуаз, шэакьон.

Атырқэагы зны иеытхэаны,
Сыжэлар рыцха, иршэа-ирзыз дрылст.
Аха имоут қэашь ацыхэтэаны,
Ацсны ацеицэа шытахь дыпхадырст.

Деикэацэа сымсалза арап,
Дхалацхапырц, зны длеи-феиуан ара.
Уи имшала азэыроу хырцэан,
Ацыхэтэан, икышэ ахампалра тапцэан.

Ихэқэлахьаз убас шакантэы,
Хашьтамта камларц, харгарц хаткэаны.
Иухыугахьоузеи сыдгыл – Ацсны,
Иулахон узбоз зегы рыцсы.

Аха, акыкыхэа дшэахэо, уаф дзымцеит
днаухыс,
Уцеицэа ускан икылкаа ианхыс.
Иухылцыз гылан еснагь урыхьчон,
Узтэызтэырц иааиуаз илеигэйдцан
дыршыуан.

Шыыцрала, деилызкаарц зтахымыз рацэан,
Дзыхкьоз изымдыруа, урт иагацэан.
Ипстазаара азбжак урт рыла ифахцэан,
Аха, доухала, назаза дыхчан.

Уи иоуп, зегь рапхьаза, бхы агэра бзыргаз,
Бгэирткэыл, ибылаз, зегь гөазтаз, избаз.
Дбызгэдуны дбылаехэеи ускан шака,
Ибдыруаз, уи илоуп бышцазгы пхьака.

Ирацэоуп уи ила ибцаз, бзыпхьаз,
Ускан, уи иакэын ибымаз тынхас.
Дкамлеит бзын ускан уи ида еазэы,
Цэгьаршомыкгы цасхэа ишэылихт ацэы...

Аха уи хьаас зынзаскгы ибымкит,
Иехырцэажэоз шьоук рымма абыркит.
Бара бзышьтаз зынзаск аеакын.
Бдырра иацыбцуан, уи базгэыкын.

Бышцац бымма бацэхымкьауа бцон,
Шьтахька бхьамцит, бхыкэы набыгзон.
Шыыццэақэак, гыланы, уажэгы ибзыпшуеит,
Ухэан-схэан ыргэежьюа, цэгьакгы дыршуеит.

Аха уи хьаас зынзагы ибкым,
Уи азын быуаореи бусуреи цкым.
Бышьтақэа тгэыхаа, избоит өада игоуп,
Ахьөазараф боеит, зегь акоуп.

* * *

Апхэызба, ар матэа зшөу,
Бцэа иақэшэоит, ибнаалоит ибшөу.

Быхцэы ықэыпсоуп еснагь быжөахыр,
Еипшуп бхы-бэы цшза амаахыр.

Быблақэа ахьшыцбеипш итыпхоит,
Мрацас, мзатас ба бкапхоит.
Бызбаз зегь ба быргэапхоит,
Ишыыцны шьоукгы бырнапхоит.

Аха бынасып быргылеит шьтахька,
Ибывыжь ибшьтхьоузеи шака.
Ииашоуп, ацарагы бцеит,
Ак быгмыжь ибылшоз кабцеит.

Имацмыз кыр усқэа брыхьзеит,
Быпхэызбара ишахэтаз инабыгзеит.
Аха зегьы ирымоуп аамтак,
Ирытатөуп ианахэтоу атак.

Ахэхэахэа бықөпсычхауашэа збоит,
Зегь рыла сара быгэра згоит.
Далбхзар бгэы иақэшэоз азэы,
Шэеипыл, иахьа ма уацэы.

Шьта быхэчым, урт зегь бымзан,
Зымма бышцац еипш бымцан.
Апхэызба, ар матэа зшөу,
Бцэа иақэшэоит, ибнаалоит ибшөу.

Аха шьта ибыпсахыр ауеит,
Рқарцэақэак бышьтан иаауеит,
Бхы-бцыхэа тынч иазцаауеит,
Бгөеисыбжь харантө исахауеит...

1993 ш.

* * *

Уаанзагь сдәықәмызт о, оеырқьалан,
Сгьало уаргьалак сантәалан.
Моакы схала зны санхалан,
Уа хәыц хәычык сахьанхалан...

Исыздыруамызт исықәшә,
Ҙаха снаҗомызт слапықәшә...
Скаҗа-бғало усшә саауан,
Исзымдыруаз зных сазцаауан.

Скәаҗаб иакыз маҗк инҗаауан,
Сыхәшҗаарамцагь нҗыцәауан...
Тыоароаркгы абжы җәыцәза
Иаргон. Сыкан сдунеи җацәза.

Сгәы ахәомызт җсыуа чарак,
Иҗашәомызт сыбла ччарак.
Жәак сзымхәо еиу-иашәан,
Сааигәа-сигәа кыр ихьшәашәан.

Снахагылан зыхьк сызтомызт...
Ҙынч ашышыхәа җәа сызтәомызт.
Истахыцәкыоу цқәа исызхәомызт,
Исылшоз ала скәакәы-цыкәкәон,

Зных сылағыз нысәыҗыкәкәон,
Сыызцәа-сҗызцәа зегь реырҗәахон.
Сымш лашьцаза илеиматәахон...
Исымамкәа зынза җсшьарак,

Ма исызтодаз җарак-шьарак,
Схы амаздон амш еикәшара,
Ихәыцқәан ускан са сыхшара,
Аха иҗәғәан сымч-сылшара.

Сгылон саҗҗыхә ашыжь-шара,
Абас сыкан зны аамҗала,
Аха исызхауан оҗаҗала,
Сыуаора сыхьчон хаҗала.

* * *

Сашьҗамлацызт ус хырехәарак,
Иагәа ус сыҗгыларгь сгәы мҗароуп,
Зегьы-зегьы ирымоуп ғхәарак,
Сгәаҗрақәа раамҗа шьҗа иҗароуп.

Иазхоит сызхыҗаз, сызҗысыз,
Сымәә имачмызт сгәы җызжәоз.
Ахәора гәааа сызҗысыз,
Уа икан зәыроы са сҗызшәоз...

Сеихон, ус, җхәаҗа ишсылшоз,
Аха суаоуп хәа сзымшьауаз
Ыкан, аҗәгәара зыршуаз,
Сыхьз аҗәағәа ахьызшьуаз.

Са стәаны сыҗхқәа җысеуан,
Акыр схы аҗәа асырбон.
Сымчи сылшареи җысшәон,
Зегь гәаҗо, хәыц-хәыц еилсыргон.

Иахьнеитәыз сагхар сҗахзамызт,
Икан иахьамуаз снеирагь...
Зных, сыхҗәан, сыюны сахымызт,
Сыҗсы җан, аергь-афеиргь...

Исағаз рыбла сыхгыларгь
Сҗахымызт, кыраамҗа срывсуан.

Сахьцаз сыхнымхәуа саангыларгь,
Ускан еакахьы икылсуан...

Ахаскын аза аныхбало,
Җәғәла ианәқәҗоуп амра.
Абарт зегь еидхәыцло, еидбало,
Акырзагь сықәхеит амәа...

Схы, сыпстазаара зыхтнысцуаз,
Зымәа сацәшәон инхазар.
Сдәықәмызт иахьырфоз-иахьнырцуаз,
Схатә быста фон ипхаза.

Сишьтамызт азәгы схәаркьиуа,
Сзышьтаз акакәзан – схатәы.
Исмоуаз сдәықәмызт сахьцәыуа,
Исымтеит азәгы ахәатәы.

Ихаман тахцәала иахфаша,
Сақәтәамызт усцәкәа аңша
Сыбаә, мышк анышә иафаша,
Сеигзомызт, ицәгыасымтә схыңша.

Исзырымхәарц... рыцха, ахәаша,
Слаиркәырцгь стахымызт азәгы.
Сқақо азә игәы иаахәаша
Сзыкамцт, исылырхт ацәгы.

Азә иматтура ағаңхәа
Схырхәо хаангы сымгылт.
Уи акәхап, сымәә... уа саңхәа,
Цәа змамыз ахтысқәа сыңгылт.

Акыргы сықәңеит, са стәала,
Зны сгылт, скаҳаит, сыбғалт.

Иааиракгы згеит, зназы схала,
Ахәра тың уажәгы исынхалт...

Еидарала сыбға цысцәахьан,
Смаашьакәа исылшоз кәсцон.
Зәырыюгь исзааигәаз реырцәахьан,
Иансцылоз срымбозшәа картон.

Исхарқазшәа мыдагьцәак
Азәырыюгь спырцит сынказь.
Уа сантагылаз агәакрацәкәа,
Исыдгылоз даараза имачхт.

Исцәыцәгәан ускан аиашаз,
Схы сгәы ахшәартәеипшгы снеит.
Аха сзахымңеит сзыниашаз,
Азныказ ацанзагь слеит...

Уаҳа исымамкәан цәышьака,
Сымәа шақантә сацәхкәахьаз.
Җәа шьюукым, сиашьарацәкәа,
Ирыдырцәылт зәыр исағаз.

Сашьцәа рааигәа сшынхатәкьозгь,
Зных сгәы акырза ирыцәахт.
Сыбзиара здыз, сзышьтацәкьазгь,
Уртгы, акырынтә сырқсахт.

Схы-сгәы шақантә иңнажәазеи,
Аиашамра сыбла иабоз.
Схы сгәы шақантә иахнаршәазеи,
Сааигәа дзымбо зыгәра згоз...

Слахьынца усцәкәа санымшәеит,
Амшала кырынтә сыхцәан.

Ашьтахь ыызцаакгы сықәшәеит,
Азәырыюгь ахьсыхәоз рацәан.

Сжыы-сцәа, кырза иагхазаргь,
Снеиуеит цәгъеи-бзиен еидбал.
Сымәа такәы сықәхазаргь,
Сыңсҭазаара гъажьуеит абырбал...

* * *

Аеашьара – уи бҭаргәгәагоуп,
Ибаагәароуп, игәтҭагоуп.
Ишжәахыру агәра хҭароуп,
Аңсҭазаара мәахь инагоуп.

Аҭа иҭаңхьа игәытшьаагоуп,
Ибҭаңцәагоуп, ихыртәагоуп.
Аеашьара – уи еиқәгәгҭроуп,
Азәи-азәи еизымгьгҭроуп.

Рәаңхьа агха уааы имыхьроуп,
Измам изы гәыхьроуп, хыхьроуп.
Ацәгъеи-бзиен уцеиыызшо,
Абиңарала рееиыымшо,

Ақәнагада – ихьыпшыму,
Зегъы ирдыруеит уи шапшәымоу...
Азә дупыларгь иакәым ыршо,
Уаақәхазаргьы зынза ак улмшо,

Азә ацәагуа цас иухымшьуа,
Исцәагои хәа ак нупдимшьуа,
Уңсҭазаараҭ брук аналшәа,
Ма заамурак цәа уанақәшәа,

Уқәымхарцаз зынза ухала,
Иудрымцарцаз цас ахара,
Ма, иахқәап, ус азә дучычеит,
Акгы анилмша, еазә дучирчеит,

Шьтахь ухьамцуаз, умшәоз мамзаргь,
Уғәғәаазаргьы, уғламзаргь –
Аеашьара анумам башоуп,
Аеашьара ахықәкы – аиашоуп.

Аеашьара – иреихау амчқәа,
Иакәхәрзлароуп иреигьу хамшқәа.
Аилабжьара, умеиқәмчқәа,
Хҭак еицҭаршәуа, иргәгәо умчқәа,

Ажәытә-ағәтә имырзуа ацасқәа,
Азә дмарахәыргь ус цәа цасқәа,
Ганха инавалан зәыңхьазкуа,
Дахьырхәлатәуп ус зееицазкуа.

Аха уигьы цқәа иазхәыцтәуп,
Умшқәа иреигьу изыхәан иртәуп.
Имықәикхаз ееила хәибажьап.
Игха иахқәар, ихы-игәы дамжьап.

Иахьынзауа дхаркәшп, дрыцхауп,
Дахтәуп, дкахмыжьп, ееила хицхраап.
Ианамуза – уи еа усуп,
Икоуп усқан уигьы зусу...

Аеашьара – уи бҭаргәгәагоуп,
Ибаагәароуп, игәтҭагоуп.
Ишжәахыр гәгәоу агәра хҭароуп,
Ииашоу амәахьгы хәагароуп.

* * *

Аихазақәа шәоуп сызқәызыз,
Сымшқәа иреиғьыз зегь сыцәзырзыз.
Шақа ус срынкәа – срынқазеи,
Сымәа шақаамта исымбазеи.

Сыгәтыхақәа исызцәырцуаз
Имацәымызт исыцәзырзуаз
Шәымшала, о аихазақәа,
Шақа срыңхеи исмазакәа.

Зных шәа шәыла сымәа сықәхеит,
Сцәа-сжыи цаны кырза исыгхеит.
Стәшәырхарцы амац шәыгхеит,
Саңьал мааицызт, исынасыңхеит.

Аәазныхгыи гәгәала шәсыхуеит,
Лада слеиуан, әада шәсыхеит.
Суахта аәаңхәа сыңсы ғышәхит,
Саға игәы цан, кырза дцәышхеит.

Жәа гәыбзыгк цәа исмаҳацкәа,
Пхәақа сыкоума смеихацкәа.
Сусағ зынгыи шәыла сәыңхәеит,
Сымәа сызқәыз еиґа иґыңхеит.

Зных стәшәыртәеит снага аихацкәа,
Скынтә жәа хәахәак нашәмаҳацкәа.
Уи зегьы амуит сгәы амцкуар,
Аха снейуан, шытахька схәамцкәа...

* * *

Аамта цон, иуроу рашьцас,
Икан шыаңаршә сызтарц иашьтаз.
Ғша-цәыңцәыкгыи зных иаасәсуан,
Сыңстазаара ус имәсуан...

Шақа мшы цеи уаҳа ихнымхәуа,
Урт шыта икам са сгәы рзыхәо.
Аха икоуп еак уажә сзыхәо,
Агәацәа кны аңсуа иныхәуа,

Анцәа ду иґыи иназааит иихәуа...
Ихылаңшааит Дыдрыңшь ныха,
О, дахьзааит ихыкәкы, игәтыха,
Дахыбаамзааит иңынңь-иашта.

Анцәа, дқаумцан дрыңхан, дқәашьдан,
Сшамкуан сызшаз, Анцәа сухәоит...
Наңьнатә дсыман, дсымоуп, дсыхәоит,
Изхааит аңсуа иоухьоу игәыхьра.

Имызааит пхәақа имоу игәыґра,
Иґиааит, ирызшааит уи иңеира.
Илшааит пхәақа ғыңк азнеира,
Дықәґацааит идгыл чашәра.

Ихигахьоузеи аңсуа рыңца,
Иқәлахьоузеи шақаә иңца,
Ихьчахьоузеи шақантә идгыл,
Ауаа қһақәа зегь идгылт.

Иаргыи дшәаны шытахька дхәацуам.
Уи дхәыданы абңьар дацам,
Ус хьантарак еснагь дацоуп,
Шәара иқәым, аңсуа дхацоуп.

Хаан издыруам аңсуа агөышьтра,
Нартаа дуқәа далцит рышьтра,
Аңсуа дықан, дыкоуп, дызуам,
Хаан дшәаны ицәа дтазызуам.

Икоуп имшын, ишьха, иґааа,
Хаан иңсахуам аңсуа ицәааа,
Ицауроу ңстазаарак изшазааит,
Насың лашак ңхәа изхәазааит.

* * *

Уажәы сыхцәґьяґ уиаґара сашьтам,
О, имызааит сыюна, сашта!
Сыхқәкы аґынза сымназаарґ,
Исыхшаз уашьта исыхьзаар...

Исхасырштып зны сґәы ңжәазарґ...
Иалшоит усқан сымшәазарґ,
Уашьта иаңсам исырґыцыр,
Уи атәы еиыґуп уажә саґәыцыр...

Икалап шьта сыхы сымжьозар,
Зынза башаґ сґәы сымжьозар.
Иалшоит сеацә жәаан икыдзар,
Сыхқәкы-сымәа зынза исырззар.

Уи ус зны кыр сацәшәазарґ,
Сызәу сусқәа кырза ихьшәазарґ,
Маңк аамтала сыжәаа ґкьазарґ,
Сымәа сымбо ңытк сацәхкьазарґ,

Аха уи зегь уашьта ишәартам,
Анцәа иґнытә исоуит ґамтан.

* * *

Сыңсы аарла исыманы,
Снеиуан дсымбо исымыздо.
Скамлац сыңсы сыланы,
Исхәо-изуа ылнадо.

Сықәымтәазацт ґың татак,
Снапы ацәцәа инақәырґәґәо.
Еснаґ асаба сықәтата,
Сымәаґ хәаак сықәыґәґәон...

Аңша ашәшәа иоґасуа,
Амшын ахықә сықәымтәацт.
Ма сґәы ґыґны, оґырґасуа,
Сымәа усда сықәымхацт.

Уск исаґәам сашьтамлацт,
Абцар скуам санзымхысуа.
Сґәы раґатны сзышьтамлацт,
Уацәтәи амш сазымхәыцуа.

Слеи-әеиуа, сыңшахьырсуа,
Сашьцылам, исылшазом.
Сеиха иґәґәам, снихыкәласуа,
Изын цәґьарак сыршазом.

Ңсшьацәак сыюуа срышьтамлацт,
Аґәараґы сынрышьклаґауа.
Ус саазам, самышьцылацт,
Аха усқәак нсышьклаґәуан...

Сыґәра Ганы исоухәазґы,
Сґәы ачахьмацья иґацәахуп.
Иґабуп иахьсоухәазґы,
ґаибатәуп, ґаибатәахып...

* * *

Зынгы пхэызбак слышьталан,
Лцшэада сыесыркаразеит.
Лара убри лымшала
Кыргы сыесыркыалазеит...

Схы-сыңсы зегь лылацёкьан,
Лара дхьахэны дсыхэампшит...
Насх, схы еилаго сгылацёкьан,
Дунеи-лашак сзыкэымпшит.

Схы сыргэаҗит башацёкьа,
Лара уи даҗсамкэаны.
Азныказ, аиашацёкьа,
Сыкан җаргы самкуаны.

Шака мшы, цхы, сывсыжы,
Сыфа-сыца ыкамкэа.
Сыхгы шака агсыжы,
Насың лашак сывамкэа.

Уажэ сазхэыцыр, цкэынрацёкьан,
Бзиабара дук ацамызт.
Схала схы ма снаҗэцёкьар,
Ирхэарызма дхацамызт?

Ускан схы акыр сарласит,
Станархарц егысыгымхеит.
Стэала, сгэы акыр иалсырсит,
Аха хайнасыгымхеит.

Шьюкгы уашьта исеигёуеит,
Баша ргэы сыцецазаарын...

Уажэ уи лмап са сеигэырҗоит,
Схы цёгьала иткьазаарын.

Исывсит уи агэаҗрацёкьа...
Иахьагы исгэалашёоит.
Ех, ацкэынра шҗакацёкьоу,
Уао даргазоит, дарлашёуеит...

* * *

Сгэы иаамыхэоз нцэыцакны
Маза җа еитасхэомызт.
Ажэа хэахэа оҗыцакны,
Инаган амц иахасхэомызт.

Иаартны исхэон истахыз,
Сшэаны шьтахька схьацуамызт.
Шьюкгы иоуа исышьтахыз,
Саахэны рышка схьацшуамызт.

Сзышьтаз, сызкэыз аиаша-моа
Зны аэазон, аеацэахуан.
Исцылеи шака иашамара,
Зиас дук нысхацэахуан...

Шьюкгы гылан хыхьынтэы,
Сагозар хэа исыхэацшуан.
Снапы скьазаргь кырынтэы,
Санзымзсуаз сахэаеуан...

Сҗыба гёгэала саҗёгэыгуа,
Еиқэырчакэа итызгомызт.
Аха схы еснагь саҗёгэыгуан,
Гёагыла азёгы исаҗигомызт.

Еснагъ исыцын сабѣаргъы,
Исызнауан ыызара.
Зных уаѣ дынсабжъаргъы,
Исзимургъы ызара,

Иахъсыхѣѣуаѣ сагхомызт –
Ахацара ахъаѣахыз.
Амаѣ азы саѣхомызт,
Скъарахѣ сѣыба иѣаѣахыз.

Ахаангъы игѣра мгаѣа,
Сгыломызт уаѣ ивара.
Насгъ азѣы сатѣамбаѣа,
Исѣахымызт дсывалар...

Ус жѣахырла аихара
Ишыѣамгъы иѣызшѣаданы,
Ахааназы аѣѣѣара
Иѣамлаѣт илѣшѣаданы.

Иѣуазеи саб дыѣсиижъѣеи,
Исызнимыжыт мазарак.
Аиѣызароуп сыхѣѣиижъѣеи
Исымазоу ѣсѣазарас.

* * *

Ус азѣ схы ниѣаѣан,
Уск исыхѣѣам ныѣѣсымгаѣт.
Схала аѣѣы нилаѣан,
Иитѣу, ихѣѣѣу иѣѣызымгаѣт.

Сгѣы аартуп есымшагъы,
Азѣгъы ѣѣгъара изызузом.
Хѣѣык ѣѣа иѣкалар исылшогъы,
Ахаан схы сеигзазом.

Исылшо ала сашъѣазоуп
Сѣѣа хѣыѣы ала схы ышѣѣара.
Сыѣсы ѣангъы сашъѣѣѣуам,
Иагароуп аѣыжѣѣара.

* * *

О, урт сымшѣѣа срыхзызуеит,
Иѣырны иѣоз, исеѣсны.
Зных ѣѣа снатѣа срыхѣѣѣуеит,
Исыдѣызгъы ыѣоуп исеисны...

Исзааигѣаз арѣарѣѣа
Сыбла еснагъ ихгылоуп.
Схеиѣш избоз са ѣѣызѣѣа
Зегъ раѣѣа исыргылоит.

Аиѣызара! Хѣѣыр сзаѣѣуп,
Иззынагзаз изѣѣѣуп.
Зны схы-сыѣсы рыхѣѣныѣѣон,
Рзыѣѣан ашѣа аѣыѣѣон.

Дара рхъаа сара исхъаан,
Иѣабжъамызт мап, аѣѣаа...
Ргѣырѣѣара еиѣѣѣгѣырѣѣаран,
Хѣынхѣырѣаз арыѣѣарахъ.

* * *

Ахрыѣѣѣара, аѣсрыѣѣѣара,
Анѣѣа ду иѣѣѣѣа, иахуалѣшъѣоуп.
Аѣызѣѣа рѣы аѣсыѣѣѣара –
Наѣънатѣ уи исанашъѣоуп.

Аѣызара – сузгом савган,
Смалѣѣа иреихѣазароуп.

Зхы пату ззақәу ауаәнага,
Афызцәа ирхауазароуп.

Указаргы ашьха, ага,
Ухы-уңсы разазароуп.
Афызара! Еихау иарбан,
Аңсҗазара иамазароуп.

Афыз азы афыз
Дыбҗазароуп, дығғәазароуп.
Улаңш хаагы ихызароуп.
Ихәтам ажеагы умхәозароуп.

* * *

Сзалмҗит зны ахынҗафынҗара,
Нас схи иасҗеит ахаҗәитра.
Зны аамҗа баша изгеит,
Снаиааит, кыр гәасҗеит, избеит,

Слахынҗа акырза саҗеит,
Схәыцрақәа аамҗала еиңхыттеит...
Савахан самазан ганк,
Сҗамлеит ианысҗартә цәахәак.

Схәаақәа дзымбеит изасхәоз,
Сааигәа избон изызхауаз...
Сгәы амҗа акын ишакыц,
Ианҗсыяхагы – ифымцәааит акәиц...

Срыцхаршьон азәырфы избон,
Урт зегь са схеиңш рыгәра згон.
Рыблақәа аразра рхын,
Исыхәрц акырза ирҗахын.

Аха исҗырхагазгы рацәан,
Наңнәтә урт саҗацәан,
Санықәпозгы ыкан аамҗак, –
Ианрысҗоз исыруаз аҗак...

Исрыцәгаргы сҗахымызт сҗазшьа,
Аха иҗасмыжыт цәара сшьа.
Аамҗа еикәшара сашәон,
Аңсҗазаара са сыңнашәон.

Сыжәәанағ сымра схаңхон,
Сымәахь... схи еиҗах исырхон...
Скаҳауан, сгылон, сеихон,
Ахаҗәитра схи иаҗо сынхон.

Азәгы икны схи ласмырҗәит,
Ауаа бара... хәасгы исымҗит.
Сҗақьо, азәы иәаңхәа сымгылт,
Уиазоуп, ус шәкы сыңгылт...

Зәырфы сымшәа сырәагылт,
Дара рыжәәа еибыҗан иаагылт...
Зны мычла исаиааизаргы акыр
Ишырҗахызгы сыонрашә адыркыр,

Сгәы кырынтә исдырхьзаргы иңжәо,
Сааигәа-сигәа ңыҗыкгы ршәо,
Исымдыруа закәу шоуроу сызҗаз,
Сырҗылт зны саргы ишсыхәҗаз.

Срышьҗырц ишафыз зегь рхахус,
Урт азәгы сизыҗамҗт еыкәбҗаршәс...

* * *

Сыңс иахылцыз шыта срыхьчозар,
Исхәо харцо, абыс сыршьозар,
Дара аешьцәагы рхәоу еикәшәозар,
Инахыркыан рыжәтәк рымжәуазар,

Рааигәа-сигәа икоу рбозар,
Аиаша-моа агәра ргозар,
Ртахцәа хатыр рыкәырцозар,
Рымшкәа ирейгыу рыкәдырзуазар,

Ишахәтоуеипш рус иахьзозар,
Абырцкал рхы кылх идразозар,
Рымоа изкәу икәымхозар,
Хара ахәыцра рыгымхозар,

Реиха икәадоу дрыцхаршьозар,
Рыхьзи-рыжәлеи дмырпхашьозар,
Икоу-иану рыбла ахмыжыуа,
Рааигәа икаҳаз ивс дынмыжыуа,

Иагыа ус цәгыа пхыа ирпыларгы,
Рхы иацәшәаны шытахь имгылартә,
Аду рацәамшьо, амац кәнымшьо,
Икарымцо ауао ирцымшьо,

Даарымхуо, ауаоы дрымтиуа,
Икаҳа-бғало цыа имбыруа,
Ауаоытәыюса имаршәа ркуа,
Хатыр икәцо, уи изгәыкуа,

Атәым мал иазгәхәымкәа,
Амариа ус иазпшымкәа,

Азәы ихатәу мчыла ицәымго,
Икарымцо ауао ицәымгу,

Хьаак роургы, уигы чханы,
Изымыцкыо азәы ицәханы.
Ргәы халалны, ихарамымкәа,
Рус рдыруа хар амамкәа,

Рымоа – рхыкәкы уи нагзаны,
Иацклапшуа цкыа иразаны,
Рыбзиабара – уигы мазаны
Ирымазарц инагзаны.

Абырг, адыр акыр зхыцуа,
Иихәо иажәа кәыш иазхәыцуа.
Аказыхәан ргәы изыпжәаргы,
Иаххәап, гәгәала ргәы нирхаргы,

Диашазамшәа ргәы иабаргы,
Дара иашошәа агәра ргаргы,
Ажәа ниатамк тынч инивсуа,
Дбыргуп, дгәамцхәеит, игәы иамысуа.

Ауао ихьз иахракны ишьо,
Ианаҗаххо урт рцыынцъ рыхьчо.
Рхы иахамшшаауа ргәы тганы,
Машәыр рмыхыуа, зегь еибганы,

Рзыхь атарта шааиуа итамбо,
Дзымцо азә днырцәхас иатәамбо.
Ғеила игәәтан ршьаға еихырго,
Шьамхыла ашәарах иапырго.

Хъзи-хъымзгъи цкъа еилдырго,
Ргъы еицъымцо, рыгъера еибаго.
Рымч-рыхшыуи еснагъ еикъэшэо,
Гъаѣрак иақъшэаргъ ихъамцуа, имшэо.

Иѣагъамкъа, ихагамкъа,
Иѣамлартэ иаѣым рымпыѣкъо.
Ауаѣы раз иѣырхагамкъа,
Ус амаѣаз амѣ иазымѣкъо.

Далагаргъы азэы иѣарзуа,
Инаганы рхы иѣармѣо.
Ргъы цаны шыѣахъѣа ихъамцуа,
Аха игъартэ акгъы хъалмѣуа.

Реагъыджылан рхы ѣадмырхо,
Ианаѣаххогъ рхы еикъэдырхо.
Ишэыргъындан шыѣахъѣа имеихо,
Иахэѣаѣкъазар, ршыа ѣадмырхо.

Иѣылашышыѣамкъа, иласѣамкъа,
Ирхшаз аазо, млак ирѣамкуа.
Ламыс цкъала ауаа рѣаны,
Ражэа-жэаны, ирхэо-хэаны.

Ргъы аартны, акала иѣхамшыо,
Рыхъурз-чуан рхала иѣамѣо.
Рысас дааир, иаѣаѣыр бо,
Ргъыла-рызла изхэѣоу ддырбо,

Дымѣахыган ишиѣэнаго,
Ѣынч ашышыѣхэа иахъаѣэнаго,
Гъата-бѣата инатэаны,
Аѣы ѣхеи-ѣхеиуа инѣаѣэаны,

Еибаныхэо, раѣэаѣа кны,
Ирхэо-ируа еикъэшэо, иакны –
Уажэаз уаѣа акгъы сѣахым,
Анѣа, имѣуп, рыла сахъхэым.

О, ушыѣазы са сгэы ѣынѣуп,
Исылымшо иарбан, кыргъы сымѣуп.
Инахыркъан акгъы сашъѣам,
О, иѣгъаѣааит исхшаз сашѣа!

* * *

Иалаѣсазаргъ ашла схахэы,
Макъаназ сахашшаауам схы.
Схалоит ашыѣара, ахэы,
Иѣадаѣэкъангъ иѣам сшыамхы.

Слымѣа иаѣауеит, блалагъ слашыым,
Аброуп иахъсыргылаз сыѣны.
Гъылагъы макъаназ сажэым,
Аброуп схы ахысшыогъ суаѣны.

Аброуп, сышѣа, сбаѣѣара, сшыыр,
Сахънадѣало сѣахэа, иааилашэшэыр,
Акала иахъсымам уашэшэыр,
Анѣа, исхшаз идумырхын машэыр!

Сныѣэтэалоит сзиас Ѣэмарѣа аѣаѣ,
Сѣеиѣбы иансиклогъ ыѣоуп аѣсыз.
Сахъаѣаѣшуа абраѣоуп Ѣанаѣ,
Аброуп сѣахэаѣа ргъырак ахыѣэырѣ.

Ѣѣхызбакгъы бзиа дахыызбаз
Аброуп, мап анылк, иахыгэнызгагъ,
Кыраамѣа сахылышыѣазгъ,
Насх иахысѣызызгъы лышыѣа...

Ааи, хырѡаагы ахьсылтаз
Аброуп, дахьныкѡоз уи сѡас.
Аброуп саргы шыта дахьсхаштыз,
Зынза ианлырцѡгаза лѡас.

Аѡны иѡоугь иахьсылылхыз
Абраѡоуп, зны, атызшѡа.
Ианейлылкаа, иансыцылхыз
Даансыжырхѡа дшѡашѡа.

Аброуп дахьехырцѡуазгы
Зынза хѡаас хѡа сымкза.
Уи ашытахь, сахьцѡылылхуазгы,
Аамтаѡа акры анѡа.

Аброуп сынтѡира-сынхара,
Сахьынхауа, сахьыцѡауагы срахѡа.
Иахьѡамоу сымра аѡхара,
Мышкы сахьаѡылогь хараѡа.

Иѡоузеи исхызымгаѡ,
Абра инхоит сѡахѡѡара.
Аброуп сара сѡараѡѡаѡ,
Сыжыра ахьыѡоу, сѡѡара.

Аброуп, саб, уи иабаѡѡа ахьжу,
Жаныхѡ Аштѡнтѡ еиѡаган иааргеит...
Имаѡым рыѡхзы аѡраѡа изыхьшу,
Аха ирѡылартѡ рѡеира рымбеит.

Ирхаану исархѡоит уажѡы,
Рыѡсы рылан ишыѡазгы зны.
Имѡахьѡуаз, дыѡкѡын, длагажѡы,
Ишиѡылоз зегь рыла иразны.

Аброуп зны санѡзгы иахьхыс,
Аѡеи диит хѡаны иахьѡыргѡоз.
Шьхеи-ѡѡеи уи ажѡабжѡ нархыст,
Аброуп ѡаѡхьла аѡы ахьыржѡоз...

* * *

Аѡсѡазаара, ех, ишѡѡѡоу,
Азѡ дниасуеит ус дышѡѡѡу.
Зынза тѡамѡахѡ имазамкѡа,
Дызѡу иусѡѡагы наѡзамкѡа.

Иаѡырыла уи дханѡеиргы,
Илшарала ѡаѡа дѡеиргы,
Ак ниѡабгоит, ѡѡа дынѡалоит,
Ихала амѡаѡу даанхалоит...

Нас иаѡы уи ѡхѡа деихаргы,
Мра цыѡхь хѡыѡык ниаѡѡаргы,
Акгы илшом, уи дымчыѡахт,
Изызырѡуам, уи дыбжыѡахт.

Иѡсѡазаара шыѡагѡѡасуаз,
Дыѡазамшѡа дымѡасуеит...
Аѡсѡазаара, ех, ишѡѡѡоу!
Саанхазарѡу ус сышѡѡѡу?

ѡѡеивѡашѡак зны исмоуѡоу,
Сымѡа... кѡѡѡѡѡу, ма исроуѡоу.
Аѡри еснагы саруазыруеит,
Избоит шыѡѡкгы хырѡаа сзыруеит...

Са сѡѡыѡраѡѡа ус сынмыжѡѡа
Исыѡуп, снейуеит сѡѡы камыжѡѡа.

Сыкан, сыкоуп сгәы мцазакәа,
Исыгәтыхоу акгы мзакәа,

Уи сәхәыцәкәа сымхәазакәа,
Иахьсыхәтәцәкәоу сымназакәа,
Шьтахька схьацуам, сымма сықәуп,
Мышкы сназар, уи насыцуп.

1994 ш.

АХАЦА ДАНХАЦОУ

Зегь ғычуп, зегь гоуп,
Акгы нымхазеит.
Аибашьра еилгоуп,
Акгы хзымхазеит.

Иңицуам уацсы,
Шьоук харахаңшит.
Итахаз рыңсы
Уигы хзахәамңшит.

Зегь ғычуп, еимцәоуп,
Пцтәышьак рымазам.
Шьоук беиахт, шьоук хцәоуп,
Уафрак ыказам...

Хаммагь хароуп,
Пхьака хзымцазеит.
Ари тахароуп,
Акгы хзымцазеит.

Мшгашакә шьоук хыст.
Уаа агьрейхәазом.
Ирымбозшәа шьоук рывст,
Ус харт хзеикәхазом.

Шьоук реыртәахт, ахы рывст,
Рхы хатыр рзақәымцеит.

Ўа шьоук ргәы мытрыст,
Рыдгыл рхы ақәырцеит.

О, зцеира тахаз
Ианлағырзышо,
Шьоук згәы цәымсахаз
Неиуеит цәгәак ыршо...

Шьоук рмал ахырхарта
Ус хык рзамтазеит.
Икоу ацаҳәарта
Рыцс иахәтоу рызгәамтазеит.

Ариакара нхарта
Шьоукгы ирзымхазеит.
Измазам пхарта
Цхыраарак рызрымтазеит.

Аееимрақәа цәырго,
Рыгәқәа нибархоит.
Нак-аак илеигәйдцо,
Шьоукгы теибархоит.

Шьоук усда инеи-ааиуеит,
Ахәшәырк рылацо...
Шьоук ирышьтоуп игәәтеиуа
Рцеира икылазу.

Аоны еихагыла
Шьоукы ирцәмацзахеит.
Иқәлеит ргәыла,
Уи шыта дғархазеит.

Шьарада, парода,
Рцыба ак тазамкәа,
Гәарада, хыбрада,
Ус цәа иахзамкәа,

Шакаагы гәакуа
Уажә илеи-әеиуазеи,
Ўа шьоукгы Акәа
Мшгашақә инеиуазеи.

Ан дыцсылмыткәуа
Аиарта данамазоу,
Агәак лмыткәыма
Иангәтшьаагазоу,

Уи луаз аиаҳәшьа
Иангәықаагазоу,
Хазы аиашьа
Ианизхымгазуа,

Атаца хәыц, рыцха
Ғымт деикәараза,
Данқшуа ғыцха,
Илылымшо дкаразан....

Аб ихы икәә
Жәак изымхәазо,
Ицкәын инышәынтраә
Дантәоу дзымқәацо.

Шьоук ргәыларә
Ашәа цәырганы

Ирхәоит. Рывара
Икәашоит ирымданы.

Абри зегъы уафы
Шака игәы бжънахуазеи.
О, ус шакафы
Мшәан, рхы бжъырхаузеи.

Хьаас урт зкыда
Ус шакаф ыкоузеи,
Шакафгы хықәкыда
Ус баша иныкәозеи.

* * *

Хтыпхәцәагъ пытфок
Рхы хәтыр рзақәымцөит.
Рөыбжъырхуөит шьоукы,
Ртахцәа рхәатәы харымцөит.

Иахақәоит аплан,
Чкәынцәак ирөыпшит.
Уи ачымазара план,
Ифөит, ирныпшит.

Өа шьоук аҗатын
Шьтырхт, рпышә тыркәкәацәаа...
Ара зегъ хәатәым
Икоуп урт ирхацәан...

Шьоук хәҗа иҗазгы
Икалеит әеакала

Икоуп арыжәтә зҗазгы,
Инеиуөит моапала...

Изгаз иалахт ацәа,
Ишыртаху инеиаиуөит...
Мшәан, иабакоу рхацәа?
Иаха рыхәса аиаиуөит.

Ари зегъ гөыпжәагоуп,
Ихьаау хыртәагоуп.
Арт мырмашәагоуп,
Хмилаҗ иабҗацәагоуп.

Ауацәа, аҗахцәа,
Ахьз-апша рыгума?
Иабакоу аҗахцәа?
Илашәума, идагәоума?..

* * *

Фыстааи хәаҗсеи
Хәдгыл иамымцөөит.
Уи амал қамса
Шьоук ргәы ақәпымцөөит.

Гәақрак уңгылар,
Ауафы духәом.
Амоа уангылар,
Азәгы ушьтихуам.
Арыцхаибашьара
Иказам изит.

Иара аешьарагъ
Жѣахырла ицѣырцит.

Ианыгѣғам убга,
Зегъ нас ибашоуп.
Иреихау агѣымхагъ
Дзышьтоу узгашоуп.

Аихазгыларагъ
Пъхан еицш иабакоу.
Ус аидгыларагъ
Икам уангѣакуа.

Аѣы иашьыма?—
Аимак нымцѣазеит...
Шьоук амашьына
Цѣгъа иачычазеит.

Хдоуха рыкъшьуама?
Шьоук реыркъазеит.
Нак-аак еибашьыма? —
Цѣгъа иахдыркъазеит...

Хзеидгылом хаззегъ,
Изаке аамтоузеи.
О, шакаѣ ицегъ
Хкъышзарц хахѣтозеи.

Икалароуп ицшьоу
Ак еицхзеицшны.
Ххала ххы бжьо,
Анцѣа дахѣеицшны.

Зыхѣра мғазо
Игѣы кахмыжып.
Пъхака дгъацо,
Хѣшѣыда дынхмыжып.

Ицѣоуа, игѣыкуа
Хамцап хнареѣс.
Хъаас изымкуа
Дкаларгъы азѣ хнеѣс.

Дхаркѣышп, хиабжъап,
Дықѣхцап моакы.
Ххы-хгѣы хамжъап,
Хамцап хнеимпы.

Хашгѣыпу хайцнеип,
Хаимақѣап, хаимеисп.
Уаѣрала хайзнеип,
Дхамшьып, хлаиѣихс.

Ихѣтоу зегъ идхцап,
Дѣацало амацѣаз.
Имузар, дықѣхцап,
Зынзаскгъы дхырцѣаз.

Хайчычо хмеиканп,
Цѣгъѣи-бзиѣи хрылацшуа.
Икалароуп закѣанк,
Зегъ иаххылацшуа.

Икалароуп закѣанк,
Игѣгѣоу, ихадоу.

Давамло азә ганк,
Ихы днықәсуа икәадоу.

Икалароуп закәанк,
Зегь ҳаилзырго.
Икалароуп закәанк,
Аиааира ҳзырго.

* * *

Ҳаграқәа зо,
Ҳазееихазом.
Уажә ас-ҳашцо,
Ҳагъзеиғъхазом.

Цьарак ҳанхо,
Ҳәаца еиошо.
Зымәа ҳмеихо,
Нак-аак ҳмеиошо.

«Лада-ада» –
Уигъы ҳақәыцп.
Ҳажәа еимада,
Тынч цқъа ҳаизхәцп.

Ҳгәы мцап, ҳамшәап,
Ҳазқәу моакоуп.
Ҳхәоу еиқәҳаршәап,
Ҳхықәкы аоуп.

Шьтахьла уашьтах,
Ҳхынхәны ҳамцап.
Икаҳаз дышьтаххп,
Игәы қаҳцап.

Ҳаилибамхып,
Иҳахәтоуп ҳанхар.
Ҳашьтибахып,
Ҳицхраап ағар.

* * *

Зегь ирхәдоу,
Аус збатәуп.
Уажә зымч кәадоу,
Уигъы дбатәуп.

Хьызла иҫахаз,
Рыхъз шыақәҳаргәгәап.
Зцеира зыпхаз,
Урт ргәы ҳаргәгәап.

Ҳанреос ҳанца,
Ргәы цап зынза.
Иҳалшо қаҳцап,
Ҳрыхәап хәыцзак.

Рыңсы зхьыңшу
Игәоуп уа ншьанк.
Уа урт ахьжу
Ишьтаххп фырцьанк.

Ан даақыпшәыпп,
Ашәы лхьыссы.
Интәал иаҳжәып,
Итынчзарц рыңсы.

Рыла еиқәхейт,
Ҳара ҳ-Ақсны.

Урт рыла иџоуп
Хартгы җаҗсы.

* * *

Иакәым җамхәо,
Җа хгәы пжәаны.
Ауа дхархо,
Ххәоу еикәшәаны.

Ианатаххо,
Хәыцк халымшәо.
Ххы тахмырхо,
Ак хәыымшәо.

Җаҗа дтархо,
Хтәы иахарго.
Җаҗсы мцәгъахо,
Ххы ахатырбо –

Абас хҗамлар,
Итаһаз хнаҗхеит.
Ххәынтқаррагы
Камлеит, җаҗхеит.

Ханымҗахыц,
Җазәу зегъ нхеит.
Пытк ханымхәыц,
Ижәдыр, хтахеит...

* * *

Хьантарак иацоугъ,
Иахмырцәгъап рҗеипш.

Ишәаны ихьацуагъ,
Макъаназ җарҗеипшп.

Жәахәахәак рамхәакәа,
Ус рыгәра хҗап.
Нас аамта җаҗхьаҗа
Җеила иахнарбап.

Иахамуц, иахамхәац,
Рымҗа уацәоуп...
Макъаназ иахамтац
Кырза ирацәоуп.

* * *

Иаххьчап хбацәа
Рабациа рыламыс.
Ианрааз уаа нагацәан,
Ацәгъара рыламызт.

Иаххьчап хәуафра,
Хдоуха, нас хамч.
Иаххьчап хаҗсуара,
Хҗеипыҗа, хҗынцъ...

А п и л о г

Ахатца данхатцоу,
Кры идырроуп, кры ицароуп.
Нас уи данхатцоу,
Иатәам каимцароуп.

Ахатца данхатцоу,
Идырроуп дышхатцоу.

Хъантарақ данацоугъ,
Дымкъыроуп уи дшацо.

Ихы пхъақа ирхозаргъ,
Пхъа ацашъа идырроуп.
Уск... иаџаххозаргъ,
Бжъ-зиаск дрырроуп.

Иџсадгъыл зџагылоу,
Уи хырџа анеиџа,
Ашъы зхыкџкџа игылоу,
Хаџырла иангџеимџа,

Дыџоуп ауп кџаџарак,
Дызтџу рзы дхыџеыгоуп.
Уи илам хаџара,
Аџсуаразгъ дџџеыџеыгоуп.

Измазам џъара хџаак...
Аџсуа ихыыз дџаџои?
Ианимба ижџлар рхъаа,
Уи ускан закџ хаџои!

Ахаџа данхаџоу,
Икџадоу дихъчароуп.
Нас уи дызхаџоу
Аамџаказы кры ичхџароуп.

Ахаџа данхаџоу,
Икахаз дышьџихроуп.
Нас уи данхаџоу,
Ихы апату бжымхроуп.

Ахаџа данхаџаха,
Ихала ихы ибжъароуп.

Ускаџ данаџаха,
џакаџ ихы имжъароуп.

Ахаџа данхаџоу,
Дзыкџџыџа бџъароуп.
Нас уи дызхаџоу,
Уиала ихы ихъчароуп.

Ахаџа данхаџоу,
џџџырџа џык дџџароуп.
Нас уи данхаџоу,
Игџаџа кы неигзароуп.

Ахаџа дызхаџоу,
Иаџаџа ирхыроуп.
Нас уи данхаџоу,
Имаза иџџахыроуп.

Ахаџа данхаџоу,
Дџышџаџџуп закџ хаџоу.
Уи хыкџкыс иаџоу,
Идырроуп данхаџоу.

Инахаран кыр дыџшуеит,
Хъантарақ даџоуп.
џнак диит, џнак дыџсуеит,
Идыруеит, дхаџоуп.

Ахаџа данхаџоу,
џынџ џъа дымтџароуп.
Нас уи дызхаџоу,
Аџыр еиџш дтџароуп.

Ахаџа данхаџоу,
Кры идырроуп, кры ибароуп.

Нас уи дызхацоу,
Иааиракгы игароуп.

Ахаца данхацаха,
Иуаюра ихъчароуп.
Уи ус данхацаха,
Изку зегъ цышьароуп.

Ахаца данхацоу,
Зегъ... ичхар фьюгарроуп.
Ахаца данхацоу,
Ихы, имч, агәра игароуп.

Идунеи дапхозаргъ,
Дҕамлароуп дхъацуа.
Иамукәа дҕахозаргъ,
Дынхароуп дышхацоу.

Ахаца данхацоу,
Цәгъеи-бзиеи еилиргароуп.
Ахаца дызхацоу,
Ахъымзг имгароуп.

1994 ш.

АМШҚӘА ПШУМА!..

Амшқәа пшума,
Кырза икәәу...
Җархыпшума,
Урт зегъ башоу?

Игәымбылцьбароу,
Җамшқәа шпашоу!
Агәра ҳгару,
Уи зегъ башоу?

Зынза икәадоу
Дафт игәыхъра.
Зегъ ирхадоу,
Пхъака агәыгра...

Баша ихәцәцаз
Зымәа ицацәкьейт.
Уаанза ихәцәзаз
Җаңнархацәкьейт.

Икоуп дасу
Илахъынцацәкьейт...
Имәа дызкәу
Ағы ихәтацәкьейт...

Аха икоуп
Ианизгәамтогъ.
Ианаамтоу,
Хы низамтогъ.

Ёазных, икоуп,
Данблакѣацѣкогы,
Игѣыграѣа
Анцо, ицѣашѣѣа...

Уск данаѣшѣо,
Игѣы иѣанзамѣа.
Насх, зегъ рыхѣ шѣо...
Иахѣтазамѣан.

Уа игѣтакы
Нагзо, иѣамто,
Хѣаас дымкы,
Данырзгѣамто.

Игѣы хѣхѣарцы
Анаѣаху,
Иѣахѣы ихѣарцы
Аниѣаху...

Имам агха
Аниѣгыло...
Ауа-ѣынха
Зымѣа иангыло.

Ианиѣаршѣо
Игѣы иѣам харак...
Ианыѣамшѣо
Рыбла хаарак.

Ианушѣшѣыроу
Ишѣа, идаѣѣѣа.
Ианмашѣыру
Иуахѣаѣѣѣа.

Ихалагѣы
Ихы анизымхѣчо.
Анѣѣа дугѣы
Данизымхѣчо...

Ргѣы днархѣп дызтѣу,
Нас уиаѣроуп.
Уи зегъ хѣатѣу,
Иреихѣау гѣаѣроуп.

2.

Аѣѣтазара шшоу,
Уамашѣаѣѣѣоуп.
ѣѣара иршшоуп,
ѣѣара ихѣѣаѣѣѣоуп.

ѣѣара иѣхароуп,
ѣѣа ихѣѣаѣѣѣоуп.
ѣѣара нхароуп,
ѣѣа ихырѣѣаѣѣѣоуп.

Шѣоук рзы ихѣшоуп,
Кыр еикѣшѣаѣѣѣоуп.
ѣѣара ирымам
Ирыхѣѣаѣѣѣоугъ.

Ус шѣоук рзын
ѣѣа ѣаратѣѣѣоуп.
Ёа шѣоук рзын
ѣѣаратѣѣѣоуп.

Ииаша, иразы,
ѣѣѣак рызѣаѣѣѣоуп.

Рымѡа ахьынцѡгъ
Иара уатѣкъоуп.

Цъара цѣтѣруп,
Кырза ишѣартѡуп.
Цъара кътѣыроуп,
Икѣшькъраартѡуп.

Цъа иашартѡуп,
Зегъ убартѡуп.
Ихашьтамтѡуп,
Уа тѣа хѣартѡуп.

Цъа иуаѡсуеит
Уамбазакѣа,
Цъара иуеисуеит,
Угѣра мгазакѣа...

Цъара укъѣоит,
Угѣуеанзамкѣа,
Хыкгы нулкѣоит,
Уазтшзамкѣа.

Иукѣдыршѣо, –
Иалоуп шѣамдук...
Ма унахѣлашѣоит
Зиас тандук.

Атстазара шшоу,
Уамашѣатѣкъоуп.
Цъара итсыѣроуп,
Иагъкѣадацѣкъоуп.

Цъара имѣытуп,
Уагъаршѣатѣкъоит.

Зынза иуаѣоуп,
Уагъхнартѣатѣкъоит.

Атстазара шшоу,
Кыр уаршѣатѣкъап.
Ишеиѣартѣоу
Уамашѣатѣкъоуп.

Азѣ дышьтнахуеит
Ихѣтазамкѣа,
Тхъака ихоит,
Деилкаазамкѣа.

Икоуп аамтагъ
Кыр ианиго.
Тытѣык хамтак
Уа ианигѣо...

Нас датсоума
Иртѣаратѣкъагъ.
Иааип уигъ ирлас
Иѣхѣаратѣкъагъ.

Икоуп, ика,
Ииаша-тѣатѣкъан,
Атстазаараѣ,
Лыхьынцѣатѣкъак.

Башъа амамзаргъ
Уи атшратѣкъа,
Иуадаѡзаргъ
Анахътшратѣкъа.

Иамоуп иара
Ахатѣтаскъѣа,

Агәрамгара,
Ахатә цасқәа.

Уи зегь мазоуп,
Имазатәкьоуп.
Аилкаарагы
Омазатәкьоуп.

Аңсҕазара шшоу,
Уамашәатәкьоуп.
Ишеиҕартәоу
Кыр уаршәатәкьяп.

Ғазәы изыхәтоугь
Ауаа анихәауа,
Икоуп, дара
Ргәы анихәуа...

Ианиқәныхәо
Ратәца нкылан,
Данырныхәо
Зегь ҕагылан,

Дышьтых, жәәанахь
Данынцәартәлакь,
Ргәы рымахь
Ианеицәартәлогь.

Икоуп, ика,
Данаңсамхо,
Инап ацака
Уаю данбзамхо...

Дынраңгылан
Иихьырңшыхуа,

Изқәа нреирхан
Нас дыңшыхуа

Иахәҕазам уа
Жәак наңшыыхуа,
Ихала иусқәа
Анбжьихуа.

Иара итәқәатәкья
Зымҕа ихуа.
Дандырблакьо,
Рхы дадырхәуа...

Мшәан, иабакоу
Ақәнагацәкья.
Ех! Дабакоу
Агәрагацәкья?...

Хгәакреи, ххьааи,
Ҕытк ибартәеиңш,
Ашеи ахааи
Еилиргаратәеиңш...

Саргь, ажәақәак
Зны изы изызаргь,
Ак схәазаргь,
Ак зузаргь,

Уи... дидкыло
Кьагәа хатца,
Сагьидгыло,
Дбо дфырхатан.

Кьахьба еихагь
Деихазазшәа

Ааи, усшәа збахт
Дынцәазашәа...

Саххәит уажәы,
Кырза, аиашаз.
Иагъеилыскаит
Исхәоз шбашаз.

Игәра згацәазаап,
Избоит уажә усшәа...
Сыццакцәазаап,
Сара аф зысша.

Хашиқәныхәоз
Пхъа зцарамхеит.
Хашиқәгәығоз
Еицш дцаурамхеит.

Дҕамлеит хыла
Пытк хирцартәеицш.
Уа-тахыла
Аус мцартәеицш.

Хаацшырц хамтак
Жәа мхәазакәоу?
Ма хәцышаамтак
Ҕамлазакәоу?

Жәәан хәашьума?
Мра мпхазакәоу?
Ма цас хшьума,
Хаилкаазамкәоу?

Хамшқәа пшума,
Иахкып хнамцас.
Хархыпшума,
Ипыруеит рашьцас...

22.30.9. 1995 ш.

УЛАХЬЫНЦА АНУЕИЖЬО

Улахьынца ануеижьо, –
Изтанаршөуа хтоуп...
Улахьынца ануеижьо,
Угөы мшәар ахәтоуп.

Улахьынца ануеижьо,
Узәашөо цәкьоуп...
Улахьынца ануеижьо,
Угөы уиала ицәкьоуп.

Улахьынца ануеижьо,
Умшқәа зегь шөшьуп.
Улахьынца ануеижьо,
Гәырџак узаңшьуп.

Улахьынца ануеижьо,
Уакитоуп гәыхшәартас.
Улахьынца ануеижьо,
Икоуп уа шәартак...

Улахьынца ануеижьогь,
Хәыцра шәкы узцәырцуеит,
Улахьынца ануеижьо,
Урт зегь нак иуцәызуеит.

Улахьынца ануеижьо,
Уңсы зку ахәыцоуп.
Улахьынца ануеижьо,
Зегь заа ихәыцуп...

Улахьынца ануеижьо,
Шьоук зәу узгашоуп.
Улахьынца ануеижьо,
Зегьы-зегь башоуп...

Улахьынца ануеижьо,
Уеи-қәлеи хароуп.
Иуоуша хықәкысгы,
Уңсы анхароуп.

* * *

Улахьынца ануеижьо,
Измам цыхәа знеишьак,
Улахьынца ануеижьо,
Мап иаиуам рееишьак.

Улахьынца ануеижьо,
Зынза умгәыкыроуп.
Улахьынца ануеижьо,
Агәхәаа умкыроуп.

Улахьынца ануеижьо,
Измазамоуп хәаак...
Улахьынца ануеижьо,
Уи, хәшәы змыхәо хәаауп.

Улахьынца ануеижьо,
Уеамто... уеурххароуп.
Улахьынца ануеижьо,
Кырза уеургәғәароуп.

Улахьынца ануеижьо,
Икоуп узхьымзо,
Абғацамкра-шьанцара
Уағысны уахьымцо.

Улахьынтца ануеижьо,
Кыр умоақәа ҫшәоуп.
Ҳаиха зымчугьы
Игәы уара иухшәоуп.

Улахьынтца ануеижьо,
Уи уеамада хәчык.
Идгьылтәым, ижәоантәу
Иунаҭартәеипш мчык..

Улахьынтца ануеижьо,
Иунаҭои угәы ҫужәар?
Улахьынтца ануеижьо,
Еиҫьуп ухы ҫушәар.

Улахьынтца ануеижьо,
Иҫамларцу узырҕәышша?
Улахьынтца ануеижьо,
Иҫоуп, кры узызхәыцша...

Улахьынтца ануеижьо,
Азәгы угәы изнымхароуп.
Улахьынтца ануеижьо,
Узацәны унымхароуп.

* * *

Улахьынтца ануеижьо,
Унеиуеит уеиха-еигәо.
Азәы игәҭжәарагь
Уара иухиго,

Улахьынтца ануеижьо,
Уи ҫас уеилеигоит.
Ухы-угәы ахшәаратәы
Аҫынза унеигоит.

Аеазәы... амца
Унаган уеәхәеикуеит...
Улахьынтца ануеижьо,
Уҫынхацәҕагь иеыҭхәеикуеит.

Уиашьарагьы
Хаан урымбацшәа,
Улахьынтца ануеижьо,
Игылоит инхәацшәа.

Уаанза иуқәгәыҭо,
Жәоахыр дус узшьоз,
Улахьынтца ануеижьо,
Инагылоит урҕо.

Дыҕазам ускан
Азәгы узықәгәыҭша,
Улахьынтца ануеижьо,
Узыхыҭом иухьша.

* * *

Улахьынтца ануеижьо,
Уакитоуп аныха.
Угәнаҳарақәа
Зымоа унрыха.

Улахьынтца ануеижьо,
Анцәа ду уиыхәа.
Сдац-ҭашә ҭхәаҕа
Иазырҳа, ириы хәа.

Угәаҕрақәа зегьы
ҭоугзап уцәа,
Улахьынтца ануеижьо,
Духәар Анцәа...

* * *

Улахьынтца ануеижьо,
Уаҭа хәыцк илшәазом.
Уҳақ, угәрпсацәкәагь
Иара иқәшәазом.

Уи угәы пнажәоит,
Арахь агьулшазом.
Улахьынтца ануеижьо,
Ихәлар иуқәшазом.

Улахьынтца ануеижьо,
Аеазоит уразкы.
Рыцхарас икоу
Узцәырцуеит зқы...

Улахьынтца ануеижьо,
Мчыкам пхьа иуцасуа.
Амашәыргьы нуошәом,
Икоуп иугәыцасуа...

Иагъарыла угәы пнажәап,
Иагъарыла угәамцп.
Улахьынтца ануеижьо,
Шьтахькагьы ухьамцп.

Зегь акоуп, иахәом,
Атәы канатоит.
Иауам угәы иаахәо,
Зымәа икәаратоит.

Улахьынтца ануеижьо,
Ичышәуп улахь.
Мац-мац уареицьеит,
Уартәоит угәы умахь.

Улахьынтца ануеижьо,
Зегь угәы рзыпжәоит.
Уқәланы ушнеиуа
Уцҳа агәта ццәоит.

Уааигәара иухәо,
Ускан уао дубом.
Улахьынтца ануеижьо,
Ухгьы агәра угом.

Илашьцазоу тышак
Утапшуа уаанхоит...
Улахьынтца ануеижьо,
Зегь узын иаахәуеит...

Адунеиаә иашак
Ыкамшәагьы убап.
Улахьынтца ануеижьо,
Кыр угәы уагап.

Зегь реиха узыкәгәыгуа
Дара уртгь уцрыцп.
Улахьынтца ануеижьо,
Нак ухшыюгь уахыцп...

Улахьынтца ануеижьо,
Амитәцәкәа уаниеит.
Инушьклахартә алшоит,
Ҷа гәақрак кааметк...

...Уҭра тша уцсы злоу,
Уртгьы, нак иуцәызп...
Улахьынтца ануеижьо,
Гәеҭкаага шәкы узцәыртп.

Ухы-угәы ахшәо, уеузымшыа,
Уаақәхап адәы.
Улахьынтца ануеижьо,
Дыршыа амам атәы.

Улахьынтца ануеижьо,
Ухы убоит утынхадан.
Зегь уара иуеижьо,
Кырзагь удоухадан.

Ускан, уа зегь рыла,
Иakup уңсы ахац.
Улахьынтца ануеижьо,
Изалшом убзахарц.

Улахьынтца ануеижьо,
Жьағьырәагак укылсп.
Уаға, уара иуаәазогь,
Инкылкааны дхысп...

Ак нас, иунардырыргь...
Уңсы ахәага штоу,
Улахьынтца ануеижьо,
Шоуроуп узтоу...

Ускан әеа хәыцроуп,
Узтоу акәа утаршә.
Аха шытахь умхьацроуп,
Зегь угәы рызкаршә.

Ускангы, умтәароуп,
Уцәыуо, акьыжжы.
Ускангы, иумхәароуп,
«Сыңсы штоу сыжәжы».

Улахьынтца ануеижьо,
Кырза умыңкәикп.
Уәахәы зхәо убгьыцәқәагь
Уртгь неилакәчып...

Улахьынтца ануеижьо,
Даараза уарххоит.
Уи атәагашоура,
Алцрагьы цәгьахоит.

Улахьынтца ануеижьо,
Уакьоит, уаргазоит,
Цәгьара уск нумеюшәо,
Ганха уагазоит.

Улахьынтца ануеижьо,
Уразкы әеазоит.
Улахьынтца ануеижьо,
Уцәа итамзашагь тазоит.

Улахьынтца ануеижьо,
Угәы мцара заца.
Уаңыл уаңьал акәзаргь,
Шәарак хәа камца.

ңсыерак әеакала,
Иуумтароуп убра.
Аңсҗазара ускангь,
Иугароуп агәра.

Ускан, уалахаргьы
Уака, цәқәрца зык,
Умч-улшара царгьы,
Иумгозароуп хьымзгык.

Азы цөкөйрца ғырагы,
Уағагыл, уқәца.
Азы цөкөйрца ғырагы,
Ухацара арба.

Азы цөкөйрца ғырагы,
Ицкыа-шөкыаны ига.
Нас улахынтца шуеижьаз
Уигы агәра га.

* * *

Улахынтца ануеижьо,
Угәыгракәа уцәызп.
Иара ус ушнеиуа,
Ға гәхьрак узцәырцп...

Акгы нумеиошәо,
Иагы хкы цәырцп...
Зегь уара иуеижьо,
Нак шьоук зымәа иудцп.

Улахынтца ануеижьо,
Цыхьроуп, ихьтоуп...
Ухы-угәы умеижьо,
Иухугарц ухәтоуп.

Улахынтца ануеижьо,
Зегьрыла угәы хуп...
Ускангы ееила,
Ахәыцра аҗахуп...

* * *

Алахынтца анеижьо,
Азиасцөкыагы цәыуоит.
Ирхха ацәеижьы,
Ацаа ианнакылоит.

Алахынтца анеижьо,
Агәыхәтәы иахьымзо,
Агәы пжәо, ахы пжәо,
Пхьака ианзымцо...

Азиасгы ускан,
Игәак иуазыруеит.
Икәгәгәаз азкәа,
Кыр ианардыруеит.

Алахынтца хәаада,
Икаларгы, азғытуам.
Ацаатцөкыагы хәаада
Мап, изытуам.

Алахынтца анеижьо,
Ианыцшуеит ускак...
Иамоуп азиасгы,
Ускан гәрәак...

Ауаә еипштцөкыа,
Ускан азиасгы гәрымуеит...
Ацаа ааңсасир,
Унталан уруеит.

Абгыццөкыагы хәаада,
Ацла иешәом.
Амахәгы хәаада,
Мап, иузыхжәом.

Игәғәаз дацлагғы,
Иғламыз зынзак.
Иамоуп атцлагғы,
Цьалк, лахьынцак.

Зегғы-зегғы җыңцкала,
Ирыцоуп мазак,
Ирымоуп дәнеҗкалағь,
Хатә лахьынцак.

Аха, ианрейжьо,
Урт зегь рлахьынца,
Инрывс зымға ицоит,
Шәахсҗак нрынца.

* * *

Уатәамбакәа иуеисуеит,
Зәырәы, ргәы иажьоит...
Рҗышә унықәца иуәәсуеит,
Уара мдырс уршьоит.

Иарбан хку урт ирмҗац,
Иурҗалоит шыаҗаршә.
Ирҗахуп унрыҗарз,
Уҗартҗарц җықәбҗаршәс.

Арахь, акғы уаәшәом,
Уахәнатәуеит ахы...
Улахьынца ануеижьо,
Иархәо шьоук рхы.

Умәаду уанымҗроуп,
Уеамада уызку.
Уаҗара умырзроуп,
Уи, зегь ирыцку.

Җә шьоукғы, рхы җараркуеит,
Уа, рхашәа хы рбом.
Уладырҗәуеит, ухҗаркуеит,
Хьзы-җшак удыргом.

Иацоуп зҗы гәнаҗа,
Ирзымдыруа рхы ахьхоу.
Дара рыда уаҗа,
Дыҗамшәа җсы зхоу.

Усканҗ, шыҗахь ухьамҗроуп, –
Ахәахәа уанышәо...
Усканғы, умгәамҗроуп,
Уҗазараҗ уеиқәмшәо.

Улахьынца ануеижьо,
Угәы неиҗаҗарҗ хәчык,
Ухы-угәы уаеиҗьар,
Иуоуроуп аәа мчык.

Уигғы мазак аҗоуп,
Иҗоуп ухы-угәы зхымшәо.
Уақәшәазарҗы ухаҗоуп,
Иҗам уаә дызқәымшәо.

Абри зегь еидхәцло,
Нас, зегь угәы рыхшәоит.
Улахьынцаәҗаҗ нуеиҗьоит,
Наҗ, уҗсҗы нухшәоит.

* * *

Уцәа ужьы ианыруеит,
Акры шыбжьоу,
Улахьынца ануеижьо,
Иҗамкәоу иҗшьоу?...

Шъа уск уақәшәазаргы,
Иузуам ацкы,
Улахьынтца ануеижьо,
Иуцрыхуеит уаҕа шәкы...

Улахьынтца ануеижьо,
Угәы ңызжәо еиҳахап.
Уңсымкәа-убзамкәа,
Акырзагь унхап.

Улахьынтца ануеижьо,
Иузхәом уи агәшәа.
Улахьынтца ануеижьо,
Уеиқәшәом ауп, уеиқәшәа...

Улахьынтца ануеижьо,
Умш шлашоу ихәлоит.
Улахьынтца ануеижьо,
Уареиңоит, ухәоит.

Узқәу умәахәастагь,
Мәабжара иҕахцәоит.
Улахьынтца ануеижьо,
Әнағалагь ухцәоит...

Ааңынрала ахьаа,
Анцәырцуа иабызоуп,
Улахьынтца ануеижьо,
Амшаәны уанизоуп.

Улахьынтца ануеижьо,
Ухшыюгы уахьцп.
Улахьынтца ануеижьо,
Угәы еиила уҕахәцп...

Улахьынтца ануеижьо,
Иубар иухәошәа,
Улахьынтца ануеижьо,
Ихәа ухәрашәа...

Уаақәхар иулмшазо,
Акгы умышәуашәа.
Улахьынтца ануеижьо,
Убжы наухәлашәап...

* * *

Улахьынтца ануеижьо,
Ҙа уахап, Ҙа угылап.
Улахьынтца ануеижьо,
Мап, духәом угәылагь.

Улахьынтца ануеижьо,
Уи ңсабара мчыцәкьоуп.
Улахьынтца ануеижьо,
Уанңсыәха, ушьыцәкьоуп...

Улахьынтца ануеижьо,
Шьҕахь икоуп иухо.
Улахьынтца ануеижьо,
Уаә дыкам иухәо.

Улахьынтца ануеижьо,
Ғәғәала ушьақәкьоит...
Иарбаны уңсырта,
Бңьарқәак тыкькьоит...

Азәгы иңоумцан,
Ускангь ухы.
Угәацҕа иштәиршәо,
Убазаргь ахы.

Улахьынтца ануеижьо,
Адунеи ду уаҗхоит.
Акы уннажьыргы,
Ёакы утанархоит.

Улахьынтца ануеижьо,
Уанкьяп җа, уанҗап.
Улахьынтца ануеижьо,
Умшәакәан уқәҗа.

Улахьынтца ануеижьо,
Дуҗылап мышьтацәҗак.
Улахьынтца ануеижьо,
Инугәйдцан уимшьыцәҗаргь, –

Ицәырцып зкыла,
Уаҗхьяҗа угәы узырхыша.
Улахьынтца ануеижьо,
Икоузеи иумыхыша.

Улахьынтца ануеижьо,
Икамкәоу доухакгы.
Улахьынтца ануеижьо,
Җа ицәырцып уҳақгы...

Улахьынтца ануеижьо,
Ицәҗоуп кыр, ицәҗатцәҗоуп,
Ухы-угәы уамеижьан,
Иулшаз ацәҗатцәҗоуп.

Улахьынтца ануеижьо,
Уахнакьяп уеы-ццышә.
Улахьынтца ануеижьо,
Утахаргы иухыццышәт.

Анцәа иуизбыз,
Улахь ианитцазоуп.
Улахьынтца ануеижьо,
Иузшан, иуцизоуп.

Улахьынтца ануеижьо,
Иузхәо узахыҗашам.
Уалаҗап уацсуа –
Уаанза узхыҗашаз.

Ак увнажып, ак угнажып,
Җа ужыгы уцап.
Улахьынтца ануеижьо,
Уҗатхәҗы цап.

Улахьынтца ануеижьо,
Укәтқәтцәҗагы цом.
Ужә затцәҗы ухамҗшьо,
Ишарылоит узцо...

Улахьынтца ануеижьо,
Иухәом акымзарак...
Улахьынтца ануеижьо,
Иунаҗоит еихымзарак.

Уи иара аҗаҗа,
Ишьтоуцаргь атамзаара.
Улахьынтца ануеижьо,
Иалшом уатамцара.

Улахьынтца ануеижьо
Уқәхоит моабжара.
Ускан дзыңсозеи
Дукәшәар иуабжара...

Уаа, егъарыла
Уаф дығғәазаргъы...
Ауафытәыюса мыжда,
Игәы иачхауеи мамзаргъы...

Улахьынца ануеижьо,
Икои уцәа итамзара...
Улахьынца ануеижьо,
Шакакои хәтамзара...

* * *

Улахьынца ануеижьо,
Икалоит узхьымзаша.
Шьафакгъы уашьтуам,
Пхьа уахьымцаша.

Икоуп иулмшо,
Икоуп узхьзашагъ.
Улахьынца ануеижьо,
Иуцылом уцхзашагъ.

Улахьынца ануеижьо,
Унатәаны дара ухәыц...
Ишәартәзахаргъы
Калоит ударакәац...

Улахьынца ануеижьо,
Ицәгъозеи шака!..
Аха иара усгъы,
Умхьацроуп шьтахька.

Улахьынца ануеижьо,
Хәычык иара уеамоударгъ...
Мап, укамлароуп
Уафрала угамадан...

Уақәшәазаргъы,
Угәатца ңызцәашаз...
Ихьантыразоу,
Уск, уцызшәашаз...

Иоузаргъы,
Гәакрак иузымчхаша...
Ускангъ икаумцароуп,
Уафы иуцымшьаша...

О, ускангъ, цқьа ееила,
Иушәароуп, иузароуп.
Нас хацарала,
Иухәтоугъы кауцароуп.

Улахьынца ануеижьо,
Ха-хаи, угәы умышьтын.
Азәы укаижьаргъы,
Аәазәы ушьтихп.

Улахьынца ануеижьо,
Цьа икалароуп ухәта.
Ус, унахьцшыргъы,
Харантә ууахта...

Аха, убыскангъ, ажәа,
Иуатәоу ухәароуп.
Уааигәа-сигәагъы,
Узықәшәатқьаз раҳароуп...

Иара ускангъы,
Умшәа-умырҳароуп.
Иара убыскангъы,
Стахеит хәа умыхәхәароуп.

Улахьынца ануеижьогь,
Хэыцк уахьнымпашар,
Аеакала, еакы,
Икам уахзырпаша.

Улахьынца ануеижьо,
Укыу-цэыуо умтэароуп.
Улахьынца ануеижьогь,
Апыреипш утэароуп.

Улахьынца ануеижьо,
Мчыла угламзаргь,
Улахьынца ануеижьо,
Иулшой, угэы гэгэамзар.

Улахьынца ануеижьогь,
Умшэа пхьа уеихароуп!
Улахьынца ануеижьогь,
Ушхатцоу уаанхароуп.

Улахьынца ануеижьо,
Ехагь уеургэгэароуп.
Утахаргь: «Итахамтазгы
Дфырхатан хэа рхэароуп.

1996 ш.

ИААСЫДГЫЛАЗ ИАЖӨА

– Иабакоу дад, азакэан?
Азакэан? Итоуп амакэан.
Ажелар рхэамта.

Зегьы-зегьы мыцхэароуп,
Ара, изеу, еицхэроуп,
Еицашьыцроуп, еибашьроуп,
Анырцэ-моа азгэашьроуп.

Уаанза иказ азакэан,
Итарцэахит амакэан.
Акгы злымшазоз дыбрит,
Зыбга гэгэаз, уа пхьа дыприт.

Утахызаргьы уешы,
Азэгьы иахазом убжы.
Уеурдагэап ухы ужьарц,
Уеурыцэгьар, нак убжьазт.

Пыхьагь еипшым, уажэеакуп,
Зегь азэ ихьыз рэакуп...
Гэгэала ихалалеит афы...
Хэшэык уи иашьтада ээазкы?

Ишырдыруа рхы ржьоит,
Ак анроухэа мдырс уршьоит.
Ианифыцшэа азэ иакэым,
Ихы иакэшэоит атацкэым.

Ухатазар ихэа жэак,
Угэы кылнаблаап ашэакь.
Ма ушнеиуа цьа удырткэацп,
Уи зегь збо, шэап иркэацп...

Анаџа иршәйрмхџт ашәы,
Игылоуп, ҫымтзакәа, еиқәшәы.
Зыбаа змоузгы раџоуп,
Пхьака ргәйгракәа ҫахџоуп.

Азэы икыдуп игэы ашша,
Арахь зынза ахтыңшша.
Уалаишшуеит аанда-гэара,
Узгьацом иааигэара.

Итәғарҗсазеит идац-пашә...
Дынзыдгылаз аатуеит ашә.
Дарбан уи шыта иаңызго,
Икоуп уигь, кыр игәнызго.

Җаса ирыцаркуаз маза,
Уажәы, хьаас иҗамҗа,
Иаарты ирхәоит аргама,
Амшәара уажә ирбама.

Азәы аоны еитцхәа иргылт,
Иара уи ағгы дымгылт.
Иуа-иҗахыра рыеша,
Иахьгыло ргәы иҗачт ашша.

Уа-җахрала еибаркуп,
Руси рымазеи акуп.
Жәак рзухәаргы аузом,
Азәгы дрывалар рузом.

Җаҗстазара еицәахеит,
Аҗартышагы рацәахеит.
Урт ирызку жәак аҗсоу,
Ауаҗра згу, згәы хәаҗсоу.

Абри зеггы збо, изаҗо,
Дыҗазамкәоу жәак зхәо?
Ацәгыршыюҗәа еиҗахеит,
Җхьаҗа хзымцеит, шыҗахь ханхеит.

Азәгы шыта игәра згом...
Хәахәы зхәо хәа уаҗ дызбом.
Акры еилызцоз зегь шәахьеит,
Рыеыҗхьаркит, ишәаҗеит.

Аҗарауаа уаҗ дубом,
Ашәҗәыюҗәа рыбжы гом.
Ажәлар икоу зегь рбоит,
Ичхәауа, гәаҗрала игәагәоит...

* * *

Абжаҗык ирыхшаз нцәеит,
Җәа бжаҗык, зынзаск ихцәеит.
Рыюҗра-ргәара акгы нымхт,
Рмал-ршыал зегь ргеит ирымх.

Измам ыкоуп уахҗаҗса,
Урт хзатцыцру ргәырҗса?
Ишыҗызуа азә ак ицәаҗсар,
Иалоу, иҗшаауа, аҗамсар.

Аиарҗа иамоуггы рацәоуп,
Акгы змам аҗкыс еицәоуп.
Абар җшышқәсоуп, ирмоуцт кәрышк,
Иразхәогь дҗамлеит жәа кәышк.

Урт хрызхәыцыр кырза ихәкуп,
Рҗәабаа ду, руалҗшыа хәәууп.
Хрыцхәибашьар цәгыа иахәтоуп,
Аурҗ, ачыхь, кыр ихьтоуп...

* * *

Зынза иҗам азакәан,
Иҗартцәахит амакәан.
Уҗахызаргы уашшы,
Уеынкнахангы уешы...

Хъаас дарбан ма узмоу?..
Иара ахаблатцѣкѣа узлоу.
Дасу игѣакра иа изхоит,
Нцѣашьягъ амам, уи иазхѣауеит.

Есымшааира еицѣахоит,
Аиаша, нхѣцак ирцѣахоит...
Узыкѣгѣыгъша акгѣы збом,
Уажѣы, уаѣы игѣра згом.

Шьоук убыс икоу уаауп, –
Рыцсыцѣкѣагѣы цѣгѣала ицѣаауп...
Ирывагѣыжѣуеит кыр зылшо,
Исыздыруам урт зыцѣшѣо.

Гѣхѣа ихѣауа збом лцшѣак,
Ипцѣоуп хамѣа хѣхѣцалакѣ.
Аха, азѣгѣы иѣшѣом ажѣак,
Дасу дамадоуп икѣакѣ.

Хѣпхѣагѣылаѣгъ кыр дыхжѣоуп,
Ииашоуп, дыррала деикѣшѣоуп.
Аха ицоит иус хѣшѣаны,
Хѣакоуп хѣхѣ-хѣгѣы ахшѣаны.

Уаанза дыѣкан уи акала,
Аха, иееицѣеикт, уажѣеакала...
Цѣкѣа цѣйтк дхѣыцѣыргѣы ицѣгѣам,
Мап ихѣаргѣы, изын игѣгам.

Ихѣѣоуп, цѣйтк днаѣшыр, дааѣшыр,
Ус акѣу, анс акѣу, ма длаѣшыр...
Мамзар, ачхѣарагѣы хѣцп,
Аамѣта иаахѣтап, цѣкѣа дазхѣцп...

* * *

Азакѣан ѣартѣт амакѣан,
Аиѣтымцѣа ахѣыкѣкѣон,
Шьоукгѣы иара иазгѣыкуан,
ѣа шьоук иара ладыркѣуан.

Азакѣан ѣахѣает амакѣан,
Лагѣырызкѣгѣы аѣыкѣкѣон.
Шьоукгѣы аѣуп ирхѣаѣырц,
Аѣсы нымхакѣа иѣсырц.

Иуазыруан, иаапкуан,
Аѣсы маѣ-маѣ еизыкѣкѣон.
Аѣсы ѣахѣаѣ иѣѣаауан,
Мшѣан, иахѣзи хѣа шьоук ѣаауан.

Азакѣан ахѣѣаз амакѣан,
Зных, изышуан, имлакуан.
Кѣантыжѣк наѣжѣ еилагѣан,
Мчык ахѣармѣтоз еилагон.

Иахѣѣаз, иѣыѣѣраѣы еихон,
Аха, мѣамазам, еихѣом.
Азакѣан ѣахѣает амакѣан,
Зынза хѣаас уаѣы икуан.

Азакѣан ѣыѣѣроуп амакѣан,
Рѣмаѣхѣыѣык уи иазкуам.
Ада ѣсыхѣа кѣлазом,
Уи ада уаѣ дызѣѣаѣом.

Шьоукгѣы иара иаѣѣѣѣоуп,
Изныркѣлаз ахаѣѣѣоуп.

Рыенақерпс, иафуп иахшыеит,
Изаиааиуам, ргәы иажьоит.

Өашьюукгь ргәы пжәоит, уи иазгъеит,
Аңсыцқақәа уи иазхъеит.
Закәанда мап, хазгъацом,
Ххъаа, хгәыхърақәа згъацом.

Уи аныкамла ҳаикәхом,
Хуси ҳажәаггы акхом.
Иҳарпхашьоит иахдхаз рыпсы,
Ҳаикрым хъаасггы уафпсы.

Изтоу артмак, уи атқар,
Аварашәа иаауцкәар,
Нак иагътыцроуп амакәан,
Апсы еикәхароуп азакәан.

* * *

Ақәа леиуеит, зынза ихкәам...
Азакәан зтымцт амакәан.
Уи, уа изышуеит, имлакуеит,
Иқыць-қыцьеит, ихьтакуеит...

Шьюук азгәаауп, уи иазгъеит,
Иара гәакуеит, игъазкуеит.
Ус инхәыцтак иаргоит бжык,
Арахъ иамам зынза мчык.

Знапы иану еилагеит,
Ирпыхъашәоз рфеит, иргеит.
Уа-тахыла урт еихеит,
Рмал, ршьал ду, инцит, инхеит.

Уаанза ибақыуаз, урт тәахъеит.
Акггы зкым, зынза дтахеит.
Зәыроы рпстазара бжахеит,
Ибзас псит, ипсыз бзахеит.

Закәан ыкам, зынза ибжъазт,
Азәгъ ус далагт, зегъ ҳаибажьарц...
Идгылт, кьахә, царкы, лашәы...
Соуп ҳәатәкыаггы дгылт уажәы.

Зеггы ирымоуп пхъа фхәарак,
Иаакәымцзеитеи ирехәарак.
Егъа ицазарггы ҳарам,
Иааиуеит иаамта, уигъ харам...

Азакәан тахәәет амакәан,
Уака изышуан, имлакуан.
Иабоит икаитцо иакәм,
Иара хъаас уи икым.

Иахынхалоуп апсы ахәыц...
Нас-еакалашәагъ иархәцт.
Уа изтыцуазар, еихоит,
Иахагъ абға цыыкәхт, ихәеит.

Азәггы илапш уи иахым,
Адац-ақашә иацәызт, иахым.
Азакәан рыцхат, ицыкәкәеит,
Лағырзыкггы нафыкәкәеит...

Ус икамызт азакәан,
Уи, зны нцәара аәазнакуан.
Зыөызрыцәгъаз ис дакуан,
Имузар, нак дтанакуан.

Иацәшәон зегь усқан азакәан,
Анап гәғәақәа ишьтых иркуан.
Шьоук ацәшәон, шьоук бзиа ирбон,
Аихараык агәра ргон.

Уи аамта цеит, имоаст,
Пыхьейпш икам, амшқәа еиласт...
Аеакалаза иаахәит,
Шьоук беиазахт, еа шьоук цәхәит.

Нас иахьзи мшәан, азакәан?
Изтахәәеуеи амакәан?
Уи азцаара – атакгы цәгьоуп,
Хәгәқәа уиала кырза ицәкьоуп.

Аңсы ахшәарцу азакәан?
Итахәәеуеитеи амакәан.
Азәгы хьаас уажә икуам,
Аурт... Анаатә... ақәа хкуам...

Ак утәуп, ма ак хәатәуп...
Аңсҹазаара ус иатәуп.
Хәақәкы афьнза хамназоу?
Пхьагылаык дкамлазоу?

Саркьал быжьцас, кео, акео!..
Ак слымха интаот: «Шәфых, пхьа шәнеи»!..
Даҹахуп, Ахаҹа, Агьео!..
Бахәык ххықәгылоуп аҹао!..

1997.

САРА ИЗДЫРУЕИТ

Сара издыруеит, са сызустоу,
Акыр сафу, ма ус сусдоу.
Сара издыруеит, сара исымчу,
Исымшшьароу, сара исымшу.

Скамлазацт мап, са сыгәкы-цәкуа,
Сара издыруеит, са сзакәыцәкьоу.
Сара издыруеит, пхьака испейпшу,
Ишыхароугь, зегь «иахзейпшу»...

Сыкамзаргы митәы еилысцо,
Сара издыруеит, пхьака инысцуа.
Искым хьаас ажәа снызцуа,
Сихьынхалам схәы сызнызцо,

Сара издыруеит, са зжы салцыз,
Ак хабжамларгы сҹахуп салцас.
Сара издыруеит, сатәазымбо,
Даргы ирдырааит, ишатәазымбо.

Сара издыруеит, исымоу гәтыхас,
Исхылапшхәу, исымоу ныхас.
Сара уи самҹахырхәоит,
Сыңсҹазарафь, кырза исыхәоит.

Сара издыруеит, сҹашәи сҹьынҹыи,
Исылшароу, сгәаҹы сымчи.
Сара издыруеит, сахьапшәымоу,
Анцәа исиҹаз схатәы шсымоу.

Соуп издыруа, уа исхызгаз,
Икалазаргь мацк са игёнызгаз...

Са срышьтамлеит сымѡапызгоз,
Срыцямшыцит исапызгоз.
Сара ишсылшоз сѣлт сѣа сѣцит,
Ишѡеит, иззеит, сгёы сѣхёыцит...

Уаѡ игёы иамбааит са сыхёошѡа,
Сара схала схы сырехёошѡа,
Аха кырза са суазырит,
Гёакреи цёакреи схызгт, издырит.

Сара издыруеит, ацёгъа шыцёгъоу,
Апырхрагъы кырза ишыцёгъоу.
Сара издыруеит, исыгха-пхазгъы,
Шака сусаѣ исыпхазгъы.

Сара издыруеит, слазыркёкёозгъы,
Сапхъа сымѡа сапыркёкёозгъы,
Урт шакантёы исыцрасзеи,
Шакантё сгёы пжёо, исызцасзеи.

Даара иапгылт сара сѣырцра,
Схы-сыпсы злаз, иаѣын сѣырзра.
Ирхёон: уи умч зкёымхо ѡацёгъоуп,
Сырхёаерацы ирыгхаз мацкоуп.

Ѧажёа шыкёса рыла исцёызит,
Сымч-сылшала нас, са сѣырцит,
Ѧажёа шыкёса цеит уи ашьтахъ, –
Уажё, сѣлт, апоезиа аштахъ.

Икоуп сымѡа, са сызхымшёо,
Са сзыѣхёароу, уи сгёы зхымшёо.

Иареи сареи хѣс акакёцёкёоуп,
Исыпсѣазаароугъ иара уи акёцёкёоуп.

Сара издыруеит, харт азё шхакёу,
Хлахынѣацёкёагъ зынза ишлакёу.
Хкаларц хакам хаангъы хёеизшо,
Ииашацёкёаны издыруеит хшеизшо.

Азёгъы дыкам сызпырхагоу,
Ишыказоугъ испырхагоу.
Сара издыруеит, сымѡа ахынаго,
Исызгёамѣо ус саухагоу.

Лакъанѣалагъ, исызшоу здыруеит,
Уашѣта смачым, сѣа-сжъ ианыруеит...
Аеакала сыкам оёыкѣц,
Сшыказ сыкоуп, пыхъа сшыкѣц.

Издыруеит, жёѡанаѣ сеаѣ шкыду,
Избоит, уажё, уи, пытк ишпштёыдоу.
Сылапш уахёоуп уажё иахъкыду,
Исынагазар, пхъака исыду...

Иарбан мамзаргъ са сызкыцёкёо,
Сара издыруеит, са сзакёыцёкёо,
Исышьѣымхуа еидара саѣам,
Егъа сгёакыргъ, шытахъка схѣаѣуам.

Сара издыруеит, сымшкёа инымѣёо,
Сыхёштѣаарамѣагъ зынза ишмыѣёо.
Сѣеира ишырхъчо, сѣаци-сѣашёи,
Рыцхара дук ех! Сышпѣакёшёеи.

Макъаназы хёык сызхымѣыѣт,
Ахалашъагъ, сѣахуп сазхёыѣларѣ.

Сеанысшәәхъеит дара кыргы,
Исхъаазам хьтәк сакыргы.

Сымшқәа исеюсыз рыгәшәа кышъа,
Сақәмшәт, икам шьта хнырхәышъа.
Иагъыздыруеит урт шыхнымхәо,
Аха скамлеит оґахәы сзымхәо.

Сара издыруеит, суалпшъа исыду,
Хамтас, Анцәа икынтә ишсытоу...
Ишқасмоури хазшаз илпха,
Мра цыпхъ хәычык схышә ианкылпха.

* * *

Сара издыруеит, са сзакәыцәкәоу,
Сашьцылазам, уао дынсықәтцәкәо,
Гәамцралагъ кыр са сгәы пцәоуп,
Сара сзышьтоу, са схатәыцәкәоуп.

Ааи, исымоуп ахәатәыцәкәагъ,
Мап, сашьтазам сара схыцәкәагъ,
Акрыказоуп сара сгәы ицхо,
Илабәабо, ма, ипхызхо?..

Сара издыруеит, мышкы дшааиуа,
Сеиха зымчу, исаиааиуа...
Сиңылароуп уигъ хацала,
Акгъы сылшом еихазала.

Сара издыруеит, ишпшым амшқәа,
Ицоит урт, шьтахька ихьампшкәа,
Ишамамгъы здыруеит хьзашъа,
Лацәырзысроуп уи ацашъа.

Аха уигъы хашьтаоулароуп,
Хдаракәц, хашьтра иилароуп.
Абри зегъы цқәа хазхәыцроуп,
Хзиас хәашьгъы шьта хазхыцроуп.

Ирацәоуп уажә са сгәы пызжәо,
Исылшару, сзакәу пызшәо.
Истахым зынза оеастар,
Цъа снангылангъ, ус аґа астар.

Аха урт зегъ мап, са срышьтам,
Уаоы ибартәеипш инхар сышьта...
Адуinei еикәшоит, издыруеит,
Гәыгърак сызтогъ сцәа ак аныруеит...

Сара издыруеит, ихамам шхамам,
Аха астәкәа псыхә пхәа ишхамам.
Шьоукгъы гәыгуеит, рхы ржәагәышьоит,
Пстазаарак роуа цьыршьоит.

Аеа шьоукгъы икоу рзгәатом,
Ахәынтқарра ахы рзатом,
Ас псыхәа ыкам, пхәа хазцатцәкәом
Иаххәар псатоуп, иагъхзычхатцәкәом.

Иахьынхалоуп хәпсы арахәыц,
Сара издыруеит, пьтк ханымхәыц,
Хәпстазара уи зегъ башоуп,
Мшәан, изәу шьоук хә хазгашоуп.

Астәкәа жәбахьоу ахәаш-гашра,
Хәқәдырхейтеи зынза адә кьашра,
Шака ус хкы ирбом пхәа ишьтоу,
Рхы-рыпсоуп уажә уа шьоук зышьто.

Сара издыруеит, амши ацхи,
Шеиламѡашьо, Анцѡа дшацхраа,
Мап, сашьтазам, ашѡи ацхеи,
Сыхѡштѡарамца сѡахуп ѡѡацхар.

Адунеиаѣ иѡоу цъынцъуп,
Измоу дѣацоит, кыргыи имчуп,
Уи иалхѡдаау, нас илшо иарбан,
Ихшаз, ианырмк, рбызшѡала анбан.

Сара издыруеит, кырза зхыцуа,
Хара хѣоурых, хбызшѡа шмызуа,
Сара издыруеит, хажѡлар рѣѡышра,
Дшаладмырзуа игазоу иѣѡыцшра.

Аха, уигыи цытк пѣа дхѡыцроуп,
Ижѡлар нитцас, хѡыкгыи дхыцроуп,
Соуп хѡа дгылар, изымѡацымгеит,
Ижѡлар, идгыил, инацхеит, дрылгеит.

Сара издыруеит, кырза зхыцуа,
Хара хѣоурых, хбызшѡа шмызуа,
Ирацѡоуп уи иазхѡыцуа,
Изшьамдгылу, уи иахзызуа.

Сара издыруеит, аѣкы иѣалоу,
Иѣалцрац хѡшѡыс хѡагъ иамоу...
Сара издыруеит, хѡиааиуеит,
Уи аамѣагъ ирлас иааиуеит.

Уигыи здыруеит, зегъ мышкала
Ишымаахѡа аѡакала.
Аха, аамѣагъ ицахѡоу мацым,
Хѡмцыкѡѡозар, зынза ак хѡмчим.

Ари мызкым, ари шыѣѡсым,
Аиѣхараѡам, хѡбзам, хѡцсым.
Иазѣарыда уи зегъ аѣак?...
Иаарылажжит хѡжѡлар уашьѣак.

Сара издыруеит, иѡоу шыѡоу,
Еиѣхархѡагъ акгыи шыѡам.
Иѡоу, иану уи зегъ збоит,
Пѣѡаѡа шыѡѡак хзымцошѡа збоит,

Кырза сыѣѡѣеит, стѡала, аиашаз, –
Исзымдыруа сзыниашаз...
Исыгхазгъ сѣахарц амацѡуп,
Уи аахысгыи сгѡи ѣацѡѡуп.

Сара издыруеит, ааи, издыруеит,
З-ѣандук гыра дукгыи сыруеит.
Мшынк еиѡырееѡ, снаѣѣтѡап шхѡакгыи,
Сзырыр, снаѣѣцны схалап шыхакгыи.

Сара издыруеит, ааи, издыруеит,
Исылшаша шмацым здыруеит.
Зылацш-хаа сара исхыда?
Адѡи сыѣѡзу баша хыда.

Сара издыруеит, цѣѡацѣѡѡа издыруеит,
Сыжѡлар рѡоухѡ, ѣѣѡала исныруеит,
Ныхѡцшыѡак аицш уи саныѣѡеит,
Схѡѣарагыи смырзп хѡа сгѡиѣуеит.

* * *

Митѡ зхызгахѡоу, ѡ, сгѡи сыхыѡеит.
Аѣѣѡарагыи ѣѣѡала исыхѡеит,
Зны ацсы ѣалоит, зных, иѣсыхуеит,
Аѡазныхгыи пѣѡаѡа исыхѡеит...

Сара издыруеит, мышкы исыхъуа...
Азэггы дшыкамлогъ исыхъуа...
Хырпашъа змам. Иамам еа хъзык,
Аха, уи сацәшәом са бзанцък.

Мап, сгыларым уа схъахә-хъачо,
Сазнеип сымшәа, оҕапхъа-ҕаччо.
Иаҕахзам, гәамцрак, цәҳарак,
Зеггы-зеггы ирымоуп ҕхәарак.

Ғхәара змам хәа икам акгы,
Җазымхәыцыр алшоит зынгы.
Зегъ разатәуп, ееила ишәатәуп,
Псҕазаарала нас ахә шәатәуп.

* * *

Лахәеикәатцәак жәоан икыруеит,
Пхъака сҕеипш, уигъ ианыруеит.
Иааигәазошәа абоу суахта?
Икамзарцу цьаргы сыхәта?..

Мап, схазыхәа акгы сахәом,
Ас исылшом, уашьтак сахәом,
Иаггыстахым ихыбжа-ҕыбжоу,
Еснагъ ус, сеиххымза-еипымзоу.

Сеыхәа хыцәгъа нсыцпрааит ибжьоу, –
Сыпсҕазаараҕ сзыхәан ипшьоу...
Адгыл иқәмырккыс ашьапы,
Аныкәашәа, уа, аңьашьатәы.

Уи сшахьнагзо здыруеит сыхкәкы,
Сгәы змыртынчуа икоуп уа, акы.
Сара издыруеит, уи агәра згоит,
Алапшхәаахь... Сымәа пхъа избоит.

* * *

Пыт-чыткәакгы, исхәеит изуит.
Цәахәақәакгы снатәан изоит.
Шьоукгы икылырхп зны ахразаг,
Сашьтамлазацт схазы митәзак.

Хәашъа ҕышъа змамоуп ахтыс...
Сцәа-сжы иалаз, сдақәа иртыцт.
Сгәы иахшаз ауп, шьала июу.
Иаҳап, ибап, нас, иуаюу.

Сымәахнамгеит тәымк итәахы,
Сгәы ицхоз, цәырзгт адәахы,
Еихауп кырза сара исымхәац,
Ишыстахыцәкьоугъ макъа исзымхәацт.

Сымәахәаста пхъака самгеит,
Аха сқьалан сымәахнамгеит.
Хыхьтә ак налкъа исықәхазаргы,
Пытрак амоа сықәхазаргы.

Зегъ акоуп, сыжәаа тымкьеит,
Жәак исаҕәам са сахтнырмкьеит.
Икасҕеит стәала исылшоз,
Ишыказгы сзы ацәы зыршоз...

Илтшәаданы сымнаиааит,
Сымәа ылздартәы сазааит.
Исылырхзаргъ кырза ацтәы,
Икоуп, изуам, инхоит са стәы.

Стәала, пыт-чытк исхәеит, изуит,
Цәахәақәак сгәы итыцт, изоит.
Ишсылшоз сус сазныкәт уаоцдас.
Исоуразишь нас лахьынцас?..

Иахьаггы сгылоуп иахьшэартацэкоу,
Сыдгыл аха ахьшэартацэко.
Сгылоуп, еха иахьыцэгьацэко,
Нас соума мшэан, илахьыцэгьацэко?!

* * *

Ақәдара сгәы ахшәомызт,
Акаҳарагь сацәшәомызт.
Имацәын сзыкәгәыгуаз,
Скаҳарггы сышьтызхуаз.

Сара стәала сымч цышәон,
Амацазы сгәы цызжәон.
Цхьака сымәа сәанысшәон,
Ирбомызт шьоук уи усшәа...

Аха, сара цхьа сгәыгуан,
Скаҳарггы, еицах сгылон.
Скаҳацыцхьаза сыгәгәахон,
Аха, ыстәа кәцәалк стәахон...

Саркәышуан скаҳара,
Исоуамызт гәкаҳара.
Сыгха-цха зны игәнызгон,
Сымч-сылша еизызгон.

Қәдаракахь сгәы сыхон,
Иахьсылымшоз исыхәон.
Убыс са цхьа сеихон,
Схатә цьалагь сынхон.

Схы цышәеит кырцәара,
Сымәахнамгт тәымцәара.

Умгәакуа, угәы мцжәакәа,
Узцом цхьа, умшәакәа.

Уцәәәа неитамкза,
Цәгьей-бзийеи уцәа итамгза,
Иказам цхьа цашьа,
Ухыкәкы, уус ахьзашьа.

Схапыцкәа ейхыргәгәа,
Сицылон сага.
Ак хьаас икамца,
Санымшәт слахьынца.

Сәызцәакггы зны испымлеит,
Иахьахәтаз иснымиеит.
Стәацәама, ма сьюма?
Схала илсхон сымәа.

Ҡәа шьоук, чархәарак сзыруан,
З-хьцрадук еимгәхәа сыруан,
Еилыскаарцазәазә ихьаа,
Сырхысракәын зегь рхәаа...

Аха, иамрейцыт сыбга.
Ихьымзгын сымәа сыкәхар,
Ҡазныхггы уа, цтәала,
Снейуан, сара стәала.

* * *

Мышк, Адунеи санцәызуа,
Сара издыруеит, са сызцәызуа,
Дкалап хьаасггы изыцәыртца,
Сара сзыхәа мацк заамта зырзуа.

Гәтыхас сроуп азәык, ыңыак,
Инхыртәалап схаҗгәын цәыцак,
Рхы-ргәы салырхп, исызхып,
Аәа шыоукгы, са исызгып.

Аңсҗазара шыкоу усоуп,
Уи җхыаҗатәи амшқәа ирусуп.
Адунеи ду ус ишоуп,
Җыа имәыгуп, җыа ихәшоуп.

Азә дланаркәуеит, еазә дышьтнахуеит,
Иракә-идац җхыаҗа ишьтнахуеит,
Наҗьнатә аахыс ус иаңцоуп,
Издыруеит, икоу лахынцоуп...

Ааи, издырцәкәиит, мышк исыхыа...
Аха, уи акәым, уажә сгәы сзырхыа,
Дҗкалом усқан, уаф исыхәуа,
Сагъашьҗазам исоуп хәа җсыхәак.

Ианышәатәуп уи җынч усқан,
Акгы унаҗом, ухәхәар, уцҗыар,
Иины адә иқәлаз, зегь ирқәашьуп,
Анс-арс иаххәо, уи зегь башоуп.

Акгыҗаказам ара иҗасу,
Аңсабара ус иаңасуп.
Дасу халахь иану, шану,
Хагымәасуеит, моакы хшану.

* * *

Сара издыруеит, ас ишымцуа,
Аиаша шмызуа мышкы ишцәыртцуа.

Макъаназы уи акыр бжьоуп,
Зәырыҗы ргазоуп, зәырыҗы жьоуп.

Уи зегь дырхоит, уи зегь бахоит,
Аәазә маҗыак днықәцан дахоит.
Иаабоит уажә, азә хшла дыркәабоит,
Аха ишнеиуа, уигь дынкабоит.

Аамҗа иафоит, иарсоит зегы,
Ноунагзаз иҗам акгы,
«Хырҗашыа змам», шоуп уамашәа,
Аеуеилныркаауам, җас иауашәа.

* * *

Сара издыруеит, акгы шмызуа,
Адунеи ус ишацәымзуа.
Аңсы... Назазазы ишеиқәхо,
Ацәеиҗь, Абаф, иара ишагхоҗь.

Хара хәаҗхыа иара акгы агзам,
Хырәа аҗтар хзын ихақзам.
Аңсҗазаара уи нцәара ақәзам,
Илабәабоуп, мап, иагылакәзам.

Ииашан кырынтәгы санықәзаап,
Акгы зцазом зынза инықәзаан.
Зегь хзеипшынгы амәа хәқәзам,
Ххықәкаҗы хназарц егыхағзам.

Исзырхәарым баша дгәаҗцәкәиит,
Кыр шсырхынхәыз шыҗа агәра
згацәкәиит.

Зиас җандук баша смырзеит,
Сымшқәагы... зынза ус исмырзеит.

Сааңсара здугъы маңзам,
Суахта, оғапхъа, шыта акъ амчзам.
Сара издыруеит, икоу-шыкоу,
Сдаракөацгы шызуа, ишыкоу.

1997.

МАҢЫН МАМЕТ

Алакө-поема

Маңын Мамет аңсуа хатта,
Уи зегъ рыла игъеуыз хаттан.
Дыкамызт ус шытахъка дхъацуа,
Ма днахъ-аахъуа аңша ахъасуа.
Иагырхахъан ауа, ақөла,
Дагырызныкөуан ауаа хакла
Есымшааира моакы дыкөын
Иуаоразы, хатыр икөын.
Унеишь-уааишь хөа ауаа иархөон,
Аөа шыоукгы уа имарахөуан.
Аус хьантөа дадыргалон,
нас бзиарак адырбалон.
Абао хыпцөаз уи еипишьуан,
Уаоы имхөаөцызт «ашша ахьишьуан».
Дақөшөаргъ егъа ихьантоу усны,
Дазнеиуан хакла, ишөа-иза, дхөыцны.
Уаоы нырхак, ипәца-ыршан,
Еснагъ дашьтан бзиак илшар.
Уи зегъ рыла ддырын, дпышөан,
Дхатырбаоын, дуаоы псышөан.
Игөы аартын, дуаоы разын,
Ирымхөаацызт дуаоы ласын.
Акы игөы пнажөаргы, дмыцкьа,
Иаартны ихөон, тынч итыцкьаа.
Дакымс угөы арахөыцкөа,
Дагыцөажөомызт цкьа дымхөыцкөа.
Ауеи-тынхеи ирыгмыжьуа,
Дшөаны шытахъка дузмыргыжьуа.

Иара иус азэы идмыжьло,
 Зегъы ихаблафэ дрыдгыжьло.
 Хьаак зауз ырыцеиошо,
 мазала азэ нышэк итчимжо.
 Уи дпагьамкэа, дагьагамкэа,
 Ацэгъеи-бзиен цъа дагымкэа,
 Ахаца гэгэа, ахацацэкъа,
 Апхьагыла, ахаца ткъа.
 Икэра неихьан, имыч пкымызт,
 Малла дбеиан, аха дкымызт.
 Ашьха ихэуа ирахэ ыкэын,
 Зны зынлагъы кэырбанк икэын.
 Гэыла-псыла имаз ахьча,
 Тынч уа днылаион икэахьча.
 Уиаз Мамет, игэы тынчын,
 Идыруан, ихьча акыр имчын.
 Зегъ ырыцкыз уи дижьомызт,
 Иамхэазакэа шьтэак ишьомызт.
 Иихэаз хэан, дыгэрагацэкъан,
 Иагыпхьазон иуафрацэкъан.
 Икамлацызт знык уи дицэкэкъо,
 Уи зегъ рыла дицэгэыгыцэкъон.
 Ипсаса рахэ кырза ырыцлеит,
 Ёнак Мамет уахь амэа дыкэлеит.
 Игэы ицалт, ирахэ-ишэахэ,
 Ишьапы неитцихп, имчгы цышэахп.

Амра жэаанае ианшеишеиуаз,
 Имэа дыкэлан уа дышнеиуаз,
 Мацк днеитапашэа даанеаст.
 «Изакеи, – ихэеит, – афы рэаст!...»
 Ибла алаламбатэ абон,
 Ы-матык еидгыла еикэпон.
 Иапхьа ибжьои? о-шьаеакоуп,
 Ак еикэатэоуп, егы шкэакэоуп.

Дара рбызшэала еицэхауан,
 Акыре-сыре хэа еицхауан.
 Игэы меитапазеит, дымшэеит,
 Аха цэгъала игэы пнажэеит.
 Хааназ уи игэгэан игэагъ,
 Ишьтихт аикэатэа агэагъ. –
 Ишэакъ дкылпшны ацыкъ дхыст,
 Аха иакэымшэеит, даххыст.
 Даацэырхазшэа ибла хитт,
 Амагъ шкэакэа иакэшэт ихуит.
 Даара хьаас икаитцеит,
 Абна инылашэкэа ицэцеит.
 Имэа ныжь дхынхэит шьтахька,
 Уи дархэыци ма шака.
 Игэы пжэо, ихы пжэо, дааит аюны,
 Ипхэыс даналга абыста уны,
 Игэалтт иштыхоз игэы мазак
 Иара усгъ имфеит фэацак,
 Иеилымх дныкэиеит, илтт хэацак.
 Дивс-ааивсуа, ифэако лкалт,
 Даара кырзагы дыхталкт.
 Лгэы пжэазошэа уи уашьтак...
 Аха лажэа еимтт атак.
 «Ус саапсеит», – ихэеит Мамет,
 Иеаарееишэа еицах днаиеит.
 Ацэашь иаркыз датэхэан ирцэт,
 Аха кыраамта дызмыцэт.
 Амагъ шкэакэа ибла ихгылт,
 Аеа хэыцрақэак нрыпгылт...
 Ус харантэ алашыбжь геит,
 Ахышэ дынкылпшит, уао димбеит.
 Ихь изымдырт, ицэа дтазызт,
 Еицах гэтыхашэки изцэырт.
 Мшэан, ицуеитеи шьта мчыбжьык,
 Ицэа дтахьтшьуеит, илам мчык...

Ала иарыцəгəзeит абжы,
 Ус иааигəаны игеит абжы;
 – Мамeт, укоума, Мамeт?
 Ашə аарты, уаадəылтц Мамeт.–
 Иабцъар тимгеит, уи дамытцхeит,
 Абжы шиахəз хəиxəа дьытцкьeит.
 Ашə ааиртит, ихы агəра гəтəкьан,
 Аха ибeит уи уаматцəкьа.
 Иапхьа игылоуп гəылшьап дуззак,
 Ех, дыстнымхакуа шыта мырззак,
 Стцыхəтəы тцəзаап, – ихəeит гəаныла.
 Аха сацəцаргы збап мааныла».
 Агəылшьап цəажəeит уафы бызшəала:
 – Мамeт, – ахəeит, – сыбла хшəала,
 Ус хьантак сымоуп, сааит абранза,
 Усыццароуп уажəы цъаранза.
 Мап анухəа ишалымтцуа дыр,
 Уажəы, харт шыта хəибадырп...
 Агəылшьап нас интытц ашта,
 Мамeт жəак мхəакəа днашьталт.
 Ус, ицо, ицо, кыргы иныкəeит,
 Рымч рыгəгəара даара ирыхəeит.
 Инадгылеит уа бахə дуззак
 Иааимкьeит цытрак минутзак
 Иааибадырны нас лапшыла,
 Жəак мхəакəа ианынташыла,
 Агəылшьап – дуафəхан дааипгылеит,
 Тынч еицəажəо урт аайдгылеит.
 Нас еицах урт икəлеит рымəа,
 Зынза гəакра дук ианымия,
 Фынра дуззак əф иазнеит,
 Дымəахигеит, уа еицнеит.
 Руада тбаа ду агəтаны,
 Тынч, ашышьыхəа днартəаны,
 Дмыццакзакəаны, хрыжь-хыржь,

Еихəт, дыззааипхьаз акы нмыжь.
 – Мацъын Мамeт ауаф нага,
 Уа уадыруeит ашыха, ага.
 Амəа укəлан əнак ушнеиуаз,
 Амра жəəанахьтə ианшеи-шеиуаз,
 Хаз-хазы иатцыз уа хəхə дук,
 Урыкəшəeит ишеикəфоз ə-мат дук.
 Ак шкəакəан, егыи еикəатцəан,
 Исызхəом, урт еигəцəан...
 Амац еикəа иакəк ухыст,
 Аха иакəымшəeит, уаххыст.
 Машəырла амац шкəакəа ухəит.
 Узкəыз умəа нужьт, уахьхəиит.
 Амац шкəакəа сыпха лоуп,
 Цəгьа уажə дгəакуeит, хəаигəа диоуп.
 Лымəаф цкəына еикəак дылпылт,
 Лцəа циєрацы, дыкəфə длыпгылт.
 Уанрылахыс ипсы игеит
 Уи нахыс азəгы димбeит.
 Аəа уадакахь дныкəнеигалт,
 Ихшыю дахытц, деилеигеит.
 Аа, дахышьытоу, Анцəа хша,
 Дцəышза, лыпштəы лхыпшша.
 Дышьтоуп, дгуакуeит гəгəала дхəуп,
 Аха лыбла гəыграк хуп, –
 Тынч ашышьыхəа цъа инатəахт,
 Дцəажəо далагеит еицах:
 – Хə хдунеи əфы хуаапсыроуп,
 Шəа шəдунеи əфы хматхоит.
 Ахəшə анлоу сыпха дымпсыроуп,
 Исхəо аныкауца деикəхоит.
 – Исылшо акафы схы сышцєигзо!–
 Даагьацəы-гьацəит Мамeт. –
 Иарбан усзаалакь усмеигзан,
 Лахьнцала харт хəиниeит.

– Иулшоит, – ихәеит пытк даахәыцны,
 Хьапшья хәчык тигеит ичыхьмаңья.
 Абахә ааимкьоит, уцоит унтыцны,
 Иубоит акырзагы аңья.
 Шәә шәдунеиә цқа уеимдар,
 Иусыркыз убоит, абар...
 Зыгмацәазк иакуа агәыпхәыхш,
 Узаагар деикәхоит, уи ауп лыхәшә.
 – Уи зынза имариоуп, – ихәеит,
 Кыр дааизхәыцны, тынч Мамет. –
 Сара исылшо зегь кастоит,
 Узин соур, уахь уажә сцоит.
 Иаазгап уахьынтә агәпхәыхш,
 Ианыкала уи лара илыхәшә.
 Саауеит ирлас, усзыпшыз,
 Сагьарласуеит сзыкәтәо сеыз.
 – Мачк уаанфас, – ихәеит ахатца,
 Дынтакәпсычханы игәатца. –
 Иуасхәаз удца мариазам,
 Иануеилсмыркаа уаоразам.
 Агәыпхәыхш зцәуго, уи апхәыс,
 Илмоуцзароуп еазәы ие ус...
 Ихитәуа лбозаргь лыхәда инатцак,
 Дицмныкәацзароуп тәым хатцак.
 Мазала азәы игәы катца,
 Датымччо уи иңатца,
 Лхы хәтыр ақәлтцошәа ибо,
 Лхатца иәапхья лхы агәра го,
 Итәцәахымкәа лгәы маза,
 Лхы-лыпсы зегьы раза,
 Апхәыс зхатца дызымпсахц,
 Лгәыпхәыхш ауп истаху иааугарц.
 Илымоу уиакоуп сыпхә хәшәыс,
 Лықәра мацуп, уи дымшәыцт.
 Ианылхьымзагы деикәхом,

Нас са сзыхәан мрагы пхом.
 Иузырдыруа, – ихәеит уи нас,
 Иңыба итигеит хьтәы мацәазк, –
 Зыкны унеиуа уи апхәыс,
 Иузырдыруа зегь лыхтыс...
 Амацәаз ышьтыхны уанкылпш,
 Иунарбоит илхылгаз «лымш».
 «Уск» лоухьазар азәы иеы,
 Уи ианылоит ихы-иеы. –
 Кыр итәан, ицәажәеит тынч,
 Азәи-азәи уа имеикәымч.
 Цқа ианеиликаа идца,
 Уаха пшырак хәагы камца,
 Дазхәыцуа иибаз каамет,
 ддәыкәлеит ишьтахька Мамет.
 Амеитә ззырхәо ибоит даниеит,
 Абахә дузза еитәх дазнеит.
 Дышнадгылацәкьаз иааимкьеит,
 Иеыз ишьхәа арбо уа дынткьеит.
 Еитәх даакәлеит хә хдунеи,
 Ғыц уа дизшәах ихы имбеи.
 Даара кыраамта дмеимдеи,
 Аңьамыгәацәгьа имбеи.
 Аха илтшәадахеит зегьы,
 Игәы кахәзеит зынгы.
 Зныказ ихы агәра имгеит,
 Иа дзышьтаз хәа уао димбеит.
 Кырынтә ус ихәлеит, ишеит,
 Кырынтә дмыцәакәа иршеит.
 Лада-аада кыр деикәшеит,
 Иау иадаракәыц дмеикәшәеит.
 Қытас иказ зегь еимдо,
 Имацәаз уажә-уажә иаатго,
 Аха цьаргы уао димбо,
 Дныкәон, ихыцәкьа агәра мго,

Еиҥах дынкылпшуан имаҥааз,
 Ыарах иҥан иахьраҥааз...
 Аааҥарах, ыыҥа, х-ык,
 Имаҥмызт иахьрейхазгы хә-ык.
 Амҥа кыргагы дашәеит,
 Идҥа изынамгзар даршәеит,
 Даара ғәғәалагы дааҥсеит,
 Ифа иагхеит, имч каҥсеит.
 Насгы ибаҥҥьон уамашә,
 Пҥхәыск дыҥамкәу ауаа рашә?
 Ус илхаччаргы лхы-лҥы,
 Лхаҥа иҥнада еазә иҥы
 Уск змауҥкәан иҥоу пҥхәыск,
 Лыпшаара ҥамларцу ус?
 Аха урт зегь уажә имбеит,
 Хәҥоу ахәса рыгәра игеит.
 Уи дызкылпшуаз имаҥааз
 Аҥ, игәеитон, зхаҥәа хзыртәаз...
 Амҥа ғәғәала данашә,
 Идҥа изынамгзар? даншә,
 Игәы ғәғәала интыҥсааит,
 Иааҥсарагы ихыҥсааит.
 Дзышьҥаз еиҥах кыр дархәыҥт,
 Қәаҥәк ибан уа дымҥахыҥт.
 Ишьамхы иҥзаазеит уажәык,
 Дынхон уаҥа ҥакәажәык.
 Зәыр дылдыруазар длызҥаап,
 Иамур имҥа еиҥах дазҥап, –
 Иҥсы ааиҥеикып ма уахак,
 Акы днаҥҥап, зык днахәап.
 Уахә имоургь изирхап,
 Изанылымҥаргь быҥҥа ҥхак,
 Ихьзеи, илмшазо дажәыма?
 Дынлаҥәажәап ҥакәажәына.

Иҥоу усс уи аума ихәы,
 Днаҥҥәҥәҥеит нас ихала ихы.

Уи зегь рыла лыбла хылтт,
 Аҥакәажә деигәырҥо диҥылт.
 Лҥынхак дылбазшәа лгәы ҥшааит,
 Аха узустәада дымҥааит.
 Уахә уи лыбжы лмыргеит,
 Цәҥбарак шитҥам агәра лгеит.
 Лышьхәа дыҥҥәҥин аҥакәажә
 Акриҥалҥеит, акрилыржәт.
 Рааигәа дыҥамызт уауҥсы,
 Пыҥҥ ианааиҥеикы иҥсы,
 Исхәарым игәахәт зынгы,
 Исҥәагои хәа уеизгы,
 ҥынч, ашьшьыхәа, уи, хрыжь-хрыжь,
 Дзышьҥаз леихәеит акы нмыжь.
 – Шәааигәара дыҥоума ус,
 Зхы пату аҥәызҥо пҥхәыс?–
 Азныказы мап лкит,
 Псыла, бзала насх уи дқәит.
 – Ииашам уи Анҥәа игәаҥхом,
 Хәаигәа ус азәгы дынхом.
 Имҥхәау уауыс дысшьом,
 Мыҥла сҥәажәом, усызжәом, –
 Лажәа мроуҥәакәа зынзаск,
 Пыҥҥ дааиҥхыҥыҥт маҥзак, –
 Ааигәаза дынхоит азәы,
 Зегьы ирылаҥо аҥәы.
 Даара кырга дыхҥароуп,
 Дыпхәыс ласуп, дыҥбароуп.
 Зынза лыбла хаара хым,
 Гәылагь-азлагь дырҥахым.
 Иаартны аиаша уасхәоит, нан,
 Уахь анеира иузаҥсам.

Лчеицъыка хатыр ақәцо,
 Дыпан аеы днақәтәеит дкәаңза,
 Итабуп хәа леихәт, деихеит,
 Уи аңхәыс лахь ихы ирхеит.
 «Исцәагои?» – ихәеит гәаныла,
 Уи слыцалом, мааныла,
 Амацәаз уа зегь снарбап,
 Икоу-иану агәра снаргап.
 Иңсгы ааиңеикрац итаххеит,
 Уааи хәа нылхәа иеимырххеит
 Деыжәцит аңхәыс ләы Мамеҕ.
 Аңагы ибахьан каамеҕ.
 Аңхәыс диңылт ламысла,
 Акризылуит иаинырслан.
 Мамеҕ крифеит, крижәит тынч,
 Иңсы неиҕеик, ианааи имч,
 Изырбоз зхацәа зегь хзырцәаз,
 Иышьтых дынкылңшит имацәаз.
 Зныказ имгеит ихы агәра,
 Иаиумашь игәахәт уи агра.
 Лхаҕа ида уаҕ дибом,
 Дкылңшт, деиҕакылңшт, агәра игом.
 Ибон игәы ашьтыбжь иахошәа,
 Ибеит ари уамашәа.
 Игәахәт: цқа ееила шәааи дыжәба,
 Зхаҕа иҕаңхәа измам вба.
 Уи зегь рыла дыгәрагоуп,
 Аехәаңхыыз дуззагы лықәнагоуп.
 Шьоук ргәы иаанагоит: лхы ҕкьоуп,
 Мап, дырзеилкаауам, деилкьоуп.
 Уаҕ еилкаара кыр ицәгыоуп,
 Дкәышуп, ддыруп, лыңсы цкьоуп.
 Мамеҕ дгәырҕо цәаңцәы дхалт,
 Акыраамта имеидхалт.
 Тынч ашьшьыхәа, уи дыштәаз,

Иаартны илеихәеит, иа дзышьтаз.
 Гәтыҕыҕала инмыжь акгы,
 Ихы иҕыхәа, леихәт зегьы.
 Зыгмацәазк зкра агәңхәыхш,
 Ишиҕаху, иара хәшәыс.
 Лхы-ләы ак нықәлан, даақаңшьхеит,
 Зныказ, кыргы дааңхашьеит.
 Уахьлыхәаңшуаз Анцәа-хша,
 Аха нас уи днеикәкьаша
 Уа, зегь рыла деилыхха,
 Аҕаҕара дныонаххит...
 Иаалгт, лмацәаз ртәны илырkit,
 Дзышьтаз уи акәын, мап имkit.
 Уи хьымзгыс зынзаск имшьа,
 Илымх инҕеиҕәеит ихыиҕшьа.
 Баша ицәҕартәуан лхыиҕша,
 Игәеиҕт дагышақәтәазам аңша.
 Ахаакәакәара лхыиҕәңцәа,
 Илхырхуазаарын баша лцәа.
 Цқа дылзеилымкааит тақәажәы,
 Уаҕ ус дкалозаап данажәы.
 Қәрала лҕаңхәа уи дабуп,
 Уака инлаҳәан итабуп,
 Нас дышзахәоз ңхәа деихеит,
 Иахьизңшыз ахь ихы ирхеит.

Абахә днадгылеит, иааимкьеит,
 Уака ирласны дынҕкьеит.
 Игылаз иааира иазыңшыз
 Аниба днаҕакеит иеыз.
 Имәа хьцоз ихы ирхеит,
 Цсаатәшәа уи дыңрит, деихеит...
 Аонгы игәырҕо зегь иңылт,
 Ахәшә анлоу аңхәызба дгылт.
 Лшьапы дықәнаргылт минут,

Игымхеит уи жэтэык, фатэык.
Мап-чап ихэеит, аха имуит,
лаб ачара ду иуит.
Рцас, рқабз, зегь дара ртэала,
Ауаа хатэра идыртэала,
Хаҗыр дула ишатэу,
Иқәырцеит ламыс-пату.

Мамеҗ ие дааит иҗқа, маза,
Дидхэаҗылеит уамаза.
Диаҗабыуа, насгь пхатас,
Акала еиламгакэан рцас.
Иалхэеит, лаб уажэ игэы иҗоу,
Дагьшизныкэуа ишихэҗоу...
Ааи, иааигахьеит җадахьы,
Гэыжык аидара узын ахьы.
Зынзаск еиумырхан уган,
Аха мап ицэкы, иумган.
Ухнах уазымҗрысын амал,
Инагза ууаҗра-ауал.
Ихэа: «Ак суҗарц икасымҗеит,
Ус са суалҗшыа насыгзеит.
Сажэа жэоуп, идыр сахьхэом,
Азэ ак сиҗарцы санхьуам.
Ималым сухэоит аеакы,
Сықеуп ихароу моакы,
Уажэаз шэдунеи ааныжь сықэҗп,
Сэы унҗажьцэан, сымҗа сықэҗ...

Дааит уи ашьҗахь, уамак мҗыкэа,
Уи ахаҗа, исхэоит имҗымкэа,
Гэыжык аидара изааигт ахьы
Хамҗас, игарцыз ионрахьы.
Аха мап аҗеикт Мамеҗ,
– Исықэлааит – ихэеит уи наалет,

Исылшаз, сазыразымзар,
Насгь, абри сзы ихьымзгымзар.
Акгы уҗынтэ изгар сҗахым,
Кыр цуеит сыонра ду сахым.
Са сдунеиахьгь шыҗа снейхап,
Стэала уа сынцып, сынхап.
Ус са сухэоит аеакы,
Уажэы, сықэлаанза моакы,
Уеиласырхеит, саргь шыҗа сдэықэҗ,
Сэы унҗажьцэан сымҗа сықэҗ. –
Даапышэырччеит, нас днелпхьхэыцт,
Ихэеит: – Сыҗсырта иақәкны ухыст.
Уи аус улмшар сгэы җнажэоит,
Иузымҗапымгархэагь саҗэшэоит.
– Мап, сыгэра га, – ихэеит Мамеҗ,
Дихэеит, диашьапкит каамеҗ.
Ахаҗа еихаччеит ихы-иҗы,
Нас дынҗажьцэеит маҗк иҗы...
– Дад, иуасхэоит ихадоу,
Дхьымзгуп гэыла икэадоу.
Ари удыруаз, имазоуп,
Мазас иаакоу ирмазоуп.
Нас иззымҗахьыз змаза,
Дсызшьом дхаҗоуп хэа зынза.
Җстэума, җсаатэума, дуаҗума,
Рбызшэа еилукаауа уҗалоит,
Уамаза уҗхэыс ианылдыр,
Иара усканҗәкыа уҗахоит
Уҗазар җахрак уҗрауа,
Иҗсроуп уҗхэыс улыргазуа.
Еиҗах иуасхэоит, цҗа уазхэыц,
Еиҗуршэозароуп ахэыц.
Ианылдыр уамаза уҗхэыс,
Уҗсы нухшэоитоуп уи нахыс.
Ахаҗа дхаҗоуп, дахьҗалакь,

Дырхынхалом дзыхъзалакъ
 Ғәғәала игароуп ихы агәра,
 Уи азын имоуроуп агра.
 Игәатца иҗаҗәахзаргъ мазак,
 Уааы изымдырроуп зынзак.
 Ахатца дхатцазарц ихәтоуп,
 Инеигзарц ихатцара иахәтоу.
 Иихәо хәазароуп, уимжьо,
 Иҗалароуп изыхәаны иңшьо.
 Ахъзи ахъымзги еилырго,
 Ихатцаҗәғәара агәра го,
 Ус даныҗамла даҗсам,
 Деиңшхоит икарҗсуа агәам-сам.
 Дҗамлароуп хаан игәы җацәны,
 Дҗалазаргъы зных дзацәны,
 Даиааироуп ихатцара дшаҗсо,
 Иуахта нидгыларгъ, дшыбзо,
 Дҗамло дхәахә-хәачо, иеырххо,
 Хъымзгыда, хатцала дҗахо.

Игәи имчи еицызароуп данҗәғәо.
 Еагъа ус дақәшәаргъ хәаас имкы,
 Даиааироуп инеигзароуп ихықәкы.
 Өңныхәак рымамкәа изынхо,
 Иңсы ианықәуа, имҗхашьо,
 Ихъз-иңша ңшьаны иршьо.
 Уи иазгәдыуа, рхы рымжьо,
 Уиала кырынтә рхы рыбжьо,
 Уи ауп ахатцара иатәу,
 Зегъ раҗхәа игыло, ихәатәу.
 Уи ауп ахатца изы ирыцку,
 Хҗы җхәа җдҗстаара зызку.

Ахы изааигаз имгар имуит,
 Еиҗах ачара рҗыц иуит.

Адырәаены шыыжъ иангыла,
 Аңшәма исас уа дниңгылан,
 Еиҗах дцәажәон дмыццакзо,
 Дхәыцны, иажәақәа разо,
 Иеынкыло, ихы агәра го,
 Аха игәы шыҗжәоз убо,
 Иеаламгалакәа ускак,
 Еиҗах инацицт ажәақәак:
 – Ауааы дыхәмаргамхароуп,
 Иус иңшьоу дагымхароуп.
 Дыкәкәы-цыкәкәуа уи дынхароуп,
 Ихъз змырзша акы иҗынхароуп.
 Ауааы игәы цәцәны дҗагъахар,
 Хара дымхәыц дмаҳагъахар,
 Уаафрак ламыск илам, дыңстәуп,
 Илеигәыдцан лажәк еиңш дышьтәуп.
 Мамет, дад, иуасхәом уажә са цас,
 Иҗәғәоуп, иңшьоуп хара җцас.
 Ахатца дхатцазарц ихәтоуп,
 Хъзи-хъымзги рзы иңсы җоуп.
 Дҗаларц ахатца дыҗәғәаны,
 Ижәлар иоуроуп уи бҗаны.
 Уиазоуп хъықәзоуҗ адунеи,
 Хъыхшаз иахдырцеит, аиеи!..
 Ацәгъеи-бзиен еилхарго,
 Хҗы хәқәгәыҗо, агәра хҗо,
 Хадгъыл-хҗынңь хәҗсеиңш ибо,
 Ауааытәыосиҗ хъымзг хамго,
 Хшәа шыҗахъ шыәәк җаҳамҗо,
 Хҗәы иҗоу ххықәкы наҳагзо,
 Уи ауп зегъы-зегъ ирыцку,
 Ахатца ихатцара зызку.
 Дад, цәгъеи-бзиен рышьхәа еивҗоуп,
 Ус наңьнатә аахыс иаңҗоуп.
 Бзиагъ шбзиазо еиқәхом,

Ацэгъагъ шыцэгъазо инхом,
 Ихеибартэаауеит аџбагы,
 Рыташыа амазам вбагы.
 Идыруп, иџам имазаны,
 Иџамлацт аџбагъ нагзаны.
 Абзиа, уи еилкаауп атэы,
 Аџаџхъа исымазам хэатэы.
 Ацэгъа аџа фџык ахуп,
 Аха аиааира аџахуп.
 Иара аџаџхъа иџэџатэуп,
 Уи ахаџара иатэуп.
 Ишхэахэоугъы дырбатэуп,
 Аиаша аиааира аргатэуп.
 Аџсџазаара умашэаџэкъа ишоуп,
 Џъара ихаароуп, џъа иашоуп.
 Џъа ушьџнахуеит, уланырџэуеит,
 Зных, ушгэыргэо ухы унаркуеит,
 Ушазџшым ахъымџз унаргоит.
 Насх хэџышаамџтак унарбоит.
 Баша хашыџаџуеит хашъзарџ,
 Аџсџазаара џоит ишџаџ...

Џџэын дыџоума, лагажэы,
 Абра еизызгоит зегъ уажэы.
 Имаџны дэдук аџы исыриоит,
 Уара уаџа урынсыриоит.
 Уџахызар уџэгыла рхы,
 Азэгъы дџаахом сџаџхъа ихы,
 Ус наџьнатэ аахыс иаџуп;
 Сара урт зегъ среихабуп.
 Иудырру амаџ еиџэа убар?
 Иара шаџэџэкъо ухы агэра угар,
 Сныџэап усџан хџны ишаџу,
 Издырп иахэџоу, иазутэу...
 Уи исзиуз блала иубеит,

Уаџра шилам агэра угеит.
 Шэара шэдунеи аџы дџаны,
 Заанат имазшэа дџаны,
 Иџазикит илхихраџ сыџџа лџэа,
 Аха дсыман сара Анџэа,
 Урыџэшэеит, угэы џџэеит, иџэкны ухыст,
 Иџэымшэџ, ивџъеит, зымџа ивст.
 Уи акы злазам ихэартџоу,
 Сара сизныџэап ишихэџоу.
 Дыџоуп уажэшыџа снапаџы,
 Иааиџаџт, иааиџашэџ ихы-иџы...
 Ацэгъа зуз абжа изаџуп
 Хэ рхэоит шэа шэџны жэаџџаны
 Хэра хџны, уи еиџагъ аџуп
 Хэџла, ишэа-иза иџџаны.

Еизигеит ашџа ду агэџа,
 Мамеџ изалхыр ахаџа.
 Дрылаџшт, кыраамџа длеи-џеит,
 Иара ахытэаџэкъазгы дазнеит.
 Илаџш наџэшэеит, уи ибеит,
 Иара шакэызгы агэра игеит.
 Алаџэ аартуа, нас иаркуа,
 Ахы џышыџџуа, иларџэуа...
 Иџэымџхан, зныказы даатрыст,
 Аха, мап, игэы мыџтрыст.
 Инапы наџэкны иирбеит,
 Иааит, иџышыџџааны иргеит.
 Уи иазыруз дыруп шыџа,
 Идрыџэгъон ииашан аџсаџа.
 Дасу имџа ишэоит, изоит,
 Ацэгъа зуз џыхэтэа ихъзоит.
 Уиакэхеит, уаџа уаџы имбеит,
 Иара уиалагы еилгеит.
 Маџыс иџаз зегъ иргылт,

Иуаахан, уа иааикәагылт.
 Җынч, ашышыҗәа наҗ еимпит,
 Реиҗаб хҗаасгы имкит
 Аха рыҗшәма игәра ргон,
 Иҗаз-ианыз зеггы рбон...
 Аиҗабыра дузза икын,
 Азәггы изиуамызт иакәым.
 Дичычомызт азәггы җас,
 Ибзиан иуаура, иҗас.
 Уаҗа ирзиуан хадара,
 Иааирҗшхьан ихаҗара.
 Дынхон, дынцуан, уи зегг реиҗш,
 Хыҗкыс имаз? – Ижәлар рҗеиҗш.

Алаламбатә зегг баны,
 Дааит Мамет иҗны дхынхәны.
 Игәыла-изла зегг еизеит,
 Аҗыжәраҗы шыоук еисеит.
 Акы нмыжкәан иҗәтәыз,
 Ирхәеит, ируит ишатәыз.
 Иржәит, ирфеит, кыр иччеит,
 Уаскәаҗала зегг ирчеит.
 Дзынҗаз, дзынҗаз, моас дызныз,
 Дзыҗшәаз, дзыниаз, дахьаныз,
 Иахаз, иибаз, мап имкит,
 Кыр аҗх наган, нас еимпит.

Җнак, азиас днырны Хыҗста,
 Мамет ирахә рахь дҗеит Аҗста,
 Дынрыдгылт иахькыдыз иҗәуа.
 Ихьча уа аҗарпын архәо,
 Дыҗәтәан инеиҗых иуапҗәа,
 Даниба диҗылт дгәырҗаҗәа.
 Кыраамта еиҗәажәт, еидтәалт,
 Еимга-еимҗарак, аҗстхәа хтәалт.

Идәықәлеит рырахә нраҗцаны,
 Рқалахь рхы рха, иҗцакны.
 Иреиҗаз сыс хәҗык, иҗт, еихеит,
 Аха ирхьымзеит шыҗахь инхеит.
 Ан җнаҗит: «сҗа хәҗы уласы,
 Иҗахьзар алшоит амшҗәгәа – асы...»
 «Исҗәыҗәгәоуп», – ахәеит аҗа хәҗы,
 «Зегг рымшра саҗоуп, сеихоит хәҗы-хәҗы...
 Арт ирхәо Мамет зегг иахрит,
 Асыс хәҗы җто, иахәаҗ ахәоит...

Уи ашыҗахь амшкәа җыҗкгы җеит,
 Мамет иускәа кыр дрыхьзеит.
 Иҗсаса имаз акы нмыжь,
 Иҗиит, асыс заҗәык ниҗьт.
 Ииҗиз рҗыҗаҗ инеигт, иртәеит,
 Краҗеиҗт, краиржәт, нас дҗан диет.
 Ашыжь шаразы дангыла,
 Алаламбатә абеит ибла...
 Исыс рыгәҗылакены аҗсаса,
 Гылан, хынтә еиҗан җаса.
 Ахьча дгәырҗәо дынрыҗгылт,
 Иаавҗны абахә амра гылт.

* * *

Ашәшыраҗ, ашта агәҗаны,
 Җнак дҗаҗә-җыҗәуа җынч дтәаны,
 Мамет имшкәа иҗаз дрызхәыцуан.
 Шыта дагмаҗмызт, җыҗкгы ихьцуан,
 Аха деиҗшуп иҗкәо ашәақь,
 Иааҗирҗкәон уа, зных ашәак,
 Нас ашышыҗәа ибжы ларкәны,
 Ихәон, дымҗцакзо, иргәыкны.
 Амра җеиуан, икаҗхон,

Ус ианшоураз игәәһон,
 Ус дук имамызт дзыргәамтцауаз,
 Дыңшыһырсуа ара амтәә,
 Мамет ашышыһәа дтәан уажә тынч,
 Имцацызт игәғәара дугь, имч.
 Ус, ааигәаза, уи данынапш,
 Иаразнак инрықәшәеит илапш...
 Уа, ыырпаға ду кәтә,
 Хәынап дук ааткәеит аца,
 Иағытцакны ҫықәреи рыцк,
 Зынза иаапкны иот, интыт.
 Ҙа хәынапк нашьталт, уи иаһьзарц,
 Арыц иагоз ацәнагарц.
 Акәыһәа иацхаит, иағаһьзеит,
 Абызшәала кыр иағьзеит...
 «Хәи, усытцханы суфома,
 Уаха иумоуааитеи ламыс?!
 Мамет итш зегьы ихәзхоитеи,
 Уаһрак шулам Анцәа иныс.
 Аца, ҫықәреила ипахәза итәуп,
 Иахзеитшуп, аон ионоу иахтәуп.
 Ицәғахеит зынзаск утсы,
 Лағырзык сзаауам уантсы.
 Уаха иуцлазом уакра,
 Хәыцрак улам, афукра.
 Атшырц сақәуфоит, избоит,
 Ушламысдоу агәра згоит, –
 Жәак мхәа уа, днахәоит, даахәоит,
 Рбызшәа еиликаауеит, иахрит.
 Акыр кырхәа нас дыччеит,
 Итхәыс ҫашьахәыс илшьеит;
 – Узхыччаз соухәароуп! – дыхталкт,
 Уи лмацәаз ахьтәкәа дталкт...
 Акыкамшәа зегь ирымтц,
 Аха лара мап, дитырымтц.

– Исыркәацыр стахым ашыац,
 Азәыроы скартаһеит ешыас.
 Ччархәрак, чархәарак сымутц,
 Исырхәашьыт сыуаһра, сус.
 Ус ак сгәалашәан сыччеит,
 Исеһсхәаз. Схы бзамыкәс исшьеит.
 Быскәатц, бахәара ахәтам,
 Ибымузар, бахьхәоит уашьтан...
 Аха илмутәкәеит, илмузеит,
 Днипыртц шыафак калмцазеит.
 Уаматәкәа ззырхәоз дталаргылт,
 Днейны иапхәатәкәа днагылт.
 Инацәкәыс ихартәиуа итеспыхә,
 Длықәтәкәеит: –Быспыртц, нак быстыхә!
 Уи хәашьа амам, имазоуп,
 Изысымхәогьы уи азоуп:
 Иббоит, зынза сеилапсоит,
 Ибасхәар уажәытәкәа са сытсуеит. –
 Еитәх дынлықәтәкәеит, ла дыхәхәеит...
 – Иумаз арбану мазас
 Исытцак?! Ма сушьоу газас.
 Утсыргьы исымазам усс,
 Илдырроуп умаза утхәыс.

Уаматәкәа дшақәшәаз шыта ибоит,
 Ианихәа дыштсуа агәра игоит.
 Игәы тжәо, ихы тжәо, кыр днаиааит,
 Зегь акоуп итхәыс днаиааит...
 Тсыхәа нилмтаза дазааит.
 Нлықәфитт: – Бзироуп сааигәа бааи.
 Сымтцакзакәаны хрыжь-хрыжь,
 Ибасхәап икоу, акы нмыжь.
 Уаанза инсықәстәап, зыкгы сзааг,
 Снарцха, исызу быста тхак,
 Адунеи-тшза нас сапхап...–

Дласны абыста луит ипхэыс,
 Ипсракэзам илымоу уи уажэ уысс.
 Ихлыжьуам лылацш, иара ихыуп,
 Илдыррац имаза лтахуп.
 Ибоит, ипхэыс илыкэхом имч,
 Крифеит, крижэит, днатэан тынч.
 Ицэынхаз дэылган иалтт ала,
 Иказ зегь абон блала,
 Инеит, инафоит, ахэда икылмст,
 Ус рбагь дуззак уа иаакылст,
 Иафт иаразнак, иццакны,
 Акгы нмыжькэа, инеизакны,
 Ала нақэцэкьеит, агэы еибакны:
 – Уиакара амла уа уакны
 Указу? Иумаму ламыс,
 Ма иукуму икоу усс?
 Иубоит, хапшэма дфоуп, дажэым,
 Иацал аайдгылеит уажэы.
 Имаза шынлеихэаз ипхэыс,
 Ипсы ихыцуеит уи нахыс...–
 Ажэаа дуқэа шытых иакьеит,
 Арбагь абжы аатнаркьеит:
 Афы уфасааит уара, ала,
 Икоу узгэамтазои блала!
 Хапшэма хатца хэа узфу,
 Зацал ааины иззыпшу,
 Исызиқэым уи хатыр,
 Зынза хьаасгы дшыскым дыр.
 Уи схатцоуп хэа ихы ишьоит,
 Дбашоуп, дхатцам, ихы ижьоит.
 Илазхэо зымаза зыпхэыс,
 Кыр дапсоу, мшэан, уи нахыс?..
 Димоуп пхэыс зацэык... дииааит,
 Иацалгы лара лыла иааит.
 Сара субома сзакэу?

Нацънатэ пкарас исзапу?
 Оажэа хэса шсымоуггы зынза,
 Са скнытэи ирмахатт маза.
 Сынрыцакьар, икарцом шыафак,
 Ирфыцгоит стак казцазгь, афақ..
 Исхэаз хэоуп, иахыпар зуам,
 Излымшаз, хатцара изуам.
 Арбагь, абжы нтыга ихэхэоит,
 Рбызшэала ирхэо зегь ихаоит.
 Азы шаалгатцэкьаз ипхэыс,
 Мамет доатцкьан, ла лахь днатрыст..
 Ибгызыр лаба гэгэала икьеит,
 Лыхэда илыкэиршшт, ашэ данкьеит.
 –Абаацс, сумшыын! – лхэеит ипхэыс, –
 Уаха ажэак схэом шытарнахыс.

1988 ш.

ЗАУР КЭАРЦИЯ

ИААИТ УИ ААМҢА...

Зегь раҥхыза исхэап, изуп,
Икоу, ишыкатёкёу изоып.
Иаахтны изоыз сақәдырззаргы,
Чархэарала сҭахазаргы...
Аиаша схэоит. Гәыбҭанк соуп хәа
Саангылазом, мап, сшәаны.
Раҥхыа ҕызтыз акәукәу цсоит хәа
Ишырхәогь хәжелар ажәаны.

З. К.

*Апоет Заур Кэарция аңсуа поезиа аҭахцәараҕы
дыгәҕәаза ишьапы дықәгылоуп. Уи 1978–2001
шықәсқәа рыонутқала иҭижьхьейт апоезиатә
реиамтатә аизгақәа 16 шәкәы: урт ирнуп зқы
инрейханы ажәеинраалақәа, 20 поэма.*

*Заур Кэарция Аңсны Ашәкәыооцәа Реидгыла
далоуп. Арбцармчқәа дырподполковник пхьатәоуп.
Дрылгахьейт ирейхау ацарайуртқәа оба.*

*Апоет иңсадгыли иңсуа жәлари дала-шьала
дрыласоуп, иоымтәқәарә ржәйтә-рәтә далаехоит,
рфырхатцара дазышәахәоит, ирейгы рцасқәа
рқабзқәа, рцәаоақәа зыригоит.*

*Абри апоемаҕы Заур Кэарция илирикатә фырхатцә
ихаҕсахьала, идунеи хәаҭшышьала, днавагыла-
аавагыло акәымкәа, иаахтны дрықәзбоит,
иаҕаҭиҕеуейт забацәа рцасқәа еилазго, зыламыс
кәаҕхаз, зыуаора зцәызыз ауаа цәыгхәыцқәа, ауаа
хәаҭсақәа, ауаа ҕаршеиқәа. Урт ыҕан анкәагы, аха
еиҕагы ирацәаоҕейт иахьа, еиҕа ихтны иубартә
иаргамахеит. Зхы мацара Иашьтоу, рацкыыс азә
деиҕхар хәа ишәаны шыаҕаршә кәзцо, ашьыцра
бааҭс злоу, атәым мал иазымтәсуа, аиоызара,
ақәлара чархәара азызуа, – ажәакала ауааы дуааоны
дкәзцо аказшьа бзиақәа ирылахәдаахаз ауаа роуп
цәкьарас ирымоу, рхы зықәку апоет ицәахәақәа.*

*Апоемаҕы иагәылсны ицоит дааа ганкгы: дыкоуп
ауааытәыоҕса ус изкәзшьоу! Мчык наитцасны
харакырак ахь данхалалакь, ижәлар игәра*

аныргалакь, абри ҳдеи иоуп, ихәтоуп, пхьагылара
иахтап, даҳхылапшып, ҳаихьчап ҳәа днаганы
данырхадыргылапалакь, пытрак ашьтахь, иңсы
анигалакь, даахәны дара данырғагыло. (Ахьапарч
зхылтцыз иахәлацьяцьюит ҳәа), мамзаргы гхак иоуны,
ицоухәар, издызымкыло, (зыңсы тоу гхак змауа
дарбану!), уи моу иахыркьаны цәгьас ушьтызхуа,
утархарацәкьагы иашьтало. Акызацәык уеиқәзырхо:
аусқәа зегь бзианы ицоит, уара убзоурала, уара
умчала, уаргы утаташьуп ҳәа атамғар узасыр. Ари
аоыза аказшьақәа дрықәзбоит апоема автор.

Аңсуа поет Заур Кәарциа данстудентыз аамтақәа
инадыркны, иахьа уажәраанзагы, уи иказшьоуп,
ицәаоуп: ииашоуп ҳәа игәы иаанаго иаахтны ауаоы
иәағы ахәара, егьа мацура ду, чын ҳаракы имазаргы.
Иәаңхьа дхырхәом, ихы лаиркәуам, дымцақьақьом,
ихаҗара аарңшуа, игәаанагара ихәоит дымшәазакәа,
уи саңхьака сымәаф, ма цьара сыңсҗазаараф
сахьнархәып, исҗырхагахап ҳәа хьаас имкыкәа. Уи
иахкьаны кыр гәакра-цәакра цьабаа ғәғәа
шихигахьоугьы, дшыкац, дшааиц дааиуеит, ауаа
барақәа, «авторитет дуқәа» иара изыхәан икамкәа,
хьаас имкыкәа. Уи ганкахьала аурыс шәкәыооы ду
Тургенев ифырхаҗа хада аниглист Базаров
дызлаеиңшқәо ыкоуп. Аха икоуп даеа ганкгы
дызлаеиңшым чыдарақәак: Базаров авторитет дуқәа
рыңсы тоушәагы имшьо, ихаҗара аарңшуа, рацкыыс
царалагы, дырралагы, уаоралагы, доухалагы
дшиеиҳау дыруа, аха дырғагыланы дымқәпакәа
иқәиргылозтгы азцаара: саҗахума сара уажәы
Сыңсадгьыл? Иааима уи аамта сеилнакаартә,
саҗаххартә? Мамзаргы иаҗахыда уи?..

Апоет Заур Кәарциа алиберализмра мап ацәкуа,
уи аамта ааира дазымпшкәа, дазхиоуп аиаша
азықәпара, ацәгьа-мыцәгьа ағагылара ахаҗара
аарңшра, ахы мшаҗара, иаҗаххозаргы лак-оакрада
иңсҗазаара ақәцара.

ИААИТ УИ ААМҢА...

Пхьангь шьоук сышьтан,
Уажәгы исышьтоуп.
Ихьцуам сышьта,
Иақәшәом сшьырҗа.

Пхьангьы сҗынчмызт,
Уажәгы сҗынчым.
Пхьангьы сшәартан,
Уажәгы сшәартоуп.

Пхьангь ак сымчмызт,
Уажәгы ак сымчым.
Пхьангь сымш лашьцан,
Уажәгы илашьцоуп.

Сеихон, сеигәон,
Ус сгәы сагон.
Сышҗахо збон,
Схы агәра згон.

Пхьан сгәы сзырхьуаз
Уажәгы исдырхьуеит.
Пхьан слазыркәуаз,
Уажәгь сладыркәуеит.

Ускангь иғәғәан,
Уажәгь рыбҗа ғәғәоуп.
Ускангь рҗып пхан,
Уажәгы иңхоуп.

Срыцадырзуан,
Срыцадырззеит.
Саладырзуан,
Саладырззеит.

Сзықәымгылеит
Сшыап, зегь акоуп.
Ацәгъа-мыцәгъа
Ртәы иадыргоит.

Сыпхьаркт хамтак,
Ингәац сыншьан.
Уаа пылхатқәак
Са инсчычан.

Нак днықәцаны
Азә дрышьтыргы.
Илеигәйдцан
Азә дрышьыргы.

Азәгъы дрышьтам,
Ихым рышьта,
Илеи-өеиуа
Итоуп рышта.

Иахьнеиааилакь
Рышәқәа аартуп.
Аамтас иааилакь
Дара иртәуп.

Сшынцәытсуаз
Сшыказ сынхеит.
Ишынсгәытсуаз,
Исымаз сыпхеит.

Рхы иақәитын,
Уажәгъ иақәитуп.
Иаартаххалакь
Рхәоит, ируитоуп.

Азәгъы дрышьтам,
Идырззеит рышьта.
Рыюна, ргәара,
Еицхәоуп рышта.

Анцәагъ дрымам,
Еихабгъ дрымам.
Пыхьагъ, уажәыгъ
Хәуп хәа икоуп.

Урт роуп нырхәа,
Азәгъы изкуам.
Дара рзыхәа
Икам закәан...

* * *

Пхьангъ сус еееимызт,
Уажәгъы иееим.
Пхьан сшыказоуп
Уажәгъы сшыкоу.

Пхьангъ цәа стәамызт,
Уажәгъ тынч сызтәом.
Сыжәлар, сыдгьыл
Рыда исзыхгом.

Сыкоуп рыгәта,
Икоуп сыхәта.
Изуам иахәтам,
Стапшуеит рлакта.

Сыжәлар, сыдгыл
Срымоуп срыдкыл.
Ианшәартазазгь,
Схы мшаҭ срыдгылт.

Исылшоз ахәыҭы
Стәала иҭасҭон.
Сшәақь сыжәаа ихшыын,
Смаашья ҭхья сҭон.

Сыҭс иахылҭызгь
Саҭхья инагылт.
Имәахыҭыз...
Уа инеиҭагылт.

Акәты иалшо,
Кәтаҭгуп рхәоит.
Уаха ак алшом,
Баша икакоит.

* * *

Иаст жәытә саркьалк,
Зәыр еизнагеит.
Шьоук рыедыркьалт,
Имәахнагеит.

Иахьягь урт роуп
Са сгәы ззыҭжәо...
Наҭьнатә рылоуп
Хусқәа збжахо.

* * *

Аизарақәа
Нымәаҭахғоз,

Аихьзарақәа
Хмоу ианаххағоз.

Игомызт рыбжы,
Ицәыҭыҭшуан.
Хәынцәак нхәхьшы,
Ицәыҭаччон.

Иаахадгылан,
«Ишәыхьзеи?» – имҭааит.
Ганха игылан,
Хәаигәа имааит.

Зыгра ззақәазгьы
Зәыроы хрыниет,
Хазтиқәазгьы
Нас иҭкалеит.

Харт хәиааира
Ала ргәы ҭәын,
Аамтас иааилакь,
Дара иртәын.

Ҫья ишцәыҭатәазгь,
Ирымҭан ахы.
Иахыҭатәазгь,
Ихартон «ахы».

Урт, зегь акоуп,
Ак рпырхагамхт.
Аеамәакоуп
Изныз, иҭагьахт.

Икәышзамзаргьы,
Иагырнымгмызт.

Иаартаххалакъ
Акгы рыгмызт.

Усканг ырыман,
Уажэгы ырымоуп.
Урт арыман,
Уажэг ыарымоуп.

Рхы хэыцк алмшөөит,
Уажэгы иалшөом.
Азэгы ихөом,
Мчлагь уао дрыхөом.

Пыхьагь икан,
Уажэгы икоуп.
Пыхьагь хазы,
Уажэгы рхазы.

Пханг урт сышьтан,
Уажэгы ысышьтоуп.
Ихыцуам сышьта,
Иашьтоуп сшырта.

Агэцэхэы сыкэтөан,
Уажэгы сыкэтөоуп.
Пханг слапшыкэцан,
Уажэг слапшыкэцоуп.

Пхан сшыказоуп,
Уажэгы сшыкоу.
Иагсмырхазар,
Акгы сзацымцт...

* * *

Ага хэымга
Ха данхақөла,
Иара усканг
Урт мгылт хақпа.

Хадгыл нбылуаз,
Амца анакыз,
Хцеира кыдды
Уа иантахоз...

Дара зымға
Ицөыцатә иңшуан.
Иргаз амал
Гэартон, иршон.

Усканг икан,
Зынза хазы.
Уажэгы икоуп
Дара рхазы.

Икарцалакъ
Урт ақөитуп.
Ак анроухэагь
Уахьдырхөитоуп.

Ус уерутаргь,
Уааилыршыуеит...
Зынза ғумтыргь,
Урныг цыыршыуеит.

Азэгы дрышьтам, –
Ихым рышьта,
Гәата-бғата
Итоуп рышта.

Дыршыа сывам,
Схэыцуеит уажэы,
Хьаас изрымам
Хыхьла уаы.

Дыршыа сывам,
Са сыгэжэажэоит.
Уаха сылам,
Сда-сшыа хьшэашэоит...

Мшэан, ишпыкэу,
Итэоуп еихашэы.
Изыпыхкэу
Зэырымтэуи уажэы?

Рыедыргазоу,
Ас ишдако?
Ус инхазоу
Ажэлар шгэакыа?

Урт иртахоу,
Икэтэарц хкэакэа?
Хшыаэны ицо,
Хаилакэакэа?

«Еихазымчугь», –
Цкэа изгэамто?
Иеирымчуоу,
Ахы изхамто?

Имцхэны дцэажэоит...
Зегь ргэы ахшэеит.
Шэынтэ деидашэоит...
Зэырыи иршэеит.

Шьоукгы җала
Рымға иҗәкәеит...
Иаргы шыта җәғәлә
Ихшыю шакәеит...

Пхьака хзымцоу?
Шьтахьза ханхоу.
Җыцрак хзымцоу,
Ма җа хтахоу?

Ижэлар ниртэарц
Идзар уи дцас?..
Ма ихиртэарц,
Дрылгарц зынзас...

Мцакыақәацәак,
Игыл дырныхэоит.
Дманшэалахарц
Хазшаз ихэоит.

Жэоан дхагалан,
Уи дынцэартэит.
Урт аалаган
Уажэ еицэартэит.

Уаанза игылаз,
Зыеыртатан,
Уажэ даазкэылаз,
Иеиркыакыан.

Зымға днагылт,
Иеыртагъан.
Дара ишьтоуп
Рыеыргэакыан.

Ихахәтәәда,
Ғақы дағым.
Иа итәкәа рыда,
Азә усс дикым.

Уаанзатәикәа,
Нак ипхәтәеит.
Иашьашәалаз,
Зегь иркәтәеит.

Иихәо, ииуа,
Ианацныкәа –
«Ауа, иуа,
Кыынтыжә мака».

Зегь еизиган,
Дынрылапшит.
Ибжы нтыган,
Дынрылабжәеит.

Иааигәа-сигәа
Иргылт, иртәеит.
Дрыхәо, дрыгәо,
Хмал иахатәеит.

Зынза ак иоумхәар,
Аусқәа бжыхуеит.
Игу иаухәар,
Ғас ушьтихуеит.

Ажәа шкәәкәа
Зкыз ҳаиызахт.
Ус ҳашгәәкуа,
Нак ҳнаиәәихп.

* * *

Хабна нымхеит,
Хадгыл нымхеит.
Хамшын нымхеит,
Хәпсыз нымхеит.

Харахә нымхеит,
Хәәңкәа нымхеит,
Ионаз нымхеит,
Пытәык «мымхеит» –

Идыршәаз рцынхеит,
Рғырак Арзынхеит.
Зегь хазынхеит,
Иргаз рзымхеит.

Урт разынхеит,
Ихалт, ибзанхеит
Ға шьоук бәәхеит,
Рсанзгәра бнахеит.

Уаа, уаә дрыхәом
Кры ргәәғьзәтәкәеит.
Избатәуп «ирыхәо»,
Ирмузәтәкәеит.

Рееидкыл жәәахырк,
Иҳамаз рғәыхит.
Хшыкоугь жәларык,
Ххы ҳзамыхәеит.

Акгы иакуам,
Икам закәан.
Зәырыгыгь дыршәеит,
Зәырыгыгь рыцәшәеит.

Иахъзоит «ус шәкы»,
Аамта да иртәуп.
Насх, иныкәшәкәа
Ицашт, рымәа артуп...

Рыҕба аҕскы
Рыхъчарц иаеуп.
Аамстара шәкәы,
Рнапы иакуп.

Еицныкәт, еидгылт,
Имтәеит, имгылт.
Иржәит, ирфеит,
Иркәеит, иршеит.

Мшын-нырцә идәыкәцоуп,
Ахә зегь ыцхуп.
Хдәицәа ыкәцоуп,
Хдәәан-шәап ыцхуп.

Шьоук напхыла
Ианцәыртц рыгра,
Ихапхаз, хыла
Иаст адамра.

Хдъынць, пхәака хдәицш,
Иакәызцаз зхы,
Уртгы җа хәицш,
Иртахын рхы.

Шакаә тахеи,
Шакаә хапхеи,
Уи зегь гәазто
Мачыохт, хы азто.

Хзымгылт пшәала
Тынч хнап адкыл,
Хәар зегь ршәала
Еикәхаз хадгыл.

Рхы-рыцс ақәцан
Иахзынрыжыыз,
Хаҗыр хзақәцом
Иззынрыжыыз.

Уи рыцхәроуп,
Цәгәа ирыцхәроуп,
Хрыцхарақәа
Иррыцхәроуп.

Рыхъ ма ихәхьчап,
Рыцсы хәхьчап.
Хдъынць еикәзырхаз,
Харт хәикәзырхаз.

* * *

Хзиас хзырзом,
Зынза ихәашьуп.
Ихаздырзом,
Пхәа иахзапшьу...

Сгылан схәыцуеит,
Схәыцуеит, схәыцуеит...
Гәыпжәара шәкы
Еихыыс-еипысуеит.

Ус акаҕы,
Зааишьа сымам.

Ус зқы схи ағы
Збаша рымам.

Схи-сгәы сшаго,
Пха сзеиҥацуам,
Сыбла иабо
Зных ихасцом...

Сышә сынхыцыр,
Сыгаг... Сгәы пжәоит.
Кыр цқа схәыцыр,
Схи-сгәы ахшәоит.

Сныкәоит, сыгаг,
Саңысны ицоит.
Сныкәоит, сыгаг,
Сышьтала ицоит.

Сныкәоит, сыгаг,
Мшәан, ихәыцзоуп.
Аеынеицнахуеит,
Зных, иназоуп.

Насх иаахьахәны,
Ца икәарацоит.
Сыбла иныцшәоит,
Пытк аәазоит.

Исымам дырша,
Уи уамазоуп.
Изыхкьо зеггы,
Сзын имазоуп...

Сыңс ца иакуам,
Цара иҥазом.

Сеихоит, сныкәоит,
ҥынч сызтәазом.

Дара кырынтә
Уи сазхәыцхәеит.
Схалт мардарак,
Кыр хәы схыцхәеит...

Уаә дхамамкәа,
Мшәан, ихамцәо?
Ари зеггы
Ацыхәа нбанцәо?..

Хабла тхаха,
Хәпшуп, хәпшы...
Ххы хамәаха –
Иаңсам хләпшыр...

Хәхьзарц ххыкәкы,
Шьта ххы хамжьо,
Иалхтәуп моакы,
Ицоуроу, ипшьо...

Хәуак хәлоу,
Баша хәпшу
Ныхак хәмоу,
Хәзкыз ләпшу?

Хәыхшьак хәуоу?
Ххы хәзәымхәоу
Ихамам хәуоу,
Хәцәоу, хәыхоу?

Инапшьны иахбарц,
Хәқла ихәхәтоуп.

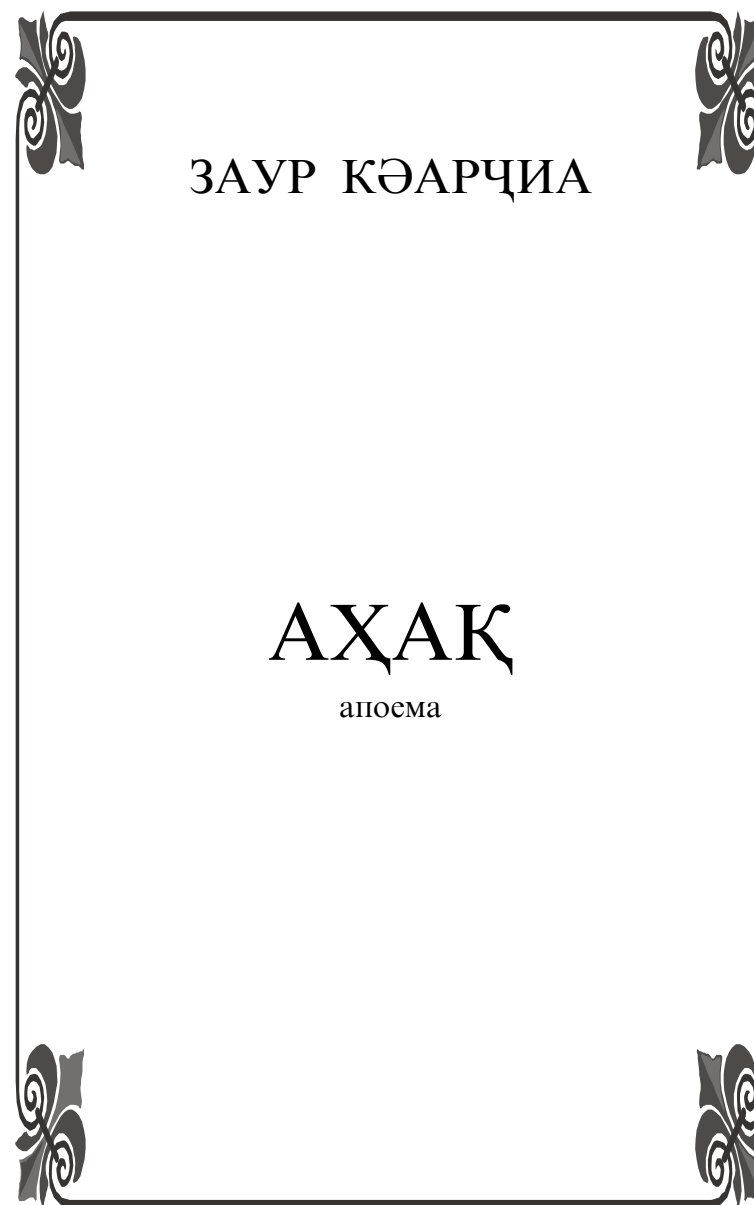
Ххы агәра аагарц,
Уашьта иаамтоуп.

Ирхәоит усгы:
«Хгәыглап, хгәыгроуп».
Пхьака ишызбо,
Хыхьроуп, гәыхьроуп...

Цкьа хнеиҕапшкәап,
Хгәы итоу хамзап...
Ицоит ус мшкәак... –
Хамтәап, хәхьзап.

Ихаосхьоу ххарштүа
Хныкәар, уафрам.
Иааит уи аамта –
Хырцашья змам...

1998 ш.

АҲАҚ

Алым, Ақәыңьма, Абжьас,
Ауа-таһыра зыбжьаз,

Арт, ҕнак иахьейқәшәаз ус,
Итәан иалацәажәо уск.

Убасқан иагәалашәт Абжьас,
Абгахәчы. Гәынчыхьгы шрыбжьаз.

Иаацәажәеит: – «Сашьейхаб Алым,
Абгахәчы уаорахәак алам.

Ашьыжь испылт, иахьа анша,
Аиашаз, иаңсахт аказшьа.

Сағамыз, исхәар угәы нхашт,
Мшәан, избан, зынза уахаштт.

Ахаблаә кәтышьтра ннамыжът,
Иагымхацт ҕнакгы акәтыжь.

Ма иташәахьома ахы,
Знык иадамзаргы ухәы?»

Иара абра ахык ахьтәаз
Ирызбеит иазутәыз, иахәтаз.

Ирзатар иҕыцгоу цьара акы,
Итадырхарцаз Абгахәчы.

Алым иаднацеит Абжьас
Иакырц ахымдыррахь иагаз.

Нас, егьырт анца, ианынха,
Ихәыцуан, акыргь инцәаха.

Абжьас ирнаҕеит адца,
Иааргарц иаразнак ирацца.

Абгахәчы агон агәытка,
Иаздыруам, рыцха, изыхька...

Иаазгаз рықәғнатын: шәеимпы,
Иамымхзакәан Анапы,

Акыргы ихыңшылан абла,
Иахәеит: – Иузашшит ахабла.

Уус ахаангы саламызт,
Иудыруеит, сыуаора, сыламыс,

Иқәухт, дад, ауаа рмал,
Цыцшьагы умам ауал.

Ахаблаә, кәты хәа итаһаз,
Уа уоуп, рхәеит, зеггы зфаз.

Иашшуеит еицәакны цутак,
Иузатару убырт зегь ртак? –

Ипжәон Абжьас аңсахы, –
Иурқьиарцу нас ухы?

Исоухәар еиғьуп хара,
Иутаһызар уңсы анырхара...

Нас ицәышза ахы-афы,
Иоагылеит Абгахәчы:

– Җаҗыр зқәу Абжъас ухатқы,
Икалозар иуасхәоит ацкы.

Ацәгъа сара сакәзар изуа,
Мамзаргъы са сзыхәа изыюуа,

Исанахәаит исымоу са вбас,
Рбагък иадамзаргъ шызго сызбаз.

Исзашшуа сахәа, зыхъз арбоу,
Рымч сықәхартә усшәа сырбоу?

Абна илоу са сеипш ирацәоуп,
Ацәгъоуцәа маçым, урт зегъ фацәоуп.

Илатәаны ироааит урт ақт,
Ианысфоз, ишысфоз, афакт.

Иаунамыжъыр камлеит цсыхәа,
Абгахәчы цеит иршәшәо ацыхәа.

II

Абжъас абас ианацәца,
Алым архагеит зынза.

Агәы пжәаны еилашуан, –
Шъапғаршә бартак хәа ицшуан.

Агызмал хшыюла ириааиз,
Агәәанын, иагъаман хъаас.

Ус аамта такәгъы бжъыст,
Ишашьтаз иашьтан иакырц.

Ашьта ихын еснагъ уи ахьгоу,
Иара иароашьон, ирыцәзоу.

Ус енак атыңафы иштәаз,
Адырра аузаап Абжъас.

Ааигәамкуан пытк ахьыбжъаз,
Рбагъдук шыны уақа ишышьтаз.

Иназашт шыта Абжъас агәыхәтәы.
Иңнацәарц уи ацыхәтәы...

Иазбеит, акәушәа ашыра зуз,
Иакәнаршәарцын ашьаус.

Ақәыңьма атыюраф иштәаз,
Иаиут ашәкәы ишахәтаз...

«Арбагъшьра икалаз гәашәт,
Абгахәчы аанкылан иташәк!»

Иакәнацт Ақәыңьма Анапы,
Иркырц, итаркырц Абгахәчы.

Бгалаңқәак ашьтаца еиҗах,
Иааргеит ихәынчан, еикәпах.

Инакәпапан зегъы ихтаркт,
Инаган абахта интаркт.

Абгахәчы, рыцха, агәак,
Идырхәацәауа идыргәакт.

Иадыруан, цасхәа иазыруан,
Агәы пжәон, уаҕа иуазыруан.

Иахәои, иадыруеи тынхада,
Ас еипш, иашамра збахьада.

III

Абгахәчы ахәыцра, ацәажәара

«Сара рыцха, сара нцәа
Саҕабеишазоз Анцәа.

Иахьсыхьзуаз Абгахәчы,
Цәгьас иҕало иду, ихәычы...

Уара уоуп хәа иҕазцаз,
Иааоҕагылоит иаины цас.

Зыңсы цқамгы азә дубап,
Снықәгыланы изуеит тоуба,

Абри сшалам хәа сара.

Схы здыруеижътеи, сыңсы та,
Ишыцқоу сара сыңсаҕа.

Нырцә акрыҕазар сабаң,
Сеиха зымчу са сибап.

Иалашәозма ма сыңхыз,
Сдырхәацәан, ихырхт сшәаңхыц.

Адунеи ду, ех, ишқашоу,
Иаҕеиылыскаит зегь шбашоу.

Ааи, иууызцәоуп уанаңсоу,
Азәгы дыҕам уаныңсуа.

Слахьынца абас ишоуп,
Самыргәырҕазацт, иашоуп...» –

Абгахәчы төан ихәыцуан,
Зынза уи ахшыю иахьцуан.

Ахьта азычхауамызт акыс,
Ахьшәашәараҕ иахьтакыз.

Шьаҕак акәын, уаха изцомызт,
Аеашьыргы ашә атзомызт.

Агәы пжәаны нас иангәамц
Хыла иасларын аҕзамц.

Иааңсан аңхзы аҕыхәхәа,
Нас әеитцых еитцыхәхәа,

Ишьталт аблақәа ҕәыскәысуа,
Кыр измыцәо, кыргь иҕрысуа,

Ацәа иамба иҕанагалт.

IV

Уаанза инеиуаз верск зыбжы,
Иааңшызар уи шьыжы,

Акы иаман ироашы,
Иҕан алахь еиқәшышы.

Ахгы абон уамашә,
Бафык җахазшә ахәламшә.

Изцәажәомызт, афы еихых,
Уиадагъ иагон ахыхь.

Уаанза ицәажәоз аҗаца,
Хымшуп иамфацт аҗаца.

Аразкы шҗеитәси ааигәала,
Иҗәғәан иамаз уи агәала.

«Сара слахьынца, ех, афаст!» –
Ахәан, шыапыла ахы инаст.

Ичынчаны урт ихтаркыз,
Инаганы уи иахьтаркыз,

Хықәкыс иамаз зегъ иркәацны,
Агәы рҗәон, иахьтәаз иткәацны.

Акысгы, иҗазкыз, рцәаа, рцас,
Иадыруан, насгы ишыруаз цас.

«Мшәан, сажьома сара сыбла,
Адунеи еикарартәуоу са сыла.

Аҗсҗазаара шоуп маанала –
Насх, ихәыцуан, уи гәанала,

– Уажә избама рказшьа,
Еиқәацәоуп ирылоу ршьа.

Уацкыс деихаушә ибар хәычык,
Уаҗа, уа уеиха ианиоу мчык,

Ианимоу ахшыю, адырра,
Уи зегъ иахәтоу ацәанырра,

Уалеишшуеит аанда, агәара,
Иабаҗаху уи азгәара.

Ех, аиашамра рацәоуп,
Уеиха зымчу узы дынцәоуп».

Абжы җахәәе, иҗаккы,
Азхара ицәут, еицақы.

Агәы уиала мацк иардарц,
Хақәитра ыкоушь иабарц?

V

Уаанза ицәыуа зыбла хәаз,
Атуан иацапшуа иахьиаз,

Аҗсы азеивымго ихәәы,
Хәыцрашәк ааиуан ахафы.

Изқәшә азымдыруа изакәы,
Иҗацәажәон усгы агәы:

«Ех, сан рыцҗа, сара сан,
Акәрышь кылцәа ибзацсам.

Сшьапы хтымызт, имбаазеит,
Акәтаҗьцәа сылхны сбаазеит.

Ианыкамыз кәты моу, кәтаҗь,
Шака гәакра, шака чаҗь.

Иагырханы быфа-быжә,
Ибџыхъашәоз ықәкын сџышә.

Ибыхтысхьоу шьта ихасаб,
Сышхәычзас дсыгхеит саб.

Ицәгъазаргы ухәычра,
Иақәым ахааназ хәашьра.

Ухшыюаф ноунагза иаанхоит,
Зны уаргәырғьоит, зны уанхьеит.

Уи ҳа ҳтыюра аҳаң ду,
Дысгәалашәар, ех, санду,

Сырқынцыцзаны мыцхәы,
Илырчьдон хаз са схәы.

Излаз зегь реиха са сыңсы,
Сақәмшәазеит уи данңсы.

Ускан сыкамызт аоны,
Ма инармышьтит шәкәык ыоны.

Бзиа избоз, мыцхәы иаҳа...
Аоны санааиоуп иансаҳа.

Исыцралан имцаха,
Дахьжыз снеин амзырха,

Схы сзымдыруа иахьсырхара,
Сцәыут, сгәы сҗасуа, сызхара. –

Нас иагәалашәеит апҳәыс,
Аҗоурыхқәа, аус-аҳәыс...

Ианашьтаз иоуа ипҳаҗа,
Иара азыхәа анапхатҗа,

Ахала иаахәа иаанагаз,
Имыцәа шакагь ахнагаз.

Зны мап акызаргь, ааи зхәаз,
Бзиа ибаны нас иазхәаз...

Урт еихәлан аиеи, рыңсы,
Зынза изымдыруа уаоңсы.

Ех, ирхыргеит уамаза,
Ирнамырҗшкәаны маза.

Иаҗахызма рыбжьара ақәра,
Еибагон енагь рыгәра,

Рхәоу еиқәшәаны урт моакы
Иқәын, ирымамкәа еимакы.

Оыңьа ирхылтцыз рхәычқәа,
Иоуҗашәылза рхаеқәа,

Дрықәныхәама уи ҳазшаз,
Ацыхәабабақәа ирыхшаз.

Еилыкаңшьаа, иахәаза,
Рцыхәа хәычқәа хәхәаза,

Ирхәон, аха изакә ашәаз...
Иабардыруеи раб зықәшәаз.

Иқың-қыңьуа иахьтатәаз,
Ахәыцра изалцуам, излахаз. –

Мшәан, иахыцуама ахшыю,
Аңхзы алцуан, ақәыршыю

Кыдцәа ианлеиуеиңш ажәәан,
Бга бызшәала еиҥах ицәажәон:

Даанамцеит аңхәыс ала,
Дугәаңхейт, дубан блала,

Енагь лаҳаҭыр батәуп,
Лгәы иаахәашагь ңытк хәатәуп.

Нас уи ауаюра иатәуп,
Ләылмырееиргь, уи мбатәуп.

Дааугазар дугәаңхан,
Уаалысуа думыпкан.

Ажәак лоухәаргь ианахәҭоу,
Цқьа уазхәыцла ишахәҭоу.

Зынза ихалымҭар ухәатәы,
Иумоуп усқан ахәатәы.

Ирыламцакәа, илхымх лцәа,
Дрыт уаарыңхьан лҥаацәа.

Хәи, иахкәыгоуп уи Анцәа,
Изакәызи сзырхәацәа.

Аосҥаа-гызмал илымхә ңыгәоуп,
Ихәхшаз макьа ихәычкәоуп.

Идухаргьы ихәхшаз,
Макьаназы ибоит хәзшаз,

Хтыюра ишамамгьы еиҳан ҕык,
Иахмоуцт ахаан акык-ҕык.

VI

Изхарам иацәшәаз дхаҭахом,
Абгахәыңы, умшәар уаҭахом.

Изхараҭкәыз, аа, иркын,
Ааигәа иааган иҥакын.

Ианакҥныркьа уи иауз,
Иаартны иахәеит: «Соуп изуз».

Идыргәкьыз шыҥа мызкы,
Хәи, мшәан, иамки аразкы?

Азхара иҭәыут, агәы ңшааит,
Ианархәа: «Ашьра зуз рыңшааит».

Зныхгьы изымгылеит иахьтәаз,
Изакәытә гәаҕроузеи изыниаз?

Гәыргьарыла изызшаз,
Еиҥах дахәеит уи хәзшаз.

Уаҳа иамадаз ҥынхас,
Аңсы ҥаны иахьынхаз.

Издыруадаз изыниашаз,
Иҭәырымҭызтгьы аиаша?

Иазымдырзо акгьы зламаз,
Рыцхарала иҭон иналаз.

Агәырғара уи иахалан
Иахтәаз уа ахала –

Арахь зынза итәым, ипхам,
Мрагыларахь ахы архан, –

Егыуамызт уаанзагь иркәабан,
Абгахәычы иакәнацеит кәырбан.

Инышьтнахын анацәа
«Зымч дуу, хыхь Анцәа,

Ак шысхарам зегьы ирбар,
Ахақәитра знык избар,

Абра сынтыц сгәырғатцәа,
Ишусырбаша агәатцәа».

Ишпшыз атыцра иахыццакуа,
Еиҥах ибашахт ахәыцрақәа...

Аныхәаха – амшапаз,
Иҥахархоит хәа иашьтақәаз,

Иазааргазаап уи «ахәы»,
Кәтарбағь дук ажьы, ахы...

Иҥарцазаап, ицәахны,
Иахьтакыз ағ иааигәаны,

Ақәыңьма цәгәахәыц уи абейт,
Асанкциягьы кәнацеит.

«Ишьтымзааит Агахәычы,
Уахәапш Алым уи атәы».

«Хәит, апхамшьа, агызмал,
Изакәтә цыоузеи иудызбал.

Кут сымфацт хәа угыламыз,
Уиакара ицқазтгы уламыс,

Акәты ажьы абууҥахыз,
Азин шумам геоумҥахьаз...

Уаанза иахәоз лакәзаарын,
Икәнзыртәоз иара акәзаарын.

Арбағь, акәтқәа рыцқәа,
Ианбарывсхьоу ирмыцқәа.

Сажәа ишанаҥоз ацқәа,
Иағашәатәкьейт ашьацқәа.

Аус цқәа иазгәатәтәуп,
Авба иамоу ркәакәтәуп.

Абра иақәуп са снапы,
Алым уахәапш ухацкы».

* * *

Аус зызбуаз анеилнакаа,
Абгахәычы ан агәатца нәкаа,

Икьызкьызуа иамхацәыут,
Абжьы нахәлашәт, иамхацәоу.

Абгацара аиқәлацәа,
Ацыхәабаба амаҥәацәа

Игәыткыа-псыткыа иадгыжълон,
«Ханду ибыхы?!» – иазцаауан.

Нас идөықәлеит иткыаны,
Акәара ахәынцәа еимыцкыааны,

Изызбуаз аус инадгылеит,
Агәы итыхоз иадымхалеит.

Имроцәакәан уиакара,
Иахьнеиз ианахәт агәәкра:

«Иамазар адунеи псыхәа,
Абыржәы затәык усыхәа.

Еиба калтла напыда,
Сыхәчы саазеит абыда.

Инхаз аоны аиатымцәа –
Ирыцхашь, сухәоит смаҗацәа.

Сҗаца хәычы ак лыгныхәа
Дыкам, ицөгьоуп лыгәнаха.

Аеада кяхьны сақәымтәацт,
Ада икои исхызымгац».

«Узхашшауа уҗа агызмал,
Кәти арбағыи игызма?

Зынза уеумырчиацәан, –
Ахәеит алым, аацәыцаччан.

Абриакара уааины уансыхәа,
Уца угәы ртынчны ашышьыхәа.

Исзбап угәы ишаахәаша,
Аус уазныкә ишахәаша»...

* * *

Иапшааит алым зыгәра агоз,
Ацартышақәа азаазгоз.. –

Уи нацънатөггы игәраган.
Қәықәма-шәықәма еизнаган,

Арахь амаҗацәагь млакуан,
Нас инацалт амакәан,

Пҗара гәартак уака иҗан,
Аус кәцара агәы азҗан.

Еикәшәеит ҳап дук ахағы,
Ианамнахуаз еикәреы...

Алымха инҗанахәыт-хәытт маза:–
Аус шыцөгьоугь уамаза.

Ишазаумыжьюагы зынза, –
Аха ишарпсыеуа кырза».

VII

Ауа-аҗынха

Аус рапхьа ианақәдыршәа,
Иахарамкәа, иара акәушәа,

Ускан, реырцәахт ааигәақәа,
Игәыгуан, изтыцуам иамгакәа.

Ианацөымғыз ахы абар,
Избада усқан рхабар.

Ма иршыма, ма иркыма,
Мамзаргь, хьаас зөыр икыма.

Ирахайт, аиашазыцаны,
Аха итөан зегь рыцсы заны.

Ианактыркъа акөты ахы...
Ускан иакөцан зөыроы рхы

Атыша итыцны зегь рхан,
Аенакөзшөа ианраха,

Ргөы иалсзашөа иуамаха
Еизеит ауа-ацынха.

Ирылмшо иарбан иара азын,
Алым иамырхын азин,

Агөы иарбан иацаху,
Иамеигзакөа иааргт ахөы.

Нас уара авба катцала,
Көтыжыкгы афарцеит мазала.

Уака икөгылаз зшыапы,
Ус уа иаадгылахт өа шыоуы...

Аусгы цөгьамкөан икатцан,
Нас, уи цытк агөы катцан,

Ааигөа игылаз зегь кьақан,
Иаилаууит иааскьан.

«Иахмахацыт, хаи, Анцөа»,
«Узын хацсит ааи рацөа», –

Уака иааиз абацөа,
Нас ишытырхын ацацөа,

Зынза ирбазшөа уамашөа,
Ус иахыглаз рымуашөа,

Икөгылар аума ашыац,
Уаанза иамаз уи иашьас.

Агызмал абла қаруа,
Ихөмаруа, имақаруа,

Иамбацкөа уажө иабазшөа,
Иахөахуан уи абасшөа:

«Хаи, шөара абзиа зцеипшу,
Рхы аахцөа раб ишцеипшу! –

Раб иабозар хөа инацшын,
Нас цака инышытацшын.

Ихыцшыло абла хамтак,
Иазаанагаз аца ахамта.

Зны ишытых иахранакит,
Аитцбы инага инанаркит.

Абгахөычы кыр иархөыцит,
Акы ахөарц... нас иакөыцит.

Уажө иабама ишабу?
Адуinei усшөоу ишапу?

Иамтақақо агәы карцома,
Уажә ааигәами, акыр цуама,

Иказамкәа уи иауз,
Еиха ианыцәгаз аз аус,

Абгатақәа чмазәын,
Ашәкәы рыхьзала ирызәын...

Ускан хәаас уаәы имкит,
Ахәшәахә азәгы иаимыркит.

Ишыкоу усоуп, дад, аиеи,
Ахәеит, уазхәыцыр адунеи.

Ара цла рацәа рдац тәгәацсоит,
Ифалаз башоуп, ихәацсоит.

VIII

Аус зыбра

Аены Ақәыцма ахы ахнагеит,
Аусаә Алым агәра агеит.

Изыхтныркәаз, уи иауз,
Иамамышәа иара усс.

Иазычхауама, аңсы армачп,
Уи аәыза амач-сач.

Ирмазашәа иара ус
Алым ахәацшит аус.

Аиашаз акыр иарцсыет,
Ирахар егырт, ргәы пжәа иңсышт.

Уаанза иақәызтоз хәтыр,
Ақәыцма уи зегь анадыр,

Акыргы амәа иазыңшит,
Ацыхәтәа агәаца еилашит.

Ишңыкәу уи аус шалам,
Зегь агозар ахала Алым.

Иарбан еихау иңабатәу,
Иақәнамтозар цәа пату.

Ак азгәатар, нас иакуан,
Ишахәо еиңш азакәан.

Нас иазышьтны цқәа ахы,
«Уеихсыргь иалымкәо ахы»,

Илатәан, иәны анапала,
Идәықәнацеит мәапала.

Ахәтыр ба акыргы иаәст,
Әа ламыкахь, итәаз анаәс.

Абга мәәақәа иреиуз –
Иаиут ақәыцма иаәыз,

Иканатон уака нызбыс,
Ииашамкәан аус шызбыз.

Ашәкәы зауз цқәа ианахәаңш,
Иагыцашәеит уака алаңш:

Иаапцэаны иухэозар аиашаз,
Ақэыцма иафыз зегь шиашаз.

Абгахэычы уама иакэшэаз
Икалеит зегь ари лакөүшэа...

Уашьта иамам цашьа иёыцны,
Аус рызбароуп еи́та иёыцны.

IX

Алымқэа реихабы.

Адухь зла́тэаз аеырбага,
Ацъыба и́таз аеы рбага,

Иотых а́фы инахьнашы́т,
Жэак кэ́ынд-мындуа ина́цнашы́т...

Астол ду аеыхырца́а,
Ахапы́ц ду́қэа еихырца́аца,

Иара усгы́ы иубар уацэ́шэап,
Ма иагэамп́хо жэак уе́шэап.

Иумхэозар агэ́ы цкэ́а уи иа́грам,
Мчыла ма изакэ́и а́грам.

Ахэ́да рзы́фом уи аала́к,
Иацэ́ажэ́оит хэ́а уа иаала́к,

Ишэ́аны изнеи́уам иара а́фы,
Ашэ́шьыра ду ара а́фы,

Бзиа иахьабо, иа́ха уа,
Зегы́ы иахьреи́гъу а́хауа,

Ихьшэ́ашэ́аза ахы а́пша
Ы́кэсуеит, ицэ́гъоу зхы́пша.

Ацэ́а ду́қэа, ца́ка икэ́жъу,
Акы знеи́ру ашы́апы аны́кышы́у,

Ақэ́тэарта́, иамоу итатан,
Ббы́цк ы́кэы́ршэ́ым, ак ахьтатам.

Ргэ́ы ты́цны ицоит и́тып,
Ишы́коу гэ́азтала́к а́тып.

Иаба́таху а́хэара,
Иазнеи́хъоу усказы́ хэ́ара

Абгала́ц ма абгасса́
Иагэ́а инеи́ргъ еи́цры́цсса,

Шьа́ппынцала́ ипшы́заргъ о́аха,
Изба́хьада ахы ио́ахан.

Стэ́аны схала́ ари сымхэ́ыцт,
А́кнытэ́ ак гэ́ыргъо́ имхынхэ́ыцт.

* * *

Алым ашэ́кэ́ы анаи́у,
Ау ада́ракэ́ац аи́у,

Иара усгы́ы иамба́азшэ́а,
Ақэ́ыцмагы́ы на́к иазцасшэ́а,

Иннафыхәан җытк азаа,
Җаи, иагаша уи азаа, –

Ахәан, иныкәнаҗеит зымға,
Зынза иаңшымыз уи зымға,

Ишпаңсахи уи аҗәаға,
Иаҗахузеи абҗа ғааа.

Ак агәампхап, ак аанашьтлап,
Наҗьнатә усоуп, иақәуп ашьтра.

Еилагама зынза ахшыю,
Арахь иафом, ашәи хши.

Хаан иагым уи акәац,
Агәгы иҗашәом, акы иакуац.

Ишпаңсахи уи аҗас,
Игәампхан иишаз Анҗәа җас.

Иаха иабон ашьа җхыз
Нас иаларҗа ашьаҗхыц,

Еилнакаартәеипш ахазы,
Ашәкәкәа ирыламҗа хазы,

Нак иҗамлакәа аҗаңы
Гыгшәыгс икоу реиҗабы,

Инанагзарҗы ахықәкы,
Уака иақәнаҗт анапы.

«Ишеилкаау ала, уи иауз
Ииашан избоуп җәа аус».

Х

Иаалырҗканы уи уахык,
Ишықәтәаз аҗаң ду ахықә,

Алым гәакуа ичмазаәхеит,
Аңсрахьы ахы археит,

Ишамамызгы аҗаңҗәа,
Иаразнак еизеит аҗаңҗәа.

Иара убасгы ауа, ақәла,
Ихазымҗоз, ираҗаргь лакәла.

Абга, ақәыҗьма, нас абжъас,
Аибаҗахра уа изыбжъаз.

Еиҗах иагмызт уака абгыз
Аҗәа иалашәа избаз җхыз.

Измамызгы уаанза хыс,
Агәы җарҗарҗы зҗахыз.

Изыҗхъазоз зеггы ирабны,
Гыгшәыг хкыс илаз абна,

Ршьапқәа аҗаргәа, рхы нкылан,
Ихырқәақәо аҗхъа игылан.

Зеггы җақәо уама азыруан,
Иара гәакуан, иуазыруан.

Зны иалҗуан, нас еиҗашәон,
Есаaira аблақәа җашәашәон.

Уаанза иааиуаз, иағапшуаз,
Зегы игәартейт ишыңсуаз.

Иахагылан ахәшә азыржәуаз,
Ахатк уаанза иказмыршәуаз,

Зегы ртыңкәа рахь еимпит,
Нас уи ашьтахь уааы имбеит.

* * *

Игәакуа ианиаз ахала,
Ашышкәмс неин инахалан,

Интакәырны инталт алымха,
Шьта изыршәои, егәлшом хәа.

Хазы адыңца инталт амц, –
Уаанза ааигәа иақәтәаз амц.

Ирымазаарын уртгы агәағ,
Алым жәымтацәгәа агәақ.

Аңсымтазы, ех, уи Алым,
Мычкәарак арахь иалам.

Абла иабоит, ахы иахәом,
Ашьап иақәтәоу рахь изнахом.

Аңсы зегы еицда знык,
Иббит, уиакәхеит, уақа иңсит.

* * *

Аңстазаара, мшәан, ишпакоу,
Ех, жәымтацәгәа, уара Алым,

Ашәаңыңаң, абна, ахра,
Зегь нкылан, измаз ахра.

Итазырзыуаз урт рцәа,
Ргәырңса уқәшәатцәкәеит рацәа.

Амц, нас убас ашышкәмс,
Уртцәкәаг улахәмарт уңсымтаз.

XI

Нас уи ашьтахь уама мтыцкәа,
Еихарҳаны зынза рыцкәа,

Зқы усгы иреитцәмкәа,
Гыгшәыг рацәа еизеит, имцымкәа.

Зегы иртахын, аиашаз,
Еиха еилызкаауаз, ииашаз.

Ираурц, иалырхуа еихабыс,
Ирпхәазартәеиңш абыс.

...Аамта неихьан еиңш шыбжы,
Зегы иатаны рыбжы,

Ацынхәра алырхит иңсыз,
Еицырдыруз, иңқаз зыңсы.

Ианалырхуаз уи аены,
Аус дуқәа зегы рыены,

Иахәаңшрацы нас, уашьтан,
Аңхәа ааигәатцәкәа ишьтан.

Изырццакуаз иара усгы,
Иаосхъаз аламызт аусгы.

Ус машэыршэа ицашэт алацш,
Рацхъа абгыцкэа ианрылацш.

Абгахэычы рыцха, аус,
Иканатцаз, нас иауз...

Агэхъаа амкызт уиакара знык,
Нас илацшыкэнацеит хэычык:

Имццакыкэа цъа инатэан,
Цкъа аус-ееила ианатца,

Иаахцэаны иабейт аиашаз,
Абгахэычы рыцха шиашаз.

Иау еицэаны, иара ус,
Акгы шаламыз аус...

Усс иамаз зегы иркэацит,
Алым, даара кыр иархэыцит

Абгахэычы тынхада-гэак,
Шака ииашамкэа идыргэак...

1972 ш.

АШЫҚӘСҚӘА ЦАЦЫПХҖАЗА

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Сара сзатәхоит.
Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Схы-сгәы тәтәхоит.

Ашқәсқәа цацыпхҖаза,
Моак сыбжәхоит.
Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Са сыбжәхоит.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Сгәамт, схы сазгәуеит,
Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Стәтәа срызхәуеит.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Иамамкәа хәаак,
Ус, пхҖака ицацыпхҖаза,
Иснатәит хәаак...

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Сымчқәа сшәалоит.
Ус пхҖака ицацыпхҖаза,
Бжык саршәалоит...

Ашықәсқәа цацыпхҖаза
Сыгхәқәа хтәуеит.
Ус, еихә ицацыпхҖаза,
Сыхәрақәа тәуеит.

Аамтә рапхҖаза –
Зных, сланаркәышт,
Аха, пхҖа ицацыпхҖаза,
Кыр са саркәышп.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Мдырс са срымшьап.
Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Тәа сымпхашәп.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Суахтә ааигәхоит.
Аха, уи цацыпхҖаза,
Кыр ус збахәуеит...

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Сгәыграқәа ссәымтп.
Ус, пхҖака ицацыпхҖаза,
Сыжәлар рахь ссәыртп.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Дсызсәыртсәргы тәк,
Ус пхҖака ицацыпхҖаза,
Дсоуп уак, тынхак.

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Иааныртып шәык...
Ус, пхҖака ицацыпхҖаза,
Иснатәп хәшәык...

Ашықәсқәа цацыпхҖаза,
Сзы изжәша зжәып,
Ус, пхҖака ицацыпхҖаза,
Кыр еихә сшәып.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Пхьа сымға сроуп,
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Шьтахь схьацыр цсроуп.

Ашықәсқәа цацыпхьаза
Кыр сгәы пнажәап.
Аха пхьа ицацыпхьаза,
Уи сыпнашәап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза
Пытрак сацөызп.
Аха пхьа ицацыпхьаза,
Сцәырцлап сеырғыц.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Сымш-қәыршюы сцөымцп.
Аха пхьа ицацыпхьаза,
Сыңсуара сцөымзп.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Исоургы аахак,
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Слапшхәаа тбаахап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Сымға аатып.
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Илнахып стыц...

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Исоуп аәа мчык.
Ус, пхьака ицацыпхьаза
Сгәы сыңсахып хәчык.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Псеивгарак соуп.
Бҕейцыхрак – ицацыпхьаза,
Лцшәақәакгы соуп.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Сыешықәсыргәәп.
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Сыхәрақәагы ғыап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Зных, ус снаиааип.
Аха пхьа ицацыпхьаза,
Кыр ус саиааип.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Пхьака сеихап.
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Сышьтақәа нхап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Сымч еихахап.
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Сыхыз еикәнархап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Исылымшац сахзап.
Ишьанцароу сышьха-пшзаф
Схала сназап.

Ашықәсқәа цацыпхьаза,
Ғакалагы схөыцп.
Ус, пхьака ицацыпхьаза,
Хәык еиґа схьцп...

1998.

РЫҢСЫ ҒЫНЧЫМ...

Иаґахуп абрака,
Сасрыкеагы, Нарцхьоугы,
Аха, мшәан, иабакоу,
Урт роупеи сзышьтоугы.

Уи уа дабаґаху,
Оґап ахаґ аґа.
Аброуп дахьахґаху,
Абрыскыл ғырхаґа.

Дґоуп, дышґац, дбыргым,
Ихаґашьоуп ианиашьа.
Шьґа уамак игым,
Ицихырц агәашьа.

Уи ишґа мчык сыхоит,
Сґәы дыґхоит есаaira.
Сеикәирхоит, дсыхәоит,
Сазґшуп, сахь иаaira.

Абаґаа Баґакеә,
Ғада, хәык даахьґхьейт.
Дґрыґаха, иеыргәакуа,
Уигь игәы акы ыґхейт...

Избоит, игәы ґнажәазоит,
Иґахым уаґ диабжьар.
Ихьаа, ғымґ изоит,
Инаґәа аґакуп иабґьар.

Ғмилаґ зегь рынґәахәы,
Схы-сыґсы зыхґнысґуа,
Кьагәә, сныкәыґшт ихы,
Дааґылхт, деипхьхәґуа...

Сґәы ак ныкәґызшәә,
Сааґрысхт, сґәырхазшәә,
Слымхә уа иґаґуазшәә
Сахәхон иашәә:

«...Уаа, рыуауа, уараида рыуауа,
Ахаґа-ихаґа Наґґа Кьагәә.
Зааш лабазаґы ергь-ахәазтәыз,
Зыфранґ ахәаґы зыґацашхәшәә
иқәызґаз,

Ғеи-еахәыси еибазмыраазаз,
Ға шьахәарла згәара кәзыршаз,
ґґґа-цыґхьаза зуахәә еиґажьыз
Хра-цыґхьаза зеирґ ашәә ақәыз,
Уараида рыуауа, Наґґа Кьагәә.
Шәарак ахьыкалаз зыхьз хәаны
ғырґуаз,

Зыхьз камшәазо, ахаґа-ихаґа,
Наґґа Кьагәә, хаґа гәымшәә,
Уаа, еиґа хаґа, хаґа кьағ...»

Еиґа ґыґк сихәаґшуан,
Гәыґрақәак сиґон.
Зынза дныхаґшьян,
Сыблақәә хikuан.

Дыршьа смоут дзызхәыґуаз,
Нас, сыбла дныґшәейт.
Иман хьаак, исґәизуаз,
Аха жәак неиғымшәейт.

Хәажәарпысгы, настхашә,
Даатгылан дыңшуан.
Дбылуан уигь кәастғашә,
Шьоук ихьирқшуан.

Гәында-ңшза ибла
Дыхгылан уажәгы.
Нартәа рахәшьазацә,
Изтәаз, изхәаны.

Уажәгы дартынчуамызт,
Нарцъхьоу ду игәағ.
Аха, икны, акгы имчмызт,
Ирфыцыр еиҥах.

Ибҥа хаҗажәлак
Дгыл иаимырбацызт.
Иғәғәоу рацлабрағ,
Хаан хьымзг имгацызт.

...Уигь дихъзеит, диабашьт,
Дизныкәт ишахәғаз.
Урт зегы еиоыжьт,
Изы кыр ишхьанҗазгы.

Зегы ирымоуп хәаак,
Дунеи усоуп ишшо.
Җакуп уажә ихъаа,
Җакуп уажә дзышьто...

Җшькәә-иҗа Манча
Уигь сыбла дыхгылоуп,
Ибжы нтга, ирхәанча,
Уаа зкьоык дрыңгылоуп.

Ус, Баалоу-ңҗа дцәыркьейт,
Схы агәра слыргахтоуп.
Уигь, ирлас дынспыркьейт
Җазәгы... Инаур збахт ауп.

Җа шыокгы уазыруа,
Усқәак еимдырххон.
Уа, еилауаҗыруа,
Рыбыжкәа гәғәахон.

Ирыхьыз закәыцәкьо,
Дыршьа хәа смоут.
Нас, уа игәкы-цәко,
Җхъа рымәа дроут...

Исзымдыруаз зәырәы,
Еиҥах, снырхьыңшит.
Слымҗа нкыдцан сзырәын,
Лабжышк насәашит...

Сыбла сажьазшәах,
Зных, сгәы иабахт.
Бжы цәгъак саҳазшәах...
Схы агәра сымгахт.

Снихьыңшит, аиагәаза,
Смыр Гәдиса иакәын.
Игәышңылган дығәғәаза,
Дшеибыҗаз лакәын.

Сшьаҳаитхан сышгылаз,
Шъағак снейтамшәейт.
Урт, ршьацқәа шсылазгы,
Жәакгы насәамшәейт.

Ирыхәтоуп, иңсаҫоуп,
Сцәашь-цәымза аркзоуп.
Урт рыла сыңсы ҫоуп,
Урт рыла саазоуп.

Урт са исылабжьоит,
Рылаңш-хаа схуп.
Урт, са исныхаңшьоуп,
Исынцәахәуп.

Урт роуп, са сгәы иҫыхоз
Жәақәакгы сзырхәаз.
Урт роуп, сара исыхәоз,
Урт роуп сыззырхәаз.

Урт роуп са сзықәгәыҫуа,
Сзызхәыцуа, сзынхьуа.
Урт роуп са сзырқәыҫуа,
Сыхшыаә инхауа.

Урт рыла сеикәхатцәкьеит,
Схәы саҫәхәан исфоит.
Урт рыла суаахатцәкьеит,
Сәахә акәзар исхәоит.

Урт рызбахә зны сабду
Ишсеихәоз ишон.
Еизон зегь, аонра ду,
Хәхәшҫаарамца ханшуан.

Иихәон дымццакы,
Ашьшьыхәа, хрыжь-хрыжь.
Хзырәуан игәцаракы,
Харт уака хәыртынч.

Хтәазаргы уа хаха,
Харт, хмыцәа ихаршон.
Хаблақәа ҫырхаха,
Зегь уи хәиҫыңшуан.

Урт атхқәа, уажә схәыцыр,
О, рыба са исхын.
Урт атхқәа, уажә схәыцыр,
Ирейгыз сзы цхын.

Сабдугы, са сзыхәа,
Ддауаңшьын, дынцәан.
Дынхомызт ихазыхәа,
Ихылц-пылцшьҫтра рацәан.

Дахьнеилакь, уа, сишьҫан,
Сқәасқәасуа, сихьзон.
Имырзкәа уи ишьҫа
Уажәгы схуп, иззом.

Дуаа-дырын дуаа-наган,
Унеишь-уааишь хәа зархәоз.
Зны ашьха, зны ага,
Уи, ҫынч ҫа даутәоз.

Аеыбҫае дыеказан,
Иа ус, шьха уааын.
Хратәыла дазказан,
Еснагь дныкәааын.

Дныцдыр, иикәашьын,
Ажәеиңшь деикәиршәон.
Иҫамхакәа еиҫажьын,
Нхыц, ихыз иацәшәон...

Зны-зынла иааҥырҕа
Кырза иаҕыцэан.
Аха уи иахмырҕа,
Икьяҕын, ихцэан.

Ишыцэҕаз игэыжэла,
Здыруаз рацэан.
Дрыдгылон ижэлар,
Иа изыхэан Инцэан.

Шьха дуззак ихьыз,
Уи усҕан иахцоуп.
Аҕыы Хасан ихьз,
Иахьанзаҕь еикэхоуп.

Аҕаҕын шьуок ахон,
Хыхь алоатцэ еикэшон.
Сандугыы дхахон,
Лдырд илкыз «кэашон».

Дкалом уи лөыза,
Санду сзыҕхэароу.
Аргэын-пҕа Физа,
Илыхэҕоу рыехэароуп.

Уи дныкэо дахьнеилакь,
Са лыхэда сыхшыын.
Мшэан, дыкан акала,
Слаазон, са сыхэҕын.

Слаазон лара лтэала,
Лнап алшьуа ссахэы.

Аҕахцэа хааидтэалар,
Илырҕыдон хаз схэы.

Лымкаа сахьрейҕылшьоз
Еимарклон зынҕыы.
Сарҕыы лара дызластцоз
Дкаломызт азэҕыы.

Ирхэоит, иажэабыжыны,
Иахаану зэыроы:
Лаб, ихы иагыжыны
Дрыхэон жэпааы.

Аҕырҕэа игбаҕэа
Анаадгыла асҕала,
Иааҕыцыз «Ибгаҕэа»,
ҕыртуан, шэаасҕала...

Аргэын Фаҕ, дымнеит,
Шьҕахьҕаҕы дмеихеит.
Рабҕьарҕэаҕь кэеи-цеит,
Еикэҕеит, еибырххеит...

Дырҕаҕылт, дракэҕеит,
Азэ камак нигришыит.
Игэы мцеит, еиҕамцеит,
Егырт хла илаишьт.

Мхаҕьырра данымца,
Лаб, Аргэын Фаҕ, аҕеө,
Дыршыит, илеигэйдца,
Асҕар-акануеи...

Уи нахыс санду
Хыла ишыыз лфомызт.

Аха лыбжы рду,
Уи азбахә лхәомызт.

Нас, саргы аамтаказ,
Мардарак саған.
Сгәашьамх гәған, хәтала,
Сагышәомызт, кыр сәан.

Саргы , зны, аамтаказ,
Цәкәырца-гык сазцон.
Санын уа схатәы моа,
Исылшоз кастцон.

Исахауаз, избоз,
Уи агәра згон.
Са сышьтахь ирзбоз,
Зымоа сагон.

Са стәала, ишсылшоз,
Сыкәпоит хәа сағын.
Аха ацәгәа зыршуаз,
Изәыц уа иағын...

Урт срызмышәазаргы.
Исыртон гәырәак.
Кыр сырәаңазаргы,
Исылымшеит уамак.

Егәа уа сыкәңаргы,
Насх, сырәакәон.
Цәара ак сынңаргы,
Еиҥах, сладыркәуан.

Сааигәа, иашамрак
Шцоз агәра згон.
Сазыкәңон иашамәак,
Схы агәра згон.

Кыр схы агәра згазаргы,
Баша сзаралхт.
Стәала сыкәңазаргы,
Мап, акгы сзалмхт.

Хфырхацәа срызхәыцны,
Пхәа сжәылон, сеихон.
Бжы-шьхакы сырхыцны
Саға дтасырхон.

Сыкамызт схы сшаҥо,
Сыңсы тиин, зынза...
Урт ргәәра мчык снаҥон,
Быю-чыдак маза.

Ргәы сыгәны, сахьнеилакь,
Жәоан сымра схаңхон.
Пырхагак нысмоулакь,
Нас, сҥынчны сынхон.

Ускангы, срызхәыцуан,
Рыхз сзыхәан иңшьан.
Дәышкәағазк сахысуан,
Схыкәкы-моа кыр бжәан.

Ркнытә сашьҥан иҥыцыз,
Ажәытәрагы збон.

Изхысыз, изцысыз,
Еихахан пхъа изгон.

Исыхæит, издыруeit,
Пхъа сымæа сдырбеит.
Доухак ркнытæ исныруeit,
Кыр иааира сдыргеит.

Еитæх сахынапшуа,
Науркæак збоит.
Рыцсы шаххылапшуа,
Уажæгы агæра згоит.

Аха хъаак рымоушæа
Снырт, рыцсы тынчым...
Наскъа исыцæгылошæа
Збоит, акгы сымчым.

Ргæы пжæо, инаиааирымызт,
Хфырхацæа, рызынтæык.
Ус баша иааирымызт,
Ирызбон ус хъантак...

Цъара акы иаххаркьо,
Хæгæра ма ирымго?..
Ихалмшо хæхтныркьоу,
Ак хæгны ирбоу?..

Анцæа ду хрыцхæишьап,
Хæ хтæала мæак хæкæуп.
Урт рыцсы хмырдхæшьап,
Хшыкæцæкьоугъ лакæуп...

Рхы-рыцсы нхæкæырз
Ицеит... Руал-пшьа хæкæуп.

Рыхъз-рыцша ханыкæларц,
Хзын кырза ихæкуп.

Иахтæхуп, уажæ абрака,
Сасрыкæагъ, Нарцъхъоугъы.
Аха, мшæан, иабакоу,
Урт роупеи сзышьтоугъы.

Хæзхъæхæогъ, зыхъз хæамгы...
Хрыхзызроуп, абрака.
Зыцсы тоугъ, итамгы,
Зегъ хтæхуп, абрака.

1998 ш.

ХАҖСАДГЫЛ АЛАХЬЫНЦА

Алагарта

Шака рыла уцеицаа узбахә рхәахьей,
Шакаюгы ауей ақәлей урхәхьей.
Ишьахитхаз сышьха дуқәа зкәыршо,
О, Ақсны! Сахьиз, сыдгыл сызкәыхшо,
Ажәак схәар саргы узыхәан истахуп,
Уара сүцеизар, саргы абрака саҭахуп,
Исылшозар, узын сашьтоуп саргь ашәак,
Иаҭаххозар, ухьчаразы ишьтысхп ашәақь.
Згәы иахәодаз, укалоит хәа уажә абас,
Зны ар иман абра дықәын Шах-Аббас.
Убака ссирқәа шака абрака ирбгахьаз,
Издыруада шака укынтәи иргахьаз?
Атырқә Султан ушка дашьтан дааскьар,
Иукәырша инаиргылахьан асқьар.
Уа, хабациа икартәазей шака ршьа,
Цқьа иудыруейт урт ылшара, рказшьа.
Насх, сазхәыцуейт, ахшыю дуқәа ахьиуаз,
Ирымазакәа ирфоз, иржәуаз, иахьиауаз,
Гомер, Сократ, Аристотель, нас Платон.
Ақсабара мазас иақаз аадыртуан.
О, Еллада! Шакаю амаз иаазаны,
Икамызт шьоук рзыхәан имазаны.
Изышьтаз урт акакәын, урт акы,
Пстазаарас дара ирымаз рыгәтакы...
Икан аамта, ианырхаштуаз дара рхы,
Хьаас ианыркымыз иташәозаргь ргәы ахы...
Зегь рзыхәан умшьт бзиан, уа умшын,

Ачархәаюцәагь шакаю хыдаз, хә хамшын.
Иара амшынгы зных иарыцәгьон аказшьа,
Иара амшынгы ианауаз ыкан хара хшьа.
Игәамцуан ускан, еилаюынтуан, ихәашьын,
Хьаас иказ цыхәацәарада уи иацшьын,
Игәамцхамцуа, агыгцәа ргылан ацәкәырца,
Зымәа иагон ағба дуқәа, ахы интырца.
Уигьы гәамцуан хажәлар реипш, агәы еилашуан,
Хьаак шамаз иара усгы иаанарцшуан.
Издыруа ыкоуп уи хамшынгы иахнагаз,
Инзаакәрыла шакаю ацахьы иагаз.
Ускан мчыла иргаз дреиуоуп сан лабду.
Блала ибарцы хысгы имамызт Стамбул.
Дцах, дхәынчан, мчыла иханы дыргеит,
Мап анихәа, акгы шалмцуаз агәра идьргеит.
Инхара, инцыра, иацхьа ихәыцрақәа пдыргеит,
Ибжы уаха уи нахысгы цьа идмыргеит.
Иара ихьаа иара идьруан, уи цаны,
Цәала, жьыла, ацәашьейцш дцон дзытны.
Нас, срыхьзейт, сандуи сабдуи иштаз рыпсы.
Бзиан избон, урт ирылан са сыпсы.
Урт исархәоз, урт исзыруаз, зны цаны,
Сгәы ицоуп, уажәгы, тыцшьа амамкәа, имцаны.
Шакантәгы са сазхәыцхьей, снатәаны,
Шакантәгы сцәыуахьозей еиматәаны.

ХАБАЦӘА РЫЦХАҚӘА

Хабациа, рабациа, абракоуп иахьиз,
Абракоуп ага данакәла иахьис...
Рцәа-ржы, рыбаю, абракоуп иахьжу,
Ршьа, уажәгы, рыдгыл иубартоуп иахьшу,
Хааназ хабациа азә ила ирцям,
Зны абра дшакьуа дықәын ацям,

Хадгьыл чашәра, амшын аңшахәа,
 Игарц, итәитәрац, уи длахшаха.
 Хашьхакәа гөынқуа, хыхьынтә иңшуан,
 Пшацәгьакгы урт иаархыкәшаны иқшон...
 Җымткәа, имыцәакәа, ус идыршон,
 Рыбла иабоз зегь ргәи еиланыршуан.
 Иңшь ргылан, атырқәагь зны,
 Уигьы длеи-өеиуа далан Аңсны.
 Абрака ихакәшан игылан асқар,
 Итахын ҳаңсадгьыл нкажыны ҳнаскьар.
 Гәагк пей-пеиуа иблақәа ирхын,
 Тәыс назаза ҳкаитцарц итахын.
 Шакагы абрака дныкәеи, деимдеи,
 Дуаәушәа ңытәыкгы игәра рымгеи.
 Мап, азәгы уи диңымлеит дыччо,
 Өеила деилызкааз, рыгәкәа еикәыччон...
 Иргәыбзыгуа, шьоукгы имжәеи,
 Нас, игәра згазгы, бзамыкәцәас имшьеи.
 Ихәхәаны игылаз, ихәынңан иңахт,
 Зьезаны идәыкәлаз ахы иаиргахт.
 Уи усқантәкәа ишьтихит ргәаг,
 Хабацәа рыцхакәа, гәгәала иргәакт.

Дали Цабали таирцәит зынза,
 Ргәи реынзамкәа дрыкәлан маза.
 Ағламкәа, ағәгәкәа, урт адауқәа,
 Аңсуа-шьа тахәмаруа итан рдакәа.
 Пхәыск илхшаз иә ицәшәомызт азәы,
 Ирылазцоз дарбану мамзар атәы...
 Ауаңс, акарач, ма Нхытц, Шәаны,
 Рсанзгә азә дыкәломызт уака дшәаны.
 Ага иәаңхәа рлеишәа цәгәзан,
 Ус ауаәы дыказар, уигьы цәгәзам.
 Аха ихалалын, рыгәкәа аартын,
 Дрылакысыр ируамызт атәым.

Изышза абыргцәа, рхахәы рңаца,
 Ианырхикәа ага икамч аңцаца...
 Ас ахааны аңсуа ибахьазма,
 Икәакә алаба ныкәца, хьымзг игахьазма.
 Хәарада, зегьы рыгәкәа ңнажәеит,
 Инҳаихс ҳаршьуеит хәа азәгы дымшәеит.
 Изтахызгы уаанза тынч инарабжәар,
 Арткә анырба, зегьы итырхит рабцәар...
 Ахаца дхацоуп, ынәтә уи диуазма,
 Идгьыл имаукыр, аңсуа иуазма.
 Умаҳагьахар, ишта утицауан,
 Хатыр икәуцар, ихы ухтиңцон.
 Мап, уивалар аңсуа итахымызт,
 Уи дуаәтәәсан, иәацәихьчон ирахәымыз.
 Дхалалын, дқһиан, дразын, дламысын,
 Нас ус анакәха, уи игәы уамысын.
 Ишә кәакәаза узын иааиртуазар,
 Иәны унеир, дгылан уиртәуазар,
 Дашьтамлазакәа ак ихы азыхәа,
 Афатә иреиңу, ицәахуазар уа узыхәа,
 Днеины ихаңшьа узын ихиртуазар,
 Аәы иеамыршы, еснагь ихы итәызар.
 Ихала акәыди абыстәи ифозаргь,
 Уаннеилакь, ак ахәда химцәар имуазар.
 Агәылацәа уака аңыңахәа еизозар,
 Илатәан хатырла аәыжәраә еисозар,
 Икны уаанәасыр, ипашәза уириозар,
 Зегь раңхәа игылоу изыхәан уаәразар,
 Иакәым ахаан имхәозар, уимжәозар,
 Чархәара узунь, инугәдцан уимшьуазар,
 Иажәа жәазар, бзиа уибозар,
 Духәан ишьхахь ңсшьара уигозар.
 Имаәа кәакәаза, дразны иуиркозар,
 Мцала уирпхозар, ахьта уакуазар,
 Мшәан, ишңа, асас нцәахәыс дишьозар,

Иштәф, инапы доахом, дишьуазаргъ.
Нас, уи-еи-ла исашәәи, дзыхъозеи?
Аңсуа аңсәзаара абас дзакъозеи?
Сара сыңсадгъыл гәыраз, Аңсны,
Убзахахъозеи шақантәи «уңсны».

Абырг данцәажәо, амтң ңыруазаргъ,
Иуаҳауеит, егъао амаң руазаргъ.
Хъны абырг зегъ рацкыс иқәзар пату.
Уигъы ңсыуароуп, уамашәа ибатәу?
Аңсуа изыхәан абырг дңаимбаруп,
Аецбацәа есымша иаҳаңыр рбароуп.
Уи икәышра, иңышәа, идырра,
Цәала, жыла иахәңоуп анырра.
Илымҳа иаҳахъоу, ибла иабаз,
Акәхап уи ус дзыркәышыз абас.

Аңсуаа ихәмоуп лакәңас, аиеи,
Уи ҳарзратә ишңа нас, иауеи.
Ус дук азын ажәлар еизан,
Шьоукгъы хазы еиндәтло еисан,
Лыхны Ашңа, ахы-аңыхәа умбо,
Иңшны игылан, рыбыжъқәа мырго.
Ңхынран, шоуран, ауаа аңхызы рылңуан,
Быргк ашышьыхәа уақәа даарылңын,
Еилақъ игылаз цқәа ееила дынрылаңшт,
Ңымт, кыраамтә, иныңижыит илаңш.
Уафы наза-аазак, зынзакгъы дауңәам,
Ңшрала, сахъала, иузхәом уи дынңәам.
Ихахәы кәашза, еиңшны аразны,
Ибла еиқәарақәа зынза иразны.
Иңәа иақәшәон ишәыз икәымжәы,
Иихәарызеишь хәа игылан уажәы.

Азәгъы хъаас икымызт ашоура,
Хыс уи имамызт иажәа ароура.
Иуафәра, иқәиара, уақәа инаңшыы,
Ажәлар шәхаңкы! – иаагеит уи ибжыы.
Аеыю хәа илаирст, иаңхъа илабашъа,
Иқалаз, азәгъы изгәамтәит, уа, башъа.
Кыраамтә дңәажәеит, уи дымңцакзо,
Иахәңаз, ишахәңаз, иуалңшыа нагзо.
Нас илабашъа доахан даахъахәзар,
Иааилауаңырит иганаф игылаз ахәса.
Арңыс иалкъаз аңса зшыапы,
Дкамҳакәа уақәа дааныркылт шыоукы.
Дахъынзаңәажәоз, ичҳаит, акгъы имхәеит,
Ахъаа сымоуп хәа дахъгылаз дмыхәхәеит.
Жәытә-натә аахысгъы уи усоуп, иаңуп,
Хабәцәа рабаңәа ирңасын, иртәуп.
Аихаб ҳа хзыхәан есымша дынңәоуп,
Игәғәоуп иңышәа, идырра раңәоуп.

Дали Цабали еидгылеит, еизан,
Днарпызеит уақәа анхафы-ңкәын Мизан.
Ируит тәуба, рызагъ еиңфәк.
Рыңсадгъыл ныжыны ишымңо шыәфәк.
Рыдгъыл гәакъа, агәәқра збахъо,
Мамзаргъы дарбан гас изгахъо.
Дақәлахъазаргъы азәы аамтала,
Дахъырхәын уи, еразнак, хаңала.
Аамтәңәкыагъы акала еиңасуан,
Иара адгъылгъы игәон, игәңасуан,
Еиқәырхоуп уи ҳабәңәа ршыала,
Хъаак аман изтәомызт ңшыала.
Уажә дара адгъыл аңа иңәахуп,
Иахъафызоуп урт рыхъз нңәахәык.
Иңомызт, хәарада, урт зегъ уа иныжыны,
Рышңафы ахәа гәыруа, раандақәа еиужыны.

Иазыркуада ирцэыпсхыоу цэашык?
Иааилазыт. Ишаноу, игеит ааигэа бжык...
Үоуба руит, уа, иаагылан зегы
Рыдгыл ағапхыа ишаеигзо рыхгы.

АҢАУАДЦӨА ҚАНЧӨБЕИ МАРШЬАНИ
ЗАПШЬ-ИҢА ҢАҢЛАСТАНИ
РЫУААЖӨЛАР РҢАҢХЫА РЫҚӨГЫЛАРА

– Ңарт иҳамдыруеи уақа инеихыоу,
Рыдгыл чашөра шҳартө иреигы.
Асултан дузза, ҳзыҳэа дразуп,
Азөгы иҳөашам ҳа уақа ҳсасуп.
Нас еикөшөозар ҳқазшыа, ҳдасқөа,
Шьоукгы шөызөу, шөақөыцроуп, шөдасқөа.
Цөала ҳдөажөо, ус ҳаибажьо,
Ма ҳнагылан ҳарт ҳаибашьоу?
Ус имбароуп ҳарт иҳаго,
Ацөгыршөцөа кыр еихахо.
Нас исашөҳөи, дарбан уи хацо,
Абра игыло, иаххөо зегь хамцо.
Ааи, издыруеит, икоуп зөырөы,
Исхөаз ззеилымкааз, цқа шөаазырөы.
Атырқөеи ҳареи наңьнатөгы ҳаишыцөоуп,
Сажөа санахьхөы, ишытысхуа сыжыцөоуп.
Идгыл гөакыа, излоу иа иңсы,
Мап, ҳара ҳада иитом уаөңсы.
Уи наңьнатөгы бзиа ҳаибоит,
Иара ихеиңштөкыа ҳагөрагы игоит.
Адунеи дуззаө уи дынцөахөуп,
Ималқөа-ишыалқөа ҳзыҳэа ицөахуп.
Зегь реиха иахыпшзо, адөкаршөра Стампыл,
Иразкуп ҳақкөынцөа иасыр уа мпылк.
Амра көлкөацөо ҳқнеиңш икаңхоит,

Ахш рымцуеит, ацлақөа рхьоит.
Цьабаа имазам уа анхаөы,
Зыхыцас иахыпццуа ыкоуп аөы.
Ацықөреи акөзар, ицоит уа итқөац,
Есымша, ғыц шыра рымоуп акөац.
Маатк иаңсоуп цыпхтөи ақыжө,
Азө икапан амоуп уа акырпыжө.
Инадгылан акаб шафо акамбашь,
Интаиа ицөоит. Ирымоуп зегь қөашь.
Акөтагь былгыуеит, аха иңөуам,
Илахь еикөцда азө уақа дыңшуам.
Уи изхыцра ҳзыҳөан имшын,
Ңа ҳқнеиңш, уақагь, икоуп амшын.
Аха уақа ицөгыам ацөкөырца,
Рышыа шкөакөа иахоуп ахтырца.
Динла акөзар, ижөдыруеит ҳаиңшуп,
Ңнеира еигөыргьо, уақа иңшуп.
Рчеиңыка шытыхны рнапы иакуп,
Мшөан, зегь ишөыхьзеи, шөылахь еикөуп? –

Ажөа наимдан, доатқьеит өазөы
Уигы инрылакшо ижөлар ацөы...
Аңсны аҳ диеикануа дгылан зынгы,
Запшы-иңа Ңаңластан, дырдыруан зегы:
– Атырқөа иқөитцом иштөө ахөа,
О, иңстазаароуп, арха, аңшахөа.
Уақа еиңны имөаңыргоит ҳа ҳдас,
Дарбан нхаөу уа икам аҳдас.
Сара исзеиөхуам аҳ Қыалышыбеи,
Атырқөа иштөа иқөу иласбеи.
Ңа ҳлахьынцда днагөыцас итин,
Ижөдыруеит, ишытихит аурыс идин.
Шөгөы иаанамгааит зынза акгы злам
Азыхөа иаб дишыит ҳөа Аслан.
Аслан, ижөдыруаз, өөкала даазоуп,

Дзакәытцәкьо адырра макъаназ мазоуп,
 Аңсҭазара далпш ғәғәала ибахъеит,
 Аиааира дуқәагь кыр игахъеит.
 Икәра маңзаргь, идырра рацәоуп,
 Нас изыхъазеи, зегь иаґацәоуп.
 Ақәра акәым икоу, ижәдыруз, ижәдыр,
 Абажәгы атамеиңш иалшоит ишәтыр.
 Дад, ишәхамшҭааит, ижәдыруз зегьы,
 Агха дуқәа шҭауз зынгы.
 Хәбацәа заа ҭырқәтәылака ицаз,
 Зегь ҭоурцъарцәахеит, иҭаркт амацәаз.
 Араткыыс уака игәырґоит, иччоит,
 Ажәлар зегьы уаскәадала ичоит,
 Наңьнатәгы аурыс хзыхәаны дҭоуп,
 Хәаас химама, дзышьҭо иара ихоуп.
 Ҥрак канатцаргы, уи иарбгоит,
 Аңсыз ду, асса нақ иаґрабгоит,
 Дышлахьынҭадоу шәасхәоит абра,
 Аурыс хәынҭқар, изгаз нас игәра,
 Ибла цқәа хәҭашәом, харт, егъа ааур,
 Ахәа ґынҭа уи, агъааур.
 Хшыюла ала ажәыргь, ишшыц ишуеит,
 Аәазныхгы ишууа аашоит.
 Ашҭа иқәргоит, ирмыцхартә, иржьюеит,
 Нас атыхәтәа, илагәыдҭан иршьюеит.
 Қыалышь, ижәдыруз, еилагеит ихы,
 Убри азоуп дзагазгы ичкәын ихы.
 Аслан иоыза дыкам атҭеи,
 Уи иаб ишърала, зегь хҭәы каимтҭеи.
 Аслан еиңш зыжәлар рыхә дыкам изшьаз,
 Ишәуеит, дад, амкәыб, зхы ееила изыхъчаз». —

АНХАЦӘА РЫҚӘГЫЛАРА

Агъею хәа убрака нхаю-хатцак даарылцит,
 Мысрыкә-иґа Бағырқан, дынрылапшт, даахәыцит,
 Пшрала, хәарада, ауаа зегьы еиңшзам,
 Аха убри убриакара дыңшзан,
 Мрада, мзада, зынза дкапхон,
 Инихәаңшыз уака дшанхон.
 Қәралагы дмаңмызт, днеихъан акыр...
 Деилаоа-еилапсы, назааза-хракык.
 Ажәлар шәхатқы! Ирхәаз шәаахит,
 Маршьани Заңшь-иґеи ауа ддырхәит.
 Ак шәхы иҭазгаларц сашьҭам, мамоу,
 Иразкыуп дасу ихатә хәыцра аниоу.
 Аиеи, дад, харт убас икоу шьҭроуп,
 Хҭоурых адунеи иақәлоуп, ишьҭоуп.
 Исхәарц истаху, уажә аәакуп,
 Ишырхәо ала, каамет дуоуп харт иҳазңшу...
 Уи сара исымхәаргы ижәдыруеит шәара,
 Харт, дад, изнымаалуа уаауп аршәара.
 Хара иҳақәмлац дарбану мамзар,
 Ма иаабахъада хадгъылаф ғамзар.
 Арзаақь хәа абжы хылзза иарго,
 Зны хасқала иаадгылеит «Арго».
 Иҭыҭыз, хҭыңхәцәа иреиґыз дыргеит.
 Хәхьтәы уасцәа акәзар, уаха иҳамбеит.
 Уи иахкәаны, ижәдыруеит иаххасыз,
 Дышхазныкәазгы зыгәра хҭаз хасас.
 Изгәаламшәо дарбан аңсыуоу, уажәгы,
 Уи акәым, изшәызымхыц ыкоуп ашәгы.
 Адунеи иадыруан уи лыхъз-лыңша,
 Медеиа-пшза, хара ханцәа хша.
 Хазлақәихуа зегь рыла дмазеин,
 Дықәын зны абрака абырзен.

Ихэынгашья иумкыша знапы,
 Арап, убриггы дашьтан зны акы...
 Деикэатэаза, ацеипш ачуан,
 Қыаф уа дхалан, хтэала уи дчон.
 Агенуезцэа, аримлианцэа ухэару,
 Цқа идырны, урт зеггы, са исызхэару?
 Ихамоуп ачхара, нацънатэггы, цэгъала,
 Азэы изы хаанггы хашьтамлацт цэгъара.
 Аха изхэартои, дад, хакэзуеит хэ хтэы,
 Хашьтамлацт хаанггы харт азэ итэы,
 Дашьтамлацт псыуак, мап, азэ имал,
 Ихакэхамтацт хаан харт азэ иуал.
 Арахь, хэ хзыхэа дыкам азэггы,
 Иахьакэым, угэыгратэ икам уацэггы...
 Дад, истахугь уи ауп, ишэасхэарц сара,
 Сақешахатым Тырқэтэыла ацара.
 Шэыххэа згеит, ажэлар, цқа ееила шэазхэыц,
 Хтахеит, хакэзааит, хцъынцъ ханахыц.
 Дад, уи ижэдыруз, дуафьтэкьам, мамоу,
 Игэы пжэеит Асланбеи, ахра анимоу.
 Хабдуцэа рыбақкэа иззақэым пату,
 Зынзаггы абрака избахэ хэатэу
 Знык уи дазымхэыцт уафрак нас иатэу,
 Уи иыза ачархэа игэра гатэу?
 Иказ нас, иаххэап, шыцпак ацшыыз,
 Заб инигэйдца баша дызшыыз,
 Ифарц дыкоума зэыр ицэынха,
 Иа изыхэа дыкам, ауа, атынха.
 Ихашэа хы ибон, итэала уи дцагьоуп,
 Дад, сыгэра жэга, Асланбеи дмахагьоуп.
 Захразы зыжэлар, зыдгыл зтииз,
 Уака дахьнеиуагь дыршыоу нас уафыс?
 Иареи атырқэеи ирхырцоуп шэ-цэак.
 Ирхэоит: цэа баак иарбааоит хэа шэцэак

Аурыс? Ижэдыруз, уи хэ дхашьоуп,
 Иуафэра, ипату зегь рыла ицшыоуп.
 Аурысцэа, ирылшоит харт хайкэдырхар,
 Инегэйдцан, хэга дтадырхар.
 Сыгэра жэга, ииашан, урт иртаххар.
 Ишрылшо харт зегь цэа хандырхар.
 Дара рхэынтқар, игэра сызгом,
 Игэы итоушэа бзиарак, хзыхэан дызбом.
 Дырра дук рymoушэа уажэ рыедырчын,
 Хатауадцэа, иацитцеит, рчын.
 Маан Кац, Хамытбеи, хэа Сафарбеи,
 АР иреинралцэан хэ ихаимырбеи.
 Егырт зегь харкэатцып, Кац хэа сызфэу,
 Дзыоуам, дагызапхьом, ижэдыруеит дзеипшроу.
 Арахь, алеишэаз, аусаф даннеи,
 Магэшхэак итеицалоит ар зегь, аиеи.
 Уи ибга имоуп уажэ Сафарбеи,
 Дад. Ус дыкамызт ах Кылышыбеи.
 Уи, дазхэыцуан хэ хлахынца,
 Даеа хэыцпак уаха икамца.
 Цқа ееила идыруан амоа дызкэыз,
 Атырқэа ицэаоа, насгы дзакэыз.
 Аусқэа ирыцоу идыруан мазас,
 Уи аеакала дыкан зынзаск.
 Имилап бзиа ибон, иара ихеипш,
 Дахзыуа дашьтан ацсуа ицеипш.
 Уи зегь гееитеит, ишэеит, нас изеит,
 Аусаф, хэарада, ииашан дазнеит.
 Аурысқэа рыда цсыхэа шамам ибеит,
 Дагыиашан, зегь реиха урт рыгэра игеит.
 Абри ауп, дад, уи дызхдыркэа,
 Абцар наикэкны, ица изтиркэа. —

Ицэажэоз, уаха мхэа тынч уа даатгылт,
 Даеа нхаф быргк, даарылцын ижэлар днырцгылт:

– Аамстеи тауади еихараык еицшуп,
 Камлат днеиуазар хәа, тыркәтәыла ицшуп.
 Дад, сара зызбахә схәо жәдыруеит уашьта,
 Есымша илкажь иршьуеит рыон ашьтәа.
 Анхаы хәаас дрымам зынза,
 Бзиарак рымуша заца.
 Урт зегь зызхәыцуа акоуп, рымгәацәа,
 Камлати, Титуи, Кац ицацәа.
 Дара ироызцәахт, Қылышьбеи ихшаз,
 Ишыжәбо, реиікәыршеит, дрыкәшәит хазшаз.
 Титу аурыс дыцәлеит икалт.
 Камлат Стампылка дцеит, иеиркәалт.
 Мап, харт азәгы дхәхәом, ижәбоит,
 Шьоукгы баша урт рыгәра жәгоит.
 Урт зегьы зышьтоу акоуп, дара рхы,
 Шьоукгы ацанцәеит ишатцаз рхәы.
 Дарбан убри зегьы зымбо, игазо,
 Ус ххы ишыкәтәо, аамта ргазоу.
 Иаабахьоу, иаххысхьоу, уи зегь азхоуп.
 Назира-цшза Хамид дизхәоуп.
 Хамид ду имоу имачу мчым,
 Камлатгы иаб еицш иоуп нас ачын.
 Маан Кац деихырхәоит аурыс исқам,
 Ица ачархәаю, нырцә – Асултан».

Дарбан ацсыуоу, ус цәа днатәаны,
 Хәыццас имцәыуац, инеиматәаны.
 Зегь дрызхәыцуа: ихаосхьоу, иаххысхьоу,
 Хтәылеи хәжәлари, амәа изнысхьоу...
 Уи кырынтәы сартцәыуахьеит саргы,
 Имцаха ицоуп сгәы, итыцуам уажәгы.

АМШЫН НЫРЦӘ ИЗХЫЦУАЗ

Хазы х-Ацсны, ахәацәацәа зхыцларын,
 Меитәыс ико зегь, дара ирхәыцларын.
 Ирхәон ихәыцны, рхы итәшәоз,
 Азәгы дрыкәымшәар, ееила изыршәоз.
 Ифкәаса ажәлар ирылан, иржәон,
 Ирзымзыроуаз, асқар иларгәйдца иршьон.
 Ирхәон: «Ижәбома аурыс дацахоит,
 Атыркәа зегь рыла дхәахоит,
 Нцәахәыс адунеи иаму зегь хәх,
 Илыцха имоуп жәаанахьтә Аллах.
 Ааи, ижәбома, шәарт шәыгәра игеит,
 Ибирак амзәа знызгы аахгәит.
 Уи аиааира есымша иагоит,
 Мап зкыз назаза ишә анаркуеит.
 Шәышьха цагьақәа, инаг ирхашәырс,
 Аурыс хәа цынца, нак дыцхашәырс.

АТАУАДЦӘА

Ачба, Чачба, Аимхаа, Маршьан,
 Реихараык рцасқәа ацәамцәицш имшьан.
 Зацшь-ица, Лакырба, Цышәба, Маан,
 Ражәақәа есымша ацәахәеицш инаан.
 Зәырыо шәаны рыхъз ианыкәуан, ицшьан,
 Жәытә-натә аахысгы ус акәын, ибжәан.
 Шьоукых ныхәала иатан рхәы,
 Уиала иргәадырпхон рхы.
 Зеы ахәда икәкны уа иназгоз ақыжә,
 Зных, икәыншьо, итәсуан рқышә.
 Рыекәа иреигьыз, инақәхәан дара,
 Ирылшон хәаас имкыкәа агара.

Дали Цабали маршьанаа иркын,
 Аамтагь гэгэала иргеит урт акыр.
 Рацхьа изышьтаз, игегэан рыгэтакы...
 Уаю хьаас дрымамызт, иацешэомызт акы.
 Ртыпхацэа ыкэртэа быюшала идырчон,
 Нхаюк урт дрышьталар, бзамыкэцас дыршон.
 Рыцкэынцэа ракэзар, ргэы тыган иаазан,
 Мыцхэы ицэажэомызт, кыр ражэа разан.
 Есымша шьтэа дук лкажыны иршыуан,
 Ишырфоз, ишыржэуаз, ишгэырғоз дыршон.
 Иргэампхаз еразнак ихыртэон ихы,
 Иулшоз рабцар иткэеит хэа ахы?
 Анхацэа рыцхацэа, амла иагон,
 Инахацса алу, зынчара рлагон.
 Уахтацса акэйд змам дубарын,
 Уи зегь ус, еидухэыцлар, угэы уагарын.
 Аха зегь ус имтэеит реыркэит,
 Ишэапырхацо, рхы ладмыркэит.
 Ирхэоит: ахахэ уршыргы ипжэоит...

‘Еа шьюукгы Ачачба рзыхэан дынцэан,
 Ихэура итан, ахааназ итэцэан.
 Икартэон, иатаххар, изыхэан ашьа, –
 Дырцсахон ран илхылцыз рашья.
 Есымша икэгылан урт ршьапы,
 Иеышькыл ркырцы иазыюуан шьюуки.
 Реыхэда иныкэкны изнаргон уа қижэк,
 Амшац азы еизеизон рахэышэк.
 Ирацэаюын дказцоз насгы хэпхас,
 Изфахьаз мацэын зыюны хэыпхак.
 Икэшаны игылан, уака дзыхьчоз,
 Адунеи амаа икушэа дызшьоз.
 Зны-зынла, иаргы уиала дьехэон.
 Хьаа-баак имамызт, қафла дынхон.

Аха хьаас дзыкымызгы рацэан,
 Ахааназ, урт изыхэан гацэан.
 Далаа, цабалаа, адахь Ацсны азкэа,
 Цсхэаа, ахчыцсаа, аибгаа, асазкэа.

Чандара ақыта Алхас Ачба икын,
 Икэынхоз ажэларгы, адгыылгы итэын.
 Ирхэоит, иахаану, иахьагы жэаны,
 Иааигэа дыкэломызт азэгы дшэаны.
 Дыгегэан убас, ицэгэан иара ипан,
 Баца Ачба атауад гэтылса дицан.
 Жэак ихэарзу «шьапкыакыак» иа ифы?
 Иааимхны иреигьу днакэтэаргы иеы.
 Уи мою Ацсны ахгы иман игэаг
 Итахын дыникэлан дфеихэарц, деикэпах.
 Имч-илшара еснагь агэра игон,
 Ихы зегы иреигьны усшэагь ибон.
 Игэтыха дзышьтаз, уи аеакын...
 Есымша жэак ихэон, ифакын:
 «Жэлала харт хайгыуп, уаюыла хазхом,
 Пхьа Ачба умхэакэа, Чачба узхэом».

Запшьаа тауадцэоуп, ижэдыруеит зегы,
 Ацсны ахра иашьтан хэа рхэоит урт зынгы.
 Реипцэкэа дыкамызт зага дахьзырхэоз,
 Ешыра акэын реихараюк урт ахьынхоз.
 Хазы ирыман уртгы атэцэа,
 Дыкамызт, мап, рзыхэан Анцэа
 Ауали-абацы зкэыла издыршэоз,
 Хазы иалхын рыцкэреи зрашэоз.
 Изэыз, изышьтаз, пхьака еихаран.
 Ипызказ урт иахьыртэу амэы,
 Мышмыждацэгэаран иказ иа ифы.
 Хэылбьеха рышта унеины уантала,

Азә дагымкәә уака җнатала.
Ианаилатәоз уа, тынч, аҗаацәә,
Шьтәа дук лкажь ишьны иахырхуан ацәә.
Ишейбгаз инаган иҗартҗон ачуан,
Нас илеидтәалон, ихәмарон, иччон.
Уи уаха ирызхон, уацәәақы ршьуан,
Рахәшьцәә ракәзар, быҗлашала идырчон.
Адунеи икәнатцы, ируан урт рқаф,
Ус акәын рабацәагы, уажә анышә иафт.

Хазы җлоуаа дрыман Ачба Хабыгә.
Дныхаҗшьан, дырзеиҗызан урт зегь абык.
Ирхәоит: дыкан зынза акаала,
Инарха дуун, дмаҗмызт шәагала.
Икәра мыцхәымкәә, ибҗагы хәан,
Җсуацас ишырхәә, ихацламхәә гәгәан.
Иахьагы иҗоуп Хабыгә ихаану,
Иҗстазаара иалцрагы рзынхеит шьоук хьааны.
Уи анхаҗыжәлар кырза дырзааигәан,
Азә днышьацәхнысларгы, гәгәала ихьааигон.
Ижәлар, икыҗа илаҗш рхын,
Даргы, аиашаз, рыҗсеиҗш дырҗахын.
Есымша дашьҗан ирыгу, ирыбзоу,
Хаҗыр изиқәын кы еилызцо, иаҗсо.
Хазы, аҗеира аҗара рҗарҗ дазгәышьуан,
Егырт, зәырҗы җауадцәагы, иара изгәышуан.
Ауаагы ацныкәон, хәарада, ихәатәы,
Гәгәалагы идыруан аутәы, ахәатәы.
Ламысла, уаҗрала, җсуацас ишатәу,
Хабыгә Ачбеи җлоуааи ирзеилан пату.
Аҗауадцәагы еиҗшымызт, урт зегь җазшьала,
Рыхцәажәарагы иашам азәыкны, инеихшьала.

Лыхноуп иахьыказ Аҗсны агәацәә,
Уауп дахьтәаз хәхгы, дизылҗхарҗ Анцәә.
Иахьырзбоз иамаз уи лахьынҗас...
Иааины иахьақәлазгы хәҗацәә җас.
Хшьам-дгыл агәаҗра, о, шака ирацәаз,
Еихараҗык, хәҗсуажәлар, аброуп иахьынҗәаз...

1982 ш.

ПРОМЕТЕИ

Ажәлар раҥхә адәы ианықәла,
Инырцуан хәа рхәоит ҕ-нықәра.
Азә иахатыр еазәы ибон,
Гәыла-ңыла рыгәра еибагон.
Ирымамызт усқан амца,
Еизеит зны зегь ңь-дук амца.
Анцәа дузза игылан ихәо,
Иазңшын иажәа, атакс иихәо.
Рыбла ҥхаха уахь иңшуан,
Ус ишгылаз хәлон, ишон.
Ауаа хәаасгы имкит,
Аха усгы имеймпит.
Жәак рызхәомызт, ргәы ңжәон,
Ирхәазаргы, зегь ицәшәон.
Уи зегь гәеиҥтон Прометеи.

Анцәа иҕаҥхә азә дымпатей,
Амца изеит хәа Прометеи.
Анцәа ду ишьтихт игәаҕ,
Дирхәацәеит, уа, кыр диргәакт.
Уи шақантәы са сизхәыцхәеи,
Уа ицзозеи, шақа ихыцхәеи.
Амца ажәлар ирзаазгаз,
Дара рхеиңшцәкәа зыгәра ргаз.
Ииашоуп, ашьтахь иара дрыңхәеит,
Гәыла-ңыла ирңхәеит.
Иара ргәацаны дынхәеит,
Ажәлар даара дырңәабейт,
Иара ахьыз ичаңит.
Адца анриҥа урҥ Анцәа,

Дышәкы ирлас, дшәырхәацәа,
Аңаихамбарцәа еизаны,
Ҧхәа дызкуа хәа еисаны,
Ишьталт. Ирласны ихъзеит,
Иара хәаасгы имкзеит.
Икәшеит. Дгылан урҥ рыгәҥа,
Ианынҥаңшы илакҥа,
Иааигәа изымнеит. Ҧыҥоык шәеит,
Баша иоуа рымч ршәеит.
Аха, ашьтахь, зегь еигәнықот,
Иара дгылан зынза дмықот.
Иаҥхәа, ишьтахь, амәа ркит,
Имч мырхакәагы дыркит.

Хәышра дуззак уақа ахықә,
Днаган дадәархәалт бахәык.
Ҧынла ишәаргы, ма уахык
Азәгы изнеимгеит иифо хәык.
Аха хәаасгы икаимҥеит,
Ихәгәыжықәагы мқәаҥеит.
Ибла еиҥыхны Ҧхәа дыңшуан,
Аамҥа цон, ихәлон, ишон.
Ҧаса иибәхәаз мшым,
Ахақәиҥра дазыңшым.
Идыруеит дәазхәаз рказшьа,
Ирыло шыцқәазам ашьа.
Изышьтоу зегь урҥ рхоуп,
Ауаоытәыюса иаҥоуп.
Иара урҥ зегь драшьоуп,
Уи ажәагы изын иңшьоуп.

Иааины игылаз ихы ағы,
Зных, иааицакит ихы-иғы.
Иахәа нықәҥа, изын ихын,
Дахьирхәырҥгы иҥахын.

Иихәоз җыишон: «уа саҗамыз,
 Икасҗеит, избоит, иахәҗамыз.
 Иуархәо зеггы ус ихоумҗан,
 Анҗәа дузза, са саҗоумҗан.
 Уажәы заҗәык исызныжъ,
 Узын са сҗаҗалоит азмыжъ.
 Угәы җжәаратәы икасҗеит,
 Сыгха гәасҗеит, шыҗа кыр сҗеит».
 Аха ус мамоу имхәеит,
 Ибжыы нҗыганы знык дыхәхәеит:
 «Наҗ усҗырзаа алахша,
 Хаан самейхырхәаҗт улша.
 Уахракыра, мап, са сашыҗам,
 Сара исылшеит, срыхәеит сашыҗәа.
 Амҗа уҗәызгеит, изгазеит,
 Азнык азы усыргазеит?
 Са сушыарҗу мҗхәаҗыс?
 Уҗы скаларҗу маҗуҗыс?
 Мап! Идыр! Идыр, исылшом,
 Аҗәгәа азәггы изын исыршом.
 Аха уа узбар сҗахым,
 Ус халалрак убла ихым.
 Ауаҗытәыҗоса уиаҗоуп,
 Иумоу хәыҗрас уара ухоуп».

Анҗәа дгылан, җыҗк днаи-ааиуа,
 Инапаҗы ибом уи дааиуа.
 Игәы иҗакны, наҗ дыҗрырҗ,
 Дышыахәаз ус дҗеит, дыҗырҗт.
 Уарбажә дукгы гәырҗаҗәа,
 Иафо, инадтәалт игәаҗәа,
 Дааҗазызеит зназ иҗәа,
 Аха диашыампкит Анҗәа.
 Иара усгы знык дымҗыт,
 Зынза хәаасгы имкит.

Ибжыы нҗыгангы имгазеит,
 Ихәагәыжыҗәагы мҗәаҗеит.

Прометеи ду, ус уа дхәыҗуан,
 Игәы җжәон, ихшыҗ дахыҗуан.
 Шака игәҗыхаҗәа раҗәаз,
 Дрыман урҗ зегъ иара нҗәас.
 Шыҗа ишихыҗуа ибоит иҗсы,
 Хәаас дызмада, мшәан, аҗсы.
 Игәы җжәон, уи дуазыруан,
 Иаҗаҗәа җас изыруан.
 Уажә ибоит, урҗ рымҗ ейхауп,
 Иахәазы ирхәоит: хә хауп...
 Уа иказеи шака утәы...
 Ибоит, дахыымзеит игәахәтәы.
 Адунеи ду бжак хәаҗсоуп,
 Шыоук зышыҗоуггы уажә рыҗсоуп,
 Анҗәа дуггы имам җаск,
 Игәы җижәеит, уи дизҗаст.
 Нас илоума уи нҗәара,
 Дашыҗазар жәлар рнырҗәара.
 Иааиуеит, иааиуеит, аамҗакы,
 Ханахызо зегъ хәгәҗакы.
 Баша аҗсҗазаара харшәоит,
 Аҗәҗал шбылгы, ахәа ахашәоит.

Ашыха зышҗәагы, иҗахаз,
 Аҗәа иаалҗшәа иааҗырхаст.
 Рыбжыы нҗыга идыргом,
 Аха иказ урҗгы ирбон.
 Ус, ишгәаҗуаз иаадыршеит,
 Ирызгәамҗакәан ишлеит.
 Мап, ируамызт урҗ уа җас,
 Ашыха иамоуп иара аҗас

Ихы нрыдицеит хычцас
 Ртәала ицәуон нас хәычцас.
 Хазы, арҗаш дукәа илеиуаз,
 Дара уртҗы, зных, иааилеиуласт.
 Прометеи ду игәәкра рбон,
 Зынза идырцәгәзеит рҗан.
 Бжык нырхыцуан, зных, ахьеиҳәа,
 Бзиа ирбаз ут рхеиҳа,
 Ирҗахын акала ихәар,
 Ихышәашәаза зык днафыхәар.
 Знык иадамзаргь уи дырбашан,
 Аха рхәыцрақәә зегь башан.
 Ишырҗахугь урт гәыкала,
 Мап, изихәом, цәара акала.
 Аңау иасуа рымч ршәон,
 Рыгәгы ус ипжәон, ипжәон...
 Нас идәықәлеит, урт уа итҗысны,
 Хәышреи гәәдареи ирҗысны,
 Цыгәхыршәт иңозшәа, еицас,
 Илакьо ицон урт матцас.

ПРОМЕТЕИ ИАЖӘА ИЦСЫМҖАЗ

Са сыуаороуп са сыламыс,
 Ацәгәара са исыламызт.
 Хаан сҗамлацызт схы азыҳәа.
 Аха егыҗкам сара сзыҳәа,
 Адунеи ду, уи уаароуп,
 Са схы-сыңсы, ауаа роуп.
 Хәаас иском са сҗахозар.
 Сгәы раҳатуп, ауаа рҗеит.
 Зынза иусым, са срыңҗеит...

1980.

САРА УСКАН

Сара усқан акры сылшаратә сықан,
 Снеи-ааи ықан, сынхон, сынтон, сыцәон тынч.
 Сара усқан сымшәа-смырҳа уа сныкәон,
 Сара стәала, сагәақәгәыгуан кырза сымч.

Сара усқан адгылауцәагь сыман,
 Иагьмацәымызт, ауа, ақәла, сызҗахыз.
 Ианәхәақәозгы ықан шьоук са сыла,
 Шьарда крықан сара сылаңшгы зхыз.

Сара усқан такәы сылшара цысшәеит,
 Исылымшоз усқәак сыерыдысцәлеит зынгы.
 Сеиҗеит, сеигәеит, кырынтә сыгәгы цызжәеит,
 Еилыскааит икьасан, сиашамра зегьы.

Ацыхәтәа саңшааит истәышьҗраз, са сызтәышьҗраз,
 Акыр шықәса хшыҗазгы ҳаицәыз.
 Ахала ихынхәит сзиас-ңшьа ахышьҗрахь,
 Усқан сгәы тпраа ицон, атра итың...

Шьоук са усқан, сырәхәо, хыхь саҳраркуан,
 Уи зегь иацашыцуазгы рацәан.
 Усқан гәағшақәә шьоук са сыхҗаркуан,
 Жрак сывжаауа, инеиуаз ицәгыршцәан.

Иқан усқан зәыроы са сзеиғьызгы,
 Ишыҗаз еиңш исеиғьыз уа жәпауык.
 Исымкит хәаас, ицәҳауаз, сзын иағьызгы,
 Хәқла ицәәжәон аәа абжауык.

Сара ускан сыхы пацаа агьа хэ,
Исывагыла инеиунан, сгэы дыргэгэон.
Зны-зынлагь иаатсыркъон шэак, акеихэа,
Срызгэдыуан, рылагы сыехэон.

Сара ускан акэтагь былгыо ишнеиуа,
Икыдкъаргы, ипымезошэа сгэы иабон.
Сымра кыдын сыжэон, ишей-шейуа.
Сзы-злагара аху хэа илагон.

Сара ускан ацыс тахэуан схылпа,
Мцэыжэада ажэон саланы спыруан.
Дзыкэломыт игэагыны сага сымпан,
Сгэы цхафыруан, исылымшашаз снруан.

Згабцакэакгы сеиырбон, са ускан,
Ус мацара сымшкэа цозшэа сгэы иабон.
Ицэгьамкэаны еифызбааит цьаргы ускэак,
Снышэацэхнысларгь еитэх са стэы иагон.

Тынч сызтэомыт, есымшаaira сныкэон,
Сцаа-сжы зегы хыла зных иргган.
Анацалбеит, цкэынразаапей икоу,
Сда-сшэа, сгэашэамх кыргагы игэгэон.

Ускан игэгэон сымч, сныкэон, схы агэра згон,
Скэакэы-цыкэкэуа, пхьака са сеихон.
Ахэахэа збар, цэгьа сгэы санаргон,
Санжэылозгы, доухак сеикэнархон.

Гэык-цсыкала сыжэлар бзиа избон,
Даргы кырга исыкэырцон пату.
Скатан ускан, пыткгы зных оеырбон,
Иутэы здыруан, еиелагь ихэатэу.

Икан ускан сажэа налнадуазгы,
Хэешэараф, срымазан цыргэас.
Зны-зынла жэакэак шеймахкозгы,
Хьымзг харга, дызцомыт, азэ дхагэас.

Ускан сымши-сыцхи тынч еипысшыуан,
Сеадцаланы саштан сус уацас.
Сызфыз шыокгы ацагэа ахьыршыуан,
Ирымбазозшэа иавсуан, зымаа цас.

Аха издыруан, ашыжы сымра шцэырцуаз,
Сымзагь тааза жэаанаф исхапхон.
Испырхагаз ускан, сымаа сцэзырзуаз,
Рныкэашэа иагхон, шытахь инхон.

Ускан иафыз ажэа са сымакра,
Ирхэоз-ируаз, зегы-зегы мцын.
Ускан ажэон схалара, ма сылакэра,
Инеицрымшэа рыобагы еицын.

Икоуп ана, ара, сахьцакэазгы,
Исылсыршаран исыгхаз уигы здыруеит.
Икоуп цытк сусаф сзыхьзакэазгы,
Зегы-зегы, уажэакала исныруеит.

Сара ускан сыкан аеакала,
Аха сыммагь мариамыт, ихьантан.
Агэнтэ ашэа схалон са мышкала,
Икан сгэашэамх, амч гэгэагы сызтан.

Ишмацэымызгь, уа, иснызбакэозгы,
Мап, изцомыт ус мариала инсыцэхас.
Икан ускан, кырганыццакэозгы,
Имариазшэа нызбоз кырга ицэгьаз.

Зегь акоуп, сызқәшәаз аус, са саиааиуан,
Дтахеит шырхәоз, уа, еиҥах, еиқәхон сыңсы.
Доуха мчы гәгәак Анцәа икынтә исзааиуан,
Ирхәон шыоукгы: «Дихәартамзаап уи уауҥсы».

Сгәы иабон, дыкамшәа исаиааиуаз,
Схыи сгәамчи гәгәала агәра сымгеи.
Издыруан аиаша мышкы зны ишаиааиуаз,
Ианымзааргы зынза, ахәахәа Адунеи.

Ишыказгы сдунеи-хәыҥ сахызбаауазгы,
Исыдгылон ус еразнак еа шыоуки.
Ускан, сара, ацәгәеи бзиеи еиҥызбаауазтгы,
Уажә сықәхөитеи исымазамкәаны моакы?..

Уашьта уаҥа сшьара сықәымларгы,
Схатара амырзра пхәа исыхәтоуп.
Сара ускан еиҥш сыкамларгы,
Исызтаз агәы ускан, уажәгы иҥоуп.

Сара ускан, сыжәлантә ршьа анызуаз,
Аеакала срымазан сышьтых...
Изтахыда уашьта исхәо, изуа,
Сықәрагь ыкоуп, цөиралагь суашәшәырхт...

Сара ускан икоуп хәчык исылшақәазгы,
Скәакәы-цыкәкәо сыжәлар рахь сеихон.
Икан ускан ацәгәа зыршақәозгы,
Аха оҥапхәа мчы рымамкәан инхон.

Икан ускан зхы мацара иашьтаз,
Зеишәа иқәыз есқынгы аҥлыгды.
Хәаас иркымызт рыдгыл, рыжәлар, рашьцәа,
Иштахозгы рҥаҥхәа икыдды.

Сара ускан сыңсы сылан, сынхон ҥынч,
Имырхәаа цәахәақәакгы сгәаҥа иҥыцуан.
Лоаҥәк оасшьтуан, хәтыр сзақәын саб иҥынҥь,
Хьымзг мгакәан, аиқәырхара уи сазхәыцуан.

Ацәгәеи-бзиеи сыҥыргсыжьыр, уиҥ сҥахымызт,
Сыюуа срышьтан, ауа, ақәла, аҥынха.
Уи иуаҥра хәтыр сзақәмызт зҥынҥь иахымыз,
Дызхәартәузеи, тәым дгылк аҥы данынха.

Сгәы рахәҥ снаҥаиалон сыхәаҥа амҥа,
Сабдуцәа дуқәа рхаанра зуаз шахәҥ.
Хжәйтә рхышьна ахькнахаз, ахәшҥаарамҥа,
Иҥымцәаарцы уи акәын са сзышьтаз.

Ускан икан хәаигәа «ҥызшәақәакгы».
Хәҥөнмырха кырынтә саҥагылт.
Ирацәаоуп, ускан иацәшәақәазгы
Хәара-бҥара еимпит, зымәа игылт.

Ирацәаоуп ускан зәыззақәазгы,
Изҥыз зегьы хгәалашәоит иахьеиҥш.
Еа цыоукгы, икарҥон ҥыҥҥақәакгы,
Ианызбатәыз х-Аҥсынра аҥиҥш...

Ирмоузацшәа уаанза цәара вбакгы,
Ана-ара, дара зегьы ркит...
Ишрымоу урт азәырҥы ргәаҥгы,
Изҥыҥ иаҥуп, еиҥагы зынза иаапкит...

Хәдгыл рыцхәа, шаҥа хнагахьоузеи,
Изхәауан еснагь ауауҥсы.
Хҥеицәа рыцхәа, шаҥа рхыргахьоузеи,
Иақәырҥахьеи шаҥауҥгы рыҥсы.

Ҳара ҳзыҳәан зхы җазырхаз ҳашьцәа
Ҳрызныкәароуп ҳақла ишахәтоу.
Ирымоума урт зегьы-зегь хаштшәа,
Дара роупеи ҳарт ҳақсы златоу.

Исхарамыз ускгы зны сахтныркьейт,
Скыдкьо-чыдкьо срыман кыр уа сцәылх.
Ғәғәала, цтәала, нас сраиааи, сынрыдкьейт,
Асымкәыл... Еитәх, адәи сыцәхалт...

Сацпыхә сгылон, укан, ашьыжь шара,
Зынза акала сыкан сара ускан.
Сныкәон, кры рыгыыжьны са сыхшара,
Ахыцәхәыцеицш исхапапуан усқәак...

Адәи цәхәыра сықәнархт, зны сызбада,
Схы иагсыжьюаз, цқәа уашьтоуп ианызбо.
Хьаас мамзар, мшәан, уажәгы сызмада,
Хәшьарак аимут, аха уи санызбом.

Ускан сыжәлар рзыхәан исхәаз, изуз,
Сыңсы златоу иахьанзагы, иара уиалоуп –
Сгәи ацакантәи иаианы цәахәақәакгы изоыз...
Исылмшаз, са сызхьымшаз, о сгәи иалоуп.

Уахгы-еынгы, схы здыруеижьтәи, амәа сықәуп,
Сара стәала кыр сақәғәыгон сымч, сылша.
Уеашьара рааигәа укалар, уигь насыпуп,
Иумыхәаргы, акыр иацсоуп рхыцша.

Сара ускан кырзагы слахәыхын,
Инеиоцангы даара кыр сласын...
Пхәа сеихон, аха шьоук сыцрыхон,
Иузхәомызт урт са сзы иразын.

Ускан шакаә рнапы сыгрыжьиizei,
Сгәи итыцуаз, сцәахәақәа, рцьо, иччо...
Шакантә сзатәны адәи сықәрыжьиizei,
Нас, снырыдцны сцон, уа сгәи еийкәыцчо.

Идамығны уажәгы сгәи ианхалеит,
Хаштшәа сымам, уи, кыр шықәса шцазгы.
Уи ашьтахь нас, кыр ҳаракыра схалеит,
Сымәа тцаауа, уа, зқьы маза тцаз...

Егәа рхәаргы, знык са шьтахька схьамцит,
Сгәи карыжьрац уа иағьizei шакаәи.
Сымәа рзымкит, рымца, қәауқад салтцит,
Уажә срапысшәа збоит, урт азәыроы.

Ускан икан сааигәа, ацәгәа зыршоз,
Ғеимра рацәас иказ зегь зызбоз.
Аха икан, цыт-чытк сара исылшоз,
Иара уиакәзан ҳақла пхәа сызгоз.

Сара ускан гәиғрақәакгы сыман,
Схы өаҳаракны сышьхарахь сыпшуан.
Сеихон пхәака, ускан, хыма-цсыма,
Сыгәра Ганы зәырыогы схьыцшуан.

Агәи ғәғәара сыман, сара инеиоцан,
Шьаәак шьтахька схьацуамызт сшәаны.
Уаоран сзышьтаз, урт зегьы-зегь рнаосан,
Санжәылозгы ыкан, сгәи пжәаны.

Сызхьазашаз ирацәоуп сызхьымшаз,
Имшатакәа сшашьтазгы схы-сыңсы.
Саруазыруейт, иахьсыхәтоу сахьымшаз,
Уи сеңнимхәарцы залшазом уаоцсы.

Сыгха-цхақәа, усқантәи, сдыртынчуам,
Итааршәыран итымцуа сгәы итатәоуп.
Ускан шьоуки сареи кыр ҳаикәымчуан,
Амымеикәара урт уажәгы Ирфатәоуп.

Макьаназы агәра згом исылоу,
Ус инеиоцангы сыказам сыехәартә .
Аха цқьа издыруеит шьта исағоу, исыуоу,
Истахым ак сылмшазогь сынхар.

Имацфымкәангы зәырфы са оғы иааиуан,
Ианықәхалакь рымға иацәхкьаны.
Иҳазбон тынч, ҳаицәажәон, хус ҳаиааиуан,
Нас иақәзуазгы ҳшыказгь иахкьаны.

Сара усқан әеакала сгәыгуан,
Ицон әакала схәыцрақәа еипхьытта.
Шьоук шсыцрасуазгь, әеа шьоукгы сыхәон,
Зных сәацацшуан сыжәон, еихыкка...

Икан усқангь әа уск, сзын ипшьазгы
Еихәлан ҳацсы, иаҳмоуцызт еимақы.
Ҳәнеицәдырзуазгь ыкан цытк нҳабжьазгы,
Зегь акоуп, ҳаицықәын цхьа моакы.

Уажә саазқәылаз, избоит сымч қацсоушәа,
Цыхьа аипшгы иказам сҳаит-қәит...
Зны-зынлаггы сара схы еилацсошәа,
Тынч, ашьшьыхәа, цьа снатәалоит, оеыркәит.

Избоит, уашьта, кыр сара саацсоушәа,
Аха уи сгәы иханацом зынза.
Исықәгәыгуа, цхьан аипш, кыр сацсошәа,
Сгә дыргәғәалоит, әа шьоукгы маза.

Иргәаларшәо, сшыказ цхьан, исылшоз,
Хыхь ажәон сналацан, сырехәо...
Сышраиааилоз сзыхәан ацәгьа зыршоз,
Измаҳац уа ирзыроуа, ишанхо...

Истахыцәкьам, усқан ус анырхәо,
Сғынасхалоит, зны-зынлаггы снырпыртц.
Аәазныхгы икоуп са санрыхәо:
«Уаа, ииасхьо, шьта иацсам, шәақәыц...»

Икоуп, исгәалашәарцгы истахыцәкьам,
Рехәаражәак уи шьта сгәы азцом.
Иахьызбо стахым, иара уажә схыцәкьа.
Иаартны исхәоит, иашала иззом.

Цхьа исылшаша, уи ауп уажә сзызхәыцуа,
Анкьа знала истахым сыхьз гар.
Цәкьарагәк инкылблааны сышхысуа,
Истахуп уи ала схы агәра згар...

Избоит, уашьта, блала иану, икоу,
Схәы-цшзарахь башаза сеихом...
Сара усқан алоуп уажәгы сшыкоу.
Икамызтгы усқан, заа стахон.

Уажә снатәалоит, уи зеггы-зегь са сазхәыцуа,
Цигарбгьыцдас ицағахеит сгәы уашьтак.
Ус исыцәеит сымшқәа, еихьыс-еипысуа,
Ицеит сынрыцарз, иказамкәо цьа сыхәтак?

1999.

СНЕИУЕИТ СРАШЬ СЫЦПРАА

Й

Лакәуп уажә саазқәылаз, сзышьто,
Схы-сыңстазаара зыску.
Мап акгы уауам тынч уштәо,
Уахгы-еынгы мооуп сызқәу...

Ауархал-ңшза снақәтәаны спыруеит,
Дгыли-жәәани хьейвтацәкьо сназоит.
Зных, сшыапы сзықәгылом, сбыруеит,
Уи зегь хьаас са сызбо икарцоит.

Зиас дуззак сырхуеит, әеазных,
Зылан-хага илцәызгахоит лкәых.
Шьха ҳаракырак, уака нас, схьцт,
Адауцәә кәәкәаса сырхыст.

Имариангы рыәсырымтазеит дара,
Ишысмыхәоз ргаанза агәра.
Кыраамта ҳайдшыланы ҳақәңеит,
Ак саахеит, әеакы сынңеит.

Илмшашаз сылсыршеит уафсы,
Рахәшьа-ңшза илылахеит сыңсы.
Аха исмоут цыхәә цқа дызбартә,
Уи ахагы сывамызт дызгартә.

Рыцхашьарак сзыкамцеит аены,
Лашьцәә зегы срылгахьан ишыны.
Аха иавызбом акгы схы,
Иахдырхаган урт ҳара мыцхәы.

Нас сышьтахька сдәықәлеит сыццакны,
Сыдгыл гәакьахь, саауан сазгәыкны.
Изымбеижьтеи даара акыр цуан,
Снықәыпшындаз, сгәәкуан, сыңсы цон.

...Ус, снапшызар, зынза иааигәаны,
Еидшыла рыгәкәә ааибаганы,
Ф-тыгк еиәагыланы еисуан,
Пытраамтак сгыланы сыңшуан.

Ак шкәәкәан, егы еикәәтәан,
Имацмызт қералагь, урт еикәләцәан.
Аәааф-сеихәә ртәықәкәә еиәакшон,
Ауаа игылаз цыашьахәыс иршьон.

Сдәықәлеит, сеихеит уахь, рышкә сыццакны,
Атыгь шкәәкәә сацхраарц, сгәы итакны.
Сыууааза сыңаны сеитцас,
Атыгь еикәә снақәтәеит, уака ецас...

Ажәәан саннакьарц, иңрит, еихеит...
Сазкамыжкәә абғағы сеикәхеит.
Нас, иаахьахә, әекыднакьеит ганха,
Уакагы ак смыхкәә санынха,

Адгыл ацахь бжьра-бжьцәә сагеит,
Аха сгәы еитамңеит, схы агәра згеит,
Сахьнанагаз, уаф дыкамкәә збеит,
Рыцҳарак ишақәшәаз еилсыргеит...

Рыштәкәә уаф дыртамызт, изацәын,
Рыюны, ргәара, урт зегы тацәын.
Рырахә-рышәахә, икамызт акгы,
Интыңсааит азнаказ сыгәгы.

Кыраамта сныкөөит, уа сеимдеит,
Аха уафытөүсө дсымбеит.
Абри сара даараза сархөйт,
Тышеи гөаөеи, кыр ахөкөеи сырхыт.

Аңсабара тынчран, иууаза,
Ус снаңшызар, зынза ааигөаза,
Ңаңха заңөык гылоуп инааза,
Лашара хөычык кылңхөит, иңааза.

Ус, уака даадөылцит ңакөажөк,
Икасцарагы сзымдрит уажөк.
Лоура-зоуроу даганы ашөы,
Ччаңшык ыңамшөо лыбла, деихашөы.

Сышөтоуп абрака – схөөит, ссасны,
Азцаарагы сзыхөан ихьанңаны,
– Икалеи, шөыдгыл зегь ңаңтоуп,
Шөыңсцазаара шызбо ихьанңоуп. –

Уи аңакөажө исылтеит сара аңак,
Инеиңынкыла ишыкөхыз уа цуңак.
– Агөылшьяп иафеит, иннарцөөит,
Ңытөык уа, иаанхазгы хцөөит.

Агөылшьяп сағагылан сыкөңөит,
Ахкөа иахагылаз еикөсырңөит.
Схаңара, сгөымшөара асырбеит,
Иказ, ианыз зегьы еилсыргеит.

Усоуп ишыкоу са сказшья,
Исылоуп Нартаа дуңкөа ршья.
Сдунеи, Сңынңь-дгыл, сыкөм хаангы цас,
Иныкөызгоит Нарңхьоу ду ицас.

Сизааигөоуп гөыжөлала Абрыскыл,
Ианахөтоуы сыкоуп кыр оөынкыл.
Ихынхөит, еигөныот, ианыз-иказ збаз,
Уа схаңара исылаз агөра згаз.

Хаңыр ду сыкөңо, уа зегь сңылт,
Ргөы рыңөгөо, ңытраамңак саангылт.
Сыбла траа срыхөаңшуан, сшанхон,
Хыхь ажөоан салаңо сдырөхөон.

Саанхарц исыхөөит, ркны, хадас,
Ргөы иалмсратө аңакгы рыстеит нас.
«Ишалымшо сыңсадгыл ахь сымңар,
Ишсызңьанатроу уа знык сызназар».

Ргөы аартны исархөөит зегь абар,
Ишалшо урабажөк уахь сагар.
Аха иаөоуцалароуп, рхөөит, ужьы,
Иаахьяхө, ңырр-хөа иаргаңыңхьаза абжьи.

Сыңсынра-ңшзахь, сызхалозар уажөы,
Мап, сеигзом, иафазаргы сжьи.
Икоуп сңөира, иазмыркыша сышө,
Сыбаө сыдгыл иамардап анышө.

Сзыкөшөаша хөа сзымдыруа нак-нак...
Иааргт уарбажө, саңөдыртөөит акөакө.
Изалшозма сшөо, ма са сгөы тңьо,
Оада ихалөит, ажөоа дуңкөа кьо.

Иаахьяхөны, ңырр-хөа, игон абжьи,
Иааңаңканы иасңон сара сжьи.
Уи, сара сөмеигзаныз заңа,
Схалт сыдгыл ахь, сжьи абжа аңаңа.

Бжыы шьхагы сырхыцит,
Сырит бжыы мшынк.
Уи зегь кыр сархэыцит,
Уи ааа мшын.

Бжы жѣанкы срыцпраит,
Быжь-еѣак оѣаччон.
Сымоѣгь кыр сыцхраит,
Ѣа шыук ргѣи еиѣыччон.

Инартбааны слыңш-хәаа,
Жәаан калтаһь сыңшуан.
Сымәа, измамыз хәаа,
Лапшыцәгьак даһьпшуан.

Быжь-дунеик сырхысит,
Кыр җыашахә збеит.
Инкылкаа бжынтә схысит.
Иааира кыр згеит.

Иахеихалоз бжыы моақы,
Сгәы итән сназарц.
Исымаз сыгәҫақы,
Сашьтан сахьзарц.

Сацəхымкьарц суазыруан,
Пхьака сеихон.
Сацəымшəар, издыруан,
Хьзыда стахон.

Амшын сынхыңшылар,
Иаакәымтц сгәы хәхәон.
Гәырәашьтәк схыңшылон,
Гәрәашәакгы схәон.

Исымамызт гәнаһарак,
Ишәон, зегъ ззон.
Гәхәарак, гәалақәак,
Сәапхъа еизон...

Цоуп, амма саркарауан,
Кыр маза сгон,
Срашь сзықетәаз кәаруан,
Исыппрааны игон.

Ус хьантак сыпгылан, –
Иснырдырт апша.
Скәадыр сангылан,
Ашьяжь анша.

Уа, сыбла даахгылон,
Гэында-нцэахша.
Быжыоеишьцэа сырпылон,
Иггегэан рхыпша.

Амра ашәахәа сәашьқыруан,
Ацпхькәа еихша.
Сцәа-сжыы ак тахәмаруан,
Игәгәан кыр сылша.

Санымлеит моак дырны,
Сақәгәыгуан сымч.
Зиас дук насх, снырны,
Саатгылеит тынч.

Харантə сылапш нақəшəеит,
Игылаз ахан.
Икан уи лакəшəа,
Сдəыкəлеит, сеихан.

Ус, абааш снадгылеит,
Сыбла хнакуан.
Уааи хәа уахь сҗармгалеит,
Сымѡақәа ркуан.

Абааш ду, хьыцәцара,
Жәѡан иалан, избон.
Хыхь Гәында лыцшзара
Снырт, лыгәра згон.

Уи лашьцәа, гламқәа,
Баѡшала ддырчон.
Ус, цәгьарак рыграмшәа,
Иуцылон, иччон...

Уигьы мазак ацан,
Рхатә цасла инхон.
Ираиаиаз дхацан,
Уи зылмшаз дҗахон.

Ахан дузза схалеит,
Иахсмырцит ашәых.
Срабашьит схала,
Срылсит иғәых...

Ғыхәцәыла сырғәйдлеит,
Еиласцалт, исҗахт
Ус гәнаҗа смьдлеит,
Кыргы рахәтыр збахт.

Цсытбара камцакәа,
Исыршәеит, исырзыт.
Шьҗахь шьәҗак сымцакәа,
Схықәкы-мѡа сазкылст.

Даара реысныршәеит,
Агәра рымгеит.
Схацара цыршәеит
Сзакәыцәкьазгь рбеит.

Ишсмыхәоз ангәарҗа,
Кыр рыедыртынчт.
Исзааит уаа гәаратәк,
Иангәарҗа урт сымч.

Еилыркааит сгәыжәла,
Сышхьамцуаз рдырт.
Иазцаауа сыхьз, сыжәла,
Ғынч, хәибадырт.

Хәидтәалеит, хәицәажәеит,
Еиқәахцеит пату.
Креицахфеит, еицахжәит,
Хәтырла ишатәу.

Аѡыцьбара шхалсызгь,
Кыр аамҗа хгеит.
Хьышьҗра дук сшалцыз,
Ирбеит, агәра ргеит.

Хәтырла хәизныкәеит,
Уа, кыргы сынхеит.
Мап, баша сымныкәеит,
Махәыс сырғәахцеит.

Рахәшьа-цшза дысдырбеит,
Илылахт сыңсы.
Хәтырла дысдыргеит,
Нас, сықәцит лассы.

Пхъа сымѡа сықәлеит,
Сыюныѡа сеихеит.
Цъа ишеит, цъа исықәхәлеит,
Моан кыргы сынхеит.

Снеиуан, срашь сыцпраа,
Сеышькыл сангыл.
Сгәы цон итыпраа,
Кыр мчы сыцгылт...

Сымч-сылша цышәеит,
Цәгъеи-бзиен кыр збеит.
Зәырѡы реысныршәеит,
Хьымзг цьаргы исымгеит.

2000 ш.

ЦЪАРА САКУАМЫЗТ

Мла сакуамызт,
Хьта сакуамызт,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сыюнра, сгәара,
Сцеира ргара,
Зегъ акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сшан са цтәала,
Сыѡан стәала,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сышьыжь шара,
Сымч-сылшара,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Шьоук сгәы рзыпжәон,
Ртәала сдыршәон,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Еидгылт, сыркит,
Хьаас исымкит,
Зегъ акоуп,
Цъа сакуамызт.

Цъ сжәылт, сықәңеит.
Зных кыр сынңеит,
Зегъ акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сгәы ртынч сымтәеит,
Кыргы исызтәеит,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Зных, сырнаңхейт,
Аха сеикәхейт,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Нас сартт «рыңсы»...
Дсызхьампшт уаңсы,
Иара усқангъ,
Цъа сакуамызт.

Нас сыөсыргәгәеит,
Сымч шьақәсыргәгәеит,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Шьоук төан иңшуан,
Маза иашшуан.
Иара усқангъ,
Цъа сакуамызт.

Кыр збеит, исцеит,
Исылшоз кәсцейт,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Еиҥах сеихон,
Избон сҥахон...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сызғыз қәңаран,
Кыргъ сыхңаран,
Цъа сызтәомызт,
Цъа сакуамызт.

Сыңсы смькышыт,
Сеикәхейт, срымшыт,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сәыза дсымңсахт,
Сказшьа сымңсахт,
Зегъ акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сыңсуара хьчо,
Сбызшәа сыхьчон.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сыуаора хьчо.
Сыламыс хьчо,
Ус қхьа снейуан,
Цъа сакуамызт.

Кырза шыбжъазгъ,
Избон сзы иңшьаз...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ус шәкы срыниахт,
Снапы сымѡахт,
Зегъ акоуп,
Їа сакуамызт.

Мшык меихыккѣит,
Кыргы стдыкѣкѣеит,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Цас сзыччомызт,
Зегы сзычхауамызт,
Иара ускангъ
Їа сакуамызт.

Шьоук сгәы җыржәон,
Сзакәу җыршәон,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Насх, рҗышә снықәца,
Срыман сықәца,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Уагъ сгәы сыҗсахт,
Цәқәырҗак сазцахт.
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Кыргы сызсеит,
Сзааҗәрылт, сацәцеит.
Зегъ акоуп,
Їа сакуамызт.

Насх, моак санхалт,
Счалт, кыр сыцәхалт.
Зегы акоуп
Їа сакуамызт.

Кыргъ сгәы таҗаҗт,
Исхәааит кыр сҗаҗ,
Зегъ акоуп,
Їа сакуамызт.

Амш ықәха иҗон,
Сгәы җжәон, иззон.
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Ус, са сзацәхеит,
Схы-сгәы тацәхеит,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Ускангъ, сымшәеит,
Схы-сгәы махшәеит,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Саҗәыҗт зны аора,
Иҗамлеит оеаора,
Иара ускангъ
Їа сакуамызт.

Азәгы дсызхьамҗшт,
Мап, уи са исхамшт,
Зегы акоуп,
Їа сакуамызт.

Сгәы пжәон, сеихон ,
Скәакәы-цыкәкәо сынхон,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Схъаа зегъ сычхон,
Зных, цас сыччон.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Иснымпшырц сҭахын,
Сыюнра сахын,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Хыхъынтә ецәак
Сҕампхейт рацәак,
Сгәы пжәон, сыпшын,
Цъа сакуамызт.

Знык имкәеи-цеит,
Цпхык оҕы имназеит,
Зынза сыпсы
Цъа иакуамызт.

Аха издыруан,
Уи са исныруан,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Икан сыжәлар,
Схы аҕы сыжәлан,
Зегъы акоуп
Цъа сакуамызт.

Икан сыдгыл,
Уа, нап сыдкыл,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ичыдаз уа мчык,
Сылан, са хәычык.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Иаст шьоук саркәалк...
Уи кыр саркәалт.
Ускан зынзаск
Цъа сакуамызт.

Сгәы зны исапыст,
Хәаакәк иныртыст...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Q-гәык еикәпон,
Ак шәар, еак нхон,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Бцарлагъ сеикәшәан,
Ирхәон ихы еикәшәам.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Кырынтә са схыст,
Абжь нырцә иахыст.

Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ус са исказшьан,
Скъарахә сзы ишан.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сзыхәан ицшьан,
Слеишәала ибжьан.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сыфа иагмызт,
Сыжәра иагмызт
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Гәырџа хеыгас
Ишьтысхт арыжәтә,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Убригъ нас сақәыцт,
Ҡа уск сазхәыцт...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Адыза, ақәла,
Срызныкәт ҳақла,
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Моакы сықәын,
Сзы инасыңын.

Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ак сызхәомызт,
Мыцхәы схәомызт.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Исызхәомызт,
Мчык сызхомызт.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Са сыхтакы,
Сарныкәт сыхқәкы...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ицшьаз акы,
Сашьтан сыхқәкы.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Кыр моа сырныст,
Скарахт сшырныз.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сталт, стьцит сцәа,
Срылан аңсцәа.
Иа усқангы
Цъа сакуамызт.

Уагъ сыңсы мцеит,
Аеак схы азцеит.

Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Кыр сеицакы,
Саман акы...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сымшкъа ртэы ргон,
Уи зегъы збон.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ус жэак мхэаза,
Исылжжон мазак...
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Иофысхт аѣаѣ,
Икацарц шыѣак.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Саѣалхт бахэык,
Саѣыст, схалт хэык.
Мшэан, сыңсы
Цъа иакуамызт.

Сшыапы ѣаргэѣа,
Сгылт, кыр оыргэѣа.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Уантэ зегъы збон,
Схы агэра згон.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Снықэххит атцкар...
Стахон снаѣкъар.
Сыңсы уагы
Цъа иакуамызт.

Цѣкъарагэк нкылблаа
Сѣынасхт снылбаан.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Сцъаршьон сызбоз,
Доухан сызгоз.
Зегъы акоуп,
Цъа сакуамызт.

Ашьха сыкан,
Ага сыкан.
Уаа сыңсы
Цъа иакуамызт

Сымш сызхомызт,
Сыңх сызхомызт.
Уаа сыңсы
Цъа иакуамызт.

Сымши-сыңхи
Рракэа еипысшыуан.

Уаа сыңсы
Цаа иакуамызт.

Инеимыттоз,
Инеипхыттоз,
Сыңсы ускангъ
Цаа иакуамызт.

Еиҥах ажәла скъеит,
Ус пхъа снакскъеит.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Сымхы еиужьра,
Ихыскъаз ужәроуп.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Сыдгыл тәғәарпсеит,
Пыт-чытк сахъзеит
Сыңс, зегъ акоуп,
Цаа иакуамеи.

Сыңш ықәхәхә иаауеит,
Ишьыц шьоук цаауеит.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Ихьшәан маңзак,
Иағамхт зынзак.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Исхәеит имза,
Иартәуеит уи сца.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Истәуп, исымзеит,
Зәырәы срыхъзеит.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Уа кыр згәыгъзеит,
Уаҳа смағъзеит.
Сыңс, зегъ акоуп
Цаа иакуамеи.

Сеаәра брақатхт,
Ишьтысхп ақатхъ.
Еиҥах сыңсы,
Цаа иакуамеи.

Шьта агәра згеит – схәеит,
Сымәа збеит – схәеит.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Схы агәра згеит – схәеит,
Иаиарак згеит – схәеит.
Зегъы акоуп,
Тыпк сакуамеи.

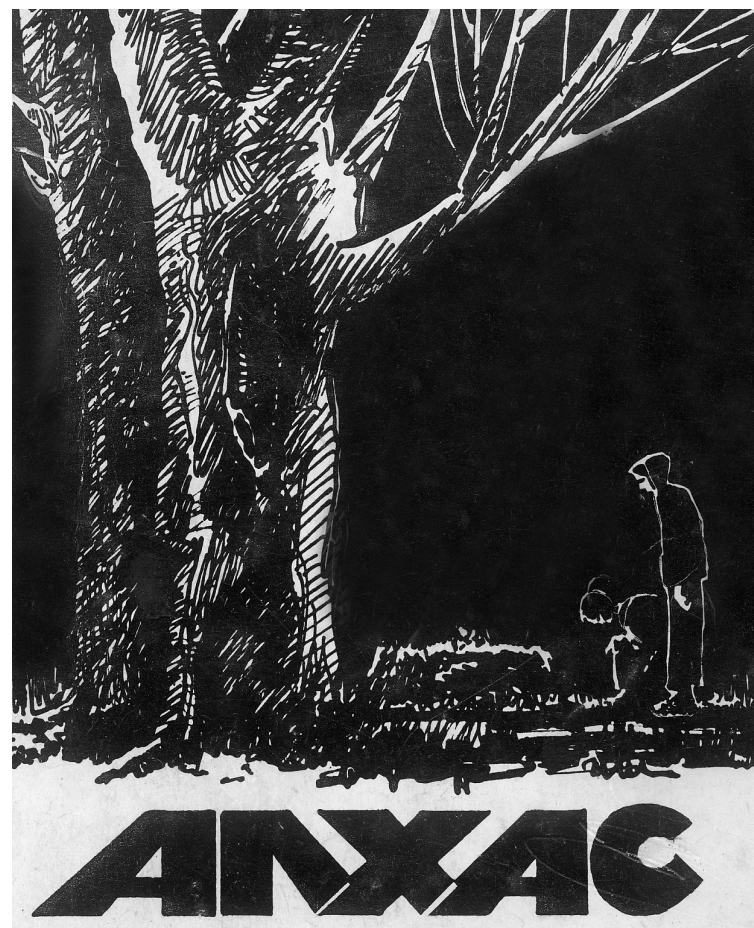
Ак сыңрасуеит,
Пхъа ак сыгәтасуеит.
Зегъы акоуп,
Цаа сакуамеи.

Зных сытрысуеит,
Насх, сардысуеит.
Зеггы акоуп,
Цъа сакуамеи.

Мцак, сыцрыддуеит,
Сыхәхәоит, сбыбуеит,
Зеггы акоуп,
Цъа сакуамеи.

1998.

ЗАУР КӘАРЦИЯ

*Фымт хамтак уаатгыл
Ипсхьоу зеггы рзыхөөн.
Адгыл иқәлахьоу, иқәцхьоу урызхөыц
Убла хоаны, угәацафы иааган.*

А.К.

АЛХАС

АПОЕМА-АУАЗ

АХАЦА ИМҚА

Иахъа ғыцны, рапхъаза акәны еипылом аңсуа пхъаои аңсуа поет Заур Кәарчиен. Урт еибадыруеит 60-тәи ашықәсқәа раахыс апериодикатә кыпхъ ианылоз иажәеинраа-лақәа рыла, аха еихаразакгы 70-тәи ашықәсқәа рынцәамта инаркны иахъа уажәраанза итижъхьоу апоезиатә еизгақәа рыла. Хыпхъазаралагъ урт шыта иагъмачзам – жәба инарзынапшуеит. Убарт иреиуоуп аизга шәкәқәа: «Ахышьтрахъ» (1978 ш.), «Аблақәа анеикәшәо» (1984 ш.), «Азазахәымта» (1987 ш.), «Ихароу агәыгърақәа» (1990 ш.), «Аңсҭазаара амаза» (1994 ш.), «Ахатца данхатцоу» (1994 ш.), «Ашьафәқәа» (1994 ш.) ухәа уб.егъ.

Дааразагъ имариамызт, еихышәшәа, пқықәсылада иқәшьшь ицомызт Заур Кәарчиа дызнысхьоу иңсҭазааратәи ирәиаратәи моа. Уи илахьынцә шыарда дыпнашәахьейт, аха ипылоз аңынгылақәа дырзымшьаҳайт, кыр ддыртагәтасзаргы, ирәиаратә моа рзеицмкит. Апоеит иңсҭазаарафгы ихы инаимыжъуа, ижәларгы ргәы зырчыдо иакәымк импыцымкьейт. Уи еснагъ дыкәныкәон аңсуа хатца нцәахәыс имоу – аламыс, апату, ахъз, ахьымзги, ақабз пшьақәа рзакәан.

Заур Гьаргь-ица Кәарчиа диит 1936 шықәсазы Очамчыра араион Цлоу ақытан. Абжьаратәи ашкол далгеит Гәдоутә. Еихау ацара шимоу зырцабыргуа ф-дипломк инапы

иакуп: апхъатѣи адиплом Акѣатѣи арцафратѣ институт афилологиатѣ факультет дшалгаз атѣи зхѣо, аѣбатѣи – ари аинститут университетны ианыкала ашьтахъ уи аѣоурыхтѣ-иуристтѣ факультет дшалгаз ала шахатра зуа. Инапаѣы ибзианы иааигаз изаанаткѣа рыла кыр шыкѣса инеипынкыланы, насггы лцшѣа шыахѣла аус иухъеит Апснѣтѣи ашколкѣа жѣпак ркны (Очамчыреи Гѣдаутѣи араионкѣа рѣы) рцаѣыс, аѣара акѣша еихабыс, директорс.

Аха Заур Кѣарѣиа изанааттѣи ирѣиаратѣи интерескѣа арцафратѣ-аазаратѣ рамкакѣа рымаѣара ирѣазомызт. Уи дышкѣыпшзас ихъухъуа аѣинардырит имѣашъахуа иѣѣа иалаз акыбаѣ чыда – апоезиатѣ баѣхатѣра. Уи ауп иара иѣыга калам ишьтзырхызггы. Рапхъатѣи иажѣеинраалакѣа маѣымкѣа ирнылахъан апсуа периодикатѣ кыпхъ адакѣаѣа, цоуп, нас акыраамѣа даѣѣхъкѣаны дкалазарггы, дзырблакѣаз шыарда ираѣѣахазарггы (урт ртѣи ибзианы ихѣоуп ааскѣа иикъыпхъыз ипоема «Сымѣа» акны, иара убасггы жѣпаѣара егъырт иапѣамѣаѣа рѣы), игѣы аѣѣамхакѣа, зымѣаггы дымѣахымѣкѣа, иахъа уажѣраанзаггы дшаныѣ дануп аханатѣ илихыз арѣиаратѣ мѣа. Хѣарас иаѣахузеи, хѣашахом, апоеит арт ашыкѣсѣа рыѣонудкала инапы иааѣиххъѣо иапѣамѣаѣа зеггы неиѣымсрада инеибеипшны ирыхѣѣоу аѣазараѣ игылоуп, зеггы хѣак еиѣѣадыршѣеит, рызеггы рѣиаратѣ еихъзара дукѣоуп ххѣар. Иѣоуп урт рахътѣ, хѣарада, аѣымѣа ѣсыѣѣагъ, иахъынзахѣѣоу игѣлыршѣам аѣѣахѣа еиза-даѣѣагъ, аха аус злоу иреипгъу уи

ирѣиамѣаѣа имѣашъѣо ирныѣшуеит автор, меижъарада, апоезиатѣ баѣхатѣра акѣиѣ шигроу, ахѣатѣи маѣымкѣа шимоу, насггы марѣеиѣас дынхымшѣо азѣи ишьѣа дхымгылакѣа, абри дѣаза дууп, сихъѣап хѣа азѣи ишьашѣыр иѣѣѣамкыкѣа, иахъынзазалашо ихатѣи мѣа апшаара дшашъѣоу, ихатѣи бжыла ажѣахѣара, ашѣахѣара дшазыхѣиѣо.

Акыр иѣбаауп, иагъеиуеипшым Заур Кѣарѣиа ипоезиа ажанртѣ-тематикатѣ еилазаашъа. Араѣа иуѣылоит хыѣѣхъазара раѣѣала аинтимтѣ, апеизажтѣ, аграждантѣ лирика иаѣанаѣа ажѣеинраалакѣа, иаѣымкѣа иѣоуп иара убасггы аепикѣи алиро-епикѣи ржанр иатѣи инеиѣыху апѣамѣаѣа – апоемаѣа (апхъаѣ уажѣи инапаѣы ииѣу аѣымѣа аламкѣа, автор икыѣѣхъхъеит хѣ-поемаѣа: «Алакѣѣа ртѣылаѣ», «Ари адунеиаѣ», «Сымѣа», «Ахаѣа данхатѣѣоу», «Апхъызба, ар маѣѣа зшѣу»).

Ижѣлар гѣакѣа ржѣытѣ-рѣатѣ, урт иахъатѣи рѣагылазаашъа, уаѣѣтѣи рѣеипш, урт рыдгыл, рбызшѣа, рдоухатѣ мал ахъѣаразы, аикѣырхаразы фырхатѣарыла аѣѣѣара, иаѣаххозарггы ахаѣѣѣара – абарт роуп апхъаза инаргыланы, тема хаданы иагѣылсны иѣо Заур Кѣарѣиа ипоезиа.

Ахаѣара, агѣымшѣара, апсѣадгыл азы ахамеигзара, ари иѣыѣны иахъа акѣзам апсуаа ѣѣаѣас ианышьтзырхыз.

Ари аѣазшъа урт абиѣарала иааѣымѣѣазакѣа ирыѣны иаауеит ажѣытѣза инаркны иахъа уажѣраанза.

Ажѣлар знысхъѣо аѣоурыхтѣ мѣ аду аѣы афырхатѣареи агѣымшѣареи рзы имѣашъѣо ариентирс, ѣырѣштѣыс иѣѣхъазѣоу аепикатѣи

ареалтәи фырхацәа мацфымкәа ирымоуп
аңсуаа, Нартаа дуқәа инадыркны Къахь
Хацъарат икынза. Урт рашәахә, ражәахә
нагзаны ирхәахьейт ажәлар. Зныкымкәа,
фынтәымкәа, дрызхьаңшхьейт арт ахафсахьақәа
Заур Кәарциагы еиуеиңшым ифымтақәа рәы.

Абар урт рахьтә акык-обак:

Икоуп адыд, амацәыс, аңша,
Нартаа дуқәеи
Абрыскыли рхыңша.
Урт рыхьз рылахцом
Икам, иңсхьоу.
Дыкоуп Хәажәарпыс,
Дыкоуп Нацъхьоу.
Дыкоуп Баҭақәа
Аңсуа жәлар рҭеи,
Уи афырхацара
Хара ихаймыртҭеи.
Уаа шәоык еиҭазаазаз
Ан-афырпхьыс
Сатанеи-Гәашьа
Дыкоуп ҧырпштәыс.

(Апоема «Ари адунеи»).

Аңсуа жәлар ахақейтразы, рыңсадгьыл
ахьыңшымразы иааиңмыркыазакәа изфыз
рықәпара баша илцшәаданы иаанымхейт.
Хабацәа ажәйтәтәи рңышәа ду хара хзгы
игылоу ағар рзгы ихшыортцагоуп, иҧырпш
бзиоуп.

Зқышықәсала хабацәа зышьтаз аиаша,
Ирпшааз, илырхыз амоа пхьа ишьтоуп.
Сасрыкәа... Абрскыл... ирацәоуп зыгәра
хгаша,
Урт рыхьз-рыңша аҧаңхьы ххырхәарц хәхәтоуп.

(Ажәеинраала «Зқышықәсала хаба-цәа»)

Мамзаргьы еиҳа ааскьатәи атоурых
аамтақәа иреиуоу афырхацәа рхафсахьақәа
рхархәашьа.

Сыварафь дгылт Акъахьба,
Шәартак сымоуп, сгәы иргәҭоит,
Са сизхьыцуейт Наңха Къагәа
Иңсы шысхылаңшуа агәра зҭоит...
Доухак сымоуп сара арака,
Сатәазымбо игәы дажәоит.
Моа ҭшәаракаҧ дгылт Баҭақәа,
Абцар шьтыхны, уи сихьҭоит!

(Ажәеинраала «Сыдгьыл гәакьа»).

Атоурыхтә хафсахьа уеизгьы-уеизгьы
атоурых салацәажәандаз хәа акәым апоет
дзазхьаңшуа. Уи ахафсахьа еснагь еимадагоуп,
ажәйтәи ағатәи ирыбжьоу цхауп, уи ацхадагьы
калашьа амазамабиңарақәа реигәныора,
рдоухатә традиция аҧиара. Ари ахшыоцак
даара дақәшәан иааирпшуейт Заур Кәарциа
иажәеинраала «Къагәа иратцлақәа» аҧы.

Къагәа анысхәо избоит са сыуаора,
Сқиара, сыламыс, сңынцъ, са сыоны.

Къагәа анысхәо, избоит са сыңсуара,
Сабацәа рабацәа рыдгьыл Аңсны.

Хабациәа иныкәыргоз ацас, ақабз, ирылаз
ауаџра, аламыс иаадырпшуаз ахациәа ари
еснагъ ипшьоу пқароуп хамтазтәи аџар рзгы
хапхьака игылоу абицарақәа рзыхәангы. Уи
еипш афырхациәа зылшоз ахациәа рымацарагъ
ракәзамызт, ласы-лассы урт рөызцәа ахәсагы
хпылон. Урт рхаџсахьагъ давсуам апоет.
Ацыхәантәи аибашьраан иаргәажәоан зашыцәа
ирывагылаз ар матәа зшәу апхәызба лхаџсахьа
апоет шака иманшәаланы иаџирпшуазеи
еицырдыруа атоурыхтә-фырхациәратә хәамта
«Пшькьаџ ица Манча-хациәи баалоу-пқа
Мадинеи» акны афрапхәыс хада лхаџсахьа:

Илакәуп, илакәуп бказшьа,
Ибылоуп Баалоу-пқа лшьа.
Уи лфырпхәызбара еицах ибырџыцт,
Амала қарала уи лкынза бымшәыцт.

(Апоема «Апхәызба, ар матәа зшәу»).

«Ахьзи ахьымзги рзоуп ахациәа адәы
дзыкәу», – рхәоит аңсуа жәлар. Абри ахшыџақ
хаталагъ, хатәы казшьалагъ, хымџапгашьалагъ
даара изааигәаны идикылоит, ипшьоу пқарак
ахсабалалагы днахымшәо дыкәныкәоит апоет
ипстазаараџгы ирџиараџгы:

Ахациәа данхациәу,
Идырроуп дышхациәу.

Хьантарак данациәу
Дымкьыроуп уи дшациәу.

Ахациәа данхациәу
Изылымшогъ дибароуп.
Ахациәа данхациәу
Ахьымзг имгароуп.

(Апоема «Ахациәа данхациәу»).

Ахациәа дхациәзар схы иазеиңу мацара хәа
дымхәыцроуп уи иус, имч, илша ижәлар
ирыкызароуп. Убри азоуп апоет ацыхәтәантәи
иреихәу иџымтақәа ируаку ипоема «Ахациәа
данхациәу» аапхьара казшьа змоу абарт
ацәахәақәа рыла изыхиркәшо:

Ихәхьчап хабациәа
Рабацәа рыламыс.
Ианрааз уа нагацәан,
Ацәгьара рыламызт.

Ихәхьчап хәауаџра,
Хдоуха, нас хамч.
Ихәхьчап хәпсуара
Хчеицъыка, хдъынцъ.

Ахациәа, агәымшәара, ақсадгьыл азы
ахымшацара, аңсуа хациәа цәаџаказшьаны,
ицъоушьартә, илакәушьартә иаапшит
ацыхәтәантәи аибашьраџы. Ажәйтә фырхациәа
рхациәа еихахауа, иахьатәи хәар хеигзара
камцакәа рыдгьыл гәакьа, рыхьчеит, хәжәлар
уацәтәи рџеипш рыхьчеит. Арт аибашьцәа-

гәымшәәцәә ирызкуп. Заур Кәарциа ацыхәтәантәи иажәеинраалақәә жәпакы: «Аибашыы қәыпш», «Зыхыз еилкаам аруаю», «Агранатамиот зкыз аруаю» ухәә уб. егь.

Афырхацаратә, апатриотизмратә мотивқәә инарываргыланы, Заур Кәарциа имаҷымкәә икыыпххьейт абзазаратә мативқәә шыаҥас измоу алирикатә ццамҥақәә, еихаразакгы абзиа́бара иазку ажәеинраалақәә. Цоуп урт еиха ирацәан раҥхьатәи ишәкәқәә рҥы (ускан иаргы дыҥкәынамзи!) аха ацыхәтәантәи ашықәсқәә рзгы урт зынзаск мап рцәикуам апоет. Чыдала рызбахә хәазарц ахәтоуп иеизгақәә «Ахышьҥтрахь», «Аблақәә анеиқәшәо» ркынтәи абзиа́баратә жәеинраалақәә: «Бара бзыхәә», «Бара бҥаҥхьа», «Абла ссирқәә», «Бабакоу?», «Бцома бымцома...», «Аблақәә анеиқәшәо», «Быхәмарзом, быччазом...». Уа иаарпшуп изоыдоу, ицшыоу, ахачхара змоу ацәанырра цәулақәә. Убарт рахьтә ҥырпштәы заҥәык:

Бцома, бымцома ба хаҥа,
Уи сашьҥам, ма хьаас иским.
Наунаҥза бҥазааит сгәаҥа,
Насып уи ада сҥахым...

(«Бцома, бымцома ба бхаҥа...»)

Ижәлар ржәытә-рҥатә далаехәоит, рфырхацара дазышәәхәоит, ирейгу рҥасқәә, рҥабзқәә, рцәәәәқәә зыригоит анаххәә, уи иаанагам апоет шкәәкәамзар, лашамзар, харақымзар, цьара еиқәаҥәәк, хәашьрак,

лақәырак ижәлар рыбзазараҥ илапш иҥашәом хәә. Мап, хәарада! Рыцхарас икалаз, урт реипш икоу ацәәәә бааҥсқәә, егьырт ажәларқәә зегьы реипш, аҥсуаагы алхәдазам. Апоет днавагыло-аавагыло акәымкәә, ихтны дрықәзбоит, иҥаҥиҥеуеит забацәә рҥасқәә еилазго, зыламыс кьәҥхаз, зыуаҥра зцәызыз ауаа цәыгхәыцқәә, ауаа хәаҥсақәә, ауаа ҥаршеиқәә. Урт ыкан анкьагь, аха еихагы ирацәәәхейт иахьа, еиха ихтны иубартә иаргамахеит. Зхы мацара иашьтоу, раҥкыс азәы деиҥхар хәә ишәаны шыаҥаршә ҥазцо, ашыцра бааҥс злоу, атәым мал иазымҥасуа, аҥызара, ақәлара чархәра азызуа, – ажәакала, ауааы дуааы дҥазцо аҥазшьа бзиақәә ирылхәдаахаз ауаа роуп цәкьарас ирымоу, рхы зықәку апоет ицәахәә ҥацақәә:

Зегь ҥычуп, зегь гоуп,
Акгы нымхазейт,
Аибашьра еилгоуп
Акгы хзымхазейт...

Ҧыстааи хәаҥсеи
Хадгыл иамамцәейт.
Уи амал қамса
Шьоук ргәы ақәҥымцәейт.

Аҥсадгыл зхы ақәызҥаз аҥеицәә иззықәҥоз рус пшьа наҥзахарц азы, арахь иаанхаз ҥәҥәала аидгылара, ахәоуеиқәшәара, ахачхара ду аахьырпшыроуп, ус акәымкәә даәаҥьара ханага, апоет иажәәқәә рыла иаххәозар:

Абас хҕамлар,
Иҕаһаз хһаҕһеит.
Ххәһһнтқаррағы
Ҕамлеит, хҕаҕһеит.

Хһанымҕахыҕ,
Хһазҕу зегь нһеит.
Ҕытқ хһанымхәһыҕ,
Ижәдыр хҕаһеит.

(Апоема «аһаҕа данхатқоу»).

Асахьаркыратә ҕцамҕа, ишдыру еиҕш,
аҕакы еҕа иҕәҕәзарғы, иахәҕоу,
иашьашәлоу аформа аназыҕшаамха, уи
реиаратә еихьзароуп узазхәом. Цәа зқәһым, жьы
зқәһым ицәһыҕаза игылоу абаһыркыра зыҕсы ҕоу
уаһҕсуп шузазымхәо еиҕш ауп иақәнагоу
аформа ззыҕшаам аҕакғы сахьаркыратә
бақоуп хәа ишузымҕхьазо. Ус еиҕш икоу
бақахарц азы абаһыркыраҕ ацәеижыҕы
ҕсабаратәла еишьяшәаланы еиқәһыр-
шәазароуп, урт ирнаалоу, ирықәнагоу
ацәацәһычаҕ ршәһызароуп. Цәацәһычас
аһымҕазы икоу аформоуп, апоетикоуп. Аформа
ацқлаҕшра, хәарада алитература ажелаккәа
зегьы рҕы иаҕахуп, апрозағғы,
адраматургияғғы, аха лымкаала уи афункциа
еихаҕы иҕбаауп апоезиағ. Уи ибзианы
еилкааны имоуп Заур Кәарҕиаҕы. Убриазоуп,
уи еснаҕ иахьынзаилшо иезазишәо
иажәеинраалақәа, ипоемақәа рҕакы
инаваргыланы, урт реиҕкаашья, ыртәашья,
рыбжыҕашья арманшәалара, аҕәһылыршәара.

Инеиҕынкыланы зегьынҕьара акәһымзарғы,
иреиҕу иһымҕақәа рҕы уи иаҕбааирҕшуеит уи
еиҕш аихьзарақәа.

Заур Кәарҕиа цәаһас имам ҕьоуки-ҕьоук
реиҕш ацәахәа рацәа азышәарацара. Уи
иреиҕу илирикатә ҕцамҕақәа иааркьяғны,
игәһыларшәаны, зда ҕсыхәа амам азырханы,
егзымхәо азеиҕш ехырцәажәарақәеи азеиҕш
сахьақәеи ирцәһыхчаны еиҕкаауп. Иааҕп
ҕырҕштәһы зацәһык, х-куплетк ыла ишьяқәһылоу
иажәеинраала «Азыхь»:

Амитә аҕьабаа баны,
Арахәһыҕ еиҕш ипаны,
Ичхауа аҕакар, ачыхь,
Адгыл иалцәраа иааит азыхь.

Алаҕырз еиҕш ицқьаны,
Излыс, изиааиз цақьаны,
Аха абжы аргазом,
Ихыш-хыцәоҕ иубазом.

Амра ҕһеит хәа иҕабазом,
Амш цәҕьоуп хәа ихәашьзом.
Уи зегь ыла аҕсы ҕшьоуп,
Иацлом, иаҕхом, иақазшьоуп.

Арака цәахәақәак ирҕагзаны иҕыхуп
иаабац, ихахац азыхь цқьа, азыхь кәеикәеи
асахья, еицакра зқәһым уи ақазшья хадақәа
(ацқьара, ахьшәашәара, әеиҕтамкра). Аха
ажәеинраалазы ихадоу адеахьала аҕхья ибла
иаразнак иааҕашәо азыхь аҕсабаратә сахья

мацара акәым, аус злоу уи иацатцәаху, метафорак аҳасаб ала ахархәара змоу еиҥарсу ацакоуп. Ицабыргыцәкыангы, абриакара аҕабаа баны, хаҳәума, цаҕьоума, чыхьума, такарума акы иазнымкыло, зегь чҳаны, зегьы ириаины, ахата шмацзоугы («арахәц еицш ипаны»), еицакра акәымкәа, адәахьтәи аҕагылазаашьақәа ирхьыпшымкәа (ашоура иазтарбом, амшцәгьа иазырхәашьуам) ишааиц ицхәраа иааиуа азыхь ассоциативтә хәфсахьак аҳасабала иафурпшыр калоит зхәа уамшьуа, зуы уамшьуа, еснагь ибаҕьаза адгьыл икәгылоу, зхатә ҕабаала ихандеиуа, ицауроу, ихырхагоу ицқьоу, ицшьоу аус иахагылоу ауаоҕсы ихәфсахьа икалоит уи дынхаоызар, дусуоызар, икалоит аинтеллигенция дырхатарнакзар). Иалшоит ари асахьа ицегь инартбааны уахәапшыргы – хыпхьазарала ирацәам, аха ипшьоу, ицқьоу, иразу, ажәытә тоурых ду змоу, зымәә амыкәмабарақәа митә зхызгахьоу, аха аамта иазицамкыз, иазмырхәашьыз ажәлар рхәфсахьа иадкыланы (иаххәап, ацсуа жәлар ирхәфсахьаны). Ирәиамта асахьаркыратә форма, апоетика аганахьала хәхәапшуазар, Заур Кәарциа ацсуа традициатә поезиа дахатарнакуп. Сахьаркыратә хәыцшьала, иомытақәа рритмикатә-строфикатә еиҕкаашьала, уи дырзааигәоуп аихабыреи абжьареи абицарақәа ирыцаркуа ацсуа поетцәа. Ара икам зынза иҕыцу, уао иимбац апозиатә формақәа. Аха уи иаанагом апоет егьырт ирхәахьоу еиҕеихәоит хәа. Атрадициатә форма аонуцка ицәырцыр алшоит цоа змазам аиуеицшым-

рақәа. Дарбанзаалак апоет илшоит, атрадициатә рамкақәа иеыртагзны, ихатәы моа, ихатәы бжыы алхра.

Заур Кәарциа иажәеинраалақәеи ипоемақәеи реиҳаразак пшьцәахәак змоу строфала еиҕкаауп. Икоуп, хәарада, егьырт аформақәагь – ҕ-цәахәак, ф-цәахәак змоу астрофақәа, мамзаргы зынзаск истрофадоу ажәеинраалақәа. Арифмақәа рсистема акәзаргы ацсуа поезиазы итрадицияқәоуп: иупылоит еивагылоу, еихдоу, амацәазтә рифмқәа, адакительтә рифмақәа ухәа убас егь. Афырпштәқәа раагара аҕахым, сгәаныла, урт рацәоуп.

Амала акызатцәык аҕхьао ихшыо ззысышьтырц истаху – Заур Кәарциа ипоезиаҕы егьырт хпоетцәа рҕы аиха, ласы-лассы иупылоит заҕцарагы ус мариам ажәеинраалатә формак. Уи сызҕу – ахьтә хәоуқәа рымацарала ишьақәгылоу, акацарба ма зынзаск излазам, мамзаргы акык-ҕбак рыда змам ажәеинраалақәа роуп. Убарт иреиуоуп иажәеинраалақәа «Хацсуара», «Гәтыхашәкы», «Сыжәоан гәакы...» ухәа убас егь.

ҕырпштәыс иаагап жәеинраала зацәык – «Гәтыхашәкы»:

Гәтыхашәкы:
Мазарак,
Бзазарак,
Цстазарак.
Гәтыхашәкы:
Мшынцак,

Напынцак,
Лахынцак.

Гəтыхашəкы:
Гəыхəрəқəак,
Гəыхьрəқəак,
Гəығрəқəак.

Гəтыхашəкы:
Гəыпжəарак,
Гəыхшəарак,
Еилашəарак.

Гəтыхашəкы:
Гəыжжьагак,
Хеижьагак,
Гəеижьагак.

Гəтыхашəкы:
Назарак,
Лазарак,
Ќазарак.

Гəтыхашəкы:
Мшеилгарак,
Гəеилгарак,
Псеивгарак.
Хəыцрəшəкы:
Мазарак.

Бзазарак,
Псəзазарак.

Ишаабо еиңш, аа-строфак змоу ари ажəеинраалаф икам кəцарба зацəыкгы, аха уи изакарзаалак акы иаңырхагамхеит афымта ахшыотцак ацəыргаразы. Арака арт ахьзтə хəоуқəа ринтонация иаңсахуеит акацарба афункциақəа. Иара убасгы ахшыотцак агəылыршəара даара иацхраауеит иманшəаланы ахархəара зызуу алитерацияқəа (ацыбжьи́кақəа реи́тахəара). Убарт иреиуоуп зныкымкəа-ынтəымкəа еи́тахəоу ацыбжьи́кақəа: гə, з, жь, жə, шə, з, к.

Абри иаазгаз афырпшала исхəар стахым – абас ауп ишыюлатəу, абри аформоуп ицауроу, егырт акагы еим хəа. Мап, хəарада. Аха абас икоу хəңсуа поезияфы митəык лассы-лассы иуңымло, згəы цырымцəац аформақəагы апоет дахьрызəлымхау, иагыахымпыцəаманшəалахо – уи имаурехəаша усуп хəа сгəы иаанагоит.

Ацакы аганахьалагы, аформа аганахьалагы Заур Кəарция ипоезия арахь дааскьацыпхьаза еиха аеартбаауеит, аеартлоит. Меижьарада уи ус шакəу азы шахатра руеит ацыхəтəантəи ашықəсқəа раан апоет инапы итихыз, еихаразакгы уажəтəи аибашьраан иаңицаз иажəеинраалақəеи ипоемақəеи реихарак. Ари аибашьра атема макьаназ ус инартбааны иазхьаңшхьоу аңсуа поетцəа рахьтə иагырацəам...

Иахьысыз аибашьра хлымзаах, инеидкылан хажəлар зегы реиңш, чыдала, хатала, азəазəала изцрамсыз уао дыкам. Азəы ихатə

далазт, ғазәы иҥахцәа алазт – изааигәаз, иҥынхаз, изгәакъаз зхәаз еиңш.

Ҥаацәала Заур Кәарциа анцәаишихәара дыҥан: иан, иңшәмаңхәыс, иңацәа хәык, иңха, имаҥацәа хәык. Иңкәынцәа ахәыкғы абцар кны рыңсадгыл рыхчон, агәымшәареи ахаҭареи маҭымкәа иаадырңшит аибашыра адәағы. Заур икәра ахынеихъаз ала, насгы иңкәынцәа рыззегы аибашыра излалахәыз ала, изакаразаалак еңныхәа азәы ииҥо дыҥамызт хаҭала абцар шыҭымхыргы. Аха уи ус ихы изақәнамыргеит. Аибашыра амца-шоура зегы дшалагылазз иааихигеит. Еиуеиңшым, аҥақхықәра ду змоу аусқәагы инапы ианын: Аңсны ареспублика арратә комендатура аштаб аихабы ихаҭыңуағыс дыҥан, Амрагыларахытәи афронт акомендант дихаҭыңуағын, Очамчыра араион азона комендантс даман, ашыакартә архәҭа абаталион комиссарс даман. Аңыхәтәан, ажәыларакәа раан ддәықәҭан Атәылахычара Аминистрра акомиссариат аҥынтә хаҭарнакс ғың еиҥкааз аобатәи абригадахы. Абарт инапы ианыз аусқәа зегы уи қәғиарала инаигзон. Заур Кәарциа ианашыоуп аңсны арбцармчкәа рподполковник ичын.

Егәа гәырәа, гәақра рхыргазаргы, ҥаацәала еибганы ишааиуаз, аңыхәтәан аибашыра мцахәыцәа аҥымкыра иахкәаны дицәҥахәгышыеит Заур иңсы зығраз иңеихаб Алхас. Ари икалаз арыңхара, иара дызхылҭыз иани иаби, иҥахцәеи игәыңхәцәеи реиңш, даара хәаас икарцеит уи дыздыруаз зегы, еихаразакгы иыызцәа, иқәлацәа, ағар, лымкаалагы – арғиаратә-литературатәғар. Уи машәырынгы акәзам ишыкалаз: Алхас ихаҭа

дырғиағын, зшыапы бзианы изкхъаз, аизхара амәа иангылаз, зхатәы сахьаркыратә хәыңшыа змаз, зхатәы бжы зхаз поет қәыңшын. Уи рылаңш дыңашәахыан хәыңи-дуи, лымкаала дырзааигәан, иаргы изааигәан иқәлацәа-арғиаоцәа ғарацәа. Апериодикатә қыңхы ағы ианырҥахъаз иажәеинраалақәа рнеосангы, уи дахызеит «Быжы-дунеик рыгәҭа» захызу раҥхыатәи ипоезиатә еизга шәкәы аҥыжыра. Уи асигналтә екземплиар инапы иахыан. Ари аизга ахәшыара харак аиухыеит аспециалистцәа – алитературадырцәа ркынтә еиңш, апоезиа абзиабәоцәа, аңхәаоцәа ркынтәынгы.

Апоезиа инаваргыланы Алхас қәғиарала аус иуан асахыаҥырағы. Аңсуа жәлар рхәамҥақәа рмотивқәа рыла уи иаңиҥахыан агәахәара ду узҥаша иблахкыгоу ағыханҭатә хағсахыақәа. Ажәлар рхәамҥақәа рхаҥақәагы реизгара, ақәаад ранҥара аусгы уи дышқәыңшзз кыр иәанишәахыан. Иара иеизгамҥаны иҥынхеит аңсуа жәлар рлакқәа, рлафқәа, рғаңыцтә жәабжықәа, ражәаңқақәа, иназа-аазоу шәкәы бзиак иаашыҥнахша. Урҥгы дук хара имгакәа аңхәао икынза инеип хәа хәыңуеит.

Аңеи дарбанызаалакгы дықәрахымызаны идунеи аниңсахуа – ари залымдароуп, гәнаха дууп, аңсабара иацәтәымуп. Аха ғынтәгы-хынтәгы еиханы ирыңхарахоит здунеи зыңсахыз ақәыңш – акыбао чыда зпоу, заңхыақа аңеиңш лаша ззыңшыз рғиаоызар. Абас еиңш аҥахцәагы аыызцәагы рзы игәыҥшыаагоу трагедииоуп Алхас Кәарциа илахыынҥагы. Хәарада, аҥынха, ақәла, аыза – зегы ирықәығәғеит ари агәырәа хыамҥа, аха енагы

зегы аеакала ирхыргар калоит, аби Ани ртөы
зынза даеакуп. Уи иатцанакуа еилымкаакөа,
машөыршақө иауапыртцах ашөышықөсақөа
иргөылсны иаауа, ақстазааратө пышөа ду
иарөиаз жөлар ражөақка – «Зца дымпысыц уца
диумыртцөуан». Уи ажөақка даара
иманшөаланы, иатыпны ихы иаирхөоит аб-
апоег Заур Көарца аца-апоег Алхас Көарца
изку ари ипоема-уаз ағы.

– Иухъзеи, улағырз уөыкөкөа?!
Хай, абаапс, ухацами, уөыргөгөа!–
Исылабжөоит сыуа-стынха жөпаөы,
Уаа икоуп сыззеилымкаауагы зөырыөы...

Сгөы ааөырффа, абжа нтапканы
Иамхуп, ах, ишпазури, ишпа?..
Ирхөоит апсуаа ус иажөапканы,
«Зца дымпысыц диумыртцөуан хөа уца».

Аб-ауазхөаө игөалашөарақөа рыла, урт
изцөырырго агөтахөыцрақөа, агөжөажөарақөа
рыла иаццоуп ацеи-гөлымцөах дины адөы
данныкөла инаркны, ацыхөтөан илацөа
анааикөицсозынза дызнысыз имөа, залым-
дарыла иөцөаз арөиаөы, аазаө, аибашьөы
көыпш икьаөу, аха доухала оумашөа ибеиоу,
ицауроу, имөа лаша.

Хөарас иатахузеи, игөыөкаагоу ареалтө
факт шыатас измоу ари апоема иацхөо
дарбанзаалак гөгөала иныруеит, игөы
тнашьаауеит, аха уи ацстазаара мап ацөикуа
апессимизм дахөаөыртө акынза днанагом.
Аөымтаө даара амаршөа кны еиөыбаауп

агөыроөи агөышьтыхреи, алашеи алашьцеи,
аикөатцөөи ашкөакөөи.

Уиреи ууахтеи еизааигөахеит,
Иулахьынцан, умч акөымхеит.
Ак увнамыжыт, ак унымцеит,
Улахь ианыз узахымцеит.

Наунагза укөрахьымзаны
Унхарцу, угөахөтөы уахьымзаны?
Мап, иахоумцеит сажөра азахөа,
Апоег – бзанык изалшом дтахауа.

Ауаа ииуеит, иажөуеит, ипсуеит,
Уара угөы шеисыц еисуеит.
Удгөыл гөакьаө умра ухапхоит,
26 шыкөса шухыцыц унхоит.

Дыкам шытарнахыс ацеи лаша хатала,
ипсы таны итахцөа, икөлацөа дрылагылом, аха
икоуп уи ихыз казмыршөа ирөиаратө тынха,
икоуп ихы-ипсы дыззырмеигзоз иус цшьа,
ижөлар гөакьа, дыкоуп мшызха изызхауа
ихтылтц-ахацарпыс Нарсоу, абду Хьырпыс хөа
зихөо.

Ус анакөха, икоуп уацөтөи ацстазаара,
икоуп уацөтөи ацеипшгы. Абас икоу
оптимисттө бжы ахыөуеит апоема
инeidкыланы, уи атрагедиятө хтыс шыатас
ишамоугы.

Убри ауп иара улапш ицашөо цөыртцраны
иказцоугы иахьатөи хапсуа поезияөы.

Шота Салакаи.
1995 ш.

Зегъ ирҗазо, зегъы ирықәшәо Аҗсы...
Алхас Кәарҗиа

* * *

Ишимбогы уаҗсы,
Иахылаҗшуеит аҗсы.
Аҗсы зегъ аныруеит,
Аҗсы зегъ адыруеит...

Зных, уи пхыз иахбоит,
Ххы агәра хнаргоит.
Уамак иамоургъ амч,
Иаошәазом амаҗ...

Харт иара хазхъуеит,
Иара ҳа иахзаҗуеит...
Уи хгәы хәаннаҗоит...
Нас зымәә аәазоит...

Аҗсы зегъ аныруеит,
Аҗсы зегъ адыруеит.
Ишимбогы уаҗсы –
Иахылаҗшуеит аҗсы.

* * *

Адуinei дины данықәла, ихысуазтгы атықхәә,
Сыцәәан-шәапы шәаҗамызга, сышиқәгәыгуаз
дхаҗоупхәә,
Сгәәкра-сцәәкра, сара схәәа, хәырабгыцс иамаз
сыхәрақәә
Исылымшо саақәхазаргы, о, издхәалаз сгәыграқәә

Сынырцәымәә инсхагылан са сзырееишаз
хақлацәкәә.

Идышшыло инагыларын ауа-аҗахы ақәлацәә...
Убла схуп хәә са сгәыгуанеи, зымчра гәгәазоу
хныхаҗшәә,
Жәәан хыхь иқәтәоу Анцәә дузза, мшәан,
усывсма срыцхәмшәә.

Уа, слахынца! Савугазаргъ саҗәал-мыжда кырҗәара
Исымоума уашьта еиқәхашәә, сгәы еиоушазар
оыҗәара
Сцәә-сжь ианалҗсаа сдақәә иреиҗыыз, сшәә
зтаныкәуа ыкамкәә,
Адуinei исзатҗои хаарас, сыҗс иахылҗыз дықәымкәә.

* * *

– Иухъзеи, улаҗырз уәыкәкәә!
Хәи, абааҗс, ухаҗами уәыргәгәә!
Исылабжьоит, сыуа-сҗынха жәпаоы,
Уаа икоуп сыззеилымкаауагъ зәыроы.

Алабжәара акырза имариоуп,
Ицәгьоу – аханшьалара... ауаәроуп,
Сызбжарак анышәахь исыцәгоуп,
Ахшара итәы даараза ицәгьоуп.

Сгәы ааоырффа, абжа нҗаҗканы
Иамхуп, ах, ишҗазури, ишҗа...
Ирхәоит аҗсуаа ус иажәаҗканы,
Зҗа дымҗсыц диумырҗәыуан хәә уҗа.

– Иухъзеи, улаҗырз уәыкәкәә!
Хәи, абааҗс, ухаҗами уәыргәгәә!
Исылабжьоит, сыуа-сҗынха жәпаоы,
Уаа икоуп сыззеилымкаауагъ зәыроы.

*...Псҕазарак – дуней дуззак...
Алхас Көөрҕиэ*

Апролог
Апоет

Дахынҕы дҕалахьян апоет, дҕарынҕы,
Данахтнырҕьоз ыҕан ҕазных ихарамҕы.
Зны дхараркыргы, ҕазных дҕалон длаҕэзаны.
Длаҕсанҕы дҕалахьян апоет, дхэаҕсанҕы.

Дҕалахьян апоет, зны, ар дук дреихабы,
Даҕхагыланҕы, зегь рзы уи дабы.
Зынҕы, чынла длаҕэзаны, иҕоу зегь дреицбы,
Ахымҕас ахһаиуаз даҕылон заа игэаҕы.

Адунеиаҕ хһаас иҕоу дрыцан ишьтыхны,
Апоет даазабын, дшэахэабын, дгэбылбын.
Идгылаз иаҕаххар иуиркуан игэы тыхны,
Ус тынч дтэомыт, дныкэабын, дыкэабын.

Хаанҕы дҕамлацыт апоет дымчыдан,
Уи ныха-ҕшьацас амца еснаҕ ицрыддуан.
Иагыман агэамч, инеэцан абыоҕыда,
Ауаатэюса рзын ҕыцрак ааиртуан.

Уахҕы-еынҕы апоет дашьтан аиаша,
Даҕагылон, даҕан уи ахэахэа, амц.
Дзахымҕарҕы лахынцала дзыниашаз,
Шьтахь дшэаны дхьацуамыт, иубомыт уи
дгэамц.

Ацсҕазаара зны дышьтнахуан, дкыднахьон,
Зегь раҕхһа аиҕаршэшэартаҕэа ибон.
Игэы аисырҕа ахы цахэ-цахэ нкылнархьон, –
Аха уи зегь акоуп агэра игон.

Зны длахэыхын, ҕазных днатэа дцэуалон,
Ианиҕылоз имч зкэымхоз жэпакы,
Асымкэыл, ачыхь бааҕс, адэы дцэылалон,
Ихы мшаҕа, дацэымшэа акы.

Дыцамыт ус баша ақәацара,
Хэыцрашэы еизон ихаҕы.
Илан есқынаҕы ахацара,
Игэы иаамыхэоз ихэон уҕаҕы.

Аибашьраҕ дгылон зегь раҕхьацэҕа,
Наҕьнатэ уи ус иман казшьас.
Рдоуха ихьчон иабацэа, рабацэа,
Рбирак кны, изыхэан иҕшьаз.

Цоа амамыт ихалалра, уи ицкыра,
Хаан иашамзар иҕыцымшэо мцык.
Ианиҕырхагахозгь ыҕан игэы ҕшкыра,
Аха уи дахьхэуамыт бзынцык.

Моала даннеиуаз, ахтыҕ инпыккала,
Дхьацуамыт шьтахька дшэаны.
Даныкэхозгьы амоа дацэкыалан,
Дҕамлацыт ихы-игэы ахшэаны.

Уабы илшомыт аиаша иацрыгара,
Ижэлар ртоурых иеақэырҕс ицон.
Дашьтамыт апоет ахзыргара.
Ицсадгылаз илшоз кайцон.

Ацэҕаус иаҕыз аршара
Рыгхақәа аартны идирбон.
Апоет ибирак – ииашара
Азқышықәсақәа ирылган игон.

Ицөымғын уи, ауаю иацәҳара,
Игәы тбаа есымша иаартын.
Зегь реиха уи иман ачҳара,
Аха данытқьагь дмитөын.

Кыргь инқон уи, ҳазшаз имчала,
Дтазмышаршаз иман доухак.
Иаргы деихон ишилшола,
Уиваларгь, итқәацуан ихақ.

Ацәгьахәыццәа азәырөы рымшала
Данақәшәозгь ыкан иакөым.
Дара рөы ихы намга, ирнымшьала,
Иара икаицомызт иатөым.

Хьаас иказ зегь игәы иаирсуан,
Дырзааигәан иуеи, итынхеи.
Апоет дынхаөын, ицәоан аирсуан,
Дкәакәы-цыкуан иахьей-уахеи.

Икан азәырөы ихьыңшуазгы,
Урт дырзааигәан, ыызара иуан.
Икан дыштәаз зных ианиршозгы,
Игәәфы ажәеинраала ииуан...

Хаангы ижәлар дырәахәхәаөын,
Рхыхьрей-ргәыхьрей зегь иныруан.
Дшәахәаөын уи, дырәиаөын,
Насгь, зегь реиха иус идыруан.

Бжь-шьхак дашьтан рхыцра,
Абчарахдиацлаб деисон.
Иман апоет хара ахәыцра,
Зегь цишәон, игәеитон, изон.

Диңшаарц зных дхылахон ишьта,
Мшынгәыла, дихьзарцы Иазон.
Псеивгашьяк камтакәа дишьтан,
Игәәфы гәаққәак пей-пеиуа еизон.

Ахьтәы уасцәа ихьаан, игәтыхан,
Дартынчуамызт иңсадгьыл ацөыз.
Иара изы уи ирейхау ныхан,
Ицзозеи уи цьаргы ицөырмацт.

Медеиа-ңшза ибла дыхгылан,
Дтәаз, дныкәоз, мамзаргь, дыоуаз.
Дызмышәоз усқәак иаңгыларгь,
Ихәон иәахәы, иуаз...

Дыззеилмкаауагь калон зны-зынла,
Аха хьаас икымызт митөык.
Иара еснагь дыкан қсыцқала,
Игхомызт хәатөык, ма утөык.

Еснагь хьантарак дацан,
Итамышькәа инейгон ихәта.
Апоет есымша дфырхацан,
Дгылан уи, ижәлар рыгәта.

Алағырзеиңш апоет дыцқан,
Иара уи акәын дыззықәқоз.
Есымша имәа мариамызт ицәган,
Игәнигоз уи акәын дызхьымзоз.

Зных дылагылан ақәарашқәа,
Ғазных апоет деибашьуан.
Ихьчон иңсадгьыл абашқәа,
Уи ахьчара насыңны ишьон.

Кырынтө ахтың инпыккала
Дшыказгы, пхьака деихон.
Дықхаргы имоа дацәкьалан,
Жәәан ағы иецәа каңхон.

Иубон жәак ифымшәо уи зных,
Уи ускан дхәын игәғәаны.
Ахәрашәа хәо днәиуан еазных,
Дшыказгь зынзаск дырғғаны.

Дрыхзызо аштакәа, агәарақәа,
Еснагь иңсадгьыл ихьчон.
Ихьчон анацәа ргарақәа,
Асаби дцәыуар – дижъжъон.

Имицгы ихьчон ахшара,
Урт рзы даңылон ахы.
Дацңыхәан дгылон ашара,
Иагижъуан ицәа, ихы.

Зных, уи иаңьал данымшәаргы,
Аибашъра атәы канатон.
Дызгашаз ахы иқәшәаргы,
Иңсыцқьа ихың цъанатка иңон.

Идоухала – ашәыртцлақәа шәтуан –
Асы арзтуан ирәажъыз ахрақәа.
Ахьаа ғың апоет ихәышәтәуан,
Ирғъон уи адгьыл ахәрақәа.

Ацәгьа-мыцәгьара иңгылоз
Дымшәакәа дыриааиуан лассы.
Зегь раңхьа хәкәитран иргылоз,
Уи акәын изхтнитцоз иңсы.

Ауабытәыюса илашарц ионаҭа
Дгәырғған ацықьхәа дхысуан.
Дахызуан ажәәан хәашьыр алақта,
Зегьы-зегьы ихы-игәы иаирсуан.

Агха маң идыруан уаҭамцара,
Ескьынггы уи дацан еидарак.
Дафьысуан абҭацымкра, ашьанцара,
Дазгаган, дазәеиуан оадарак.

Цака дкаууа икан, данлеиуаз,
Аха акгы имыхькәа деикәхон.
Амшцәгьа бааңс, акырцх анлеиуаз,
Дубомызт цъа дтәо, иеырқхо.

Илахьынца дақәңон еазныхгы,
Дацәымшәа дазнеиуан хаха.
Ианеитәхоз ыкан уа зныхгы,
Ицымхраа ауа-аҭынха.

Апоет есмыша дзаңәын,
Ицеиоызшоз дмаңын игәақра.
Уи игәы раз ианалаз аңәы,
Ианизхьамңшуазгь ыкан уиакара.

Зных, дыззеилымкаауазгы раңәан,
Икан икаиңоз уамашәа ианырбоз.
Аха идгьылаф апоет дынңәан,
Оныңқалагь икан игәнигоз...

Еазных цәашьцас апоет дызтуан,
Игәағы ажәеинраала ииуан.
Ааи, уи ахаңа гәы изтан,
Уахгы-еынгы дтәаны дыоуан.

Шьоукгы иара изын ицэгъаршын,
Изырзбуан ацэгъа ирулакь.
Апоет еснагъ деибашьын,
Далан есымша зыбларак.

Ирацэан апоет ихтысқәа,
Ак нцэар, ицэыртцуан ҕаакы.
Иаға диңылон игәы мытрыскәа,
Дацэхымкәа дықәын моакы.

Ианахәтаз ихгы иразон,
Икылихуан уи абырцкал.
Ихьаа зегъ ихәомызт, изон.
Дупырхагамызт ус амырцхал.

Игәы ауаатәыюса ирзишон,
Иуафыз, иқыаз, азәгы деилымх.
Урт рыматц аура енагъ иәанишәон,
Иеаюра тейгалон рзыхәан иаарых.

Ауаа ракәын имаз малс, уи мазарас,
Егъа бзиа иургы, дкамлацызт дахьхәы.
Ауаа ракәын имаз цсәзарас,
Ацыка ықәихуан рзыхәан ихы.

Даргы еигәырғәон рашта данталоз,
Иңылон рчеицыка ықәта рнапы.
Ирлахәыхуан днеины дзыдтәалоз,
Рааигәа дыканац ицомызт еимпы.

Имоу азәы изы издыруамызт хыбаара,
Зегъ рыла дыцқан, дыкан гәрагас.
Азәырфы хнахуан, игәыразра, игәытбаара,
Ауафитәыюса иҕапхәа дшәан уи цааимбарс.

Апоет иблақәа реицш идгыл ихьчон,
Ианиҕахыз ажәоан агәашә ааиртуан.
Ирашьфцыркәа ҕура днақәтәан ибжәон,
Адоухамчы иман, итәы иаиргон.

Илан агәымшәара, аразра, ақыара,
Ацсәзазаарагъ далцшны ғәғәала ибахьан.
Хара ахәыцра иман, зныхгә аәынкылара,
Кырынтә аиааирагъ уиала игахьан.

Ауафитәыюса ихьаа апоет дартынчуамызт,
Уаха шаанза дышгәақуаз иршон.
Цасқәа уивалар, Анцәа иуңышьомызт,
Ихәқ усқан иткәацуан, иқшон.

Апоет ахаца гәы изтан,
Ихы мшаҕа пхьақа деихон.
Зных цәашьцас апоет дызтуан,
Дыңсуан, насх, еиҕах дыбзахон.

Ауафы изнеишьа идыруан,
Игәы ацапха ааиртуан.
Рхыхьра, ргәыхьра иныруан,
Рааигәара днеины днатәон...

* * *

Ныхәак аицш дазыңшын ашәкәтыжьра,
Иацыртон шьоук ағхәара.
Иацәызхьан апоет игәы атынчра,
Уахгы-еынгы еисуан аҕхара.

Икан уафымрала дызцазырзуаз,
Имоа еснагъ даңдыркәкәон.

Икан длазыркѣуаз, ицашьыцуаз,
Мазала ицѣа рѣакѣон.

Аха игѣы цомызт, дыриааиуан,
Ихы-ицсы еснагъ иразон.
Игѣыграқѣа рымш пѣаѣа иааиуан,
Ичѣарала игѣыхѣтѣы дахьзон.

Апѣтазараѣ икамызт дызқѣымшѣоз,
Ибахъан уи зегъ рыхкы.
Дахьыгѣгѣаз, хаѣала дахьымшѣоз,
Дахьнагзон еснагъ ихықѣкы.

Дахьреипшмыз азѣырѣы казшьала,
Ихы еикѣшѣамѣѣагъ икан ианырѣѣоз.
Днеиуан зегъ рѣак камѣа уи пшьала,
Дбылуа акѣастѣеипш, хѣаас имкы изырѣѣоз.

Амкѣыл дѣагылаз, егъарыла ихътахоз,
Хѣаас имкы, мѣакы дықѣын иѣкынѣа.
Апоет, икан дықѣрахъымзан данѣтахоз,
Данажъоз зегъ рыла илахьынѣа.

Ианѣахѣѣоз ипѣтазаара амшынѣа,
Ихѣыцра, игѣтыха афарѣ анышѣ,
Иуахѣа дапѣлон шѣарак хѣа камѣа,
Хѣаас имкы, ачѣа ықѣхх ипѣшѣ.

Икан иқѣкны абѣьар ианаѣхоз,
Ихъыз, Ихыпша ианаѣѣѣоз.
Икан «шарпѣетѣеипш данѣыпѣххоз,
Аха хѣылпѣы еѣѣеипш данѣашѣоз...»

Шѣкѣык ианѣѣсуа ыѣоуп апоет иѣѣахѣак,
пѣра акѣымкѣан адунеи ианазынхо.

Апоет иѣарзра анамуа аѣақ –
Жѣѣанахътѣ еѣѣаѣас данкапхо...

Апоет дыркаѣын, дызбаѣын, дшаѣын,
Хыхъ хѣихѣа зымчу икнѣтѣ дылбаашътын.
Зегъ рапѣхѣа иргылан апоет дуаѣын,
Иуаѣра ипѣсахуамызт, уи иреихѣазоу мчын.

АГӘЫРӘЕИ АЛАБЖЫШИ

СХЫ-СГӘЫ ИҢАЗАМКӘА

Хәылбыяхан, сыуа бзиақ дыстан,
Аха хәаас дыскымызшәа стәан,
Сцәа-сжыы акы нҗалан зных сыхьтшыуан,
Маза снапы нақәкы исшышыуан.

Насх саақыць-қыцьуан, исыхыызшәа ашыз,
Сцәа-сжыы исанахәон митәык шысзыңшыз.
Ацх пахәт, хәицәажәон, изжәит җ-фырцьанк,
Уаха сгәы иаднамкылт, зныхгы сгачамкт.

Аха сысас уиакара исмырбеит,
Сгәы алакам анысхәа, уи сыгәра игеит.
Нас уи ашьтахьгы хтәан кырза тынч,
Усгыы схы иақәығәгәон хыхынтәи тыцьк.

Зных игыжыуазшәа збон сыблахац,
Сыңсы акызшәа иҗан ахац...
Бзиала хәа еибыхәо хәиңырцит цхыбжәон,
Акгыы сгәы ахәомызт, аха схы зжәон...

Ашара такә шагыз, сааңшит сцәырханы,
Сыңхыз бааңс избаз кыр сацәшәаны.
Ицәажәахуеит сҗацацәа, игылоуп иччо,
Уаанза оғы җызымтүаз, уажә сатәамбо, сҗәыншьо.

Насх еиҗа сыбла цытк инцәынҗаит,
Уамазак мцыцкәа сытрысит, уа сцәаит...
Хәи хәа санҗацкәа, дгылоуп хашьак,
Зынза әәакала имоуп кәзшьак...

Сзымқәацо сихәаңшуан, цытрак сышиаз,
Сгәы, сцәа иадырит рыцхарақ сшаниаз.
– Хәи, абааңс, иҗалеи? Исахәи уашьҗак?
– Җеи ыҗам, – сажәа инеиҗеит аҗак.

Убасқан, мацәысцас ак ааоҗаңхәит,
Сзымқәацо, сзымныҗәо, цытрак сынхәит.
Саналц, еиҗах, сыбжыы насыргеит,
Шьҗа зегь здырт, аха схы агәра сымгеит.

«Исахаришь?» – схы-сгәы иҗалан иҗыст,
Насх уа еиҗах, сцәырхазшәа сытрыст,
– Рыуа дарбану? – уа игахт са сыбжыы,
– Уҗа еиҗаб Алхас... – сыбла ихылт ашәшы...

Ашҗа дҗаргәлеит сҗаеҗаб дышыны,
Схы сзымдыруа сгылан сәашыны.
Ахәхәабжы игоз уаҗ игәы җнашьаауан,
Шьоук еарбашақә, еа шьоук ргәы җшаауан.

Амра шҗхозгыы схы-оғы зегь лашьцеит,
Җыҗык срыцхәршьеит, хәаас скарцеит.
Сзықәгылаз адгыл сыҗабгозшәа збон,
Сызҗаз сзымдыруа, схы уамашәа избон.

Схы-сгәы иҗазамкәа еразнақ сгәы иҗжәаз,
Исымамызт дыршьа мақьаназ сзықәшәаз.
Арцәаа-сырцәаа хәа абжыы шгац игон,
Адгыл сзықәгылаз сыҗабгозшәа збон.

Иҗеибахәа иааиуан сҗа иашәақәлацәа,
Җымт, рхы рыкәәе, рылағырз рыхәлацәа.
Быргәәакгы рлабашьа нарсуа, инеиааиуан,
Ари арыцхара рынмырҗш, иаиааиуан.

Ахәса ахәхәара иафын, ишафыц,
Уа иацлон абыжықәа, есааира ғыц.
Нас аоны дыонаргалт, схи сақәпо иззон,
Сқа рыцқа, уа ашыа ицкыаса ицон.

АЛАПШЦАШӘАРА

Сыбла даахгылахт сычкәын, дыхәчушәах,
Дыштыхны дыскушәах, сыхәда дыхшыушәах.
Зных, уа, схиц-хыцуеит, дсыргәырғьар стахушәах,
Гәырғьарак, гәыгра дук иблақәа ирхушәах.

Нас днасыргылахуеит, тынч, уа цақа,
Уа дқаха-бғало деихахуеит пхәақа.
Уақа, нас, саргыы сыюуа сишьтошәах,
Уаанғас с-Алхас хәыц, сафыхуп ғыстуашәах.

Знык-оынтә даахыахәны, нас пхәа деихахуеит,
Иекамыжьюа инапқәа ирхахоит.
Ибжыы нтғаны акыр-кыр дыччахуеит,
Саргыы уи насыц дус исшыахуеит.

Сычкәын, рапхьаза исхылцыз, сзыргәырғьаз,
Сабшьтра амырзга, сыцәәаншыап, исгәыграз.
Сқа еихабы, аазашыа зласцаз, сгәадура,
Сгәы шқахәоз мамзаргь ирлас абдура.

Саңьал анааилакь, анышә сазташаз,
Сқа еихабы, зейцбацәа хылапшра рызташаз,
Избан, ламақцас сқыууа сзынхаз,
Шақа ууалпшыа рацәази Алхас.

Уейцбацәа шақао уара иухыпшызи,
Уа шақа насыци, разки узыпшызи.

Рыцқарас иказ зегь сара исызцәырцт,
Уара уқәрахыымзан назаза усцәызт.

Сцеи, сыцәәаншыап, зегь рапхьа сзыргәырғьаз,
Избоз, игәазтоз, исхьааз, исгәыхьраз.
Схықәки сымазеи зегь реиха издыруаз,
Гәыпжәарак соургыы, зегь рапхьа изныруаз.

Уажәеинраалақәа узызхәыцуаз, иумоыцыз,
Угәы еснагь итыхоз, макьаназ имицыз.
Знык иадамзаргыы снырхыпшындаз, иахауеи,
Уажә ихраа-зраауа иалоу ахауа.

Пыт-чыткәак шыкоугь уара иутынхаз,
Анышә хышәашәахь шақа угеи, Алхас.
Псеивгашыак уоуртә укамлеит хамтакы,
Шакагы уахыымзеи уа угәтакы.

Ғыханцак уафушәах збахуеит уажәы,
Утәахуп ухы ақәрпс, зынза уеиқәшәы.
Асахыа штухыц еипш итухуашәа збоит,
Пыхьейцш, ишызгац уажәгы угәра згоит.

Угәы итыцыз, уцсы иалцыз зных снархыпшуеит,
Нас, уи сшазхәыцуа, смыцәа исыршоит.
Егәа схәаргыы, хнырхәышыа шыта иуманы збом,
Аха исызудкылом, уажәгы агәра згом.

Зынгыы шыоук хацарак сылоушәа рбон,
Сажәа сеижьомызт, урт сыгәра ргон.
Пхәыск илхшазиғ сгәажьуамызт шытахықа,
Аха уажә сышцәлеи, сеитәси шақа.

Хағоу ихәааит шыта сара стызшәа,
Ах, уажә сеилкаара цәгьоуп уамашәа.

Сгәы цәыуеит, иаакәымцкәа, ишыҳәҳәац ихәҳәоит,
Зңа дымңсыц уңа диумырцәыуан, рхәоит.

Сылағырз нкылашья сымам, иаауеит,
Сызқәшәаз иакәшәахьоу сеиликаар ауеит.
Сызбжарак ыкам, назаза исыцәгоуп,
Ахшара итәы кырза ицәгьоуп, дад, ицәгьоуп.

АХӘЫЦ БАХЧА

Ароуп раңхәаза уахьталаз ахәыц бахча,
Иахтахын уаазар, уабар, нас уахьчар,
Умра шеишеиуа жәәанаф иңхон,
Уаазацәа есымша уа ула иехәон.

Умәахәаста хәыц унеиуан уанылан,
Уцарын, укәышын, укәыбчан зегь рыла,
Узцыхәмаруаз еихаччо рхафкәа,
Уерылукааит уәызцәа хәыцкәа.

Шыыбжьонла уәызцәа аныцәоз умыцәт,
Раңхәаза абракоуп иахьукыз ақыцә.
Ааи, уеицгәартәит ишулаз акы,
Душьтан уаазаә, енагь дузгәкы.

Асахьарыхцәа зәырәы нужыт еикәжья,
Уа иудырбаләи шакаәгы аңья,
Угәцарак иушьтаз, арыхшья узыртқоз,
Иабардыруз рыцҳа, заа умәы шәахцәоз

.
Иухылаңшуаз ус шакаәы,
Душьталан даауан аәны урцаәы.
Исеихәон, ғыц игылт жәәанаф ецәак,
Аха ацк асәомызт иажәа рацәак.

Ажәа анырхәоз уиакара иузкы,
Сцәа иалашәон, ишқәашьмыз пхьяка разкы.
Ғыстуамызт, ус сцәа-сжыы ианыруан,
Анцәа уситт, аха ушсаәәимшьоз здыруан.

Уаныәеидас ажәеинраала уаналага аәра,
Угәы ғыцк тыцны ианафыз аира,
Сара скны иутахымызт уиакара ацәыргара,
Иуказшьян, иуцасмызт, цәәәала ахзыргара.

Ғәа дунеик аф сыказшәа, зны акалашәа схырхт,
Усзеилкаауам анысхәозгы ыкан са зных.
Уара учча-ччо уцон зымәа успыртц,
Мазала сгәырғон, ицон уа сгәы тыц.

Бзиа иубон лымкаала Геней Алыкьсеи,
Рышәкәкәа укын есымша, уаңхьон уахи-ени,
Даргы ргәы узтан, игәыгуан ак улцп,
Ианырхәозгь ыкан –әакала уи дцәыртцт.

«Быжь-дунеик рыгәта» итыцыз ушәкәы,
Уажә стәоуп саңхьоит, сеиңың, схы ларкәы.
Шака усзеилымкаауаз рыцҳа, уңсы антаз,
Шакагь сыцәугхеи, сара исыхәтаз.

Укан уразцәаны, амцхә угәы аартны,
Ухы узымхьчеит, дад, исхәоит иаахтны.
Кыр шыта иухәома, исхәо ацәа сцәоуп,
Саргы усзымхьчеит, исывбоугы рацәоуп.

ИШҢАЗУРИ

Июны, игәара, уаҕа дахымзар,
Ихшаз илмкаа дыскцәар сҕахымзар,
Дахьжу саннеиуа, уа сеилагозар,
Иншьан снадтәалар, уа сгәы сагозар,

Аҕаца хәчы, оҕы дымцәажәозар, ҕылымтүазар,
Аюны икоугь дцәыуа, таха сылымтозар,
Иусураҕ снейр уагы дсымбозар,
Ңыхьейпш дысцымлозар, цәа ибжыы мгозар,

Ақалақь сналалар, уа зынза амыхьтә,
Еҳагь исызхымгеит, еҳагь сгәы сыхьт.
Сгылоуп слағырзышо, уажә сгәы ейкәччо,
Моатшәараццхәаза дысцылон дыччо.

Шыыбжьоныз, хәлбыяхаз, мамзаргь шыыжыы,
Сгәы сеанзамкәа игон уи ибжыы:
«– Папа, уабаказ? Уабацо уажәы?
Цәа хнатәап, кахуак иутахзами иахжәыр?

Иухы, есымша избоит, уццакуеит,
Уцәа-ужыы иагхеит, зынза уцыкәкәеит.
Саб, хнейп аюныка, амла уакуеит,
Сөызцәакгы назгап, цәыцақәак хкуеит»,

Ғазныхгы, схьаирцшуан, абхьзыла дыхәмар,
Саахьахәыр, с-Алхас хәыч дахьгылоу абар.
Дычча-ччо дысцылон, дааины оҕы дагәзуан,
Гәаныла сизгәдыуан, дәахьыла иззон.

ААЛЗГА АЦХАҒ

«Урт» рцәымгра уластеит цыт-чытқәак саргыы,
Аалзга ацхәғ, ҕнак акәзаргь, хәицықан зынгыы.
Инейтак-аайтакуа хәеихсуан аҕа,
Иҕынирцәҕаза – хижәлеит хаха...

О, ускан, қәрала умацын зынза,
Аюны иуамхәакәа сдәылцит маза.
Ус еиғруп хәа схәыцны, еиха.
Аха, уара ухала унеит, иануаха.

Уи ауахыы иулшаз рацәоуп,
Урылс ақытақәа ирахәо: шәаннейша уатәоуп,
Уахьынтә уаныхынхә, ашьыжь анша,
Изаухәаз зегь ааихьан, хәргәйдлеит хәеша.

Ускан иахнарцазгыы ыкоуп акры,
Егьрылмшеит, ихьацит, иқәсыз Егры.
Ирылшар, иртахын харт харшьаәыр,
Ажәак хмырхәакәа, зынзак хархәаәыр.

Ускангыы иаабейт згәы цқамыз, ицқраз,
Ишәыргәындаз, иңсахыыз, аңсыцқагыы зхаз.
Икәкьар хәагь ишәазызоз ыкан зысқам,
Игылан, рхы пхьак инаскьан...

Ускангь иахнарбейт агәатцәацқа зығраз,
Аха икан зыәцәырма, онуцқала играз.
Ускангь ахьздуқәа изыхәтамкәа изыртоз,
Дыкан араионағ «кры зылшоз, кры зынцоз».

Уажә ацыхәтәан, ианықәлозгь Егры,
Акәа ддыртәахьан, цыхьа аихагь илшо акры...

Иа иоуп ател иасыз: «Шәырпыл, еибашьцәам,
Жәйтә-натә аахысгыи хайдынхалон, хайшьцәан...

Ари ауаф уажәгыи ус дук дахадоуп,
Еитцәаны иназа-аазоу столк дахатәоуп.
Азәырыи идирбоит Ацсуараз дықәпошәа,
Акгыи шыта дацәшәазом, ибеит зегь инпошәа...

АЦХА КАПШЬ

Уныкәгылт ацха капшь, шыок чархәыюла иртихъаз,
Хага амца ижәуцеит уака иқәлахъаз.
Ухы алента иатәа атан, зынза уцәрышкәаза,
Узхъоз ыкамкәа уқәгылан адәышкәағъаз.

Уфызцәеи уареи шәнеидгылеит, шәгәи мтрыскәа,
Ихабашьуаз рәафхәа шәшьамхы амырскәа,
Уахыки-енаки, хацәнымырха,
Уака шәиабашьуа шәгылан ага.

Шәымч анымхагыи шытахька шәымцеит,
Пытк шытахь шәнаскъазаргь, ишәылшоз кашәцеит,
Уака, акыр танкқәа пыххаа ижәгеит,
Аха шәыргәындақәак рхы агәра рымгеит.

Уака иеихагыи ишәылшеит ахатцара,
Шәыбгыжә шәыцәамлеит нақ ақәатцара,
Уахыки-енаки шәарт, җажәафык,
Иааиуаз нышәкылт, иреитцәмкәа зқыфык.

Ага-бзамыкә шәрацәафызшәа ибон,
Амца ижәцо, атәыла шәырбгон.
Ацыхәтәан, уаха ишәмоузеит уа цсыхә,
Уфызцәа анувыршьаа, бжафык анырхә.

Шәеашәымтеит хара-бгыара зымәа ахцста,
Иаумитоуп нырцә азы шәмырыр Гәмста.
Нас уака ехагыи шәарт шәыешәыргәгеит,
Чархәара шәызуаз рзыхәа шәыбгеит.

ГӘМСҢА

Гәмстагыи иамоуп иара ахатә цасқәа,
Дагон ага, зных днықәцаны азқәа.
Ғазных зынза аәарцагыан цасқәа,
Ишьапы дықәныкәон, уафы имбо дахьцазқәа,

Иаратәала Гәмстагыи хәрцарцәа ахьчон,
Ага дталар, акәарахәа дархьтшыуан.
Агыцәа ргыла, аерыцәгыа ианлеиуаз,
Икан урт зны-зынлагь ишьткәыцәаа ианнеиуаз,

Ааигәа исеихәеит соызак, иказ хара,
Фыцәа аурысқәа еидтәалан, ишафыз ахәара:
– Хнадтәалар ателевизор, ихахауеит,
Шықәсык цуеит, ақыртцәа Гәмста измырт рхәоит...

– Хартгыи, аамтала зны хәибашьуан,
Гитлер ихажәитцаз иларгәйдцан иахшыуан,
Аха хрыруан азиасқәа: Днепр, Волга,
Урт реиха еихаумашь? Ма знык иахбанда.

Шықәсы нақьак абрака укан, Алхас,
Узбахә сархәоит уажә уфызцәа инхаз.
Лымкаала иуқәитцон Мушьни Хәарцкиа хатыр,
Уака шәеизааигәахт, уа шәеибадырт...

Гәмстатәи аибашьра, афронт ахада,
Уа иааигәара указарц итахын ихата,

Угəымшəараз, уеилкьараз, еснагь уирехəон,
Иахьшəартаз атыцахь есымша уеихон.

Хаз адца утахымызт чыдала унапхьан,
«Апшыхəрахь анырхəалакь, угылон зегь рапхьа.
Зныхгь Мушьни даацəырцуан, ацыкə-цыкə дыччо,
«Алхас, уажə сара усыццойт», – духəапшуа
уцьяшьо.

Җазныхгы жəохə-мш аҗабиа шəызтымцт,
Ишəыкəшан ихысуан, ацыхəтəан шəрылцт,
Уи ашьтахь, ахамта уитт, Мушьни ихаҗа,
Жəамшгы уауишьтит иубарц уонаҗа.

Шака суеигəыргьей, рыцхə, уанааи, уара аоны,
Еиҗах җыц угылазшəа збахуан уины.
Аха җы-мш роуп, уаҗа уаанымгылт, уцейт,
Жəа-мш аоны уаангылар, хьымзгыс иуцхьазейт.

Уцсадгьыл уара узыхəан инцəан.
О, уара, рыцхə, удырра рацəан,
Акалашəақəа икан указшьа,
Иаразынгьы кырынтə икаутəейт ашьа.

Ухəычиийжьҗей иулан уи агəбылра,
Аҗапхьа хаангы иумамызт гра.
Угəы акьҗыхəа есымша еицхəуан,
Шықəсыла акəымкəа, мшызхəа иузхəуан.

ПХЫЗ ХААК САЛОУШƏАХ...

Сынҗанагалан пхызхаак салəушəа,
Алхас хəыц дысəыцрак Цьамҗазра схалəшəа,

Дсымпьцкьан дкаҗарц игхəхт ацсык,
Дыхəцуп, ихьцуей, макьаназ шықəсык.

Зных уи сияхəмаруейт, дышьтыхны дыскуп,
Иблақəа грацкəынза, ихы шкəакəоуп, дыгəкуп,
Насх инхəыцакшəа исхəахуейт ашəак,
Макьаназ дызцəажəом, иҗыцкьом ажəак.

Схалаанза, дшыскыз, дысцəыцəахт ахəычы,
Санхала, иаазгт игар, игəабан хəыц, ихчы.
Дҗахəахаа дыцəейт, сгəыгырта, сҗей,
Ишьҗаҗашьягыс схала исымҗей.

Амаалыкь хəыц дахьгараз изхəуан,
Иан дынидтəалан гарашəакгы лхəон:
«Уцə, нан, ураҗаҗны, мшызхəа иузхəа,
Иҗоурых җуцаап мышкызны Апсхə.

Икоуп ахəахəа, цəа змам аҗаршей,
Уазхəыцп удухар, цыт-чытқəак урееип.
Уазықəпап аиаша, уаб дзыҗхəароу,
Ирацəоуп уззыскуа, зегь сызхəару?

Цьа укаҗап, цьа угылап, уи уацəшəарым,
Амариа уашьҗалар, мап, уеикəшəарым.
Ууаəра, уламыс, уцсуара хьча,
Иагьа иуадаəхаргь, уацəымшəан аҗьа.

Ушнеиуа, дуцылар калойт арупап,
Лымшьҗагыс цəгьоуп, шəнейдгылан шəеикəҗап.
Улжьарц иагьарыла илцсахп лхы-лҗы.
Аха акгы шлылымшуа здыруейт уа уҗы.

Илхуькар аҗкацахəа иуку укамчы,
Уи ускан илаурым уаҗагыс мчы.

ТЫНЧ СЫЗТӨӨМ

Тынч цъара сызтөом, сныкөоит, сеимдоит,
Сызхара сцэыуоит, сгэы уиала исырдоит.
Уабакоу сычкэын? Сушьтоуп узбом,
Уцсы там хэа уажэггы агэра згом.

Зных, ахауацэкья са исызхазом,
Анышэ уафарцу? Уи сызхацом.
Схафы исзаагозма, уқэрахымзан уцсуеит,
Уи саназхэыцлакь, сыхшыю еилацсоит.

Зных зынза исымнахуеит сзымныкэо схэамц,
Скыдыцшылоит, сыблақэа траа, нас атзамц.
Уахгы-еынгы сыбла ухгылоуп, Алхас,
Нарсоу хэыц уицсахрацу? – иутынхаз.

С-Хьырпыс цшқа дсыхэацшуеит, иблақэа траа,
Даасыдгыл сгэйдкыло, дсацэажэоит хаа,
Стаца хэцы скны ғылтүам, дыкоуп деикэшэы,
Лылағырз тахэхэы, даганы ашэы...

Аоны икоу лакэзар, дхагылар шыжыы,
Илхэоит амыткэма, игэытшыаагоуп лыбжыы,
Лпа иншьан апхья лгэы цытрак ирданы,
Деихоит анышэынтрахь, дцэуеит дтэаны.

Ари зегь анызбо, еихагь сгэы цжэоит,
Ацстазаара стахымкэа схы-сгэы ахшэоит,
Зынза скахазоу, агацэкьягь ицас,
Анацьалбеит, изсоурыз абас лахьынцас.

Сфьиареи сыразреи сыхэаны избом,
Скалеит акалэшэа, уаф игэра згом.

Уажэ избоит, азэыроы кыр рыгэкэа бажэшт,
Хаамта икалаз кырза ибжынахт.

Шьюукгы ргэы итаччап, ирхэашт шыта дтахеит,
Исылабжыогь мацюым, цэгья ирацэаохеит.
Ахэатэы анрута, ус ирхэалоит,
Уеиха икэушушэагь рхы рбо икалоит.

Еа шьюукгы сзааиуеит иахцэагои хэа, алушэак,
Ианцэажэо сзырдуеит, иофьцмыршэо жэак.
Икоуп ус шьюукгы, зынза зхы ак там,
Икэушугь, ианырхэо ыкоуп иахэтам.

Ихьаазгоит, сгэы иасуеит, уи зегь сахьтэоу,
Аха азэггы инткаа исызиахэом иахэтоу.
Укахар, ушыаэкьяр, нас усоуп, аиеи,
Хьаас узкыда, уанцыкэкэа, уанлеи...

Иучхарцы азыхэа зегьы зегь рыхкы,
Ухы урцыслароуп, цсыхэа амам еакы.
Акы учхазаргы, угэы еак аурсп,
Азэггы урыцхаишыап, еазэггы дныугрысп.

Уаанза слеирацу? Уицэкья агэра згом,
Аха еивышыакгы Аманы избом.
Уа стахеит сызтымцуа зынза амацэаз,
Избоит, зегь рыла сыбга шыццэаз.

АЖЭЫЛАРА

Хбаталион аеырхиара иафын,
Амашынақэа ааины иахзыцшын.
Гэып-гэыпла инеиуан, италон иакуа,
Рееибыртон, зегьы-зегь ццакуа.

Сыхыюпацәа усқан сшәыцымцар шәтаххеит,
Нас акыргы еимақит, ҳаибарххеит.
– Ҳаб ашьха узхалом, иулшом, – уҳәеит,
Гәмста акәзар кыр иацуп, рхәоит, иуаҳауеит.

Ҳаға дахтәоу акәзар, моацәгьоуп, акыр бжьоуп,
Ҳаб, угәы иалымсын, иубоит, нас убжоуп.
Ҳаммоа унақәныхәан, ҳдәықәц уцацәа,
Иара угсы иееим, ҳдәықәлар таҳцәак.

– Есышыжь шәгәы зыргәгәоз, иргәеоны зыбжьы,
Шәбаталион акомиссар, шьтахь сангәежьы.
Нас сабуп ҳәа сзышәтахуи, илсгәйдцан сышәшьы,
Ажәоан иацалом уи азыҳәан ашәшьы.–

Шәыхоык ишәғымшәеит уи ашьтахь ажәак,
Саахынхәны иаашьтых оғынасхт ашәақь.
Ҳцон хгәы еибархацан, ҳижәларц аға,
Шьтахь шыәәк камцакәа, ҳнеиуан хаха.

Иаадыруан, ееила ҳарт ххы ахьхархоз,
Мап, ҳижәломызт ҳнеины иара дахьынхоз.
Иҳахьчон ҳажәлар, ҳадгьыл ҳара ҳдыңңь,
Шәарак ҳәа камцакәа ҳнеиуан ус тынч.

Ииашоуп, зныкакра сықәнаркәеит Гәмста сшыапы,
Усхьзан самухт, уара сқа рыцқа, аиҳабы,
Азы иантаҳа уахьзаны итугеит уа сшәақь,
Өпныхәакгы сумтеит, иуғымшәеит ажәак.

Ҳанхалозгы, ишсцәыуадааыз убон,
Уажәы-уажәы уаахьахәны убжьы ургон.
Сықәра ықан, сыбжан, ушәон суцәтахар,
Истахгәышьян са стәалагь шәаргы шәеиқәсырхар.

Уанхала уа, ахатара гәгәа ааурқшит,
Хыкгы наулкәеит, нас шыакгы нухьшит,
Аха ухала иғауҳәеит, еразнак иңах,
Аға уижәларц, уғынаухт еиҫах...

Урт алажәкәа иуман гәгәала ргәағ,
Иузтан имшәоз аңсуа хаца игәағь.
Ухәразын уаанымәаст, ушцац пхьақа уцон,
Удгьыл ағапхьа ууалпшыа наугзон.

САЗҚӘЫЛАЗ...

Саазқәылаз таха снаҫомызт слапықәшәа,
Аәрыцәгьазан, иқан са сыпхыз.
Саазқәылаз исыздыруам сҳәон исықәшәа,
Атҳарахәа сгәы тыңаны ицон итың...

Ианыруан сцәа-сжьы митәык пхьақа ишсңеипшыз,
Сықан бжьыцәгьак оныцкала исаҳауашәа.
Сшалцызгы псытбарада зегь иаҳзеипшыз,
Сгәы акы амыхәо, зынза сықан уамашәа.

Ауааытәыюса ицанахәоит ицәанырра,
Ихәғы иааган, ианизеилкаа иаратәы.
Ақсабара уи инаҫоит заа адырра,
Цқа дазхәыцыр, ианиңеипшу пхьа митәы...

Сгәы ак санахәон, аха еилкаашьа сымазамызт,
Псытбарада сықан, сықа, сгәы ак амыхәо.
Зынза амаңгы сгәы иасуан, исылазомызт,
Сацәыхкәалон зны-зынлагы изуа, исхәо.

Мацк сгәы царгы, пхызла, сцәырхаргы,
Иаацөйтцахон сгәыгра, сылағырз зыхышыз.
Егъарыла егъа зургы, егъа сцәаргы,
Иабаздыруз о, ас, амитә шысыпшыз...

ШЫЫЖЬЛА, ХӘЫЛБЫЕХАЛА

Шыыжьла, хәылбыехала, снейуеит уахьжу,
Сыштәыуа, сылағырз сзамға ишахьшу.
Схәыцрақәа цоит хара-бгъара еимпы,
Тынч снатәаны, угәы инықәсшьуеит снапы.

Ускан, сааигәара дыкам уафцсы,
Сгәы еисуа атҳарақәа, исзеивымго сыпсы,
Суацәажәоит, уфсы тоушәа, инхуцак сыбжы,
Схәаакәеи, суаз ажәеи неидхәало, еипшы...

Уабакоу, рыцха, адгыл атца уцәахуп,
Хәшәи ргъашьей амамкәа назаза сгәы хуп.
Егъа сцәаргы, изургы, шыта ибашоуп, избоит,
Сыпсымкәа-сыбзамкәа, ахааназ сынхоит.

Снахәы-аахәуа санықәхалогь ыкоуп сгачамк,
Саахьахә, нас, инхыстәалоит, ухатгәынаф фырцъанк,
Иатахуп, итцасым хәа хәыцзак снафыхуан,
Амца аркны татынк нықәсцоит снафыхан.

Уиоуп уажә ысымоу есымша занатс,
Аарцөыка са сзыхәагь икоу цъанатс.
Иаахтны иуасхәоит, дад, сца, сцаурхеит,
Адуinei-цшза уаргы назаза уафхеит.

АБРОУП...

Аброуп иахыцөгъахаз уа улахьынца,
Аброуп иахьфәхцәаз уара умшынца.
Уфстазаара абра ифәхцәеит, уканажът,
Уаха иумамзар акәхарын қәашь.

Ушьафә ахеихугазгь аброуп афхьаза,
Акакала умшкәа абрака ифхьазан.
Уафықәрабжак атқыс фынтәгы уеицахеит,
Угәыграқәеи ухәыцрақәеи зтит, зегь мцхеит.

Шака фыханца тухрыз, шака,
Шака жәеинраала узыпшызи фхьака,
Ихраа-зраауа иаины, икылпшуа ахышә,
Урт зегь назазаз иафашт анышә.

Уфа дызлакым, иакит уара ушә,
Ус улахь ианын, уфсы ртынч, уанышә.
Анышә иуқәпсоу узы ибамбахааит,
Исынужът, дад, назазаз сызцымцуаз ахьаа.

Зегь хлағырзышоит, зегь хгәы хәгоит,
Утахцәа, ак хамчым, уфс зегь абоит,
Иахьа анакәымха, икоуп уацөггы,
Мышкы уахь имнеиуа хәкам азөггы.

АЛАХЬЫНЦАДАРА

Агәәкра сзаазго слахьынца снейхырхәоит,
Аәазныхгы уи сыбга неисырхоит.
Ирацәоуп слахьынца ысыгнажьуа,
Шыта икам арыгъарахь сзыргыжьуа.

Акгы збом пхъа сзыргэиргъаша,
Сзырлахъыхша, ма сзыргэиглаша,
Ишамамгы уи са сзы гешатара,
Зынзагы истэхым аеатара.

О, рыцхароуп алахынцадара,
Ауаџ ицъабаа зегъ азы атара.
Напшыхэинтэ уи ус иузгэамтазо,
Ицэгъоуп ауаџ имцахэ анкъатазо.

Апстазара тахак цъа исызымто,
Арахъ ажэак зымхэо, фызымто,
Усышьтоуп маза, атэы нсылақшо,
Уаџ дыкамкэа исзааигэоу, исхылапшуа.

Аха еитэх смаџа хэыч дрыцхасшьоит,
Иаб дыкам, диатымуп, дгэықэтэжхэоит.
Иауазар хэычык пхъака сихэароуп,
Аха шьоук зэу еакала црыхароуп.

Уажэ зынза скалеит акалэшэа,
Сызфымтуа, ус ацэа салашэа.
Ѣабгарак сызтымцуа сталошэа,
Зны-зынлагъ акгы сгэалашэом.

Избоит саџацэа сыргэиргъошэа,
Сыуеи-стахыреи ргэы дсырхьуашэа.
Ауаџ исеихэазгъ сызхамцошэа,
Инхаз сыхшарагъ сыргэамцуашэа.

Сыкоуп, сыхгы цэгъа исцэымгушэа,
Сгэы ак алахт, изалымцуа цэымгушэа.
Сыхэџаагъ збоит цъаргы икамшэа,
Суахтагы иааигэаны игылошэа.

Сархьтшьуашэа, сцэа акы алошэа,
Уажэ саазқэылаз скалеит акалэшэа...
Слаушьтит, аха мамзар ишџа,
Удлапса пстазаара сымазам сџа.

Ирацэоуп апстазаара исыднаџо,
Исзааигэанатэуа ыкоуп, исыднаџо.
Сканаџоит зных сахьтэоу сзымгыло,
Исоухэогъ схаштуа, исызгэнымкыло.

Апстазаара зегъ рыхэџа нызкыло,
Аеазныхгы тынч сыеныскыло,
Кыр снаагт саџал сахырџо,
Арахъ алаба наа сзахымџо.

Нас адунеи пшза ду санаџаа,
Икалароуп саргъ цъа сыхэџаа.
Шьоукгы зэу ацэгъаус ыршароуп,
Аха урт раиааирагъ сылшароуп.

Смыцэазакэагы зных исыршароуп,
Апстазаараџ икоу, дад, хшароуп.
Хьаакгы соуп, зынгы сгэы пжэароуп,
Аха шьџахька сымхьацроуп, сымшэароуп.

АТЫНХАЦЭА, АҚЭЛАЦЭА

Дхатџа, дыпхэыс, длагажэы,
Иансықэшэо, исыдшшылоит уажэы,
Аехыркы бызшэагъ рацэазоуп,
Ирхэо аеыпџақэагъ нцэазом:

Ишимауз азэы аха,
Дызлаауаз имамкэа, еазэ дшынха.
Цэа иагызмыжыц шамаха,
Сзыкэшэаз уигь ееила ишимаха.

Еазэы, дааир шикэнагаз,
Аеа уск цэа дшагнагаз.
Уи ашьтахьгы ишимауз цсыхэ,
Ишыцэгъазахаз даазгоз рыхэ.

Сгылоуп зных, икацо емырха,
Сгэы ахэра иацырцоит иаха.
Сзыкэшэаз згэаламшэогь рацэоуп,
Арахь, хаизааигэоуп, хаиуацэоуп.

Аеазэ дысцылоит дэаббаза,
Жэак ифымшэо, дкэызгаза.
Дсыдышшылом, еыргаза,
Кацо, игэы дтаччахуеит маза.

Инахзыркэоугы ус дубап,
Уи шхыркы бызшэоу агэра угап.
Деицабаауп, дразым тахцэала,
Дуцэнымхошэа дцэажэоит цэала.

Еазэ дансыкэшэо, ишьо хьымзгыла,
Угэы фикаауеит зегь рыла,
Дсыдышшылоит тынхатас,
Ихафы сааго, икампта цас.

Тынч уа дсабжэоит, сгэы иргэгэоит,
Ицааршэыроу сгэы ирпхоит.
Сгэакра дакэымшэт уи хазуп,
Гэыла-цсыла сзы дразуп.

Абас санныкэо, еихагь сгэы пжэоит,
Сыхшыю сахыцуеит, схы-сгэы ахшэоит,
Икастари, лахьынцоуп,
Ус нацънатэ аахыс иапцоуп.

УНШЬАНАФ

Гэыроа гэгэак ублакэа ирхушэа,
Уншьанаф избоит ак ухэар утахушэа.
Икэгылоуп упатреткэа еивцрыпхаа,
Убла траа усыхэапшуеит, рыцха.

Умоакэа уапхьака ипцэоуп,
Акгы узхэом, угэы атца фыхцэоуп.
Шака ирацэаз угэгыха, ухыкэы,
Урт рахьынтэ уахьымзеит акы.

Сылагырз сзамоа ианыхшы,
Сгэы иныкэоит исахазшэа убжыы.
Зных сцэырхазшэа сцэа сынтэазыт,
Еитых аеакала сурхэыцт.

Енак хынтэ-цшынтэ сынудтэалан сцэуеит,
Сынудтэалан усцэуеит, схы сцэуеит.
Нак-аакгы иго харт хабжэоуп,
Уани, сарей аншьани анышэынтреи хрыбжэоуп.

Шака апстазаара утахызи, рыцха,
Цакала итапырцэеит узкэгылаз уцха.
Рыцхарила, чархэарала утахеит,
Есымша умч узкэгэгъуазгы мхеит.

Зны-зынла убас сгэы уцалоит,
Ускан, фымт, акэацара сныцалоит,

Уеихахамтақаа сыбла нырхыжьюа,
Схы ахыбаауа, сыхчара хыжжуа.

Зны амра кажжы ипхоит,
Аеазных иқаацсатоит.
Ускан цъа снатёоит, ҕымт сыбжыы мго,
Исыхыыз, сызқәшәаз сазхәыцуа, игәынго,

Уңсы тоушәа сыбла уаахгылоит еиҕах,
Схәыцрақаа сшыаҳаны срымоушәа сҕах,
Нахәы-аахәшыа сывамкәа пхәака сыңшуеит,
Еиҕах сылағырз сзамәа инахышуеит.

Иарбан мөахәастоу ара уи узнымсыц,
Арака иҕам унапымта зкыымсыц.
Зегь реиха адгыл иалан уңсы,
Уеиҕахамтақаа Ирҕоуп ирхыысы.

Ғазных Қәмарча ахықә унықәтәан уоуан,
Угәәҕы ажәеинраалақаа ииуан.
Шақантәҕы уи аамтаз са суниахъаз,
Ишуҕахым шақантәҕы са исурбахъаз.

Зны Қәмарча ихуцаз уцҳа
Шақаҕы уадпсылеи, рыцҳа.
Уашьтамкәа иуңишьарц уаюңсы,
Ахандеира иалан уңсы.

Ушьтамта ушьтахь иаанхар уҕахын,
Уара макъаназы ара уаҕахын.
Иҕазарц шакәызгь макъаназгь ухәта,
Иааудгылт угәы уеынзамкәа ууахта.

Шака рыцҳарыла уҕахеи,
Иулшашаз шака усҕы нхеи.

Мши-насыңи шақаҕы уңхеи,
Ус улахь ианын, узшаз игәаңхеит.

Иҕам-ианымҕы шака рхәахъеи,
Абызхәацәа иахъеи уахеи.
Цоа рымам, ухәан-схәанқәаҕы рацәоуп,
Уара уңстазаара наҕ иҕахцәоуп,

Сара соуп уара узаааз, узыхшаз,
Уахтныскьом уңкәынраз машәырны узықәшәаз.
Ааи, ииашацәкәан, сара угәра згоит,
Шәашәырак уңсаҕа ишамамҕы збоит.

Шьта са сыхәцума, кыргы сажәуп,
Ухьзала назаза аиқәацәа сшәуп.
Еснаҕ сылағырз сзамәа иахышуп,
Сҕа, дад, уңсы аҕака сгәыҕрақаа жуп.

Уиакара зных ҕыстуам, сыбжыхәа сыргом,
Еҕа сысыркәышзарҕы сҕа усзыхгом.
Ус сызқәгәзгоҕы дсымам тынха,
Дышсыргәырҕоҕы здыруеит саҕа.

Аха иамуит, дад, схы-сҕы зегь блуп,
Иҕасцари, жәымтацәҕа сабуп.
Сзыҕамлеит сыбҕа ҕеицыхны уаюңас,
Исымазар акәхарын ус лахынтас.

* * *

Сара исхызгахъан ахьтакра, амлакра,
Снаҕагыланы ииашам амакра.
Урт зегь уиакара уара иумбазеит,
Сануабжьоз усзымзырот, сыгәра умгазеит.

«Өеила уихылапшыр усгы дақешөомызт,
Даныхөчыз нахыс иаазашья уакөшөомызт», –
Аепныхақаа сызто ус ирацөоуп,
Зөырогы сзааигөоуп харт хаиуацөоуп.

Ирхшаз ианхөычу рыба ицрыжьюам,
Урт рааигөа икоуп, акгы рыгрыжьюам.
Макьаназы ирхөо зегь харцошөа ирбоит,
Иуаа нагацөоуп, рыхгы агөра проит.

Дөызаз, дтөымуаөыз, ма хаиуацөаз,
Дтазцало згөы иабо зпа амацөаз,
Иажөа уажөазы иастом ацкы,
Ииашацөкьазар, сцааит ихацкы.

Саргы санцөажөоз ыкан ус зны,
Ак сазхөогь датасцом, сыкоуп сразны.
Иарпарцөахар, итаццөахар, кырза ирызхар,
Ускан ихацөоуп рабацөа, ирхөац рызхөар.

УНЫШӨЫНТРАҒЫ

Есымша угөы снапы нықәсшьуеит уахьжу,
Сылағырз сызнымкыло, сзамөа ишахьшу,
Кыраамта сышцөуа, инейцых сыбжы,
Сыблақөа сызхымтуа ирхылоит ашөшы.

Нас, зымөа саатөахуеит, иансылзаалакь сымч,
Жөак мхөо, кыраамта, сзымқөацо тынч.
Сымч көадоуп, неитамхөа, иакуп сыцсы ахац,
Икоуп ианыгьежьюагь уа сыблахац.

Саналцлакь уа нас инхтөаланы өык, зык,
Татынкацак нықөцан саахьахөуеит ацсык.

Избахуеит иухөошөа, уагошөа цьанат,
Уи ауп есымша исымоу сзанаат.

Уаха исылшари, сафым аөакы,
Сыхөштөара сзыөхөатөом, сымца еиөакы.
Изакөызаалак иакуам уажө ус ак снапы,
Схөыцрақөей уа сгөыцрақөей цөит нак еимпы.

Исымаз уара уакөын, сца, гөыгыртас,
Сцабааи саазарей зегь нак урыгөтаст.
Уаха цьа акы ыкан избом сара стөы,
Сыцсымкөа, сыбзамкөа сықөхеит адөы.

УСПРАЗКЫМХЕИТ

Уныкөон, дад, мыцкьа-шьацкьа,
Иулан анхаөы ишьацкьа.
Иуркьацыр хөа ушөон ашьаццөкьа,
Нас дарбан иуцылаз мышьтацөгьа.

Хцыста шөкы уа урхыцуан,
Удырра ыкан, хара ухөыцуан.
Баагөарак еицш, сагьукөгөыгуан,
Аха жөала зных суқөыгөгөон.

Уаасыхөацшны, фымт уччахуан,
Ус сгөы кауцон, нас сужьахуан.
Лцшөа дула зны цхьа уцахуан,
Уи зегь-зегь са сгөы шьтнахуан.

Хара ухөыцуан, кырза укөышын,
Арахь қөрала зынза укөыцшын.
«Инамзаша агөра дакуам» хөа,
Маза сгөырцон ус ак уамхөа.

Аха анцәа усанимшьеит,
Усразкымызт, ус еиғышьеит.
Исхәо зегы уашьта ибашоуп,
Сажәымта цегъан, срыцхауп, сгәашоуп.

Ирацәан иумаз ацсабара иамтан,
Аха уахнабааит, иаркьәт уцсынцры.
Акгы узыннамыжыт назаза хамтан,
Уецәахә жжаза интәлеит хланцы.

Ааи, ирацәан ацсабара иунаҗаз,
Аха иузымкызар цкьа ееила агәшәа?
Ухалалра, укьиара, угәы ишаҗаз,
Уи иазгәамтану, избоит уамашәа.

Итаршәын, дад, угәәфы акөиц,
Угәы иаанагозтгы уи мицт?
Уи мцахартә, еицухартә уахьымзеит,
Азә даргхартә, имыцәартә иузеикәымтцеит.

* * *

Сулагәдууан мазала,
Схылпа ацыс антаҳәуаз...
Исхәон: – Уус нагзала, –
Усырехәомызт иануаҳауаз.

Сынуқәымчуан, уа зынгы,
Аха иацамызт цегъара.
Усыддырехәалон зных шьоукы,
Иагъаздууан угәәта.

Еснагь сылапш уара иухын,
Сьюа сушьтан уахьцалакь.
Схы-сыпс ацкьыс устахын,
Усаазомызт ишакәхалакь...

Зных, цьа укаҳауан, цьа уанцон,
Хтысқәак нуаулозгы калон.
Умоа уацәхымкьарцы сықәпон,
Санукәғәғәоз, угәы нхалон.

Аха усзымыхьчеит зегь акоуп,
Ус сыззеилымкаауагь рацәоуп.
Пхьака иказаз моакоуп,
Уеикәзырхар зылшоз дынцәоуп.

ХЫРПЫС¹

Хаилаиргьыжт уаха смаҗа, аха ишпа,
Ханынатәоз иеишәа наргыланы сҗа.
Инапы исырзәзәароуп саб хәа ихтәикт,
Азы ааганы адашьмафь икейтәт.

Нас икнихт ишибахьаз еицш ампахьшы,
Ифьинеихеит ижәахыр хәычы иныхшы.
Фынтә-хынтә иныхьтақшан, дааин дантәа,
Ацәуара далагеит, еимаҗәа.

– Саб инапы анисырзәзәоз дсымбеит,
Иесирбом, иеитәахит, сыгәра имгеит.
О, саб рыцха, измазамыз қәашь,
Дыстахуп, дабакоу?... дцәуон иекажь.

¹Смаҗа хәычы Алхас-ица Нарсоу Хырпыс хәа иасхәоит.

Сгылт, сылағырз нкылашыа смауит зынза,
Иан уа хазы дындылцны дцёуан маза.
Ҳаилаиргыжыт уаха смаҫа, аха ишҫа,
Ҳанынатёоз, иеишёа наргыланы сҫа.

* * *

Пҫынран. Смаҫа-хёычы дцёуон, дсыжжьон,
Амш дууп, дыцёарцы сҫахын уи шыбжьон.
Пшышықёса роуп ихыцуа, макьана дыхёчуп,
Сиацёажёоит дуцас, зных, сыхёда дыхшыуп.

– Иурыцёгьейт уаазқёылаз кырза уҫазшыа,
Уааи, дад, унышьтал, ҫытрак уҫсы шыа.
Уабду иажёымҫа цёгьоуп, уааизхёыц,
Мамзар, изхымгар, уигь иҫсы ихыцп.

Кыраамҫа ҫымҫуа дгылан дыцшуа,
Илағырз тахёхёы, сыбла дҫацшуа.
Нас дааины днықётёан тынч, уа сшыамхы.
Ибжы рмач, даацёажёейт, инсыдцан ихы.

– Бзиоуп даду, иухёо ҫасцап,
Сыцёап, саб ҫхыз дызбозаргь збап.

* * *

Ахёыцқёа ухёейт хёа, ирхёо узхёом,
Ирдырша рдырхёейт, хшыюла ирызхауейт.
ҫымҫ Хьырҫыс дсыхёацшуейт, иблақёа тҫраа,
Оныцҫала сцёуон, иҫыцуан сгёы аҫра.

Иаб дицҫагёышыейт, уи са исзыхгом,
Сыбжыгьы уиакара ианибо исыргом.

Схала саныҫоу сцёуоит, сгёынқуа,
Схьаақёа нысзымчхауагь иҫоуп санқуа.

Инапхёыцқёа рххо, зны игёы дынҫаст,
Нас, уи, даасыдгылан ҫиҫуейт абас:
– Даду, саб изхара симбакёа дсыҫхейт,
Шыҫа назаза саргы сиаҫымны сынхейт.

* * *

Есуаха с-Хьырҫыс, иан ианылҫаху длырцёарц,
Ацёара мап ацёкуа, иаб иншыанахь деихоит.
Иҫахушёа уи аамҫаз са сгёы ацҫа ҫицёарц,
Уаҫа дахзадгом, кыр иеирххоит.

Нас ихы ларҫёны, днагёзны аншыан,
Дуназак иеицш илағырз тахёхёы,
Днагылоит хацацас, ус иеаарёеины,
Иҫынеихоит шыҫахьҫа, ус нахёаны:

– Саб! Цёымҫхаа уауааит, са шыҫалара сцоит,
Сан сылзызырёуейт, илхёо ҫасцоит.

* * *

– Саб ажь изаазгеит, иҫысхт алаха,
Дынҫаха ацкысгьы сгёы дыцалт иеиҫа.
Даауейт хёа сархёон, дабаҫоу дызбом,
Сыржьозар акёхап, шыҫа урт рыгёра згом.

Саб, агёаҫ рыцҫа, ухы ҫаурхейт,
Саргы назаза абыда сынхейт, –
Еснагь ус ихала дцёажёоит ахёчы,
Сара сгёы сҫацёуейт, исахауейт ибжы...

Исхәоит: «Дад, уаб еипш иукәмыз машәыр»...
Иара икәйтцит аишәа иааган ашәыр.
Акы игәы иалсыр дтәуеит, дыхәхәоит,
Иахъа хәлаанза иаб ихъз ихәоит...

* * *

– Дад, умцәуан, иучхароуп хәыцзак, –
Хъырпыс хәыц дсышьтоуп, сара сахъцалакъ, –
Есымша улағырз уфьцкъаса ицит,
Ус са ианызбо, сгәы еиха ицит.

– Дад, умцәуан, цытк уеыргәгәа,
Иухъи, улағырз еснагъ иуфькәкәа?
Ииашоуп, дупхейт, дтахейт уара уца,
Аха саргы схацми, сыкми ица.

* * *

Сыштә сантало, дыюуа дыспылоит –
Заб дзыцхаз смаца.
Насх, сеитцәгәгәа, цытрак саатгылоит,
Хәыцрак оеаца.

Сыцс иахшаз ицеи, дгачамк дсыхәапшуеит,
Шъафак днеитамшәо.
Саргы сзымцәажәо, сыбз сыхәлашәоит,
Исхәара оғамшәо.

Цытрак сзымкәацо, ишьтыхра мап ацәкуа,
Сгылоит схы ахыбаа.
Ус еипылалон иаби иареи, игәыкы-цәкуа,
Цытрак данымаа...

Сыбла цыхәацдәара змам алағырз амцәом,
Иакуеит ак сгәы нкылкаа.
Пыхъеипш дгәйдкыло, дысзыргәбзыгцәом,
Смаца, иаб рыцха илмкаа.

* * *

Уцәа-ужы иалцыз, уцс иахылцыз, иутынхаз,
Даанужьт уи уцазатә уцымхәрас.
Уара ухәыцра, уара угәтыхақәа наигзарц,
Ухы-уцсы зкәутцоз, уара узхымзақәаз дрыхъзарц.

Даанужьт, уара уцазатә, уцымхәрас,
Уцәааншьап мырзкәа, уара удгылаф дынхарц.
Ипшьахап иара изыхәан иаб цынцъ,
Уара, дад, урахатыз, уцсы ртынч.

БЖЫ МАЗАК СГӘЫ ИҚӘУЕИТ

Уажә ицызгеит амцәара,
Исылшом схъаа арцәара.
Сааигәара зегъ ыцәахейт,
Ацх сара сзы идуцәахейт.

Сыцсы зтои, оеысымшыуа,
Сеыюаҳарак сыехысымшыуа.
Дыказамкәоу исылабжьо,
Насх, уи схы ианысымшыо,

Ацх-лашәцәкъя нсыкәмчуа,
Сыюны, сеишәа сзыкәымчо.
Скаларгы исыкәымшо,
Исцъишьарым исыхәапшуа.

Суахта аеынхэыцакуа,
Ишеипхыиттуа схэыцрақа...
Сылаце нтаазшэа сшыќацеќыоу,
Ак нтахећеоит слымхатцеќа...

Сџацќауеит нас, сныќэиауеит,
Маза сгэы ак ныќџуеит:
Сыцќэын-геаќ ибжыакџушџах,
Илабџабоушџах, ицхызушџах...

Сааигџа дааины дгылоушџах,
Сеигџырѓоѓ сипылошџах,
Исыхь закџыцџыоу сзымдыруа,
Ишыстахыцџыоу сзымгџырџо.

Ахауатцеќа сзымхазо,
Цытрак сааќџоит сзымќџацо...
Тынч сыштџоу уа сџацќахуеит,
Сыхџштаарамца џаццхуеит.

Иџырхылцуа аццышџџа,
Иџоит алаѓџа иџацашџџа...
Исымамќџа џџахџарак,
Соунамыжыуа џџахџарак.

Цџџанцас уа садырсызшџа,
Сцџа ак алќџоит сдысызшџа.
Сазцшымќџа еихахџарак,
Сынхыќџылоит тахџарак...

Цытрак сшыапы сзеихымѓо,
Саанхоит сыцсы сзеивымѓо,
Изысмоуи еићахџарак?
Иќасымцацтеи џџахџарак?

Ус есуаха сзыцеазом,
Алашараѓ сырцеазом.
Сааигџара зегь ыцеахџеит,
Ацх сара сзы идуцеахџеит.

Сџацќџоит, зных, сныќэиауеит,
Бжыы мазак сгэы иныќџуеит.
Сыцќэын-геаќ ибжыакџшџах,
Илабџабошџа, илакџушџах...

Сааигџа дааины дгылошџах,
Сеигџырѓо сипылошџах...

* * *

«Цстазара ќџаџ – дунеи дуззак»
Ца змазам мшыи дуззак.
Шыхак иџџоу, моџ инымцџо,
Уџ иимбо, игџы ићымцџо.

Цстазараќ – ламыс дуззак,
Аха изцымыз насыћ дуззак.
Згџы разыз, игџагаз,
Иузырбоз иќџагаз.

Цстазараќ – имџџџџагаз,
Иџырцшыгаз, ихџџџџагаз.
Кыр зылшоз, еилзыргоз,
Цхыаќа хдеицш узырбоз.

Цстазараќ – зхатџ бжыы зхаз,
Зыѓџыа – зџахџы зхџоз.

Кры еилызцоз, акры злаз,
Иацэхымкьо, зхатө моа змаз.

Їсҗазарак – кыр зылшаз,
Хыхь иқәтәоу, зны иззиршаз.
Зхықәкы-моа пхьа ирацәаз,
Аха заа иґахцәаз...

* * *

Сааигәа-сигәа цытыбжыы гомызт,
Кыр атх неихьан, сыцәт сынтахан.
Еилыскаартәеипш ус пхыз збомызт,
Сжыы сҗазазшәа збахт, сынкахан.

«Саб,о, саб!...» – бжыык сгәы инықәоит,
Җаи хәа сцәырҳаны сытрыст.
Кыраамтагь сшьара сықәымлеит,
Сҗа ибжьакәын, сцәа-сжыы ардыст.

* * *

Акыр цуеит, уара убла сҗампшыцт,
Уара улмкаа уажә саңылоит ашықәс ґыц.
Сгәы пҗәазазаргь, схы сшәизазаргь, сыңсы җоуп,
Унышәынҗраґы слағырзышо сааины стәоуп.

Җажәижәаба шықәса уара уатцкыыс сеиҳабын.
Аҗа днагылан аб дирееирц ус иаңын.
Са сзын еакала сдунеи аахәит, ибґеит,
Аҗсабара азакәанқәа еилаґеит.

* * *

Абар уашьҗа бжыы-мзуп,
Абар уашьҗа бжыы-мзуп,
Сыңсҗазара пхызуп,
Сыңсҗазара пхызуп.

Иаҗазамкәа пхарак,
Иамазамкәа пҗарак,
Абар уашьҗа бжыы-мзуп,
Абар уашьҗа бжыы-мзуп.

Сыңсҗазара пхызуп.
Сыңсҗазара пхызуп.
Саґеит, саґазацәґкәеит,
Зынза сарґазацәґкәеит.

Баша ус снаиааиуам,
Схала схы сзаиааиуам.
Еґа сыґеырххаргьы,
Еґа сыґеырґәґаргьы.

Дыґам азәґы исыхәуа,
Иамазамкәоу псыхәа?
Иґам уи зегь снымпшкәа,
Ипхьазоуп шьҗа сымшқәа...

Абар уашьҗа бжыы-мзуп,
Абар уашьҗа бжыы-мзуп.
Сыңсҗазара пхызуп,
Сыңсҗазара пхызуп.

АЕПИЛОГ

АХАЦАШӨЕИ АХӨРАШӨЕИ

Дад, азә ида уаф дутнымхеит,
Хтылцла, нас, анцәа дузылцхеит.
Уиазәкгы уажә деитымхеит –
Аха ихәк мшәазакәа инымхеит.

Уаа раида гәышья, раидара,
Узгашаз ахы уқәшөт уара.
Аха уи уацәцоз цыушьеит,
Ус ақсра хымызгыс иушьеит.

Ф-хык шуқәшәазгы хәаас иумкит,
Знык умғызит, знык умқит.
Ухәаа уафы илымшеи умдара? –
Уа раида гәышья раидара.

Уа раида гәышья, раидара,
Иара уацәкәа ушья уын уара.
Уа нас ашья анухәләцәа,
Еразнак ушьтырхт уқәләцәа.

Мап, угәы еитампазеит,
Ублачыцгы еитамқәацеит,
Ишуқәшәәцәкәаз уамгазеит,
Ақсра ухахы иааумгазеит.

Уаа раида гәышья, раида ухәеит,
Ахаца ихаца раида ухәеит.
Сгәы сеанзамкәа исықәшөт ухәеит,
З-фамоак сзаажәг, исышәт ухәеит.

Уи сшагогы збоит ухәеит,
Аха схы агәра згоит ухәеит.
Мап, уиазы сшәом ухәеит,
Аха сан лхәк сызшәом ухәеит.

Исызцыхәтәоу ашәак ухәеит,
Ахацәа рашәа ххәап ухәеит,
Иургеит убжы црыхәцәаза,
Иухәеит ашәа ацыхәтәанза.

Нас сыңс мақк еивахеит ухәеит,
Сыюны иаанхаз деибахеит ухәеит.
Аха лыгәра згоит ухәеит,
Бзиагы дызбоит ухәеит.

Сзыхь хәыц лырхәашьяуам ухәеит,
Сыңсы лырқхашьяом ухәеит.
Нас хәычык ухы ышьтыхшәа,
Дгылазшәа уааигәа, ушьтахьшәа,

Уабакоу, сқа, с-Нарсоу ухәеит,
Суеигәыгьон уансоу ухәеит.
Уқшқоуп, ухшыю мшәыцт ухәеит,
Назаза ҳарт ҳаицәызт ухәеит.

Нас иаатуркәахт ахәрашәа,
Уи ашьтахь еитәх ахрашәа,
Иухәон, угәы иаахәошәа,
Иубон ухәаа иахәошәа.

Ишудыруазгы ахәаша,
Ирлас ушцоз унбжәхәаша,
Аха иухәон хацала,
Имчыдаз убжы нхацала.

Уфызцәагь гылан иуцырхәеит,
Жәа кәандақәак нуцархәеит.
Убжыы рныюуан ахрақәа,
Адәкаршәрақәа, архақәа.

Атыю иакызшәа уаанзагьы,
Ипшшәыдан ипшуан амзагьы.
Ааигәа-сигәа тынчразан,
Иказ ҕаха-ҕымтразан.

Икыдыз жәаан ишашаза,
Уеацәахәгьы жажәа,
Хланцы инталт, ихьшәашәаза,
Ипштәыдан, еипшыин ашәаза.

Ацпхьқәа аҕыцыддуа,
Лағырзцас иаҕыцыкәкәон.
Амшгьы ус иаацәылашеит,
Ашьяарцәыра нуцкьасеит.

* * *

Уаа, раида гәышья, раидара,
Иҕәгәан, Алхас, уайдара.
Аха пхьака иузымгазеит,
Ахы уқәшәт, узымқәацеит.

Уаа, раида гәышья, раидара,
Ихьантан узцаз уеидара.
Икан пхьака иулшашаз,
Иурҕиашаз, иапуцашаз.

Икан кыр узхьымзацыз,
Пхьа угәахәтәы уахьызгзашаз.

Икан уфызцәа иуцылашаз,
Уааигәа-сигәа игылашаз.

Ғәгәалагь хәтыр рықәуцон,
Уҕаца еиюша рапхьа иқәуцон,
Рышка уцон игәхьяаганы,
Укан урт урзааигәаны.

Уа раида гәышья, раидара,
Исылмшеит уацәал авгара.
Сгәы ҕәгәала итукьазеит,
Аха зынзагьы умпсыцәкьазеит.

Уҕа дгылоуп дхахаза,
Ихахәы капшыза, дшашаза.
Дад, дкаларым дбашазан,
Илхтәуп имәа иашазан.

АЦЫХӘТӘАНТӘИ УХӘРАШӘА...

Еимгеимцарак, еикәтәон ахәрашәа,
Ушацәызуаз убон Адунеи.
Ус, мац-мац, убжыы анухәлашәа,
Шәеизааигәахт уареи адамреи...

Апсцәаха ибарбал уанатцашәа,
Ушзатцымцуаз убон, иугәыроон.
Еитәх ианцәырырга ахатцашәа,
Ус пытрак узәымтуа узыроуан.

Уи ашәа мчы ҕәгәак унатон,
Ултра ишаҕызгьы уцсы.
Гәыгра-моак нырцәы илнадон,
Ишимбацгьы дцаны уаоцсы.

Еиҥах, зныкакара убла ҥырхаха,
Улаҥш нархугеит зеггы.
Иумазеит жәак уаҥа аҥааха,
Аисра иаҥәыҗит угәгы.

Ишьаҥиҥхт абахәкәа, ахракәа,
Рыҗхарақ шыҥалаз рдырт.
Ирындырҗит уртгы ргәахәрақәа,
Хьаа дук рҗәа-ржы ианырт.

җарақәакгы уа еиҗхьеибаго,
Иныкәтәеит хракырак ахәы.
Аҗлақәаҗәҥагы, ихырқәақәо,
Еидгылан уа, ирыкәае рхы.

Еидашшыло иаагылт абаашқәа,
Хьаас уртгы иҥарымҗеи.
Иҗәышза иаарҗшуа рда адашқәа,
Игәныргон уахьрыгхаз – рҗеи.

Аҗсабара аҗәа иалҗызшәа,
Иаағархаст, иағын ашарккара,
Амшынгы еидарақ иаҗҗызшәа,
Аәақәнаҗыит нас җынч аҥәара.

Ус маҗ-маҗ убжы анухәлашәа,
Шәеизааигәахт уареи адамреи.
Уи аҥын аҗыхәтәантәи ухәрашәа,
Уҗсы злаз уаҗәызт адунеи.

* * *

Хус иахәарҗоу ак ҥауҗазар,
Аҗсны аҗоурых ахәыҗқәа идурҗазар,

Урылагылан асахьа җыхуа,
Ағар уашьҗазҗгы ирыхәуа.

Ухатәы бызшәа уа җсыс иухаз,
Абырҗкал икылх узызҥааз,
Ирызноугон ахәыҗқәа митәшәа,
Урзааигәан, иухәон рыгәшәа.

җҗазарас урт уа иуман,
Абаҥхатәра җашьахә улан.
Даргы ирылаз еилкаа идурбон,
Рхы-рыҗсеитҗ бзиа урбон.

Уара уустәҥа ганха иныкәҗо,
Ухы-уҗсы урт ирыкәҗо.
Иреиҥыз умшқәа урт ирыкәзуа,
Удәықәызҗгы уеихьымзо-еиҗымзо...

Дарбан җсыуоу иушьҗамда,
Инхоит, изуам, уа ушьҗамҗа.
Уззеилымкааз уи диашазам,
Адәы уқәмызт, мап, башаза.

Җажәеифба шықәса ирылагзан,
Аҗәҥеи-бзиеи уерылагзан,
Удгыл ахьчара уқәшәазар.
Җынтә-хынтә ахы уқәшәазар,

Зынгы угәы җужәазар,
Ухатара җушәазар,
Ушықәыз амәа иуқәшазар,
Уа уаҗаҗәа укәшазар –

Хьымзҗ дмырга уабшьҗра,
Хатыр рыкәҗо уаншьҗра,

Унаѣагылан уеибашьызар,
Шьтахька умшәа умгъажьызар,

Дарбан цсуоу иушьтамда,
Иаанхоит, Алхас, уа ушьтамта,
Уызгәамтаз диашазам,
Адәы уқәмызт башаза.

Ацара иреихау уалгазар,
Цъара ганха уамгазар,
Жәлар рхәамта ануцазар,
Арѣиамтақәа апуцазар,

Утыхымтақәагь мацзамзар,
Ганха нақ икажьзамзар,
Угәы итыхо рныцшуазар,
Уртгьы пхьака ирықәшуазар.

Дарбан цсуоу иушьтамда,
Иаанхоит, Алхас, ушьтамта.
Угәазымто диашазам,
Адәы уқәмызт башаза.

Уиреи ууахтеи еизааигәахеит,
Иулахьынцан, умч ақәымхеит.
Ак увнамыжът, ак унымцеит,
Улахь ианыз узахымцеит.

Наунагза уқәрахьымзаны
Унхарцу угәахәтәы уахьымзаны?
Мап, иахаумцеит, сажәра азахәа –
Изалшазом апоет дтахуа.

Иумроуцәазеит уажәа мыцхәы,
Аха иухәеит уара уәахәы.

Шьанцамәалагь ухалт ахәы,
Дад, апоет, дазгом ахы.

Ауаа ииуеит, иажәуеит, ицсуеит,
Уара угәы шеисыц еисуеит...
Удгьыл гәакьаф умра ухапхоит,
26 шықәса шухьцц унхоит.

1994

СТЦЫХӘТӘАЖӘА

Изоырц зыхәтаз уара уакәын стцыхәтәажәа,
Ишқастаху иахьагь мацк сынуацәажәар.
Ишқазури, ус сара исқәашьымхеит,
Сгәы снанагом, исытцаагәышьеит сгәашьамхы.

Уара иудыруан сара схьаа, сгәы сыхьырта,
Уара уакәын схы-сыңсы са сгәыгырта.
Егьа дсабжьаргь уашьта азәгьы, мап, дсыхәартам,
Уаамышьтахь сыгәтых засхәо сзыкәгәыгырыда?...

Хьаашәк ыкоуп уажә кырза исыцрыхақәо,
Унышәынтра санадтәало схырқәақәо...
Ақстазара, ех, мшәан, ишқашазоу,
Шьта издыруеит, исхәо зегьы шбашазо.

Изоырц зыхәтаз уара уакәын стцыхәтәажәа,
Ишқастаху иахьагь мацк сынуацәажәар...
Дад, схы-сыхшыу зегьы акгьы иақсамкәаны,
Саанужьит, сагьцсымкәа, сагьбзамкәаны...

1994

А Ж Ә Е И Н Р А А Л А Қ Ә А

СТӘЫЛА

Стәыла ду сылашара, сузгәыкуп уара.
Сара сзыхәан игәадуроуп уара убара.
Суаазеит, сухьчеит, ишәтит сәара! –
Стәыла! Сылашара, исзымбо сгәазхара.

Стәыла. уа укноумей хәжәлар бзабаала иахьынхауа,
Стәыла, уа укноумей афар хгәрҗо иахьхазхауа.
Харт зегьы хгәы тәыми, ихамами аңсыңтры,
Х-Аңсны – ңшза иаҳнамтои ихазыноу аразкы.

Харт атынчра иазықәпо, разкы змоу жәлара,
Ииасуеит аиааира хара хәхь, есымша.
Избанзар хашьтоуп махәфала анхара.
Аиаша азықәпара, нас ахьз-аңша.

О, Стәыла сылашара, исгәадуроу сара,
Иумаз наунагза қяфла агәырҗа-ччара.
Стәыла, сзыкәыхшо, исзымбо сгәыазхара,
Есымша шаларҗы иәу зызхара.

19.03.1954 ш.

* * *

Сара сәуам агәғыҗразыхәан,
Ма сахлафуа.
Истахуп, сшәахәарц, сьжәлар рзыхәан,
Апоезиа сгәәҗы еибафо.

Сымәа сызқәу, сара сзыхәан,
Зынза игәадуроуп.
Сарҗы сашьтоуп, сгәы азыхәо.
Аусҗы зуроуп.

Сус еиҗасшьо, адунеиәф,
Дәәа моакам.
Сара истахуп, сңа хәң иалцуала,
Сыхьз рхәарц саныкам...

1954ш.

АЗӘЫ ИЗКНЫ...

Ухы шьтумхын. “Уеырхаган”,
Салакоуп хәа иахьазы.
Уи иунаҗап апырхага,
Уаныкала ухазы.

Уа узлыцыз, ужәлар гәакьа,
Рцәәа удырроуп, рказшьа.
Зымәа угылар уеырҗаҗа,
Иахьа хәиааирақәа кәншьа,

Ицәҗахап нас уара уусқәа.
Хара хгәҗра, зегь уатәоуп...
Ианреиурха ужәлар узқәа.
Пхәака, иудыруаз «умәа ңцәоуп».

1954ш.

АЧАИ ҒЫХЫ

Ақға леиуеит аеыр-еырға,
Ублақға ахынағзом.
Сара снейуеит афыр-фырға,
Уо, уласы – усыхьзом.

Ақға алеира са сгәы аздууп,
Снейуеит сышьтыпраа.
Ақершыо сналкья сара сцароуп.
Иазком са сгәы атра.

Аха иамуит, аеаргьеозеит,
Митә игәғәаз ақәроаш,
Цла дук амцан сныцагылеит.
Исыцсны илеиуеит ароаш.

Пытраамтак уа саанғасит,
Ахкәара сназцшит.
Ускан, ак сылацш нахьысит,
Иаразнак инсынцшит.

Мрағашәара ихыз ақта,
Иңыруазшәа цсаатәцас,
Иаауан, уахьынтә жәоан аеата,
Илакьто маццас.

Ишызбоз, ақта ахәқәа ирхыцит,
Жәоангәы иалала.
Сызцагылаз атцла снаццит,
Иахәо бзиала...

Иаақәпхеит амра аңсабара,
Алоатцә охатәалт.

Сара исыма митә гәазҳара,
Ахәы сынхыц сынталт.

Снаңшы-ааңшуеит, блала игәастоит,
Жәлар рымхурста итоуп.
Ачаирта схыла сара снейуеит,
Сгәы гәрғарыла итәуп.

Ариад ианыла, иеивагыла,
Акеоҳәа ашәа хәо,
Ркалацкәрқәа кны, еикәагыла.
Ағар еизыооо...

Напказала ачаи хырхәуеит,
Аицлабра рыбжьоуп.
Аиааира дуқәа урт иаңырцоит,
Рымч-рылшара гәғәоуп.

Урт санрылацш, са сцәырҳазшәа
Харантә снарзыцшит.
Рақхәа игылаз дыфцыркьазшәа,
Азнаказ снылхьцшит.

Ачаи бғы хыхуа рақхәа дгылан,
Лусушьа мбатәзан.
Азә длыхьзозма, илышьтагылан,
Инеиуан уртгы, ццакзон.

Лыблеикәара иқәхәхәо агәкыра,
Амра шәахәа лғықәцчо,
Дтан фартынцас ачаииатәара,
Лхы-лғы лыбла еихаччо.

Абас иказоу абри ақытае,
Деилымкаакуа сцом.
Лыхыз ахамцеарц Хацсадгылае
Уеизгы икалазом.

Абрака избаз деилыскаараз
Сгеы атыц интпрааит.
Кыргы бжысхьан., сымма сшыкеыз,
Саатгылан слызцааит.

– Ха хколнхарае, иказоу, ипышео.
Лоуп хеа слымха интархет.
Кыраамта лыхыз шамшео.
Цка еилырга инсархет

Лыхыи лыжелеи сазцаауазма,
Дзыкыи ансаха.
Дышфырпхыизбоу уаже исахазма,
Хацсадгыл ду аха.

Уи Хыбла Гунар-пха шлакыи
Иаразнак са сназхуцт.
Хыи ду чаа, хагыр шыкеыз,
Дыры урт сынрыдцт...

1954ш.

ЧАРАК АФЫ

Са сызхатез, цыуа чаран,
Сыиа ионафеы.
Иццакомыи, зегы рзын цсхьаран,
Еикуаахо рхы-реы.

Саси цшэымеи кеашо агеаххэа,
Игеыргьон, урт чон.
Шьоук теан ашьафе, ишеахео акафхеа.
Фыла, кеацла ичон.

Дее азэхгы, аехеа дакетан,
Дталт агеарц, дчараз,
Ашта цейкеит, ари Дмыкетын,
Иауз закете цшьараз...

Ашьаа дыцалт, дакетеа иеура,
Абаз каршэны иштит.
Астол иахатеа изхез ура,
Ибаны мбатэыс дыштит.

Нас еиныркеит ачкарахеа,
рнапкеа, дыдрацас.
Шьоукгы ытит ампахшьыхеа,
Ишау хацсуацас.

Абас, зегы абрака игеыргоит,
Шеахэароуп уаха.
Са сахьрыхеацшуа зынза сгеыргоит.,
Ак сыцроуп имцаха.

Зегь гергозар ачара рымоуп,
Изымшеахэари нас.
Даасыдгылан арцыск, – агеала умоу,
Ма икауцома цас?

Нас исахеи? Уаха иухэцроу?
Ачара хахатезар?
Мап! Ус атэара угеацхарымыи,
Иумзан, азэ бзиа дубазар?

Сара иуасхәап, абрака, адыза,
Исхәоф уаазыроуазар.
Дшузымпшаауа сгәы итоу лдыза,
Хтәыла еимуркьозаргь.

Уаха дыкам , лара ачараф,
Думдыррызеи дааизар!..
Ла дахыыкам агәырғараф,
Сзыччарыма мамзар?..

1955ш.

БЗИА СБАХӘА БАСХӘОМ.

Бзиа сбахәа басхәом,
Аңшза, мап?
Мамзаргы, мчыла
Сыбгәаңхәхәа.
Ус еиңш икоу,
Сышреиуам
Бдыррацын
Стахуп
Ус еиңш икоу
Адыза, идыр
Са сиягоуп.
Ихатца, сшашьтам,
Ба бәы аеырбара.
Сыбгәаңхәпхәа,
Сыбәагъежьуа.
Маҗәала оеиҗакуа,
Исымам са җазшьас.

Быстахума? Ааи,
Сазгәакуп быблабара,
Аха, мап, усгәаңхом
Аныбхәа, идыр
Сышбхымыҗәыуа
Хәҗдас.

Ирабхәалоит
Банрыдгыло
Бәызцәа,
Дсышьтоуп
Иҗахыуп
Сигарцын
Сымҗарс.
О убри акәзар
Уахгы-еынгы
Бмыцәа, игәрәабго
Ибымоу гәҗахас.
Сбыхәоит, иахьа
Нахыс бгәы быртынчрац.
Ихатца ус еиңш икоу
Аусаф, ишнасымго схы.
Сара сызцәымгыу
Изалшом
Сшьамхышлан слыхәарц,
Аҗахызаргь
Иблааит
Уи лзын,
Аңсышәа ззеилымкаауа
Сгәахы.
Бзиа субома хәа
Бҗаауазар,
Са ибасхәоит
Сыңсы шыбәхәароу.

Бышлыласымцо
 Зҕабк,
 Аха мчыла бсыццахәа
 Басхәом,
 Ихатца ус еипш икоу
 Сышреиуам сара.
 Иара убасгь мчыла
 Бзиа сбахәа
 Басхәом,
 Изхәазгь зынзаск
 Илам ауаора.
 Аха акызатцәык
 Убри акоуп
 Сызлабыхәо,
 Еилыбкаарцын сгәы.
 Хәнеикәшәо
 Бхы ларкәны
 Бсывымсларц,
 Хааидгылан аңсшәа
 Еибхәхәаларц,
 Убри ада са сахәом
 Дәәакы.
 Убри мап
 Ацәыбымкуазар,
 Агәакы.

1955ш.

ТАПАҒӨ

Дынувсуазар арпыс Тапағө,
 Дубоит еснагь ицәа дтапағө.
 Дупнахалар, дыңшуеит ганха,
 Уимбазшәа дувсуеит, дцоит хаха.

Иааихәазаарын маҕәақәак,
 Изахны ишәын деимақәак...
 Ари арпыс иахәа дансықәшәа,
 Исзымдырит сара иқәшәа.

Уа дынсывкьеит, ицәа дтачы,
 Иеырбаба, иеырчы...
 Ихьи? Ицалеи? Тапағө?
 Аңсшәа зимхәеи, ицәа дтапахә?

Иахәа ихаштзаап мшыбзиа,
 Избанзар ишәымзи амаҕәа бзиа...

1955ш.

ДАЦӨМҒУП СТӘЫЛА

Хзеипшынхара иалам,
 Жәлар зеггы ихәгәтылам,
 Хаиашьара ирылам,
 Уи уаорақ хәа илам,
 Дацәымғуп стәыла.

Хразкы моаду ззгәаҕам,
 Иазымхәыцуа хы аҕан.
 Иаанимыжьюа ишьта,
 Зхада уафы ишьтам.
 Дацәымғуп стәыла.

Ибжыысны цәақьа иасуа,
 Дынзықәшәаз дрыгәтасуа.
 Усда ақәатца ицо,
 Агәымхажәа зәыцо,

Дацөымгуп стөыла.
Ацара цара зцөымгу,

Уаюышьала «ицөымгу»..
Акраура затөазымшьо,
Ацөгьаура пхазымшьо,
Дацөымгыуп стөыла.

1955ш.

АПОЕТ ДУ

Сааит сара ацсуа Ацснйтөи, салоуп иахьа Қарт¹,
Имбатөысшьом зөыроы избо, исыцклапшуа абарт.
Схы-сцыхәа стоурых гөатан, сымөақәа ғақөоуп,..
Сгөыгга хөыцқәа иөытцхахаз, уажөазы ицсақьоуп.

Ус сышнеиуаз, өадахьшөала, далааны жөөанцөы,
Сылапш наикөшөөит, игьаз-гьазуа игылаз азөы.
Иаарццакны уахьөфынасхөит, ишка схы рханы,
Абар. Сагьизнеит, уажө сидгылоуп, Шоҭа сшанханы.

Кыраамта иапхьа сгылан, дысзымбо сгөыазхара,
Илапш кыдхылан уи дхөыцуа дыпшуан нақ хара.
Азныказы, сгөы иаанагөит: дызбамашь абри пхыз,
Аха, мап. ари пхызмызт, ицон са сгөы тыц...

Ихьз дуззеи, ибаөхатөреи, өөила санрызхөыц,
Схы-сгөы ак налалан, сааимнадеит хөыц-хөыц.

1955ш. лимитла хдөықөцан гөыцөык аөар Қарттөи
ауниверситет ахь. Хрыдырмкылақәа ххынхөит.

Лхы угөы инадцан, уара сутөуп,
изалшозма илымхөар,
Уажөа көышқәа угөатца итыцыз ах! илбазтгы
уажө Тамар.

Сара ихасцом, сааины садгылоуп хөа абра ибақа,
Иапхьа игылан ихөыпшуарзын дыгөзырхагои шақа.
Зқышықәсала еицакра зқөым ауп илақта,
Мап, ибақам, ипсы таны дгылоуп ихатә.

1955ш.

АУАДХАРА

Избоит, хыхь, цсаатөқөак ахьхалаз,
Уртгы лақөрц ртахым.
Ицқьоуп, ицқьазоуп ахауа,
Птацкгы ажөөан ихым.

Ашөапыцяпра агөтацөкьа.
Сгылоуп, сыпшуөит, сара абрантө.
Амра капхөит иагөапхацөкьан,
Иаанашьтуөит ахьтөы шөахө харантө.

Абра, цөа рымам ацыгқәа,
Ублақәа хыркуөит иршөу...
Ицхөраа иааиуөит азыхьқәа.
Ауаө изыхөан ихөшөу.

Ацла дукөа гылоуп иөөижьза,
Ирықөтөазшөа ахьзы.
Уамашөа уаө иибаша мацзам,
Ацсабара иалоуп сыпсы

Ирылцэраа иааиуа акэарақәа,
Ирықәцэашоит урт мақатас.
Абахә такнаҳа еикэарақәа,
Рхагылоуп, хыхь бақатас.

Ицъашьатәуп, ақшзара, еиҭахәатәуп,
Абрака, ашьыжь уанқшуа.
Ирласны амра аеацэахоит,
Жәәануп еснагь узцақшуа.

1955ш.

* * *

Исахауеит сара, уахьтә хәынхәахны,
Бызтоу ацарае бышкәадоу.
Ибымоума ақшза моак ылхны,
Дәәазәызар бгәы змадоу?

Сахьейи цшралейи бөызцәа брылқхоит,
Ицсы былахап бара бызбаз.
Агәилшәтгьы ашәтқәа ирылқхоит.
Аха изықсозейи, ицоит имқас.

Убри ауп бызөызоу, ацара анбзымца,
Ма, быхьз махәәала ианбмырга.
Бнықәтәа-аақәтәо, ашьашәыр быца,
Бцәа шарыцәгьо агәра га.

1956ш.

* * *

Иахьатәи бқәыпшра ихы иархәан,
Уи бижьома? агәакы?
Ашьха уарбеиқш ипынтца тархуан,
Дбышьтоуп акәу ацәигкы?..

Дшыбжьысу уажәгьы агәра бзымгей?
Уи ахраандысәы, ацәгьахәыц.
Икыхуп: лчабра мчыла илцәызымгей,
Шьта мап лызкрыу? Цқьа уазхуц.

Ачабра шакәым абзиабара зхылцуа,
Издырзом, иаухәаргь убжьы нарду.
Нас исашәхә, уи аөыза ажәытәра злымцуа,
Дзадумкылари «лымҳа ду».

1956ш.

* * *

Инсыжыит са бқыта гәыблыла,
Кыраамта иалсхит сшьапы.
Схымқшыла соқашәыл быгәкыбла,
Бзиала хәа ибымымх бнапы.

Бықшра. Бказшьа. Бхаәсахьа,
Саназхәцлакь иахьагьы сара.
Бааины бгылоушәа оғапхьа,
Аеакала иацлоит сгәыбылра.

Инысцааит аҭахызаргь онықәра
Сгәапхара, бысхаштуам, сара.
Сгәы итоу, сыиатә быгәкыра.
Есымша царгьы иаәуп азхара.

1956ш.

* * *

Сара исахо ба бзырцаз –
Идыр сшеиоымсо...
Егъарыла игъы цъбараз,
Изалшом са сивсо.

Ацөгъарыла быхъз зхъаз
Ашьа сыдуп иѣаѣхъа.
Сыгәлымцәах, сызәхәроу,
Сыңсы злахаз раѣхъа.

Бара бзыхәан исылымшара
О, исыздыруам, иарбан.
Нас сгәакы – аѣшза сылашара,
Исахәи: бсымазкра дарбан?..

1956ш.

Ал. Лашәриа афилармонияѣы
иажәеинраалақәа данрыѣхъа
ашьтахъ исызцәырцыз хәыцрақәак.

Уашәақәа мроушәа иаххалашоит.
Уажәақәа бъаруп, имцоуп.
Хатәажәлак илмшоз улуршеит,
Убжъы ансахауаз мшәан, иацоуп.

Ажәак сѣы иѣымѣуа суршанхеит,
Дыдраѣас еиныркъон итәаз.
Умч – улшара цушәахъеит.
Иухәеит уа, ажәа иахәѣаз...

Узышьѣоу, хәѣсуара иахәашоуп,
ѣхъакагъы гәѣәала умѣеи.
Уара убаѣхатәра мралашоуп.
Хәѣсныжәлар ргәашъымх, рѣеи...

1957ш.

Еихышәашәоит о, ба бзара.
Мап, ибыгым аѣшзара.
Инбыхәаѣшыз уа ишынхоит,
Амыѣмыѣъ еиѣш беикәаѣхоит.

Ишдыру, бымѣаѣт бара хәѣа,
Иззаалырѣрыдашь ргәахәоит бгәаѣа.
Рхы рыѣсеиѣш иргоит быгәра.
Рыблаѣ имааиѣт уи быгра...

Ибышьѣоуп арѣар гәыргәаѣәа,
Ирызгәамѣаѣт ишыбтәым бѣәа...

2.10.1957ш.

Дуѣаччеит хәа аѣхәызба.
Лыгәра умган. Улѣеиѣш.
Ухы еилагеит уи дануба.
Аха ужьоуп. Еагъаѣ лбахъеит уа уеиѣш.

4.10.1957ш.

БАРА ИБҒАХЫМ

Еснагъ исабхәоит:
Сара исґахым
Аґаґын уахар.
Еснагъ исабхәоит:
Сара исґахым
Цьа унхар ґаха.
Бара ибґахым:
Аґы, ауатка,
Сґахыи иґазгар,
Бара ибґахым:
Сґызак даанкыл
Ус ґа дназгар,
Бара ибґахым:
Са саахәмаршәа
Азә лафк ласхәар,
Бара ибґахым:
Ибхаразаргъ
Маґк са сбацәхар,
Бара ибґахым,
Сызәу сусгъы.
Бзырґуам ґасхәа.
Исзеилкаауам
Иара усгъы,
Ибоуз бґас хәа.
Еиґа ибґахым...
Исабымхәац
Иарбан иґоу?
Изыбымхәахуеи,
Иаартны ибхәом хәа.
Бзырґхашьозеи,
Ма бзыршәозеи,
Ихәа аґьеґхәа.

Иара убриакоуп
Иаанхазгъы
Ибымхәацкәа:
Узықәзозеи Адунеи,
Умґсзацкәа.

1971ш.

СГӘЫ

Сухәоит сгәы, исахә аиаша,
Исґеиґшу удыруазар сзыниаша?
Абри кырынтә са сазхәыцхәеит,
Шьґа сыхәґума, ґыґкгъы сыхґхәеит.
Ма сушьуама, ма сужьома,
Ма суашьома, узмоу са сжьома,
Скашәарахны ґа субо,
Нарґаа дуқәа ма сырґо,
Исахә, исзеилымкаауа исывбо,
Ма схы баша аґа асырбо?
Сгәы! Иудыруазар исахә аиаша,
Исґеиґшу, саґхәака сзыниаша?...

1971ш.

АБРАҚА

Абра, зны ирхәеит: уи ґхәызбак длышьґоуп,
Дынхымшәо дызхугъы есымша лышьґоуп.
Лыблақәа нсықәлыршәоз, сыблақәа ззон,
ґыґґақәак ныґаґан, слыдкьаны сґон.

Ҳалапшқәа еилацәар хәа дара сацәшәон,
 Кыр хара схәыцуан, иззон, зеггы сшәон...
 Гхак схы иасымтәит, уи азын срахәтуп,
 Лафцәкакгы ласымхәеит, Анцәа ду дшахәтуп,
 Игәнылгеит сгәанала, цәгъасгы скалцеит,
 Ацыхәтәа, дынсыдкәа, дныцашәкәа дцеит.
 Икамыз ианымыз кыр җызшәа цәыртт,
 Харак цәа исыдымкәа харт наҕ хәицәышт.
 Абраҕа зны ирхәеит: Уи пхәызбак длышьтоуп,
 Имцымкәа цабьргны схымызт уи лышьта,
 Ииашоуп, зны-зынла снейуан лара лышка,
 Уак, гәыцхәык, ыызак еипш, сҗалалон лышта.
 Исцәагои, сзашьтои хәа дцәажәеит азәы,
 Сгәы иҗамкәа, схы иҗамкәа, сахарцеит ацәы.
 Уажәы, машәырны хәиқәшәарггы, шықәсык ахь зны,
 Дынсывкәоит, исырдыруа, сзы дшыҕам дразны...

1978ш.

АҢСҢАЗААРА

Аңсҗазаара са сархәыцхәеит. Кырынтәы,
 Сарцәыуахәеи, скыднакхәхәи шаҕантәы.
 Зных исанахәт, шыта егыҕам уара утәы,
 Сақәнаршәахәеит, о. аңсҗазаара мбатәы.
 Инысчычан дара кыргы сыпнаркәеит,
 Сжыы сҗартәы сыдгыл гәакәа саннакәеит.
 Зных, сыршәны тыша дуззак уа сҗанажьт,
 Ахақә-амфыхә хыхынтә иршәны иофанажьт
 Исылшозеи! Сыбла иабон, са сҗахон,
 Сгәы камыжкәа сызтыцуазар, уа сеихон.
 Шыта егысыгым, сҗыцуеит шысхәоз, мшәан, абар,
 Еиҗах иамуит, аңсҗазаара са сабар.

Сыршә сланашьтуан са салкыазшәа ацалакь,
 Бҗеицыхырта сынаҗомызт сахьцалакь.
 Убыс исышьтан, сыхәҗиижьтәи, сгәы пнажәон,
 Са сылшареи сзакәу гәаҗо сыпнашәон,
 Сымч сылшара, мап иашьтамызт ицыкәкәар,
 Иаҗахызтгы акәхап-еишәа сеилнакаар.
 Моас илхны исымоу иарбан, са сызқәу,
 Са сгәеисра, сапхәа сымәә изызкыу.
 Схы сыпсы зегь, сыжәлар гәакәа ишрызку,
 Хәтала инҗкааткәхәны сзакәу.
 Пыҗык ирхәон: «Аңсҗазаара цәгәа даркәалт,
 Ускан, уәҗыз скылухуан ауп абырцкал.
 Зны сургәакзаргь, нас сургәамцзарггы мбатәы,
 Инеилымхкәа урт зегь гәаҗан ибатәын.
 Ахааи ашеи дыршьас иамоузеи, еилгам,
 Уфә инҗаца ухала игәоумҗацзар аҕам.
 Улсхагылан амца слақәца зны сузрыжәт,
 Ухы сакәхша, сыгәхәамкы нас са суршәт.
 Илшарызеи? Дапсахома хәа усҗеипшт,
 Сара исанужьт са сразкымәа, сара сҗеипш.
 Аңсҗазаара! Нацънатә са сзы уабуп,
 Зеггы рзыхәан сара иуасхәоит иҗабуп.

1978ш.

МОСКВА

Ушҕа мчык сыхуа,
 Сусаә исыхәо.
 Шықәсык ахь знык
 Саанагоит.
 Уара уоуп сзызхәыцуа,

Адәыҕба сантыцуа,
 Уңшзара збаз
 Деилагоит
 Сгылоуп зны схала,
 Гәыла жәоан схалуа,
 Угәесра сыбла
 Иабоит.
 Рыуа ртынха гылоит,
 Шьоук ашәт кны
 Ирпылоит,
 Ус уаю дышсымам
 Убоит.
 Иухтысхьоу, иухыцуа,
 Зных, сгылоуп сазхәыцуа,
 Схы сыҕсы уара
 Иузкауа.
 Милаҕла саҕсыуоуп,
 Са устынхоуп,
 Усыуоуп,
 Угәхьааган саауеит,
 Сузгәыкуа.
 Ирхуп жәлар
 Уа улаҕш
 Урпылоит анык
 Леиҕш,
 Зегь ихәзгәакьоу
 Москва.
 Иухәтоу, иуаҕәоу,
 Зегь ашьтоуп
 Игәаҕо,
 Нас гәы ыкоушь.
 Уара узтазуа?!

1978ш.

* * *

Пушкин дуззагь иман Чахьмаҕьак азна абҕьар,
 Ихы алеихьчозу, бзиа ибозу дыршыа сымам атәы.
 Изылшодаз агени ду азә диабжьарц,
 Уаюы иоуразу иҕаҕхьа ахәатәы?

Ибла деижьомызт, шә-шьаҕаҕаҕ иақәиршәон абаз,
 Иеазыҕаитцон ахысраҕы, ибон иахәтәны.
 Иаамтаз, дарбану уаорала еиха инагаз,
 Адунеи-дузза даман игәҕәоу махәтәны.

Иара убас, уамашәатцәҕьа аеыбҕаҕы дказан,
 Ахәаҕьараҕы иаиааиуаз дубомызт еазәы.
 Ибаоухатәра дуун. зегь рыла дхаҕан,
 Иацлабуа иахьакәм дқалом мап, уацәҕы...

Пушкин дуззагь иман чыхьмаҕьак азна абҕьар,
 Ихы алеихьчозу, бзиа ибозу, дыршыа амазам атәы.
 Илшарызу уи агени ду азә диабжьар?
 Жәак иҕаҕхьа уаюы иоуразу ахәатәы?...

1979ш.

Изыҕсозеи мамзаргь ашәа, –
 Иуанамхәозар ҕьа хәыҕзак.
 Ушьа-уда иҕымҕыз еиқәыхьшәашәап,
 Хаарак аҕалом зынзак.

Хҕәи, хәхшыҕи еиҕырхагоуп,
 Зных. Наҕьнатәҕы ус иаҕцоуп.
 Ажәеи, ашәеи, ҕсеиқәрхагоуп,
 Гурҕаҕхәашоуп, лахьынцоуп.

1979ш.

АГӘЫЛА

1

Сизыразым уи агәыла,
Зхәаа еснагь са сахь изго.
Сиҭахыушәа цас дсыдқәыло,
Сыцәгьарада ак зымбо.

Сизыразым уи агәыла,
Сара сеипш иара сзымбо.
Арахь дсыцуп, са дсыңгыла, –
Ибар деигәыргьо, сызго.

2

Бзиа дызбоит сара сгәыла,
Еснагь илоуп са сыңсы.
Уи дысныхәоит, ацәца нкыла, –
Сашьтам дақәшәарц абааңсы.

Истахуп са гәыла-ңсыла,
Еиоша еицахфарцы хәаца.
Дтәыц дыхшәаларгь сара сыбла.
Дхых дкасыжьуам ихаца.

Бзиа дызбоит сара сгәыла,
Нас уи иоуми блас исхо.
Аха дкамлар сзын гәыкала,
Раңхьа дгылоуп исағоу.

3.03.1979ш.

Саргы стәала сыкоуп азәы хәа,
Сгәы сзырхьша еснагь икаумцан.

Саргы уа уеипш схәцуеит уацәы хәа.
Уңышә снықәцан зымға умцан.

Саргы исылшаша, нас ак камлакәа,
Кылҳара хәчык, ма ңа исшәахап.
Сынхар, сгәы итыхо жәак ус имхәакәа,
Схы-сгәы ахшәап, ма оғахахап.

Меитәы шсыкамцо, уигьы сымдыркәа,
Ахаң гәара са исзырхәашом.
Аха ажәа схәазом исымныркуа,
Азәы изыхәангь ацәгьа сыршом.

Уара ухәцра схәцроуп, уара ухәаа схәаауп,
Саргы сгәы ңызжәо маңым, уа уеипш.
Сара сыгәтыхақәа ирчыдоуп, ирхәаауп, –
Сыдгьыл. Сбзызшәа. Уи уацәтәи аңеипш.

1979ш.

Даабыдгыл дбыхәаңшуеит,
Акыр-кыр, быччоит.
Нас бхы-бәы бхалашоит,
Избархәагьы бшәоит.

Едхалоит шәыблақәа,
Ирхылоит мцак,
Икам ирымамкәа
Урт ңа мазак.

Ибцәхуа иарбану,
Ибхәарцу мазоуп.

Уи сыбла иамбону,
Ба са сбыргазоу?

Даабыдгыл дбыхэаңшуеит,
Акыр-кыр быччоит.
Нас бхы-бёы бхалашоит,
Избархэаггы бшэоит..

1979ш.

АХЪААҚӘА

Ахъаақәа ргәы узыпжәазом,
Ахъаақәа, рцыхәа пцәазом.
Ахъаақәа еилнахом азәггы,
Иахъеипш икаломашь уацәггы?..

Ахъаақәа, урт зегь еипшзам,
Ахатә изымчхар ипшзам.
Ахъаақәа, ирымоуп рхатә цас,
Зных дакыр алшоит азә цас.

Ахъаақәа, шәипхьыз зқәу,
Издырхәада цқәа ееила изакәу.
Ахъаақәа, зны ихыуеыр ауеит,
Ипсуеит, еазныхггы ииуеит...

Ахъаақәа, ицәгьоуп рказшьа,
Ибжьырхыр алшоит ашьа.
Уаоуп, уи дычкәназ, дажәыз,
Ахъаақәа ирымазоу хәшәыс.

1979ш.

* * *

Малла хәарада усеигәуп,
Уңара, ушьара,уеикәчаб.
Арахь, жәлар узқәа реихоуп,
Иурхаз уи ала иухьчап.

Сашьтам иумоу, иухзуггы,
Мап, идыр, урт зеггы уаароуп.
Ихьымзгыухәагь ыкоуп, ихьзуггы.
Ирапызго урт зегь-уаароуп.

1979ш.

* * *

Еидарак сацоуп, исылша исылымша,
Сыбгаго.
Исыздыруам, сара есымша.
Сахьтахо.

Сапхьа сымшқәа сыпхьазоит,
Исзынхаз.
Пытк са стәалаггы сахьзоит,
Исызхаз.

Уаанза сыюуа са сзышьтаз,
Уажә избеит.
Насып шсымоу сара шьта,
Агәра згеит.

1979ш.

АҚӨПДРА

Хамгарц наф ахы хантырға,
Хақөңөит, харт, амшын ацөкөйрға.
Зыерыцөгъан иааиз ашыжь анша,
Хақөңөит, зымч дузас аңша.

Хақөңөит аңсабара, хақөңөит ххъаа,
Ақөңара иамазам хәаа.
Шьюк уи иағагылоит зынгы,
Аха мап, қөңарада ихауам акгы.

1979ш.

Слызхъаауөит, қсыуа пхөызбак,
Сынтаңшындаз хәа ллакта.
Насгъ дызбандаз қсыуа рқызбак,
Шыри, стөандаз ионаға.

Аңсышөала харт хайцөажөо,
Гуата-бғата, хмыццакуа.
Даххылаңшуа аоы хзыржөуа,
Аюынаха дышьқыруа.

Сыңсы аөхөароуп, аңсуа қыта,
Ианспыло аңсуатас.
Зегъ аныкоу, пымкрада,
Уа, ишахөтоу еиңш, хара хдас.

Нас дызбандаз, қсыуа рқызбак,
Ах, снатөандаз ионаға.
Слызхъаауөит қсыуа пхөызбак,
Сынтаңшындаз хәа ллакта.

1979ш.

УАМАШӨА ИЗБОИТ

Уамашөа избоит, уамашөа,
Ирбоит шьюк зык сагошөа.

Уамашөа избоит, уамашөа,
Сыкану бжык смахауашөа?

Уамашөа избоит, уамашөа,
Зных, стөы иаөуп ирхөошөа...

Уамашөа избоит, уамашөа,
Иармаңну оөыю аныкөашөа?...

1979ш.

Пхыз избон, ба бакөүшөах,
Сгөрғон, са сыччон.
Лабөабоушөах, лакөүшөах,
Разкдус исшьон.

Исхөо-изуа сақөмшөо,
Ажөақөакгы схөон.
Насх, избакт, ба бакөмшөах,
Сцөырханы сыхөхөон...

1979ш.

* * *

*А.П.Чехов Аңсны даналсуаз, аамтазы, уамашәа ибаны,
цъашъахәыс икны, изымбатәбараха, дызхәаңшуаз,
дзызхәцуаз, аңсабара аңшзара иазкны сахъақәак.*

Амшын казказра,
Ашьха ғазғазра,
Аңсаа рашәақәа,
азы хьшәашәақәа.
Абна тоурақәа.
Зынза ишоурамкәа.
Аҳауа цқарақәа,
Иңыруа ажәцарақәа,
Цъа амәахәастақәа,
Икылңш ашьабстақәа.
Нас ихьамңшзакәа,
Ицон урт аңшзакәа.
Иаңхъа амәатәкәа,
Иибейт амитәцәкәа...
Насх, уа лакәқәакгы,
Иархәейт лафқәакгы.
Урт деицгәартәцәкәейт,
Уи деиларгацәкәейт.
Амәа ихигахъаз,
Аңъа иибахъаз,
Дархәцт даараза...
Дааңсам, дкаразам.
Ус баша шәароу,
Лаңшыңдәшәароу?
Чехонте хәагы
Бжык гахт, уахьынтәи.

Дхъахә, дааңшызар уа,
Иизымдырт ииура.
Изеихәо имаза,
Азәгы дгылазам...

1979ш.

* * *

Иахъа уацахар,
Икоуп уацәы.
Умшәар ухацахар,
Иуқәшәом ацәы.

Иахъа азә дуиааиргь,
Угәы умышьтын.
Ңытк пхъа днаииаиргь,
Хара думышьтын.

Дығәғәаз, уиазгы,
Ихижәоз абаа.
Аиааира есқынгы
Азы иауам, абаак.

Уимысын изқәала,
Уаахә кацатәым.
Агәы анузтала,
Амч атахым.

Уеыргәғәа! Ухацамхар
Уахарцап ацәы.
Иахъа уацахаргь,
Икоуп уацәы...

1979ш.

АЛАКӨҚӨА

Кыр сылшозар иансылшаша сара уажөшьтоуп,
Сапхьака аус дуқәа даараза ишьтоуп.
Сыбао сацәаашьом, исмеижьар сыхшыю,
Уахгы-еынгы сыцәгылаз исычхауеит ақәаршыю.
Сыбла ацәа хыло изалшом, сышьтал,
Ажәақәа акакала иаиуеит еишьтал.
Ажәақәа, инткаа ирхәароуп сыгәтых,
О, ажәақәа, ашәақәа, сгәы рымоуп ишьтых.
Хазы, алакөқәа гылоуп рыгәта,
Уртгы са скынтә иртахуп рыхәта.
Исзеидгом, исзейкәгом, ак еихауп, ак еицоуп,
Еидгәыпла иаиуеит, есқынгы урт еицуп.
Зны-зынла алакөқәа исархәоит маза,
– Ухықәкы уамеижьан, угәтыха нагза...
Иулшаша маçым, умшәан акафь.
Уажәақәа абацои, ицоуп угәы афь.
Хзын аамтала маçк ихәаеы.
Хара лымкаала хнаг ухы афь.
Ушхацу, ушхашьтоу, шыта агәра хгоит,
Цқәа хатцаам царала, убла иабоит.
Ға шьоукгы ауаблаа ирцоит ртоурых,
Ирхьцәуа ирышьтоуп, иаабоит хара зных,
Уи азын хшыцуам, иахзааигәоуп, иахәтоуп,
Уиггы тцаатәуп, уиггы хәатәуп,
Аха хара? Хара халцит шәа шәшьа,
Хашәқашәуп, хашәңынңьуп, ишхәхәтоу хашәшьа.
Хара хтоурых? Кыр милатқәа иреихауп,
Ақсуара инткааны ишәазхәо ҳа хауп.
Шака ҳа хкынтәи изи, итахеи?
Хшьагы шака кәапеила ишәтахьеи.
Абырзенцәа, аримлианцәа хдыргәахьеи, шака?
Агенуезцәа хрыман зных, ҳа хшьақәауа.
Атырқәа имазеи хкны шака мчы,

Иаххыркьеи искфар уа, шака камчы.
Урт зегы ракәым, аиқәатцәа арап,
Убриггы дхалатхаңт, кыргы хиргәакт.
О, шака лакөқәа артазеи анышә,
Шыта иаркуп назаза урт зегь рышә.
Шака дунеи хрылцны ҳаауеи,
Шәабдуцәа ркәырчаха шәзашьтам иауеи.
Анбан аныкамыз, иаххәон шәа шәфәхәы,
Нас уажәы ишәыхы, хшәымоуп хцәахны.
Ға хауп шәа шәыңсуара, шәбызшәа, шәмилап,
Аб дыңсуеит игәы ртынч, ацеи данилакь.
Хаңбал ааианза ханышәң шәымшынца,
Шәазхәың, игәашәт, ижәба хлахьынца.
Абас, иоуа алакөқәа сышьтоуп еивас,
Дареи сашәақәеи руасхыркәа еиваз.
О, Алакөқәа! Алакөқәа! Шәа шәоуп са сыгәтых,
О, Алакөқәа! Алакөқәа! Смилап атоурых.
Лакәда ифомызт ақсуа иәаора,
Лакәда иалшом атоурых ағиара.
Хцеира пхьака рңеиңш иаззырхауа,
Хабдуцәа рказшьа рцасқәа хзырхауа.
Ршьам-дгьыл рыбао ахьыңо хзырбо.
Ршьеи, рыпхзи шықәтәо агәра хзырго.
Абцар шытыхны иахьыруаз тоуба,
Абрыскыл дахышьтаз Анцәа, дылбаа,
Ақхаимбарцәа иахьрымаз анықәа,
Елыр, Лзаа, Дыдрыңшь Аныха.
Ихәзхәо, иахзырдыр, убарт зегь шәа шәоуп,
Зных шәажәабжьуп, еазных шәашәоуп.
Инткаа, гәыкала изымкың шәа шәгьама,
Имилап рзы ддагәоуп, исхәоит аргама.
О, алакөқәа! сазәлымхауп еснагь шәызцаара,
Исылшар, сашьтоуп, шәа шәытцаара.
О, алакөқәа! Сшәышьтоуп сызхара шәсымбаңт,
Шәара шәоуп сыңсуара иамоу адаң.

1979 ш.

ДЫКАНАЦ...

Дзышьтаз еснагъ уи «партфелын»
Дыңшуан ихы шьтых ѿада.
Бзиа иибоз ѿыс, партфеин,
Дхьаңшуамызт хаан лада.

Иаңхьака, ишьтахька, икашырхеит,
Дахьнеилакь ашәкәа аатуан.
Итцасны шьоук дышьтырхит,
Дхалт, уи, дағалан мардуанк...

Дкәышымзаргъ, зынза дагьлыгым,
Хыхьынтә даналкьа дтахеит...
Ақәцәахь дөеирац акигым,
Ишьтахька дхьамңшкәа деихоит.

Амац азыхәа уи дытқьар,
Идыруеит, уи деидырхөом.
Аха имардуан наитқьар,
Шә-ңсык ихазаргъ деикәхом.

Идыруеит, дшақәшәаз машәыршақә,
Уацәы дышталуа хланцы...
Инхәытцак ирхәоит шьоук: «Уа умшақә»,
Ахымдыр, уақәзуеит уңсы».

Дыкоуп зегъ рәы иөырдагәан,
Дашьтам хәатәык, ма утәык.
Игоит иибаз зегъ, уи дагәан,
Идыруеит дышнымхо меитәык.

Ңхьака ак улцуа уибозар,
Мазала уеитөит анышә...

Уигәамңхо акала уиағазар
Заа иузеғьуп уинышә.

Уидгыл, са сыгәра умгозар,
Уаргәакыргъ, иуитом капеик.
Ишибо азы уагозаргъ,
Иацицоит уака кәапеик.

Ииуша аниулакь изхәартөи,
Аус дагьақәшәыршә, дагьташәк.
Дзакәытцәкьо, уажә изгәармтөи,
Дхаланы дықәтөоуп кьытрацәк...

Иааигәа-сигәа ак нижьуам,
Икада иәаңхьа изхәарц?
Дыканатц ихәы таижьом,
Даныкамгъ ихшара ирызхарц.

1981 ш.

Сааңсеит, уа, цәгьа сааңсеит,
Сгәамтцит, сықәңеит, сымч каңсеит.
Избоит, гәыла са сажөит,
Цәыцақәакгьы зных изжөит,
Сааңсеит, уа цәгьа сааңсеит,
Уаха нсыламкәан сааңсеит.

Ус дук мап, икасымтөит,
Аха исзымдыруаз кыр сөит.
Сымшкәа баша исыцәцаз,
Урт роуп сгәы пжәо са сказцаз.
Сааңсеит, уа цәгьа сааңсеит.
Уаха нсыламкәан сааңсеит.

Итоуп итыхо са сгәы мцак,
Уафы изымдыруа мазак...
Урт зегь гәастоит, схы рызцоит,
Исывсыз хьаас иҕастоит.
Сааҕсеит, уажә цәгьа сааҕсеит,
Уаҕа нсыламкәан, сааҕсеит.

1981ш.

СҢЬЫНҢЬ

Егьаңьара сныкәозаргы,
Дгьыл харакахь сыҕазаргы,
Уара ушҕа са схынхәуеит.

Игәгәоу уск сзыҕацаргы,
Уа, сгәы иахьто сзыназаргы,
Уара ушҕа са схынхәуеит.

Лахьынцадарак саниаргы,
Хара сшыкоу ңа сҕахаргы,
Уара ушҕа са сааргоит.

1981ш.

Ус лаңшыла зегь бжьахоит,
Ибжьалоит.
Акыр-кырхәа ба быччахоит,
Быччалоит.

Зных, исыбтоит сара агәала,
Сыблакьоит.

Сбыртәалоит цәгьа-гәыроала,
Сбыртәалоит.

Илабыркәоит бхы уиала,
Илабыркәоит.
О, уи быччабжь, цәгьа мариала,
Ибҗилоит.

Ус лаңшыла зегь бжьахоит,
Ибжьалоит.
Акыр-кырхәа ба быччахуеит,
Быччалоит.

1981 ш.

БЫБЖЬЫ

Сыюуа срышьтам сзыхьзалакгы,
Дарбан гәыпшқас са сызшьаз?
Быбжьы сыцуп, сахьцалакгы,
Сныкәоз, сцәыуоз, ма сыхчоз.

Пхьаҕа ишнеиуа, шыҕахьҕа ихьацуеит,
Сзыргәәтеиуа ба быбжьоуп.
Ақәпарафь сгәы архацоит,
Уи са сзыхәаны ипшьоуп.

Сҕахәхәа сшыцәоу, зных, сарфьхоит,
Иаасыркыхоит ацәашьы.
Нас, харантәи сазыпшыхоит,
Уа, сгәы иныкәоуеит быбжьы.

Уск санашьтоу, сгәы хыт-хытуа,
Ма санҗыхо, ес шыжыы,
Саңхьа бгылоушәа бхәт-хәтуа,
Ҥаха снаҗазом быбжыы

1981 ш.

* * *

Сгәы, сыңсы, –
Урт иртыцуеит са сцәахәа.
Са санңсы –
Убжыы нтыганы ушәахәа.

Сда, са сашьа,
Урт ирылцуеит са сцәахәа.
Уажә сказшьа
Ицәҗахарцазу еиха?..

Схы, сыхшыю, –
Урт иртыцуеит са сцәахәа.
Илеит қәыршыюк...
Сытрыст, сагыоатнаркьеит сцәырха...

Сжыы, са сцәа, –
Урт иртыцит са сцәахәа.
Ах! Анцәа!
Сашәа нагзаны исырхәа.

1981 ш.

АУАДАФРА

Ауадафра, са сацәхьацуам,
Ауадафрақәа срыцәшәом.
Иацәшәазазгыы зынза дхаңам,
Иаҗаху агәамч ихзом.
Ауадафра, уақәшәар гәҗәала,
Уацәымшәакәа унаиааи!
Иухәтамкәаны уаниар җала,
Ухы-уңсы ақәуцаргь, уаиааи!..

24.07.1982 ш.

СЫШЬХАҚӘА

Агәаҗра ду зхызгахьоу схышлақәа,
Згәы гәҗәала иҗаңеу.
Рылабжыш хаддыла сышьхақәа,
Цәуароуп изеу.

Ргәы иқәсны илеиуа арәашқәа,
Еснагь иццакуеит.
Жәак мхәа, рышьтахька ихьамңшкәа,
Амшын ду иазцоит.

Урт изхаану, ирбахьоу,
Издыруам азәгы.
Дара роуп издыруа, ирхыргахьоу,
Иеҗыртуам уажәгы.

Итаацэарамыз, акыр шыкэса Члоутэи
ашкол афы аус зухъаз Андреи Инапшьба
изкны.

ИЦЭАЖӨЕИТ АХЭШТААРА

Дахцөызит хөыза, уаха даацшуам,
Ххы цыак хзамырбеит, иа изыхэа.
Иара изы амрагы шыта уаха илашом,
Дцеит уи дынхацрыцны хазы хэа.

Инапы иамкыц хашколаф игылам матэарк,
Уахгы-еынгы ацхзы азкеитэон.
Хаштра зкэым уака инижыит ихэтак,
Имачмыз ус дук ахы аитон.

Иара изын, зныхгы ххы иахтоит авба,
Иахзымдыруа рацэоуп игэтыха...
Агэыраз, ақыи, изламыз оба,
Ихьаа инамтеит афтыха.

Зегь реиха хгэы хзырхьуа икоуп еакы,
Ихьаа хэшөык амазтгы? Издырда?
Иацхьака дызхьымзас рацэоуп игэтакты,
Ицэанырра цхэызбас изнырда?

Хыкэкыс иацхьака имаз нхаран,
Имца хэжажаза цытк доатцхар...
Иацьал ааигэазаргы игэыгра харан,
Икьацтаза иаанхеит ицацха.

Ишэырцлакэа, рыбацкэа траа еицацшуеит,
Дырцхеит ацстазаара ду рызтаз.
Илацкэагы иштэе ишууа аашоит,
Шьта ацшэма дшыкам цкьа игэазтаз.

Дахьыхандеиуаз, идгыл агэта,
Ицэуоит, убриггы гэыблыла.
Рцацхьацкэа, абахэка инрыжьюам рыхэтак,
Ицэабо инагылт, еишьханцсыла...

Абжы рду ицэажэеит, уи ихэштаара,
Амца ахызеицэыз июныцкэа.
– Дцеидоуп, сжы далцт, ижэгозар сыгэра,
Ихацын дыжэжыр аоныргэыцкэа.

1983 ш

* * *

Шьта хабжыара акгы шыкам збоит аргама,
Бышка ахэыцра ус мац-мац сакеыцт.
Аха, ацстазаара исбыркыз агьама,
Даара акырза уажэ еицах сархэыцт.

Сызкэыз амоа, шакантэ савнагахьей,
Уи зегь гэынго, уажэ снатэалоит тынч.
Схы-сгэы балсхырц шакантэ салагахьей,
Зегь акопей иакэымхейтеи сымч.

Ибымамшэа збоит уажэ стэала акэышра,
Быгха-цхака уртгы сыззасом.
Цшатлакэушэа ицеит инаххыцраан хкэыцшра,
Егьа хургы уи шьта хэхьазасом.

Шьта хабжыара акгы шыкам збоит аргама,
Бышка ахэыцра ус мац-мац сакеыцт.
Аха ацстазаара исбыркыз агьама,
Даара акырза уажэ еицах сархэыцт...

1985 ш.

* * *

Хәнеибабоз, быџуа уа быспылон,
Быбжы нтыган, акыр-кыр быччон.
Ажәак сзымхәо сшанханы саатгылон,
Сыңстазаараф уи насыңс исшьон.

Зынза кыргы бқәыңшын, мшәан, ибхыцуаз,
Уажәы-уажә бқәыңсычхауан, ҕымт.
Исыздыруам, усқан ба бзызхәыцуаз,
Санбацаәжәоз, бысзызырџуан тынч.

Сыетасырхарц зынза акгы сыгымхт,
Инахсыркъеит, ииашаны мыцхәы.
Ба бхарала насгы хайнасыпымхт,
Ибықәыстозаарын башаза са схи.

Хәнеикәшәалоз, быџуа ба быспылон,
Быбжы нтыган акыр-кыр быччон.
Ажәак сзымхәо сшанханы саатгылон,
Иабаздыруаз, усқан са сыбжъон...

1986 ш.

Зегь аансыжъуеит, уигы здыруеит,
Акгы «нак» исызгазом.
Аха усгы пхәака сгәыҕуеит,
Баша-машагы сшәазом.

Нас сцазарцу ус сымџасны,
Сымџа ңызцаәқәо рацаәуоп.
Зегь аансыжъуеит, ааи мышкызны,
Адунеи ду ус ишоуп.

1986 ш.

СЫМШҚӨА

Сымшқәа исывсуа зегь еиңшуп,
Пхәака исыртои хәа сыңшуп.
Сыбжы нтымга, еиматәаны
Зных, сдырцаәуеит, снатәаны.

Икалалашәа иразны,
Ғәыҕрак сыртахоит еазны.
Аеазных, рыгәра згазом,
Урт ак сырто хәа збазом

1986 ш.

САН ЛЫБЖЫ

Еилахантуа пхызқәак срылан,
Сыбла хыстит, хәаак сыман...
Сыюны ғәғәала сацаыхароуп,
Ахәшәқәа исырто шыта исыхәароуп.

Ус иаалыркъан фартынк асит,
Сан лыбжы слымха интасит...
Иуасхәоит, о, итабуп аңша,
Сан лыбжы ахьсзааугаз анша.

1986 ш.

Исыман агәыҕра,
Цәҕа лыгәра згон.
Уи абла гәыҕра
Бзиа дызбон.

Харантә снылхыпшыр
Хәыцрашәк сзаауан.
Лыбла сынтапшыр,
Сгәы нтыпсаауан.

Ашьтахь, ацыхәтәә,
Икоуп дызжәз...
Ихалырхт шьюук ацтәә,
Цгәык ынхабжыст...

Исымазам гәнаҳа,
Цасхәә исхәом.
Уиижьтәи уаҳа
Лызбахә саҳом.

Мап, харт хайбамгеит,
Кыргы харкәеит...
Уаҳа хайбамбеит,
Нас хайцәыхкәеит.

Исыман агәыгра,
Цәгәа лыгәра згон.
Уи абла гәыгра
Зны бзиа дызбон.

1986 ш.

Зных уа схыцәкәа агәра згомызт,
Сыбла меихкәыс исыршон.
Арахь ажәак са исфьтшәомызт,
Җымт харантәи хайфапшуан.

Хаблақәа тынч инейдхалон,
Ххы-хәы мцакгы нахкәалон.
Ажәәан-гәы хдыруа ханхалон,
Уа хамцәыжәәақәа хкәалон.

Харт, гәаныла хайбадыруан,
Ихаман хаблақәа тырцыманс,
Гәтыхак мазала иахныруан,
Ус харантәи, кыр шхабжәзгь

1986 ш.

Ускан, сзыкәтәаз закәы цшазеи,
Бызбалахон сара цхыз.
Смыцәагь шакантә исыршазеи,
Ицон сгәы тыцаны итыц...

Сызныз сымәа тагәатасроуп,
Исаҳахуеит зных быбжы.
Цкәынра ухәеит хәа, ех, афасроуп,
Иалоузеи уи шака мчы...

1986 ш.

САСРЫКӘА

Уа Сасрыкәа! Нарт Сасрыкәа!
Иалоу схәыцра са сыпхыз.
Улеи-әеиуа абра уныкәуа
Ацсны уқәын. Җазных нхыц.

Уара сузхэыцуеит, цэгъалацѣкъа,
Азэгъы сикѣшѣом узбахъоу.
Уара уоуми, уа ухаѣацѣкъа,
Аиааира дуқѣагъы згахъоу.

Ианаргѣакуаз сыжѣлар амца,
Аецѣ кыднаршѣеит ухѣа.
Хашъха цагъа дуқѣа рымца,
Уашъцѣа ипыршѣон зны умахѣѣа.

Еихатыруа уара узара,
Пшрала, сахъала унцѣан.
Амѣа унықѣлар хызрацара,
Иуцашъыцуазгъы рацѣан.

Сыңсынтѣыла! Сыдгъыл пшзара!
Хаѣа имѣакѣа еикѣзырхаз.
Уара уоуми, гѣыхѣтѣыхъзара
Рыѣан, сыжѣлар нзырхаз.

Шакантѣ снатѣаны сузхэыцхъеи,
Ицъашъатѣыми умч-улша.
Шака ақѣра дугъы нуцхъеи,
Хаан изуам ухъз-уцша.

Уашъцѣацѣкъагъы уцашъыцуан,
Уртгъы ироуит зны агха.
Уи уаргѣамцуан, цѣгъа уархэыцуан,
Уѣарыжът зны ахѣаш, хыхътѣ хагѣха...

Угѣы уеанзамкѣа насх, иукѣшеит,
Хэыцрак рымамкѣа хара.
Ушгѣак-цѣакуаз уака иуқѣшеит,
Аха ирылымшеит уѣархара.

Улеи-ѣеиуа уажѣгъы уныкѣуа,
Ацсны-дгъыл укѣуп, мап, умцсцт.
Уа Сасрыкѣа! Нарѣ Сасрыкѣа!
Иалоу схэыцрақѣа, сыпхыз.

1986 ш.

РАҚХАТӘИ САЖӘА

Рақхатәи сажәа,
Интсыркъаз сашәа.

Рақхатәи схәаа,
Измамыз хәаа.

Рақхатәи сгәыҭра,
Ҡәғәалагъы сгәыхьра.

Рақхатәи сымѣа,
Хыхъ жәѣанаѣ сымра.

Рақхатәи схэыцра,
Хцыстак ахыҭра...

Рақхатәи схысра,
Шьхеи-мшыни рхысра...

Интсыркъаз сашәа,
Рақхатәи сажәа...

1986 ш.

СЫҢСҢАЗААРА

О, Сыңсҗазаара!
Усҗырхагамхан.
Сашьтам мазарак,
Зынза схагахан...
Хьаак сумҗаҗаҗан,
Сухәоит, ииашаны.
Ус уа усыҗәмыҗаҗан,
Сыкам сбашаны.
Ма җас скыдҗала,
Зынза срыҗаумшьан,
Нас җынч судкыла,
җәҗала сҗәҗцумшьын...
О, сыңсҗазаара,
Сухәоит даараза,
Сашьтам малк, мазарак,
җыҗк иаасараза.

1986 ш.

БАРА ИБЫБЗУРОУП

Сәуазар, саҗхәозар, сҗәазар,
Бара ибыбзуруп.
Ғәкаҗарак ааины исхаҗазар,
Бара ибыбзуруп.
Сгылазар, сныҗәозар, схәҗцуазар,
Бара ибыбзуруп.
җхьа, хракырак сызхьҗуазар,
Бара ибыбзуруп.
Исзымыҗауа акы сылазар,

Бара ибыбзуруп.
Иҗсабара мчу ак сылазар,
Бара ибыбзуруп.
җәаныррак ааины исхалозар,
Бара ибыбзуруп.
Иара ус җаа сызхалазарҗь,
Бара ибыбзуруп.
Иҗыруа сызҗәҗәоу җәхәазар,
Бара ибыбзуруп.
Заа иҗсхәаз сҗәҗ җыхазар,
Бара ибыбзуруп.
Аҗсҗазаара сҗәҗ азыҗәозар,
Бара ибыбзуруп.
Иҗыцу җара ак сзыҗәозарҗь,
Бара ибыбзуруп.
Спәезиә җәҗҗҗра, ахаҗаҗаҗь,
Бара ибыбзуруп.
Иара сыҗсы ахьҗаҗаҗьоуҗь,
Бара ибыбзоуруп.

1986 ш.

* * *

Исызнаухәазарҗь еҗа рыла еҗа җәҗара
Сара аҗсҗазаара сеилаҗәуеит җәҗала.

Амра шаша, жәәанаҗ иансхаҗо,
О, уи аҗкыс иарбан исҗәаҗо.

Аҗәә леилааит, мамзарҗы асы,
Зәҗы-зәҗы ирылоуп са сыҗсы.

Цэгъеи-бзиен хаангы рышьхәа еивцоуп,
Псабарала ус нацънатә иаццоуп.

Зны дысцылап сгәы сеанзамкәа саға,
Сниғагылап ишсыхәтоу, сыңсы, сынха.

Сацхарым сабцъар нцәыцак уа, маза,
Изутахузеи ҕымт ицхауа ала газа.

Дышсагоугы уаҕымрала дыснапхом,
Аңсуа цасла, ус, ахатара иатәхом.

Сара, аңстазаара сеилахауеит цәгъала,
Исызнаухъазаргъ егъарылы егъа цәгъара.

Ауеи, ақәлеи, истахуп избарц,
Схи, сыңси реиңш, урт са рыгәра згарц.

Аешъара! Ашьацқратәкъа мхәашьо,
Стаңшларцы урт рыба, сымпхашьо.

Ақьиара, ақалалра, ауаюра,
Тынч, ашьшьыхәа, ажәеинраалақәа рыюра.

Урт ажәақәа са сгәы итыхуа, са сгәы итоу,
Икалозар, азә уаңхьартәеиңш, ишахәтоу.

Зегъы-зегъы, уи насыпуп сара сзы,
Уаха акгы сашьтам, сашьтацәкъам схазы.

Исызнаухъазаргъ егъарыла егъа цәгъара,
Сара аңстазаара сеилахауеит цәгъала.

1986 ш.

* * *

Амәа сықәны енак сышнеиуаз,
Уа, циган тыпхак дысцылт.
Лыбла еиқәара ишеишеиуаз,
Пхьака сзымцо сааннакылт...

Сыхъзи, сыжәлеи, шака схьцуеи,
Сшамаргәырғац слахьынца,
Сңеиңш, пхьа сымәа, уи сшазхәыцуеи,
Исалхәеит хьаасшәа скаца.

Зных сгәы тылкъон, насх ишьтылхуан,
Аңшза-ҕиқәатәәа, агәкы.
Доухамчк сылтон, пхьака исыхон,
Сахъашашәагъ збон схықәкы...

Амәа сықәны енак сышнеиуаз,
Уа, циган тыпхак дысцылт.
Лыбла еиқәара ишеишеиуаз,
Пхьака сзымцо сааннакылт...

1986 ш.

АЗӘЫ ИЗКНЫ

Ибз ихәламшәо, ихы рцысшәа насирбеит,
Доатцызашәа, истол дцыңза днахатәеит.
Мацурала амч шимаз агәра сиргеит,
Ихы-иғгы мамеиқәарак нахатәеит.

Сызханеиз хьаасгы имкит,
Пытраамтак дкыдңшылон аңзы.
Сара сышка зныкгы уи дымпшит,
Длыпхьеит имазаныкәгао, пытк анцы.

Ирзаҳал нижъааит бара бѣы,
Аха сымам, дара сеилахоуп.
Ибзамыкѣны ишъадаз ихы-иѣы,
Еиѣах, зымѣа зыбнаѣа ихоуп.

Сара стѣала иниасхѣеит ажѣақѣак,
Аха уигъы иеимѣазеит аѣак...
Сгѣы иѣаскит сдѣылѣырц алушѣак,
Схы зсырааѣсуеи? сгѣахѣт абыскак.

Сыбла ихгылеит ииасхъаз мышқѣак,
Ари ауаѣ, дысзааигѣазан ускак,
Аѣара еиѣаѣѣон, анкѣа ѣѣыѣа зны,
Сара стѣала дыѣкан сзы дразны.

Ѣнеиѣыршѣомызт, есымша ѣарт ѣаиѣын,
Сиѣъозаарын, башан, зегъы мѣын.
Уажѣ амѣ шимоу маѣурала агѣра сиргеит,
Иѣѣѣѣаны астал дѣыѣза днахатѣеит.

1986 ш.

Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Ѣаихѣаѣшуеит.
Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Ѣаиѣаѣшуеит.

Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Иаѣ ѣмыхшѣеит.
Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Кыр ѣамѣ ѣшѣеит.

Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Ѣамш меихыкѣеит.
Бара ѣыбѣуам, сара ѣыстѣуам,
Ѣарт ѣѣыкѣѣеит.

Ѣѣгъарак сыѣам, ѣѣгъарак быѣам,
Ѣѣаѣаѣеит.
Ибымои мшѣан, маза исыѣак?
Ѣѣаѣаѣеит.

Шықѣсык ала знык ѣанеиқѣшѣо,
Ѣаихѣаѣшуеит.
Ѣа жѣак ѣѣымшѣо, ѣшыѣоу лакѣшѣоуп,
Ѣаиѣаѣшуеит.

1986 ш.

Сықѣуп амѣа, сгѣырѣаѣѣа,
Схыѣп ахѣы.
Сыѣоуп, сишан саргъ Анѣѣа,
Иѣоуп схѣы.

Исылазѣода нас аѣѣы,
Саѣѣа, сышьѣахъ?
Дыѣоуп, дыѣоуп, усгъ азѣы,
Дыѣоуа дсышьѣалѣт.

Азѣгъы иласѣом аѣѣѣы,
Ус мыѣѣѣы.
Ишыѣоу здыруеит сара стѣы,
Иѣоуп схѣы.

1986 ш.

СА СЫҢСЫ

Мышкы зны устынхоит,
Са санҗсы.
Уагыҗоуп, уагытынхоуп,
Са сыңсы.

Урымбар сыблақәа
Цәҗа скәадоуп.
Сцәа, сжыы, сыбаоқәа
Урхадоуп.

Инужып урт зегы
Мышкызны...
Аха сыкоуп есқынғы
Узы сразны.

Исхәау, исгәыхроу,
Са сыңсы.
Исныхо, исгәыҗроу,
Са сыңсы.

1987 ш.

*Уаҗызазароуп аң цла,
Иқәгылоу ахәада...
Ицнахәазаргь аҗшатлакә,
Иазмырхәеит ахаҗа*

Ш. Петефи

УС ДЫШХАЦАЗ...

Ичхәит: амлагь, ахьтагы...
Агәакрагы, азацәрагы.
Ихарамкәа абахтагы...
Ишьтадаз? Иан зацәык.
Аха шьтахька дхьацуам,

Илагырз млеит, дхацан.
Зынғы, җәҗәала игәы җжәеит...
Уа, шьоукгы дырнаҗхәит.
Аха игәы камхәит, дымшәеит,
Ус дышхацаз дынхәит.

1987 ш.

Сара унсыҗрагылан узцом,
Уалагаргы ус, изузом.
Сара стәалагы иуқәсцәеит хәтыр,
Аха иахауркәеит акыр...

Сара ус унсҗрагылан узцом,
Уәазукзаргы, идыр, изузом.
Ааи, абҗа җәҗәа шумоугы збоит,
Уи уақәгыгыр, баша ухы ужьоит.

1987 ш.

Аамҗа иаанарҗшит
Ицәаз сыңсы...
– Ирлас уғыа,
Угыл, уласы,
Иузынхаз умшқәа
Мацуп җхьака,
Угәы иҗыхоз
Узымөит,

Инхазеи шака...
Атак иахәоз хәа
Азымдырт сыңсы...
– Ииашоуп, исзымөит
Сгәы иҗыхоз зегы,
Ажәла искыз
Ластарцы искьон,
Аха анышәә
Ахәаца ирфон...
Сышьхақәа рышка
Аөеира са сағын,
Аха сызхамлеит,
Уа, баша исзыңшың...

1987 ш.

Гәы-шьамхыла дарбан мамзар са исаңызгоз,
Сыюуан, сыңон, уа сызғызгы зны қәңаран,
Ус аамтала икан, ика амш аңызгозгь,
Сыңкәынрамшқәа, зны санаваз ақәара.

Ускан, хәаас азәгы мап, сара сикымызт,
Ғынч снатәаны исылабжәшаз уаө дқамлеит.
Схала илхны мөа харакгы са санымызт,
Скаҳа-бқало сымөа бжарағ нас сынхеит.

Иахьагы уи сазхәыцуеит, ғынч са схала,
Сымшқәа иреиғыз цеит, хнырхәышьагь амам
шьта.

Иахьа ак смыхкәа исызшозар уацә лыңхала,
Макьанагы иҗасыжьом уи сыхәта.

Ус аамтала икан, икан, амш аңызгоз,
Сыңкәынра амшқәа, зны санаваз ақәара.
Гәы-шьамхыла дарбан мамзар са исаңызгоз,
Сыюуан, сыңон, са сызғыз зны уа қәңаран...

1987 ш.

Сара ақытағы сынхоит,
Ақалақьағ истахым.
Ааи, уиалагы сыехәоит,
Мап, макьаназы сахьхәым.

Сара ақытағы сынхоит,
Сыхәштәарамца ду сарқхоит.
Акгы рымчым сағацәа,
Исывагылоуп уажә сқацәа.

1987 ш.

* * *

Исымазма дыршьа пхәа сзыниашаз,
Сыгха-пхақәа цәгәала сгәы рзыпжәоит.
Истахым бызбацәкьар, уашьта аиашаз,
Уажә машәыршәа цәа хәиғәхәр хәа сшәоит.

Сыңстазаарағ, сымшқәа, оғара иреиғыз,
Хнырхәышьа хәа рмоуа ибықәз ицеит.
Истахым сазхәыцыр уашьта исаөсыз,
Гәыҗрак смаузуа зегы сгәы рыцәцеит.

Схы-сгәы бтамкәа, зных, са пхыз бызбахуан,
Исаҳомызт жәак, ус ибхәоны.
Зымәа бгылан цас сгәы сабыргахуан,
Саапшуан, сгәы тыңо, сцәырҳаны.

Исымазма дыршыа, пхәа сзыниашаз,
Сгазарамшқәа... цәгәала сгәы рзыпжәоит.
Истахым бызбацәкьар пхызгь, шыта аиашаз,
Ус машәыршәагь цәа ҳаиғәаҳар ҳәа сшәоит.

1989 ш.

* * *

Шыри-тали исызуандаз инагзаны
Ауаура аматц, пытраамтак сгәы цқьаны.
Уажә избоит, сара исыхоит ганха мчык,
Сгәы тнарзыуеит, сыбла иамбо зныхгы бжык.

Шыри-тали исызуандаз инагзаны
Ауаура аматц, нас ажәакгы игәағзаны.
Исызхәозар, исымоуп усқан са насып,
Уи ашьтахьгы, сгәы раҳатны ма сыпсып.

Шыри-тали, исызуанда инагзаны
Сыпсуара аматц. Пхәакагь сусқәагь разаны...

1989 ш.

СА СЫПҖА ЗАЦӘ

Са сыпҖа зацә, схы-сыпсы,
Харт ҳаикәшәом, избоит лассы.
Лағырзыла сцәуу, санпсы,
Быда дсымазам уауҗсы.

Гәтыхас бсымоуп, есқынгы,
Уи еилыбкаароуп баргы.
Са сынбықәцәкьалон зынгы
Аха, брейғасшьон зеггы.

1992 ш.

* * *

Азәгы дсыриашазом,
Азәгы дсырәашәазом.
Уиакарагы сцәажәазом,
Сшыкоу сеиташәазом.
Икоугь сзанышәазом.
Исылшом шыта, сгәы сагоит,
Стәала ус аамта згоит...
Икоу, иану зеггы збоит...

1992 ш.

* * *

Сыдгыл-пшыа! сахьатаху енак ма санагха,
Сыпстазаарағ, усқан егыкам са стәы.
Шыри, снақәтәандаз сыхьшыцба-еылас абға,
Снахысрын игәато, сышьха-ғаға, адәы.

Сынрышьталап сымшқәа, ахымәас иауызоу,
Уаанза исцәызхьо, урт уаҳа избом.
Сынтапшып рыбла, исағоу, иауызоу,
Пытдыкгы еакала икалеит, рыгәра згом.

Сашьтоуп еилыскаарц сыпстазаара амаза,
Слахьынца ац-пашә скылнахт, исымамкәа мчы.
Зны сканажът, нас сышьтнахт, сақьеит уи даараза,
Ғазных, апкацаҳәа исхнақьеит акамчы...

1992 ш.

Иарбан гәәҗроу, иарбан хәау, иарбан усу
са сзышьтоу,
Сара издыруеит, акгы сауам, тынч ашышьхәа
җаа сыштәо.
Лшароуп иҗоу, қәҗароуп иҗоу, иузацәгаз наҗ
иугаеит,
Ианулымша уқәхеит баша, уеиҗа иҗәышхаз
уиргазоит.

Иуиааиз иаанда уалеишт, цѳанс, ма
 быцасгы уизхом
 Утынхак цѳа урыцѳаишьаргы, уи иѳацѳа
 ак изѳѳом.
 Уанкѳадаха аатра увахт, убла шаацѳуа ужуп,
 ушьуп,
 Апстазаараѳ кѳпароуп иѳоу, ирапызго уи зегѳ мѳуп.

1992 ш.

Разкы лашак сашьтазам,
Насың назак сашьтазам,
Исанашьо сеаласгзап,
Ислахьынцо сеаласгзап.

Изасхәаша сымаза
Азәгы Сара дсымазам.
Сыдгыл ағы пшәымала
Адәы сыкәүп, сымала.

Аха, сыкоуп еңныхәда,
Сынзыдгылан сзыхәда?

Сус...са сзы ихжягану?
Ма, ус игәпжәгану?

Разкы лашак сашы́та́м,
Насың на́зак сашы́та́м.
Исана́шьо се́лазгза́п,
Ислахы́нцо се́ласгза́п.

1992 ш.

Хааигэа-сигэа цей дымицт,
Уао дзыргэыргыогъ жэак смахацт.
Уа ицуеи, цэахэак сымоыцт,
Сыбжыы нтыган шэак сымхэацт.

Зных, итынчроуп, игом шытыбжык,
Исмахауеижътеи ицуеи ччабжык.
Сгәы еиҥапуашәа збоит зынгы,
Рҗазшыа еиҥакуп уажә зегы...

1992 ш

Зны дысҕаччошәа калцон,
Нас, дынсыдҕыан зымсаа дцон.
Сцәа-сжыы азныказ ирдыс,
Са сгәы тыпо, ицон итыц...

Насх, уа моакаѣ дысзыѣшын,
Слыргазарц еазных даѣын.
Са сызцеажѣомызт рацеак,
Лара илыкѣыршан ѣ-цеак.

1992 ш.

Шыри, знык бызбандаз,
Шыри, знык бызбандаз,
Быбла сынтапшындаз,
Ма җаа снабхыпшындаз.

Шыри, знык бызбандаз,
Бызбахә ма исаҳандаз.
Сыгәрагы бымгандаз,
Бнышътәа ма быргандаз.

Ускан сара стынчмыз,
Издыррын акгы шсымчмыз.
Акала ма сгәы пжәандаз,
Иамур сгәы быхшәандаз.

Шыри, знык бызбандаз,
Быштыбжә ма исаҳандаз,
Быбла сынтапшындаз,
Ма җаа снабхыпшындаз.

1994 ш.

ИКОУП ААМҖА ЗЕГЫ ЗБО...

Сызәу сус хы азымто,
Са сзакәытәкәо гәазымто,
Аәа уск җаа инацымто,
Сышпоету хазымто,
Иахәтам иахәо сгылазам,
Зынза сиңырхагазам.
Сыңхзы зыхышу снибаароуп,
Исыхәто сахимбаароуп.
Хәчык сгәы асра җикаароуп,

Ма мышкы сеиликаароуп.
Сеилыzymкаазгә сишьтазам,
Сгылам ссыга нышьтаңан.
Сара зегә рыла зыгәра зго,
Сгәы камыжкәа пхәа сызго,
Алапш итмыжә еилзырго,
Икоуп аамта, – зегы збо...

1994 ш.

АПОЕТ

Зегә рапхәгә, уара иубозароуп,
Зегә реихәгә уара убылуазароуп.
Ацәгәа узнымкылар, иухароуп,
Ианатаххәгә, апхәа утахароуп.

Зегә реихәгә, уламыс цкәазароуп,
Иара уи уара иупстәазароуп.
Иатаххаргә, апоет уқәпозароуп,
Ак уаахаргә, аәак унқозароуп.

Зегә рехәгә, апоет, умшәозароуп.
Ужәлар рхәааз угәы пжәозароуп.
Псыцкәалагә рымат ууазароуп,
Иулшаны рәхәы ухәозароуп.

Мамзар, апоет, упоетым,
Уидскылоит асаби аиятым...
Уахгы-еынгы маң-маң анузымхә,
Ужәлар рәхәы анузымхәа...

1994 ш.

Сөызцәа рхы ақәырқс ианыруаз аус,
Сара усқан, слей-әеиуа сдәықәын ус...
Сызфү уажәы, зегы-зегы кьасоуп,
Уи зегь цқьа саназхәыц насоуп.

Сныкәарц ансыхәтаз, сара стынчза стәан,
Сантәашаз, сней-ааиуан, шьоук зәызгы цтәан...
Исымамызт хьаас усқан акгы,
Уажәы? Исықәғәөит, исывсыз зегы...

1994 ш.

Уажә саазқәылаз са слашәхейт,
Сыбла иамбақәо рацәоуп.
Гәыла-ңылагы сажәхейт,
Сызлагыло зегь хәынцәоуп.

Аңсґазаара сыңнашәөит,
Дыршьа сымазам сызтоу.
Исылмшо дара сгәы ңнажәөит,
Аха усгы тынч сызтәом.

1994 ш.

М.Г.

Кыраамта хәицныкәөит,
Хәахмырkit млак, хьтак.
Хгәы былуа хәицныкәөит,
Еицтаршәо ңьа хтак.

Хәыңьегь угәк хәицрыхейт,
Зынза хмеицклапшуа.
Зынгы шьоук хәцрыхейт,
Хгәаг кны иахзыпшуа.

Амәа нцәара ақәзам,
Кыр шьтаххт ихьантоу...
Хәилибамкаар хәқзам,
Ханыст ишхәхәтоу.

1994 ш.

Хгәы хәанзамкәа,
Хәизыпшзамкәа,
Зны хәиқәшәөит.
Ипшзамкәа,
Хәипшзамкәа,
Харт хәиниөит.
Акы мукәа,
Акы мхәакәа,
Нак хәиңырцт.
Уи аахысгы,
Уи нахысгы,
Харт хәицәызт.

1994 ш.

Сара исцәызт зны мышкала,
Исхандеихьаз мазарак
Скәышзарц акәну аеакала?
Мап, исмыхыт газарак.

Исхаразам уск сахтныркъан,
Уахык ала са сышлеит.
Уаџра зламыз, шьоук сгәы тыркъан,
Сшыуазыруаз аасыршеит.

Урт, саҕацәа, исцәдырзит,
Сусқәа шьарда срыпдырхеит.
Са сиашара нас ицәырцит,
Убригь цьабаахәны исзынхеит.

Уи зегь гәаџо, ихыст икылкаа,
Шьоук сыпсырта иарбаны.
Ах! Слапшықәџоуп, сөызцәа рылмкаа,
Сыкам уи зегь сымбоны.

1995 ш.

Сыхәштәарамца акәиц-хәыч мыцәарц,
Саџәхәоит снапы адкылоуп.
Уашьџа аҕағым сгәы кылнацәарц,
Слымҳа цызхыз мыткәымоуп.

Идыдуеит ажәоан, имацәысуеит...
Амра аҗстхәа иавцахеит...
Аәны-гәара ашәқәа рхьызсоит,
Алюа иәеиуа мацзахеит.

Уаҳа сылшом, о, сгәы кыдгылт,
Сынарцә снапы аҗаџоуп.
Ғыуаџ хаҗак сгәашә даадгылт,
Җаи! Икалеи?! Дшәацхәаџоуп.

1995 ш.

Ахьхәа-хьхәахәа Қәмарча леиуеит сыҗқа,
Аҗаџ схықәгылоуп, усшәағь саҳауеит:
– «Узгылоузеи, уеиха, җхәаҗа уҗқа,
Аразкы ахала иуазхәада иаауеит».

Сазызыроуеит, слымҳа цқәа инкыдцан,
Аха уаҳа бжыкгы са исмаҳаит.
Сылацә нҗааит, снықәеиет, хаҳәк схы нықәҗа,
Алушәак, еиҗах уа са сцәырҳаит.

Ишцац ицон, иццакуа азиас,
Жәоан аҗәағьы амрағьы каҗхон.
Амшын ағьы снейндаз хәа ирлас,
Игәамҗ-хамцуа, җхәаҗа уа еихон.

1995 ш.

Қафла дыкан, ачча иґықәын,
Усда-хәысда амш игон.
Ғынч ашьшьыхәа амџа дықәын,
Днышьҗаларгы, җхыз хаак ибон...

Аҗстазаарағьы дзаралхеит,
Уи дахьымзеит игәы иҗаз.
Имшқәа цеит ус, акгы изалымхит,
Цқәа дазымхәыцт ианахәҗаз.

1995ш.

АМШҚӨА

Ашыыжь хангыло ҳаҳәмаруеит, ҳаччоит,
Насың дук ҳамоушәа шыоук ус ҳхы ҳшьоит.
Шыыбжьы анааилакь, ҳнеидтәалан ҳаицчоит,
Фырцъанқәак шытыхны ҳаиқәныҳәоит, ҳхы ҳжьоит.

Азәгы маҷк инахаркьан дөырбоит...
Хара имхәцоггы азә дубоит.
Аха амшқәа ырымазам зынзаскгы нцры,
Хәлп-шәәцшь иаркьәҗеуеит зәыроы ҳаңсынцры.

1995 ш.

Ицеиоышарцы сҗахуп,
Соыза игәәкра, нас ихьаа.
Ицеиоышарцы сҗахуп,
Соыза дызцо иңабаа.

Ңынч, ашышыҳәа снатәаны,
Схәыцәкьа сзыфом Сара схала.
Исҗахуп ус, иааюшаны,
Ңхәы еицҳамцазарц жьыхәтала.

2002 ш.

Алх. Ахр. Ал. ырызкны

Шьоук рхы рыхьчеит,
Рыңсы рыхьчеит,
Акымзарак рмышт.

Шәарт шәхы шәзымхьчеит,
Шәыңсы шәзымхьчеит,
Исзыжәуит амыштә.

Шьоук нхгыл-иаахгылт,
Ихьтәаз имгылет,
Ицатәан ашәшьыр.

Шәа шәгәы ңыжәжәеит,
Шәымч зегь ңышәшәеит,
Еиңын са сыршьыр.

Шәындмырхацәкьеит,
Шәтадырхацәкьеит,
Чархәара шәызуп.

3.04 2002 ш.

Исыцамызт са цәгьаратәкьак,
Аха, шҳам бызқәак нысхьысуан.
Сымәа сықәхеит уа цәгьалатәкьа,
Сатәамбакәангь шыоук лацәкәысуан.

Зныказгь избейт сеилаңсошәа,
Сықәзаауан, маң-маң сыхцәон.

Сыкан саамта сапаңсоушә,
Аоа, аза, исклакь пцәон.

Урт зегы-зегь избон лакәшә,
Чхашьа змамыз сгәәфы иззон.
Зырееира цәгъаз уск санақәшәоз,
Исзааигәаз нсыдцны зымәа ицон.

2006 ш.

Баграт иимхәаз иихәарызеи,
Уи д-Цлоутәзар хәа рхәалоит.
Ус шәымхәароуп, ус зхәатәузеи,
Доус хазшаз имтала дыоәуеит.

Иашамрала шәцәажәар ихәқхом,
Саргь оҭахәы сҭахуп исхәар.
Ашьа хракзагь ахала изеиқәхом,
Ааигәа ахрақәа камлар.

2006 ш.

Сышәшәиуан бани барей,
сышәшәиуан З.К.

Анцәа хазшаз шәихәароуп,
Ишка шәхы нарха,
Сызшәиз, сышәныхәароуп,
Исымазам агха.

Псуатцас акгы сыгныхәа
Збом, сазхәыцт акыр.
Шәхы иатәашәшьаз агәнаҳа,
Шәахьнархәоит ижәдыр...

2006 ш.

Сдәықәын зны оеыркәалашәа,
Уск азы сгәы пжәан.
Сыкан зынза акалашәа,
Схы-сгәы кыр иахшәан.

Ахәахәа сазыцкәафын,
Сеиосуамызт «мишәанк».
Иаша моак сазықәафын,
Сусқәагь кыр ихьшәан.

Мап, сыпсыены сыкамызт,
Агәы гәгәа сызтан.
Хықәкыдагы сныкәомызт,
Сымәа сгәы азтан.

Амаңза сгәы иалсырсуан
Усшәа збон иахәтан.
Уи зегь чкәынран, сарласуан,
Кырзагы скатан.

Сдәықәын зны оеыркәалашәа,
Схы-сгәы кыр иахшәан.
Сыкан зынза акалашәа,
Уск азы сгәы пжәан...

2007 ш.

Схагахозар схагахартөеиңш сақәшәахьеит,
Аха оеамта саиааиратәы сақәпахьеит.
Сзатәны салан атх еиқәара имшазоз,
Зынғыы исылшеит соуп хәа зхәоз уаџ илмшазоз.

Қөпарала ицеит сыңсҕазаара, сымшқәа,
Саанымхазеит сааңсарғыы снымпшкәа.
Са сзықәшәахьоу исағатцәкьоугь изеиғасшьом,
Хьзыла-ңшала ҕахароуп уажә иеиғасшьо.

2007 ш.

* * *

Акрьікоуп сзыхзызуа, сзызхәыцуа,
Уи зеггы шыҕа имазам.
Мџоуп сзықәу есқынғыы схыс-хысуа,
Уи амџа нцәашья змазам.

Сҕынчза ус цьара сызгылом,
Цьахнымроуп, пылхатроуп сызлоу.
Исаабом, сраабом сызпыло,
Уажә сказшья еакала икалоу?..

2007 ш.

* * *

Скәышымхт усқан, слыргазацәкьеит,
Лара данспылоз дгәырҕацәа.
Саргыы кыр лыгәра згазацәкьеит,
Сыџуа слышьтан, сыехырцәа.

* * *

Уахьтә иаахьоу хәа азәгы хааны дсымбацт,
Еагья рхәаргыы, сара уи агәра сымгацт.
Сыбла иабо, уи ауп наңьнатә зыгәра зго,
Ғәыгра цәаарак снахьыңшызшәа ңхья сызго.

2007 ш.

* * *

Ус, анс, рхәаргыы, лабак сзызкьогь дсымазам,
Избоит блала, уа сҕахеит, сҕахеит рацәа.
Азәы игәәкра еазәы еилкаашья имазам,
Досы ихьяа иҕеигзароуп иара ицәа.

* * *

Исхәахьоу аиха исымхәац еихауп,
Арахь уажәы цәахәак оҕыңшөом, оҕахауп...

* * *

Ах! Уи иканамцо икоузеи арыжәтә...
Уи сареи цәаџалеи, ҕазшьалеи ҳаинымшәт.

* * *

Слахьынца скылнаххьеит агәыр аҕа,
Аңсҕазаара хаара-бзаарак сзаттам.

2007 ш.

Ахкәа

Апоемакәа

Алакәкәа ртәылаф	5
Ари адунеиаф	13
Апхәызба ар матәа зшәу	24
Сымәа	42
Ахаца данхатцоу	67
Амшкәа пшума	81
Улахьынца ануеижьо	90
Иаасыдгылаз иажәа	109
Сара издыруеит	119
Мацъын Мамет. Алакә-поема	137

Ашәкәы “Иааит уи аамта” – 2001 ш.	160
Ашәкәы “Ахақ” – 1996 ш.	179
Ашәкәы “Ашыкәсқәа цацыпхьаза” – 1998 ш. ...	208
Рыпсы тынчым	212
Хәпсадгьыл алахьынца	224
Прометей	242
Сара усқан	247
Снеиуеит срашь сыцпраа	256
Цъара сакуамей	265
Ашәкәы “Алхас” – 1995 ш.	279
Ахаца имәа – Шота Салакаиа	281

Ажәеинраалакәа

Стәыла	358
«Сара соуам агәфьгьразыхәан»... ..	358
«Ухы шьтумхын «Уеырхаган»... ..	359
Ачаи фыхоы	360
Чарак афь	362
Бзиа сбахәа басхәом	364
Тапагә	366

Дацәымгуп стәыла	367
Апоет ду	368
Ауадхара	369
«Исахауеит сара уахьтә хәынхәахны»... ..	370
«Иахьатәи бкәыпшра ихы иархәан»... ..	371
«Инсыжыит са бкыта гәыблыла»... ..	371
«Сара исхао ба бзырцъаз»... ..	372
«Уашәақәа мроушәа иаххалашоит»... ..	372
«Еихышәашәоит о, ба бзара»... ..	373
«Дуфаччеит хәа Апхәызба»... ..	373
Бара ибтахым... ..	374
Сгәы	375
Абрака	375
Апстазаара	376
Москва	377
«Пушкин дузза иман»... ..	379
«Изыпсозей мамзаргь ашәа»... ..	379
Агәыла	380
«Саргы стәала сыкоуп азәы хәа»... ..	380
«Даабыдгыл дбыхәапшуеит»	381
Ахьаакәа... ..	382
«Малла, хәарада усеигьуп»... ..	383
«Еидарак сатцоуп»... ..	383
Акәцара	384
«Слызхьаауеит цсыуа пхәызбак»... ..	384
Уамашәа избоит	385
«Пхыз избон ба бакәушәах»... ..	385
«Амшын казказра»... ..	386
«Иахьа уацахар икоуп уатцәы»... ..	387
Алакәкәа	388
Дыканатц	390
«Саапсеит, уа цәгьа саапсеит»... ..	391
Сцъынцъ	392
«Уа лапшыла зегь бжыхоит»... ..	392
Быбжы	393

«Сгәы, сыңсы»...	394
Ауадаора	395
Сышьхақәа.....	395
Абжыы	396
«Ба биашазам»...	397
«Сара пыткгы оеысшәахьеит»...	397
Ицәажәеит ахәыштаара...	398
«Шьта хабжъара акгы шыкам»...	399
«Хәнеибабоз быюа уа быспылон»...	400
«Зегы аансыжъуеит»...	400
Сымшқәа	401
Сан лыбжыы	401
Исыман агәыгра»...	401
«Зных, уа схыцәкы агәра згомызт»...	402
«Ускан сзықәтәаз закәы пшазеи»...	403
Сасрыкәа.....	403
Раҕхятәи сажәа.....	405
Сыңстазаара	406
Бара ибыбзуруп	406
«Исызнаухъазаргы егъа рыла егъа цәгъа»...	407
«Амәа сықәны енак сышнеиуаз»...	409
«Ибз ихәламшәо»...	409
«Бара ҕыбтуам, сара ҕыстуам»...	410
«Сықәуп амәа, сгәырҕацәа»...	411
Са сыңсы	412
«Ус дышхатаз»...	412
«Сара унсыҕрагылан узцом»...	413
«Аамта иаанарцшит»...	413
«Гәы шыамхыла дарбан мамзар исапызгоз»...	414
«Сара ақытағы сынхоит»...	415
«Исымазма дыршыа пхъа сзыниашаз»...	415
«Шьыри-тали исызуандаз инагзаны»...	416
Са сыңха затә	416
«Азәгы дсыриашазом»...	417

«Сыдгыл пшәа сахьаҕаху»...	417
«Иарбан гәәкроу, иарбан хъаау»...	418
«Разкы лашак сашьтазам»...	418
«Хәаигәа-сигәа цеи дымицт»...	419
«Зны дысәаччошәа калцон»...	419
«Шьыри знык бызбандаз»...	420
«Икоуп аамта зегы збо»...	420
Апоет	421
«Сөызцәа рхы ақәырпс ианыруаз аус»...	422
«Уажә саазқөылаз»...	422
«Кыраамта хәицныкәеит»...	422
«Хгәы хәанзамкәа»...	423
«Сара исцәызт зны мышкала»...	423
«Схәштаарамца акәиц-хәчы»...	424
«Аххъа-ххъахәа»...	425
«Қафла дыкан»...	425
Амшқәа	426
«Ицеиоысшарцы сҕахуп»...	426
«Шьоук рхы рыхьчеит»...	427
«Исыцамызт са цәҕартцәкыак»...	427
«Баграт иимхәаз иихәарызеи»...	428
Анцәа хазшаз шәихәароуп.....	428
«Сдәықәын зны оеырқалашәа»...	429
«Схагахозар схагахартәеипш»...	430
«Акрыкоуп сзыхызо, сзызхәыцуа»...	430
«Скәышымхт ускан»...	431
«Уахьтә иаахьоу хәа»...	431
«Ус, анс, рхәаргы»...	431
Оба-оба цәахәала	431